

คำนำ

นวัตกรรมการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงสู่การคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้ด้อยโอกาส มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์ปัญหาทางสังคมของผู้ด้อยโอกาส 2) เพื่อศึกษาประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมของผู้ด้อยโอกาส และ 3) เพื่อเสนอนวัตกรรมเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับความต้องการการคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้ด้อยโอกาส การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยประยุกต์ (Applied Research) ศึกษาโดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย เอกสารวิชาการ การประชุมกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์รายบุคคล โดยศึกษาในพื้นที่ที่มีบุคคล องค์กร ชุมชนต้นแบบด้านการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับตนเอง ครอบครัว ชุมชน และนำมาช่วยเหลือ พัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส หรือ ผู้ประสบปัญหาทางสังคม จำนวน 12 พื้นที่ศึกษาในพื้นที่เขตรับผิดชอบของ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเจ้าขององค์ความรู้ นวัตกรรมด้านการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงที่ได้สละเวลาให้คณะนักวิจัยสัมภาษณ์ ร่วมพูดคุย สนทนากลุ่มย่อย และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลที่มีคุณค่าต่องานวิจัย ขอบพระคุณจากท่านศาสตราจารย์ สายันต์ ไพเราะญจิตร นักวิชาการอิสระ ที่ได้ให้องค์ความรู้ทำให้คณะนักวิจัยได้มีความรู้ความเข้าใจด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกต้อง หลักการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ แนวคิดการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และขอขอบคุณผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุน 1-12 ที่ได้สนับสนุนให้คณะนักวิจัยดำเนินการศึกษาวิจัยจนบรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หน่วยงานหรือ ผู้ที่สนใจการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้จะสามารถศึกษาและนำรูปแบบ (Model) ที่เหมาะสมกับบริบททางสังคมและพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาสได้ ต่อไป

คณะผู้วิจัย

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12

กันยายน 2560

บทสรุปผู้บริหาร

การศึกษาวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงสู่การคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้ด้อยโอกาส” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหาทางสังคมของผู้ด้อยโอกาส แนวทางการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้ด้อยโอกาส และการศึกษานวัตกรรมเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับความต้องการ การคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยได้ทำการศึกษาวิจัยในรูปแบบของการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งหมด 12 กรณี จากพื้นที่ในเขตรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 โดยการศึกษาวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สถานการณ์ผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ การคุ้มครองทางสังคมและการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนที่มีในปัจจุบัน เพื่อสร้างนวัตกรรมในการแก้ไข ปัญหามาตรการการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมกับผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

ผลจากการศึกษา พบว่า กลุ่มที่มีการเรียนรู้และนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มของเกษตรกรที่พบกับปัญหาความยากจน และไม่สามารถที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองให้หลุดพ้นจากปัญหาของตนเองได้ ซึ่งเมื่อได้มีการเรียนรู้ลองผิดลองถูกและนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ใช้ก็สามารถที่จะทำให้ตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมแวดล้อม พลิกฟื้นจากความยากจน มาสู่ชีวิตที่มีคุณภาพมากขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาหนี้สิน หลุดพ้นจากความลำบาก และยังสามารถเป็นที่พึ่งให้กับตนเองและคนในครอบครัวได้เป็นอย่างดี อีกทั้งหลายๆ กรณีกลายเป็นศูนย์เรียนรู้ที่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้กับผู้ที่สนใจเพื่อนำไปพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้นได้

ทั้งนี้ นอกจากกลุ่มเป้าหมายที่เข้าไปศึกษาเคยเป็นกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสแล้ว เมื่อตนเองพัฒนาแล้วก็ได้นำแนวคิดและองค์ความรู้ดังกล่าวไปให้ความช่วยเหลือกลุ่มคนที่ด้อยกว่าตนเอง ซึ่งเป็นวัฏจักรของการช่วยเหลือกันและกัน ของกลุ่มคนที่พึ่งพาอาศัยกัน โดยที่เกือบทุกกรณีศึกษา มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่คนที่ต้องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นในหลายๆ รูปแบบ รวมไปถึงกลุ่มคนที่มีข้อจำกัดในการดำรงชีวิต เช่น กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้ต้องโทษ กลุ่มผู้มีความพิการทางจิตต่างๆ ก็สามารถที่จะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ แต่ละกรณีสามารถนำไปเป็นตัวอย่างต่อการพัฒนากลุ่มคนด้อยโอกาส และกลุ่มคนที่ต้องการหรือสนใจ ให้สามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้ในหลากหลายรูปแบบ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละคนที่จะเลือกนำไปปฏิบัติ ทั้งนี้ ในส่วนของข้อเสนอแนะต่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์นั้น สามารถนำแนวทางหรือโมเดลที่ได้ จากกรณีศึกษาทั้ง 12 กรณีไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายของกระทรวงได้ เช่น กรณีของนิคมสร้างตนเอง สามารถนำโมเดลที่ได้เหล่านี้ ไปถ่ายทอดและสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาสสร้างสร้างให้เกิดแนวทางสร้างอาชีพมีรายได้จากที่ดินทำกินที่มีปัญหาสภาพที่ดินไม่สมบูรณ์ การพัฒนาไร่นาต่างๆ ของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส หรือในส่วนของสถาน

สงครามต่างๆ ก็สามารถที่จะนำองค์ความรู้ที่ได้เหล่านี้ ไปถ่ายทอดให้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อสร้างแนวทางในการดำรงชีวิตหลังจากต้องออกไปสู่สังคม เป็นต้น โดยสามารถที่จะเลือกนำวิธีการต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ได้ ตามความเหมาะสมของกลุ่มเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรกำหนดเป็นนโยบายให้หน่วยงานในสังกัด น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปดำเนินงานกับกลุ่มเป้าหมายอย่างจริงจัง ทั้งภายในและภายนอกหน่วยงานที่หน่วยงานดูแล ดังนี้

1.1.1 กลุ่มเป้าหมายในสถาบันหน่วยงาน น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำรูปแบบแนวทางการดำเนินงานเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรผสมผสานส่งเสริมให้กับกลุ่มเป้าหมายที่ดูแลดำเนินกิจกรรมปลูกผัก ผลไม้ และเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่ดูแลมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เมื่อออกสู่สังคมภายนอกจะได้มีอาชีพในการหาเลี้ยงตัวเองและครอบครัว และระหว่างที่อยู่ ในสถาบันจะทำให้กลุ่มเป้าหมายมีรายได้เป็นของตนเอง เมื่อออกจากสถาบันจะได้มีเงินทุนในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพ และสถาบันสามารถนำผลผลิตที่ได้มาผลิตเป็นอาหารให้กับกลุ่มเป้าหมายได้เหลือแล้วนำจำหน่าย เพื่อนำรายได้มาให้กับกลุ่มเป้าหมาย และประการสำคัญเป็นการฝึกสมาธิ ฝึกความรับผิดชอบ ให้กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประเทชาติ

1.1.2 กลุ่มเป้าหมายนอกสถาบัน หน่วยงาน ควรส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะที่เป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคม ให้ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ สามารถพึ่งตนเอง และช่วยเหลือสังคมได้ ยึดหลักส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายมีรายได้เป็นรายวัน สามารถที่จะประกอบอาชีพได้ด้วยตนเองลดรายจ่ายในครัวเรือน เช่น การปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ไว้บริโภคเพื่อลดรายจ่าย เหลือจากการบริโภคก็นำจำหน่าย ทำให้มีรายได้ในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการดำเนินงานต้องดำเนินงานอย่างค่อยเป็นค่อยไป และต่อเนื่อง

1.2 สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 – 12 ควรกระจายรูปแบบและแนวทางการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ทั่วถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีทางเลือกในการดำเนินชีวิต และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างพอเพียง สามารถพึ่งตนเอง และช่วยเหลือสังคมได้

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 นิคมสร้างตนเอง นำรูปแบบแนวทางการประกอบอาชีพด้านการเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรผสมผสานถ่ายทอดและสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ให้มีอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับตนเอง และยกระดับการดำเนินงานเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นต้นแบบในการดำเนินงานที่สามารถพึ่งตนเองได้

2.2 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ควรนำแนวทางการดำเนินงานไปดำเนินการส่งเสริมให้กับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ทั้งในลักษณะของบุคคล และส่งเสริมเป็นกลุ่มองค์กร เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเอง เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน ทำให้มีรายได้เข้าสู่ชุมชน เช่น การส่งเสริมในลักษณะกลุ่ม โดยการส่งเสริมให้แต่ละหมู่บ้านมีอาชีพที่แตกต่างกัน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการซื้อขายกันภายในชุมชน ทำให้มี

รายได้อย่างต่อเนื่อง และมีอาชีพที่ยั่งยืน ลดการพึ่งพาจากงานภายนอก เป็นต้น การส่งเสริมเป็นรายบุคคลให้สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนได้ การทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้รู้สถานะทางการเงินของตนเอง อันจะส่งผลให้สามารถจัดการด้านการเงินของตนเองได้ ลดรายจ่ายโดยการปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ รับประทานเองเหลือแล้วจำหน่าย และส่งเสริมให้มีรายได้เป็นรายวันโดยเลือกปลูกพืชที่ให้รายได้เป็นรายวัน เช่น มะลิ มะเขือ ชะอม เป็นต้น

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง	นวัตกรรมการประยุกต์เสริมธุรกิจพอเพียงสู่การคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสม เพื่อผู้ด้อยโอกาส
คณะผู้วิจัย	สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 – 12 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์
ปีที่วิจัย	2560

การวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการประยุกต์เสริมธุรกิจพอเพียงสู่การคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสม เพื่อผู้ด้อยโอกาส มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาทางสังคมของผู้ด้อยโอกาส การประยุกต์ใช้เสริมธุรกิจพอเพียงเพื่อการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมของผู้ด้อยโอกาส และเพื่อการนำเสนอนวัตกรรมเสริมธุรกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับความต้องการการคุ้มครองทางสังคมเพื่อผู้ด้อยโอกาส โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมุ่งศึกษาถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สถานการณ์ผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ การคุ้มครองทางสังคม และการประยุกต์ใช้เสริมธุรกิจพอเพียงในชุมชนที่มีในปัจจุบัน เพื่อสร้างนวัตกรรมในการแก้ไขปัญหามาตรการการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมกับผู้ด้อยโอกาสในชุมชน โดยมีขอบเขตการศึกษาในพื้นที่เขตรับผิดชอบของ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 รวม 12 พื้นที่ วิธีการคัดเลือกกรณีศึกษาได้มาจากการศึกษาฐานข้อมูลสถิติของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ฐานข้อมูลทางด้านสังคมของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และฐานข้อมูลสถานการณ์ทางสังคมของ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 ย้อนหลัง 2 ปี

สรุปผลจากการศึกษาดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาต่อขยายแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน และปัญหาของเกษตรกรในหลากหลายรูปแบบ เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ ได้เรียนรู้จากการลองผิดลองถูกโดยใช้ฐานกิจกรรมเป็นจุดเริ่มต้น ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ได้เกิดรูปแบบนวัตกรรมการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ไขปัญหาความยากจนของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทั้งหมด 12 รูปแบบ ได้แก่

1.รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิตหนองแค อำเภอนองแค จังหวัดสระบุรี (บ้านสอนบิน) โดยการน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง 23 ประการมาประยุกต์ใช้ในการทำกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ โดยมีเป้าหมายเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพผู้ให้บริการให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างปกติ เป็นการสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพให้ผู้รับบริการพึ่งตนเองได้

2. รูปแบบศูนย์เรียนรู้เพื่อความยั่งยืนจากฐานคิดการเกษตรผสมผสาน ของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านท่าเต็น ตำบลพระเพลิง อำเภอบางกรวย จังหวัดสระแก้ว ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชนที่เผชิญกับภัยทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความแห้งแล้ง อุทกภัย และปัญหาอื่นๆ และได้เริ่มเรียนรู้วิถีพอเพียงตามรอยพ่อ โดยการทดลองใช้กับพื้นที่ตนเองจนได้ผลเกิดรูปแบบการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงจนได้ผล จากกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ประยุกต์ใช้เกษตร

ผสมผสาน จนเกิดนวัตกรรมที่ได้จากการเรียนรู้เรื่องการปลูกพืชตามความเหมาะสมของพื้นที่ชุมชน ซึ่งมาจากการร่วมกันวางแผนก่อนการปลูก และการพิจารณาจากหลักอุปสงค์และอุปทาน ทำให้เกิดรายได้ ชาวบ้านแก้ไขปัญหาหนี้สินได้ มีอาหารปลอดสารพิษบริโภค และร่างกายแข็งแรง คนในชุมชนห่างไกล ยาเสพติด

3. รูปแบบชีวิตพอเพียงเพื่อหลังการพ้นโทษของผู้ด้อยโอกาส ของเรือนจำชั่วคราวเขาระกำ อำเภอเมือง จังหวัดตราด ภายใต้แนวคิดสร้างโอกาสให้กลับคืนสู่สังคมอย่างเป็นสุขร่วมกัน โดยเริ่มต้นจากการติ โจทย์ 3 หัว 2 เงื่อนไข ผู้การวางแผนและลงมือทำ เกิดจุดเปลี่ยนสู่ความพอเพียง ที่สามารถสร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มีอาชีพที่มั่นคงจากการทำการเกษตร 1 ไร่ทำจริง มีกินไม่จน เมื่อพ้นโทษออกไปก็สามารถนำไปประกอบอาชีพได้

4. รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงจากพ่อหลวงสู่ชุมชน ของตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มีจุดเริ่มต้นจากการทบทวนตัวเอง เก็บข้อมูลและการทำแผนชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหาหนี้สิน และปัญหาสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ทุกคนและชุมชนอยู่ดี มีความสุข ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ชัดเจน คนในชุมชนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง หนี้สินลด รายได้เพิ่ม และมีอาชีพที่มั่นคง

5. รูปแบบการพัฒนาชุมชนสู่ศูนย์เรียนรู้ประจำตำบลตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนบ้านเตย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา เกิดจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชนที่มีปัญหาเรื่องที่ดินที่เป็นดินเค็ม ดินเสีย เกิดปัญหาภัยแล้งน้ำท่วมซ้ำซาก ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรที่ไม่ได้ผล จนนำไปสู่การเรียนรู้วิถีเกษตรอินทรีย์ และการนำเคล็ดลับการแก้ปัญหาในชุมชนอย่างยั่งยืนมาใช้ เช่นการแก้ดินเค็ม โดยการห่มดิน ปลูกหญ้าแฝก ปลูกพืชคลุมดิน และการใช้ปุ๋ยเคมี ส่งเสริมการแก้หนี้เสียและสร้างรายได้ โดยการทำบัญชีครัวเรือน การวางแผนการเพาะปลูก และการจัดการชุมชนโดยการส่งเสริมกลุ่มอาชีพสร้างรายได้และลดรายจ่าย

6. รูปแบบนวัตกรรมหลุมพอเพียงสู่กลุ่มอภัยแก่แบ่งปันเพื่อผู้ด้อยโอกาส ของศูนย์พัฒนาคุณธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์ วัดป่าคำ ตำบลจุมจัง อำเภอภูพาน จังหวัดกาฬสินธุ์ มีจุดเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ติโจทย์ปัญหา ศึกษาข้อมูล เรียนรู้จากการศึกษาดูงาน และแสวงหาทางออกโดยมีเป้าหมายเพื่อชาวบ้านแก่ใจ ด้วยการนำศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้ ลองผิดลองถูก ก่อเกิดเป็นหลุมพอเพียง ซึ่งเป็นนวัตกรรมด้านการเกษตรที่ใช้กระบวนการพึ่งพิงอิงอาศัยของธรรมชาติหล่อเลี้ยงตนเอง ต่อยอดสู่แนวคิดธนาคารหมูหลุม ที่สร้างให้คนด้อยโอกาสได้มีทุนชีวิตเพิ่มจน และสามารถสร้างให้เกิดหลุมบุญที่ส่งต่อการดูแลจากแนวคิดที่ว่า เมื่อเราเคยได้รับโอกาสก็ควรให้โอกาสคนที่เคยด้อยโอกาสเช่นกัน จึงเกิดการแบ่งปันอาหาร และทรัพยากรต่างๆ ให้กับกลุ่มคนที่พิการ และยากจนในโรงพยาบาลได้กินได้ใช้เพื่อการดำรงชีวิตให้ดีขึ้น

7. รูปแบบสวัสดิการพอเพียง เพื่อผู้ด้อยโอกาส ของศูนย์พุทธธรรมพรหมจริยญาณ ศูนย์เรียนรู้ ปุทธะเลี่ยมมหาวิทยาลัย วัดป่าดงใหญ่ วังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เริ่มต้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ก่อเกิดโครงการ 9 ชุมชน 9 ศูนย์เรียนรู้จากศาสตร์พระราชา จนสามารถสร้างให้เกิดโคกหนองนาโมเดล โดยมีเป้าหมายเพื่อการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

เกิดวิถีพอเพียง ปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษ มีรายได้เสริม ชุมชนมีการแบ่งปันพืชผัก และการทำบัญชีครัวเรือน ส่งผลให้เกิดกระบวนการสร้างกลุ่มเครือข่ายเพื่อทำให้เกิดความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทั้งในและนอกชุมชน

8. รูปแบบนวัตกรรมสำหรับผู้ต้องขัง กับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนพึ่ง (ภา) ยามยาก ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนพึ่ง (ภาฯ) ยามยาก ตำบลบ้านแห อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง เริ่มต้นจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นฐานตั้งของต้นแบบโมเดล เพื่อนพึ่งภายายาก เพื่อเป้าหมายในการช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์ โดยเน้นการฟื้นฟูที่ยั่งยืน โดยผลสุดท้ายที่ได้คือการส่งเสริมทำการผลิตเกษตรอินทรีย์ จนก่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนวิธีผลิต เปลี่ยนวิถีชีวิต และเปลี่ยนวิธีคิด เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังให้ดีขึ้นหลังจากกลับคืนสู่สังคม

9. รูปแบบปราชญ์ชุมชน สร้างสรรค์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนพอเพียง ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรกรบ้านโคกกระเทียม ตำบลวังใหญ่ อำเภอสรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย จากจุดเริ่มต้นของอดีตผู้ใหญ่บ้านที่ได้สานฝันประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชน จุดประกายให้เกิดการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน นำสู่การเปลี่ยนแปลงความคิดของคนในชุมชน เกิดกระบวนการเรียนรู้ วางแผนชีวิต สร้างอาชีพที่มั่นคง มีเงินออม และไม่มีหนี้ อันเกิดจากกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพตนเอง ในการพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส นำชุมชนสู่การทำเกษตรผสมผสาน ไร่นาสวนผสม โดยใช้ฐานคิดจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการใช้ชีวิตบนทางสายกลาง

10. รูปแบบปราชญ์โมเดล เรียนรู้วิธีคิด สร้างชีวิตใหม่จากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง อำเภอแม่เม้า จังหวัดลำปาง โดยเริ่มต้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สู่กิจกรรมสร้างศูนย์เรียนรู้ ทำเกษตรอินทรีย์ การเผาถ่านจากไม้เหลือใช้ การผลิตก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์ และกิจกรรมอื่นๆ อีกมากมาย โดยจุดสำคัญคือการศึกษาเรียนรู้และทดลองทำ จนกลายเป็นศูนย์เรียนรู้ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้แก่ชาวบ้านและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่สนใจ (กลุ่มนักโทษในเรือนจำ) โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

11. รูปแบบเกษตรวิถีพุทธ สร้างชุมชนพอเพียงเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ของศูนย์เรียนรู้เกษตรวิถีพุทธ นายวิฑูร หนูเสน บ้านเลขที่ 209 หมู่ 9 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง มีจุดเริ่มต้นจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวสู่สวนยางวนเกษตร ที่ได้เรียนรู้และน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ครอบครัวและชุมชน ภายใต้นโยบายตามรอยวิถีพุทธ (อิทธิบาท 4) และสร้างให้เกิดการช่วยเหลือชุมชน สังคม และผู้ด้อยโอกาส จนทำให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมคือคนในชุมชนมีความสุขแบบพอเพียง สุขภาพร่างกายแข็งแรง เกิดความยั่งยืนของระบบเกษตรและเกษตรอินทรีย์

12. รูปแบบนวัตกรรมทางเลือกสำหรับประชาชนและสิ่งแวดล้อม ไบโอดีเซล ตามแนวพระราชดำริของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล ตำบลลำใหม่ อำเภอเมืองจันท์ หวัดยะลา เริ่มต้นจากกระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากน้ำมันเหลือใช้ ผู้การเรียนรู้วิธีการผลิตน้ำมันไบโอดีเซล ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จนกลายเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่ช่วยหนุนเสริมให้สมาชิกกลุ่มเกิดอาชีพสร้างรายได้ทั้งคนในชุมชนและกลุ่มคนพิการ คนด้อยโอกาสในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

จากผลการศึกษา ทำให้เกิดนวัตกรรมการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงสู่การคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้ด้อยโอกาส ซึ่งมีจุดเริ่มต้นของรูปแบบเดียวกันคือการเริ่มจากกระบวนการวิเคราะห์ตัวปัญหา ซึ่งส่วนใหญ่ความด้อยโอกาสเกิดจากปัญหาความยากจน และเมื่อนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ก็จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งทุกคนสามารถนำไปใช้ได้จริง ไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาในระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน หรือองค์กร ทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน สามารถที่จะนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสร้างให้เกิดชุมชนพอเพียงได้จริงในเชิงประจักษ์ทุกกรณี และเมื่อคนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้พึ่งพิงกันได้ เกิดเครือข่ายในการช่วยเหลือกัน การคุ้มครองทางสังคมก็จะเกิดขึ้นในชุมชนเสมอ จากการที่ทุกคนต่างดูแลซึ่งกันและกันภายใต้วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

Research title : Sufficiency Economy Application Innovation towards Appropriate Social Protection for Disadvantaged People

Researcher : Technical Promotion and Support Office 1-12, Ministry of Social Development and Human Security

Year : 2017

The research, titled as Sufficiency Economy Application Innovation towards Appropriate Social Protection for Disadvantaged People, had objectives to study the social problem situation of disadvantaged people, study the application of Sufficiency Economy for Appropriate Social Protection for Disadvantaged People and offers the Sufficiency Economy Innovation in accordance with the social protection needs of disadvantaged people. This research was a Qualitative Research focused the study on the way of life, how disadvantaged people live in economic dimension, social and cultural dimensions. It also studied the situation of disadvantaged people in the areas as well as studied the social protection and the application of Sufficiency Economy in the current communities for creating the innovation to solve measure problem of social protection that appropriate for disadvantaged people in the communities. The study scope areas were under responsibility of the “Technical Promotion and Support Office 1-12” altogether 12 offices. The methods for selecting the case study were derived from the study of statistical database of the National Statistical Office, the study of social database of the Office of Social Development and Human Security and the study of social situation database of the Technical Promotion and Support Office 1-12 from 2 years retrospective study.

The research result reflected the development of ideas getting from the philosophy of Sufficiency Economy that conduced towards the solving of poverty and many more difficulties of farmer. New innovations were produced for people in local areas to learn and practice. These innovations started from agricultural foundation. There were ideas of new innovations getting from Sufficiency Economy to help solving poverty problem of 12 groups of disadvantaged people as follow.

1. Life skills development model based on the guideline concept from Sufficiency Economy of Nong Khae Life Supporting and Development Center (Ban Sorn Bin) in Nong Khae district, Saraburi province brought 23 Sufficiency Economy Principles to be applied in many activities of the Center with objectives to strengthen and improve the capacity of the service receivers to be able to live their lives

normally and to also construct the alternative occupational choices for them to select and become self-reliance.

2. Learning Center model for sustainable agriculture based on the mixed farming of the Sufficiency Economy Learning Center Ban Tha Ten Community, Praplang sub-district, Kaochagan district, Sa Kaeo province started their first step in analyzing the problem condition of the community facing with natural disasters that cause droughts, floods, and other problem. Then they learned the Sufficiency Economy Philosophy given by HM King Bhumibol and altogether helping each other to try and apply the mixed farming on their lands till successful result occurred. They coordinated in thinking, doing, resolving problem, and applying the mixed farming till they gain the innovation that appropriate to their community area. The achievement occurred for they planned before starting the cultivation and considered the demand and supply principle. This generated income for villagers, they had non-toxic foodstuffs for consumption, they had healthy body and they were safe from drugs problem.

3. Sufficient life style for disadvantaged people after being released from prison model of the temporary prison at Kao Ragam, Muang district, Trad province had program to construct the opportunity for previous inmates to return to society and live happily together by starting the strategy of 3 loops and 2 conditions towards planning and doing for creating the changing point to Sufficiency that construct well-being life from daily application to sustainable occupation from agriculture program named one Rai seriously do sufficient for consumption and not being poor for those previous inmates to do as their occupation.

4. Sufficiency Economy model from the Royal Father to the community of Nong Sarai sub-district, Phanom Thuan district, Kanchanaburi province had a starting point from self-reviewing, data collecting, and planning community plan to solve debt and health problem with objectives for everyone in the community to live happily and have a good result that everyone has healthy body, debt reducing, more income, and have sustainable occupation.

5. Community Development toward Sufficiency Economy Learning Center based on Sufficiency Economy Concept model of the Sufficiency Economy Learning Center Ban Toei Community in Phimai district, Nakhon Ratchasima province analyzed the problem condition of the community where land had problem such as saline soil, malnourished soil, repeating drought and flood which affecting ineffective agriculture leading to the need of learning organic farming and bringing tips to solve community problem sustainably such as knowledge to adjust saline soil by covering the soil, cultivating vetiver grass and soil covering plants, and how to use chemical fertilizers as well as promoting the solution for paying debt and earning income by recording the household account , planning the cultivation, managing the community, promoting occupational groups for generating income and reducing expenses.

6. Innovative Sufficiency holes for sharing to disadvantaged people model of the Moral Development Center at Panakam temple, Joomjang sub-district, Guchinarai district, Kalasin province had a starting point from community problem analyzing, working out a solution, studying the information, visiting learning centers and searching for solution with objectives to help villagers step out of poverty by applying HM King Bhumibol knowledge many times till the Sufficiency holes which was the innovative agricultural process interdependent with nature. After Sufficiency holes successfully done, then pig holes idea occurred for those who were disadvantaged people to gain more. This created merit holes to transfer love and care for those who were still in underprivileged condition. Thus the food and other resources sharing were transferred to disabilities and poor people in the hospital for consumption for a better standard of living.

7. Sufficiency welfare model for disadvantaged people of the Buddhist Brahma Wachirayarn at Learning Center of Putalay Mahawitchalai, Wat Padongyai Wang Or, Hua Don sub-district, Khueang Nai district, Ubon Ratchathani province started from the application of Sufficiency Economy Concept that led to nine community projects nine learning centers from the King till finally the Kok Nong Na model settled with the objective to help underprivileged in community, create Sufficiency way, grow organic vegetables, earn additional income, share vegetables, and record household account. This resulted the creation of underprivileged a network to help the both inside and outside the community.

8. Innovative model for inmates and Sufficiency Economy for friends of the Peung Pung (“Pa”) Yam Yark foundation, Ban Hae sub-district, Muang district, Arngthong province started from the philosophy of Sufficiency Economy used as base of the model. The purpose of Peung Pung (“Pa”) Yam Yark aimed to help the flood victims focusing on sustainable restoration. The final results were the promotion of the organic farming that changed productive process, changed the way of life, and changed the way of thinking for develop the inmate quality of life after their return to society.

9. The community philosophers creating Community Enterprise Group of Housewife Enterprise Group at Ban Kok Kratue, Wang Yai sub-district, Sri Samrong district, Sukhothai Province started by the previous village headman who dreamed of applying the concept of Sufficiency Economy to the community. This sparked an analysis of community problem, leading to the change of community people mindset. The process of learning, life planning, creating a stable occupation, saving money, and have no debt were the results from learning process and developing self-capacity to turn the crisis into an opportunity to lead the community toward the mixed farming based on the philosophy of Sufficiency Economy and living in the middle line.

10. Guru model learning how to think, construct a new life with the concept getting from Sufficiency Economy of the Sufficiency Economy Learning Center in Mae Moh district, Lampang province started from the application of Sufficiency Economy to settle the learning center of organic farming, burning charcoal from waste wood, Biogas production from animal mass and much more. The point is to study, learn and experiment till it becomes a learning center that transfer knowledge to the villagers and to the underprivileged who are interested (Prisoners in prison) for free (of charge).

11. Buddhist agricultural style, building sufficient community to help the underprivileged of the Agricultural Education Center of Buddhism by Mr.Witoon Nhoo-san reside at 209 Moo 9, Tamot sub-district, Tamot district, Phatthalung province started point from doing old traditional style of single crop cultivation to the mixed plants combined with rubber plantations. We have learned and embraced the philosophy of Sufficiency Economy to families and communities under the guidelines of the Buddhist path (four foundations for accomplishment 4), and to help the community, society and the underprivileged till the results are tangible which were people in the community are happy enough and healthy as well as being able to sustain the agroforestry system.

12. Alternative Innovation model for people and environment, Biodiesel by Royal Initiatives of Yala Biodiesel Community Enterprise Group, Lam Mai sub-district, Mueang district, Yala province, started from the idea to solve the problems caused by waste oil. This led us to learn how to produce biodiesel from acknowledge of Royal Project till it became a community enterprise that helped to boost the group members to earn more income for both people in the community and the disabilities. The underprivileged in the community can be self-reliance under the concept of Sufficiency Economy.

The study results reflected the occurrence of innovations applying sufficiency economy to appropriate social protection. The beginning of the innovation started in same pattern which were the analysis of the problem. Most of the disadvantages are caused by their poverty but after applying the philosophy of Sufficiency Economy, the learning process which everyone can use it started. Whether solving problems at the individual, community, or organizational level, both government and private sectors, everyone being able to bring Sufficiency Economy concept to build a self-sufficient community in all cases and when people in the community can rely on themselves, then the network can be settled to help each other. Social protection always happens in the community from the fact that everyone is taking care of each other under the philosophy of Sufficiency Economy.

สารบัญ

เรื่อง		หน้า
บทที่ 1	บทนำ	
	วัตถุประสงค์งานวิจัย	6
	ขอบเขตโครงการวิจัย	6
	นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	7
บทที่ 2	แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	
	2.1 แนวคิดนวัตกรรม	11
	2.2 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	13
	2.3 แนวคิดการคุ้มครองทางสังคม	20
	2.4 แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาส	33
บทที่ 3	ระเบียบวิธีวิจัย	
	วิธีการศึกษา	45
	กรอบแนวความคิด	50
บทที่ 4	ผลการศึกษา วิถีพอเพียงตามแนวพระราชดำริ	
	4.1 ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิตหนองแค อำเภอนองแค จังหวัดสระบุรี (บ้านสอนบิน)	54
	4.2 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านท่าเต็น ตำบลพระเพลิง อำเภอบางกรรจ จังหวัดสระแก้ว	57
	4.3 เรือนจำชั่วคราวเขาระกำ อำเภอมือง จังหวัดตราด	64
	4.4 ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี	75
	4.5 ชุมชนบ้านเตย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา	86

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
4.6 ศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ วัดป่านาคำ ตำบลจุมจัง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์	101
4.7 ศูนย์พุทธธรรมพรหมจริยญาณ ศูนย์เรียนรู้ปูทะเลียมหาวิทยาลัย วัดป่าคงใหญ่ วังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี	113
4.8 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนพึ่ง (ภาฯ) ยามยาก ตำบลบ้านแห อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง	121
4.9 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรกรบ้านโคกกระทือ ตำบลวังใหญ่ อำเภอสรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย	130
4.10 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง	137
4.11 ศูนย์เรียนรู้เกษตรวิถีพุทธ นายวิฑูร หนูเสน ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง	145
4.12 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาใบไผ่ดีเซล ตำบลลำใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา	153
บทที่ 5 นวัตกรรมการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงสู่การคุ้มครองทางสังคมที่ เหมาะสมสำหรับผู้ด้อยโอกาส	
สรุปผลการศึกษา 12 รูปแบบ	169
อภิปรายผลการศึกษา	186
บรรณานุกรม	193
ภาคผนวก ก ประเด็นแบบสัมภาษณ์ บุคคล / กลุ่ม	195

ภาคผนวก ข	แบบสำรวจความสำเร็จในการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ในการดำรงชีวิต	196
ภาคผนวก ค	รูปภาพกิจกรรม	197

บทที่ 1

บทนำ

บทที่ 1

บทนำ

วิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชีย พ.ศ. 2540 หรือเรียกทั่วไปในประเทศไทยว่า วิกฤตต้มยำกุ้งเป็นช่วงวิกฤตการณ์เงินซึ่งส่งผลกระทบต่อหลายประเทศในทวีปเอเชียเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2540 ก่อให้เกิดความกลัวว่าจะเกิดการล่มสลายทางเศรษฐกิจทั่วโลกเนื่องจากการแพร่ระบาดทางการเงินวิกฤตดังกล่าวเริ่มขึ้นในประเทศไทย เมื่อค่าเงินบาทลดลงอย่างมากอันเกิดจากการตัดสินใจของรัฐบาลไทย ซึ่งมีพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรี ที่ลอยตัวค่าเงินบาท ตัดการอิงเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐ หลังจากความพยายามทั้งหมดที่จะสนับสนุนค่าเงินบาทเมื่อเผชิญกับการแผ่ขยาย แบบเกินเลยทางการเงิน (financial overextension) อย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนขับเคลื่อนอสังหาริมทรัพย์ ในเวลานั้น ประเทศไทยมีภาระหนี้สาธารณะซึ่งทำให้ประเทศอยู่ในสภาพล้มละลายก่อนหน้าการล่มสลายของค่าเงิน และเมื่อวิกฤตดังกล่าวขยายออกนอกประเทศ ค่าเงินของประเทศ ส่วนใหญ่ในเอเชียจะวันออกเฉียงใต้และญี่ปุ่นก็ได้ทรุดตัวลงเช่นกัน ตลาดหลักทรัพย์ปรับตัวลดลงและรวมไปถึงราคาสินทรัพย์อื่น ๆ และทำให้หนี้เอกชนเพิ่มสูงขึ้น (<https://th.wikipedia.org/> สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2558)

ผลกระทบที่เกิดขึ้น และสิ่งที่เกิดตามมา เช่น

- สัดส่วนระหว่าง หนี้ต่างประเทศ กับ GDP เพิ่มขึ้นมาก เช่น ประเทศในอาเซียนเพิ่มจาก 100% กลายเป็น 180% ในช่วงที่เลวร้ายที่สุดของวิกฤตการณ์

- IMF (หรือกองทุนการเงินระหว่างประเทศ) เข้ามารักษาสถียรภาพสกุลเงินของประเทศอินโดนีเซีย ไทย และเกาหลีใต้ โดยการลงทุน 40,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพราะ 3 ประเทศดังกล่าวได้รับผลกระทบมากที่สุด

- ประเทศสิงคโปร์ และไต้หวัน ถือว่าได้รับผลกระทบน้อยมาก จนอาจกล่าวได้ว่าไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจนี้

- ธุรกิจของเอกชน ไม่ว่าจะเป็น สถาบันการเงิน บ้างจัดสรร ปิดกิจการ พนักงานถูกปลด มีหนี้เกิดขึ้นมาก มีการกดดันให้รัฐบาลลาออก

- ธนาคารแห่งประเทศไทยพยายามพยุงค่าเงินบาท โดยใช้เงินสำรองเงินตราต่างประเทศจนหมด และต้องกู้จาก IMF จำนวน 17,200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (financialcrisisbt.com/ สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2558)

สาเหตุอันเนื่องมาจากความล่มสลายทางเศรษฐกิจจากวิกฤตต้มยำกุ้ง ได้มีการน้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้พระราชทานไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 ถึงแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติ นำสู่ความสมดุลอันส่งผลให้มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

- **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น

• **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักคุณธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่ “รู้จักอ่อน รู้จักแข็ง โอกาสอุปสรรค” และคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ “รู้เขา รู้เรา รู้จักเลือกนำสิ่งที่ดีและเหมาะสมมาประยุกต์ใช้”

• **การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้สามารถบริหาร ความเสี่ยงปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่



ที่มา การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง, 2550

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงให้ความสำคัญต่อการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนกิจกรรม โครงการสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการสโมสรต้นกล้าเศรษฐกิจพอเพียง ในสมัยอดีตปลัดกระทรวงฯ นายวัลลภ พลอยทับทิม อดีตปลัดกระทรวงฯ นายอิสระ สมชัย นำเสนอ “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” และ “ทุนทางสังคม” ในการประชุมรัฐมนตรีอาเซียนด้านการพัฒนาสังคมชนบทและการจัดความยากจน ครั้งที่ 6 ระหว่างวันที่ 25-28 พฤษภาคม 2552 ณ กรุงเทพฯ เป็นต้น (www.m-society.go.th สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2558) โดยกระทรวงฯ ยังได้ให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและคุ้มครองพิทักษ์ สิทธิผู้ด้อยโอกาส ซึ่งมีการกำหนดควίσยทัศน์ยุทธศาสตร์ ดังนี้ “ผู้ด้อยโอกาสได้รับการยอมรับสามารถพัฒนาตนเองและพึ่งตนเองได้ เข้าถึงสิทธิอย่างมีศักดิ์ศรี มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคประชาสังคม” มีการแบ่งประเภทผู้ด้อยโอกาสออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ 1) คนยากจน 2) บุคคลเร่ร่อน 3) ผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร 4) ผู้ติดเชื้อ HIV / ผู้ป่วยเอดส์ และผู้ได้รับ ผลกระทบ เช่น ครอบครัว ชุมชน และ 5) ผู้พิการ (www.opp.go.th สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2558)

ผลการขับเคลื่อนงานด้านผู้ด้อยโอกาสในปี พ.ศ. 2555 พบว่า 1) มีการจัดทำมาตรฐานการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดูแลผู้ด้อยโอกาสสามารถเปรียบเทียบและเทียบเคียงงาน หรือกิจกรรมที่มีการดำเนินการแล้ว 2) มีการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาสระดับชุมชน โดยการศึกษารูปแบบการ

คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส ในเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานเครือข่ายระดับชุมชน 2 ระดับ คือ ระดับจังหวัดและระดับตำบล 3) มีการร่วมกับสำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (สมพ.) ในการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ที่ไม่มียศสถานะทางทะเบียนราษฎร ตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคลตามมติ ครม. ร่วมกับคณะทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตและกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ กลุ่มชุมชนเมือง คนจนเมือง และคนเร่ร่อน เพื่อพิจารณากำหนดกลุ่มเป้าหมายที่สมควรได้รับการจัดสวัสดิการสังคม 4) มีการจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุน เพื่อสนับสนุนบทบาทองค์กรพัฒนาเอกชนในการดำเนินงานพัฒนาและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส ปีละ 5.4 ล้าน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนบทบาทและศักยภาพขององค์กรเอกชนในการดำเนินงานพัฒนาและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส

จากการเสวนาเวทีภาคประชาชนเรื่อง “ฐานความคุ้มครองทางสังคมในประเทศไทย” พบว่า จากวิกฤตเศรษฐกิจในอดีต สหประชาชาติมีมติผลักดันให้ทุกประเทศสร้างหลักประกันขั้นพื้นฐานโดยข้อเสนองานแนวคิดความคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐานต้องมีความชัดเจน นั่นคือ ประชาชนทุกคนต้องสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็นตามที่ประเทศกำหนด และประเทศต้องมีระบบความมั่นคงทางรายได้ให้กับประชาชนทุกกลุ่มอายุในระดับที่เหนือกว่าเส้นความยากจนของประเทศ สำหรับ ความคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐานของประเทศไทย พบว่า ระดับความคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐานของประเทศไทย พบว่า อยู่ในระดับพอใช้เท่านั้น แม้ว่าประเทศไทยจะประสบความสำเร็จกับการให้หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า แต่ยังมี ความคุ้มครองทางสังคมอื่นๆ ที่ประชาชนทุกภาคส่วนไม่สามารถเข้าถึงระบบสวัสดิการเหล่านี้ได้ เช่น การประกันรายได้ ช่วยเหลือบุตร ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนในกลุ่มวัยแรงงานระหว่างแรงงานนอกระบบและในระบบ อีกทั้งสวัสดิการทางสังคมยังขาดความมั่นคงหรือไม่สามารถยึดถือเป็นหลักประกันให้กับประชาชนในประเทศไทยได้ (www.social-protection.org สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2558)

สอดคล้องกับการศึกษาของ ทิพาภรณ์ โพธิ์ฉวิล และ ระพีพรรณ คำหอม เรื่อง สถานการณ์ปัญหาของผู้ด้อยโอกาส พบว่า ปัญหาผู้ด้อยโอกาสมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องมีความสลับซับซ้อนทำให้ยากลำบากในการทำความเข้าใจต่อสาเหตุและปัญหาที่แท้จริง ผู้ด้อยโอกาสส่วนใหญ่มีองค์ประกอบของความด้อยโอกาสซับซ้อนหลายลักษณะ ประเด็นสำคัญที่คล้ายคลึงกัน คือ 1) ความไม่พร้อมของหลักฐานอันเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสิทธิเกี่ยวกับบริการและการรับรอง สิทธิความเป็นพลเมือง 2) การไม่มีกฎหมายรองรับสิทธิคนเร่ร่อนและแรงงานต่างด้าวและการที่กฎหมายไม่เอื้อต่อการไปใช้สิทธิและบริการทางสังคมของกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาส 3) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเด็กและสตรี พบในกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่ม เนื่องจากทั้งเด็กและสตรีเป็นผู้ที่อ่อนแอ จึงถูกเอารัดเอาเปรียบได้ง่าย 4) การไม่ยอมรับการถูกกีดกัน ไม่ได้รับความเป็นธรรม เข้าไม่ถึงสิทธิและบริการทางสังคม โดยเฉพาะสิทธิและบริการทางด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ หลักประกันและบริการสุขภาพ ฯลฯ และ 5) ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการได้แก่ งบประมาณและบุคลากรไม่เพียงพอ คุณภาพของบุคลากร กฎระเบียบที่เข้มงวด ขาดความยืดหยุ่น และการไม่รักษาความลับของกลุ่มเป้าหมาย นโยบาย แผนยุทธศาสตร์ มาตรการทางสังคมของรัฐเกี่ยวกับผู้ด้อยโอกาสยังขาดความชัดเจน กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา คุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาสมีอยู่มาก ทั้งที่เป็นกฎหมายสากล กฎหมายแม่บทของประเทศ กฎหมายที่เกี่ยวข้องเฉพาะด้าน

หรือเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย เช่น พรบ.คุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 พรบ.ป้องกันปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. 2540 พรบ.คนขอทาน พ.ศ. 2454 พรบ.หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 พรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฯลฯ ข้อสังเกตจากการศึกษา คือ กฎหมายหรือพระราชบัญญัติที่ใช้ในการทำงานกับกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาส ส่วนใหญ่ยังล้าหลัง ไม่มีการปรับปรุงแก้ไขข้อกำหนดให้เอื้อต่อการทำงานในมิติใหม่ของสังคม แม้ปัจจุบันจะมีความพยายามในการปรับปรุงแก้ไขและบัญญัติกฎหมายใหม่ ๆ หลายฉบับขึ้นมา แต่ก็พบว่ายังไม่เพียงพอและไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่มีอยู่ เช่น มีความพยายามปรับปรุงกฎหมายคนขอทาน พ.ศ. 2454 แต่ก็ยังเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องเฉพาะคนขอทาน ไม่ครอบคลุมกลุ่มคนเร่ร่อนอีกหลายลักษณะที่นอกเหนือจากคนขอทาน นอกจากนี้ยังพบว่า การบังคับใช้กฎหมายยังขาดประสิทธิภาพ และเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสิทธิและบริการทางสังคมของกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาสอีกด้วย (<http://swhcu.net/km/mk-articles/sw-km/101-t-dg.html> สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2558)

จากสภาพปัญหาผู้ด้อยโอกาสมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีความสลับซับซ้อน ทำให้ยากลำบากในการทำความเข้าใจต่อสาเหตุและ ปัญหาที่แท้จริง จึงเป็นจุดเริ่มต้นของความสนใจ ในการศึกษาวิจัยถึงนวัตกรรมการประยุกต์ เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมต่อกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชน เพื่อประโยชน์ในการเสนอแนะนโยบายและเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของหน่วยงาน ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต่อไป

6. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 6.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาทางสังคมของผู้ด้อยโอกาส
- 6.2 เพื่อศึกษาประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมของผู้ด้อยโอกาส
- 6.3 เพื่อเสนอแนะนวัตกรรมเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับความต้องการการคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้ด้อยโอกาส

7. ขอบเขตของโครงการวิจัย

7.1 รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมุ่งศึกษาถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สถานการณ์ผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ การคุ้มครองทางสังคมและการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนที่มีในปัจจุบัน เพื่อสร้างนวัตกรรมในการแก้ไขปัญหามาตรการการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมกับผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

7.2 ขอบเขตการศึกษา การศึกษาครั้งนี้ดำเนินการในพื้นที่เขต ดังนี้

ขอบเขตพื้นที่ คัดเลือกกรณีศึกษาจากสถิติผู้ด้อยโอกาสในเขตรับผิดชอบของ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 จำนวน เขตรับผิดชอบละ 1 พื้นที่ รวม 12 พื้นที่ โดยมีวิธีการคัดเลือกกรณีศึกษาจากพื้นที่ดังนี้

-ฐานข้อมูลสถิติของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

-ฐานข้อมูลทางด้านสังคมของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

-ฐานข้อมูลสถานการณ์ทางสังคมของ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ

1-12 ย้อนหลัง 2 ปี

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

นวัตกรรม หมายถึง การค้นหาวิธีการดำเนินกิจกรรมโดยการค้นหาแนวทางการปฏิบัติใหม่ๆ หรือดัดแปลงจากแนวปฏิบัติที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและในพื้นที่ จนสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคมได้ ทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยยึดหลักคุณธรรม ศีลธรรม ความพอเพียง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม

การคุ้มครองทางสังคม หมายถึง การดำเนินการป้องกัน ระวังรักษา ปกป้อง รักษา ประชาชนในสังคมให้สามารถที่จะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีคุณภาพ

ผู้ด้อยโอกาส หมายถึง ผู้ที่มีโอกาสที่จะได้รับในสิ่งที่ดีน้อยกว่าผู้อื่นทั้งจากชุมชน สังคม และภาครัฐ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

- 2.1 แนวคิดนวัตกรรม
- 2.2 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.3 แนวคิดการคุ้มครองทางสังคม
- 2.4 แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาส

2.1 แนวคิดนวัตกรรม

นวัตกรรมเกิดจากนำแนวความคิดใหม่หรือการดัดแปลงจากสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ในรูปแบบใหม่ อย่างไรก็ตามลักษณะของนวัตกรรมอาจเป็นแนวคิด สิ่งใหม่ วิธีใหม่ ความคิดใหม่ ผลิตภัณฑ์ใหม่ ดังมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายของนวัตกรรม

นวัตกรรม (Innovation) มีรากศัพท์มาจาก innovare ในภาษาละติน แปลว่า ทำสิ่งใหม่ขึ้นมา ความหมายของนวัตกรรมในเชิงเศรษฐศาสตร์ คือ การนำความคิดใหม่หรือการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้รูปแบบใหม่ เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรือก็คือ “การทำในสิ่งที่แตกต่างจากคนอื่น โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงต่างๆ (Change) ที่เกิดขึ้นรอบตัวเราให้กลายมาเป็นโอกาส (Opportunity) และถ่ายทอดไปสู่แนวคิดใหม่ที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม” แนวความคิดนี้ได้ถูกพัฒนาขึ้นมาในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 โดยจะเห็นได้จากแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ เช่น ผลงานของ Joseph Schumpeter ใน Theory of Economic Development (1934) โดยจะเน้นไปที่ การสร้างสรรค์ การวิจัยและพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อันจะนำไปสู่การได้มา ซึ่งนวัตกรรมทางเทคโนโลยี (Technological Innovation) เพื่อประโยชน์ในเชิงพาณิชย์เป็นหลัก นวัตกรรม ยังหมายถึง ความสามารถในการเรียนรู้ และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้จริงอีกด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549)

Hughes (2004) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรมว่า เป็นการนำวิธีการใหม่ๆ มาปฏิบัติหลังจากได้ผ่านการทดลองหรือได้รับการพัฒนามาเป็นขั้นๆ แล้ว เริ่มตั้งแต่การคิดค้น (Invention) การพัฒนา (Development) ซึ่งอาจจะเป็นไปในรูปของ โครงการทดลองปฏิบัติก่อน (Pilot Project) แล้วจึงนำไปปฏิบัติจริง ซึ่งมีความแตกต่างไปจากการปฏิบัติเดิมที่เคยมีมา

Morton (1971) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรมว่า เป็นการทำให้ใหม่ขึ้นอีกครั้ง (Renewal) ซึ่งหมายถึง การปรับปรุงสิ่งเก่าและพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ตลอดจนหน่วยงาน หรือองค์การนั้นๆ นวัตกรรมไม่ใช่การกำจัดหรือล้มล้างสิ่งเก่าให้หมดไป แต่เป็นการปรับปรุงเสริมแต่งและพัฒนา

อานวย เชษชัยศรี (2544) ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดและความรู้ใหม่ที่เกิดจากการริเริ่มสร้างสรรค์เป็นบ่อเกิดแห่งนวัตกรรม และเมื่อนำนวัตกรรมมาพิสูจน์ตามขั้นตอนทางวิทยาศาสตร์ ผลผลิตจากการพิสูจน์ได้ถูกนำมาใช้อย่างมีระบบเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ให้เกิดประสิทธิภาพ

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า นวัตกรรม หมายถึง การปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ รวมไปถึง ผลงาน วิธีการ กระบวนการใหม่หรือองค์ความรู้ใหม่ที่ไม่เคยมีปรากฏมาก่อน หรือ การพัฒนาเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงผลงาน วิธีการ กระบวนการที่มีอยู่แล้วแต่นำมาปรับปรุงหรือพัฒนาบางส่วนให้ได้ผลดี ทันสมัยยิ่งขึ้น เพื่อช่วยให้การทำงานได้ผลดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม

2.1.2 ลักษณะของนวัตกรรม

Davila Tony and other (2006) กล่าวว่าลักษณะของนวัตกรรมจะต้องมีดังนี้

1. เป็นแนวคิด หรือความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ที่แตกต่างจากที่เคยมีในองค์กร
2. แนวคิดหรือความคิดใหม่ๆ ที่ได้จากทีม หรือบุคลากรในองค์กรนั้นๆ
3. สิ่งที่เป็นเครื่องมือในการนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรอาจเป็นงานประดิษฐ์ ผลผลิต กระบวนการ หรืองานบริการ

ศุภชัย หล่อโล่ห์การ (2550) ผู้อำนวยการสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงลักษณะของนวัตกรรมไว้ว่า

1. สิ่งใหม่ วิธีใหม่ ความคิดใหม่ ผลิตภัณฑ์ใหม่
2. ความสามารถในการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นความรู้ใหม่เสมอ เป็นความรู้เดิมก็ได้ แต่ต้องมีวิธีคิด วิธีการใช้ และวิธีการจัดการแบบใหม่แต่ที่สำคัญที่สุด คือ ต้องเกิดประโยชน์ที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน
3. อาจเกิดขึ้นได้จากการผสมผสานสิ่งเก่าหรือสิ่งที่มีอยู่แล้ว คือ การสร้างเรื่องราวขึ้นใหม่ โดยเรียบเรียงจากเค้าโครงเดิม หรือ การทำลายของเดิม เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่ดีกว่า

คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา (2546) ได้กล่าวถึงลักษณะของนวัตกรรมไว้ในบทเรียนออนไลน์ วิชาเทคโนโลยีการศึกษาว่า ควรประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

1. จะต้องเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ (Creative) และเป็นความคิดที่สามารถปฏิบัติได้ (Feasible idea)
2. จะต้องสามารถนำไปใช้ได้ผลจริงจัง (Practical Application)
3. มีการแพร่ออกไปสู่ชุมชน (Diffusion Through)

นวัตกรรม แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 มีการประดิษฐ์คิดค้น (Innovation) หรือเป็นการปรุงแต่งของเก่าให้เหมาะสมกับกาลสมัย

ระยะที่ 2 พัฒนา (Development) มีการทดลองในแหล่งทดลองจัดทำอยู่ในลักษณะของโครงการ ทดลองปฏิบัติก่อน (Pilot Project)

ระยะที่ 3 การนำเอาไปปฏิบัติในสถานการณ์ทั่วไป ซึ่งจัดว่าเป็นนวัตกรรมขั้นสมบูรณ์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549)

2.1.3 การวัดนวัตกรรม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษา (2549) ได้กล่าวถึงการวัดนวัตกรรม โดยใช้ตัวบ่งชี้ดังนี้

1. กระบวนการพัฒนานวัตกรรม มี 6 ตัวบ่งชี้

- 1.1 วัตถุประสงค์ของการพัฒนานวัตกรรม
- 1.2 หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนานวัตกรรม
- 1.3 การออกแบบนวัตกรรม
- 1.4 กระบวนการพัฒนานวัตกรรม
- 1.5 การมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรม
- 1.6 ความสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรม

2. คุณค่าของนวัตกรรม มี 6 ตัวบ่งชี้ คือ

- 2.1 การแก้ปัญหา หรือการพัฒนางาน
- 2.2 การใช้ทรัพยากรในการพัฒนานวัตกรรม
- 2.3 การเรียนรู้ร่วมกัน
- 2.4 การส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแสวงหาความรู้
- 2.5 การยอมรับ
- 2.6 การนำไปใช้

3. ความเป็นนวัตกรรม

สรุปได้ว่า ในการพิจารณาวัตกรรมการพิจารณาใน 3 ด้าน คือ ด้านกระบวนการพัฒนานวัตกรรม ด้านคุณค่าของนวัตกรรม และด้านความเป็นนวัตกรรม

2.2 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.2.1 ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาของ พัทธกิจ สุพรรณ โณภาพ (2553) ได้ให้รายละเอียดถึงความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุ รวมถึงเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในระดับ ให้มีความสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี “(ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจและสาขาอื่นๆ มาร่วมกันประมวล ถอดกรอง พระราชดำรัสและนำกราบ

บังคับทุกของพระบรมราชานุญาตินำออกเผยแพร่ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาติแล้ว)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเปรียบเทียบคำว่า “พอเพียง” กับคำว่า “sufficiency” ว่า “Self-sufficiency” นั้นหมายความว่าผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอยืมคนอื่นอยู่ได้ด้วยตนเอง...เป็นไปตามที่เค้าเรียกว่ายืนบนขาของตัวเอง แต่ว่าพอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือ คำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอใจในความต้องการมันก็มี ความโลภน้อยเมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดผู้อื่นน้อยถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็คืออยู่เป็นสุข

พอเพียงนี้อาจจะมีมาก มีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอเพียงนี้ก็พอเพียงทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติงานก็พอเพียง..ฉะนั้น ความพอเพียงนี้ก็แปลว่าความพอประมาณและมีความมีเหตุผล (4 ธันวาคม 2541)

จากพระราชดำรัส เศรษฐกิจพอเพียงจึงมิได้จำกัดเฉพาะของเกษตรกรหรือชาวไร่นาเพียงเท่านั้น แต่เป็นเศรษฐกิจ ของทุกคนทุกอาชีพ ทั้งมีอยู่ในเมืองและอยู่ในเมืองและอยู่ในชนบท เช่น ผู้ที่เป็นความเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมและบริษัทในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าจะต้องขยายกิจการเพราะความเจริญเติบโตจากเนื้อของงาน โดยอาศัยการขยายตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป หรือหากการจะกู้ยืมก็กระทำตามความเหมาะสม ไม่ใช้กู้มาลงทุนจนเกิดตัวจนเกินตัวจนไม่เหลือที่มั่นให้อยู่ได้ต้องรู้จักใช้จ่ายไม่ฟุ่มเฟือยเกินตัว เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (relative self-sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อนคือตั้งตัวให้มีความความมาพอกินพอใช้ ไม่ใช้มุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความสำเร็จ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นได้ตามลำดับต่อไปได้ ดังพระราชดำรัสที่ทรงกล่าวไว้ว่า

“.....การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อนโดยวิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้” (อ้างถึงในสุเมธตันติเวชกุล, 2543)

อำพล เสนาณรงค์ (2542) กล่าวว่าไว้ในเอกสารประกอบคำบรรยายเรื่อง “ทิศทางการพัฒนาชนบทตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง” ในการการประชุมวิชาการของสถาบันวิจัยพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่นร่วมกับชมรมศิษย์เก่ายูนิฟิเอดบีแห่งประเทศไทยและกรมส่งเสริมการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในวันที่ 21 มกราคม 2542 ว่าเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง การพยายามพึ่งตนเอง ช่วยตัวเองให้มากที่สุดที่จะทำได้ให้พอมีพอกินโดยเฉพาะอาหารและที่อยู่อาศัยส่วนที่ไม่สามารถผลิตเอง ได้ก็แลกเปลี่ยนหรือซื้อจากภายนอกบ้างแต่ควรซื้อและใช้จากของที่ผลิตได้ในท้องถิ่นหรือในประเทศมากที่สุด พยายามก่อหนี้ให้น้อยที่สุดและควรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ่มเฟือย เพื่อให้รายจ่ายไม่เกินรายรับ

กล่าวโดยสรุป เศรษฐกิจพอเพียง คือการยึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิตโดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ

1.พึ่งตนเองทางจิตใจ คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนเองนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงควรที่จะสร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจอีกเข้มต่อสู่ชีวิตด้วยความสุจริตแม้ว่าจะไม่ประสบผลสำเร็จบ้างก็ตาม มิพึงควรท้อแท้ ให้อภัยตัวเองต่อไป พึงยึดพระราชดำรัส “การพัฒนาคน” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

“...บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี คือความหนักแน่นมั่นคงในสุจริยธรรมและความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายที่แน่นอนและบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน..”

2.พึ่งตนเองทางสังคม ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกันและกัน ดังพระบรมราโชวาทที่ว่า

“...เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกันไม่ลดหลั่นจึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประสานสัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนสนับสนุนกัน..”

3.พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติคือ การส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่นสามารถแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดียิ่ง สิ่งที่ดีก็คือการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ

4. พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือ การส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่นสามารถแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัสดุในท้องถิ่นที่มีประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศและสังคมไทย และสิ่งสำคัญสามารถนำไปใช้ปฏิบัติอย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำรัสที่ว่า

“...จุดประสงค์ของศูนย์ศึกษาฯ คือ เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยในท้องที่ เพราะว่าแต่ละท้องที่สภาพพื้นฟ้าอากาศและประชาชนในท้องที่ต่าง ๆ กัน ก็มีลักษณะที่แตกต่างกันมาเหมือนกัน...”

5.พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้นกล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ในท้องถิ่นของตนเองเพื่อการยังชีพและสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไปได้ด้วย (สุเมธ ดันติเวชกุล, 2543)

ดังนั้นการพัฒนาชุมชนในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นการใช้ “คน” เป็นเป้าหมายและเน้น “การพัฒนาแบบองค์รวม” หรือ “การพัฒนาอย่างบูรณาการ” ทั้งด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง ฯลฯ โดยใช้ “พลังทางสังคม” ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาในรูปของกลุ่ม เครือข่าย หรือประชาสังคม กล่าวคือ เป็นการผนึกกำลังของทุกฝ่ายในลักษณะ “พหุภาคี” ประกอบด้วยภาคเอกชน และภาคประชาชน

2.2.2 องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบในการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ โดยมีหลักการพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2005)

กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็น การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กันดังนี้

1. **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้อง เป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่ คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
3. **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้ง ความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1. **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
2. **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

แนวทางปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ทางสายกลาง



ที่มา การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง, 2550

2.2.3 ฐานคิดการพัฒนาเพื่อความพอเพียง

1. ยึดแนวพระราชดำริในการพัฒนา “เศรษฐกิจ” ตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่”
2. สร้าง “พลังทางสังคม” โดยการประสาน “พลังสร้างสรรค์” ของทุกฝ่ายในลักษณะ “พหุภาคี” อาทิ ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชา ธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อใช้ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาธุรกิจชุมชน
3. ยึด “พื้นที่” เป็นหลัก และใช้ “องค์กรชุมชน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ส่วนภาคีอื่นๆ ทำหน้าที่ช่วยกระตุ้นอำนวยความสะดวก ส่งเสริมและสนับสนุน
4. ใช้ “กิจกรรม” ของชุมชนเป็น “เครื่องมือ” สร้าง “การเรียนรู้” และ “การจัดการ” ร่วมกัน พร้อมทั้งพัฒนา “อาชีพที่หลากหลาย” เพื่อเป็น “ทางเลือก” ของคนในชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งด้านเพศ วัย การศึกษา ความถนัด ฐานะเศรษฐกิจ ฯลฯ
5. ส่งเสริม “การรวมกลุ่ม” และ “การสร้างเครือข่าย” องค์กรชุมชนเพื่อสร้าง “คุณธรรมจริยธรรม” และ “การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ” อย่างรอบคอบ อาทิ การศึกษา สาธารณสุข การฟื้นฟู วัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
6. วิจัยและพัฒนา “ธุรกิจชุมชนครบวงจร” (ผลิต - แปรรูป - ขาย - บริโภค) โดยให้ความสำคัญต่อ “การมีส่วนร่วม” ของคนในชุมชน และ “ฐานทรัพยากรของท้องถิ่น” ควรเริ่มพัฒนาจากวงจรธุรกิจขนาดเล็กในระดับท้องถิ่นไปสู่วงจรธุรกิจที่ใหญ่ขึ้นระดับประเทศและระดับต่างประเทศ
7. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่มี “ศักยภาพสูง” ของแต่ละเครือข่ายให้เป็น “ศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน” ที่มีข้อมูลข่าวสารธุรกิจนั้นๆ อย่างครบวงจร พร้อมทั้งใช้เป็นสถานที่สำหรับศึกษาดูงาน และฝึกอบรม (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2543)

แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีเป้าหมายสูงสุดมุ่งไปสู่ประโยชน์สุขของประชาชน ชุมชนและประเทศชาติ ซึ่งความหมายของ “ประโยชน์

สุข” คือ การทำให้คน เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม อยู่ในสภาวะที่สามารถดำรงอยู่อย่างดีงามและ มีความสุขสมบูรณ์ โดยอาศัยความเชื่อมโยงเกื้อกูลระหว่างกันอย่างสมดุลและเหมาะสม

จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักเศรษฐศาสตร์ ในการประชุมโต๊ะกลมของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2546 และ 16 กันยายน 2542 นักวิชาการส่วนหนึ่งมีความเห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การลดความอยากลงมาสู่ระดับที่ตนเองได้พอเพียง เป็นสิ่งเดียวกับภูมิปัญญาไทยและเป็นการประยุกต์ศาสนาเข้ามาในระบบเศรษฐกิจซึ่งเป็น เรื่องจิตวิญญาณของคนในประเทศ กับเรื่องภูมิปัญญาของคนในประเทศ เป็นทุนทางสังคมของประเทศ ซึ่งจะต้องรู้จักใช้เพราะมีผลสำคัญต่อ พื้นฐานและทิศทางการพัฒนาประเทศเป็นทิศทางที่ใช้หลักพุทธศาสนาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา ประเทศ นั่นคือ การเน้นการพึ่งตนเอง ต้องการลดความอยากมาสู่ในระดับที่พึ่งตนเองได้ ตรงนั้นเรียกว่า พอดี เป็นความแข็งแรงเพราะไม่ต้องพึ่งต้องพึ่งผู้อื่นและ จะเริ่มรู้สึกว่ามีเหลือ คือเหลือเวลา เหลือความรู้ เหลือปัญญา เหลือความเมตตา เหลือความเอื้อเฟื้อ เหลือทุน เมื่อพบว่าเหลือ ก็จะเริ่มมีความสามารถในการ ให้ และเมื่อสามารถให้ได้ก็จะพบความสุข (อภิชัย พันธเสน, 2542)

ไชยยศ เหมะรัชตะ (2543) กล่าวถึงการใช้ชีวิตที่พอเพียงที่ต้องมีความสัมพันธ์กับแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพราะเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับปัจเจกชนนั้น ได้แก่การที่ประชาชนแต่ละคนในประเทศต่างสัจจในฐานะของตนว่าความสามารถในการดำรงชีวิตตามสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันนี้เป็นอย่างไร เมื่อหารายได้ได้มากก็สมควรใช้อย่างประหยัดไม่ตกอยู่ในความประมาท แต่ก็ไม่ใช่ว่าการใช้จ่ายอย่างกระหน่ำกระแหม่งจนกลายเป็นคนตระหนี่อันเป็นผลกระทบต่อการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ และต้องรู้จักการแบ่งปัน ไม่เห็นแก่ตัว ต้องช่วยเหลือผู้ยากไร้และอยู่ในฐานะยากแค้นกว่าตนตามหลักเมตตาธรรมในพระพุทธศาสนา ส่วนในกรณีที่มีรายได้น้อยก็สมควรใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อเกินฐานะ ตามค่านิยมอันผิวดลาดที่บังเกิดขึ้นในสังคมไทยขณะนี้อันถือได้ว่าเป็นการใช้ชีวิตที่พอเพียงเพื่ออยู่ภาวะความล้มเหลวทางเศรษฐกิจที่กำลังดำเนินอยู่ในขณะนี้ เข้าทำนองการช่วยเหลือตนเองเท่ากับการช่วยเหลือผู้อื่น ตามพุทธภาษิตที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน”

ส่วนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับประเทศซึ่งเกี่ยวพันกับเศรษฐกิจมหภาคนั้น การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการที่ผู้บริหารประเทศต้องเข้าใจแก่นแท้แห่งปัญหาเศรษฐกิจที่กำลังเกิดขึ้นต่อประเทศไทย อันเนื่องมาจากการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยตามลัทธิบริโภคนิยมของคนในชาติ ซึ่งมีที่มาจากนโยบายเปิดประเทศด้วยหลักการค้าเสรี และการการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วและเปิดเผยในระบบประชาธิปไตย โดยปราศจากการกั้นกรองทางความคิดอันไร้เดียงสาของ คนรุ่นใหม่ในชาติ ซึ่งทำให้เกิดการผลิตที่ใช้ทรัพยากรหรือภูมิปัญญาไทยที่มีอยู่ในประเทศ อันทำให้ต้องพึ่งพาวัตถุดิบจากต่างประเทศในการผลิตสินค้าเพื่อสนองความต้องการอันสูญเปล่าตามค่านิยมบริโภคนิยมของสังคม ดังตัวอย่างเช่น ค่านิยมซื้อรถยนต์ราคาแพงที่ผลิตในต่างประเทศ เพื่อแสดงฐานะให้เป็นที่ยอมรับในกลุ่มสังคมหนึ่ง อันทำให้ประเทศชาติต้องสูญเสียเงินตราในการสั่งซื้อสินค้าจากต่างประเทศ แต่หากว่าค่านิยมแห่งการพึ่งพาไร้เหตุผล ผลที่ตามมาคือยอมทำให้ความสูญเสีย ทางเศรษฐกิจของชาติไทยไปสู่ต่างชาตินั่นเอง ดังนั้น การใช้ชีวิตที่พอเพียงในระดับปัจเจกชนจึงมีส่วนสัมพันธ์กับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชาติอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ณรงค์ โชควัฒนา (2542) ได้สะท้อนมุมมองเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงจากทัศนะและประสบการณ์ว่า เศรษฐกิจพอเพียงคือการพัฒนาเป็นขั้นตอน ไม่ใช่การถอยหลังเข้าสู่ระบบบรรพกาล แต่เป็นการสร้างรากฐานที่แข่งขันในระดับชาติและต่างประเทศได้ โดยถ้าชุมชนได้พัฒนาถึงจุดที่มีการรวมตัวกันและใช้องค์ความรู้ความสามารถในการพึ่งตนเอง ให้เป็นพันธมิตรกับรัฐ องค์กรสังคม อื่นๆอย่างเสมอภาค องค์ความรู้ที่ประชาชนมีอยู่รวมกับความรู้ทางวิชาการใหม่ที่เข้ามา ทำให้ชุมชนเข้มแข็งในระดับทฤษฎีขั้นที่ 3 ซึ่งหมายความว่าเราพร้อมที่จะแข่งขันเพื่อเข้าสู่ตลาดการค้าและตลาดโลก

แนวคิดทฤษฎีใหม่ที่เน้นที่เน้นความพอเพียง 3 ระดับ คือ เลี้ยงตนเองได้ในระดับครอบครัวในระดับชุมชนมีการรวมพลังพัฒนาการผลิต การตลาด การพัฒนาคุณภาพชีวิตสวัสดิการสังคมและสิ่งแวดล้อมและระดับที่สามในระดับประเทศ ที่ต้องร่วมมือเป็นพันธมิตรกับแหล่งเงินทุน แหล่งเครือข่ายข้อมูลข่าวสาร องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานของรัฐในการทำธุรกิจที่แข่งขันได้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตบนผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกันของทุกฝ่าย โดยเน้นว่าการที่พึ่งตนเองในทุกระดับต้องเชื่อมโยงอย่าง เป็นขั้นตอน เน้นการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันอย่างรู้จักช่วยเหลือแบ่งปันในรูปของการให้และ การรับ ไม่ใช่มุ่งแสวงหากำไรสูงสุด รวมทั้งยังต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน ในชุมชนและระหว่างชุมชนกับภาคธุรกิจอย่างเท่าเทียมกันด้วย

ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่จะศึกษานี้เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีจุดแรกเริ่มที่ตัวปัจเจกบุคคลและครอบครัวก่อน จากระดับจุลภาคคือตัวบุคคล มีการเป็นอยู่อย่างพอเพียง ใช้ชีวิตอย่างประหยัดไม่ฟุ้งเฟ้อและไม่ไปเบียดเบียนคนอื่นด้วย ไม่เอาเปรียบคนอื่น จนถึงระดับมหภาคซึ่งขยายผลไปถึงระดับชุมชน มีเครือข่ายการผลิตที่สอดคล้องกับตลาด การแลกเปลี่ยน แม้กระทั่งการส่งออกไปขายในระหว่างชุมชน บนพื้นฐานของการพึ่งตัวเอง ทั้งในแง่ทุน แรงงาน และวัตถุดิบ

เสน่ห์ จามริก (2541) ได้ให้ความคิดเห็นว่า แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงเห็นว่าคนจำเป็นต้องกินคนจำเป็นต้องบริโภค เพราะฉะนั้นพื้นที่สำคัญที่สุดของคนที่คือ การผลิต (production) การผลิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุด แนวความคิดนี้จึงบอกว่า ก่อนอื่นจะต้องให้เกษตรกรผู้ผลิตพึ่งตนเองให้ได้ ชุมชนต้องพึ่งตนเองให้ได้ และท้ายสุดสังคมและประเทศจึงจะพึ่งตนเองได้ ไม่ปฏิเสธเรื่องการค้า หรือการแลกเปลี่ยนในตลาด แต่แนวคิดนี้เห็นว่าหากเกษตรกรเน้นการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพียงเพราะมีจุดมุ่งหมายจะนำไปขายเพื่อเอาเงินไปซื้อข้าวปลาอาหาร ฯลฯ มาบริโภคในไม่ช้าเกษตรกรจะเป็นหนี้เป็นสินหมดความเป็นตัวของตัวเอง และแม้แต่จะรักษาสถาบันครอบครัวของตัวเองเอาไว้มิให้แตกสลาย ก็ยากที่จะรักษาเอาไว้ได้ สาเหตุก็เป็นเพราะว่าราคาปัจจัยการผลิต พืชผล และสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพของเกษตรกรถูกกำหนดจากกลไกราคาทั้งหมดและเป็นที่ค่อนข้างชัดเจนว่า ราคาของปัจจัยการผลิตมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นเร็วกว่าราคาของพืชผลของเกษตรกรที่นำออกสู่ตลาด นอกจากนี้เป็นเพราะว่าเกษตรกรก้าวเข้าสู่ขั้นตอนของการค้าการแลกเปลี่ยนในตลาด โดยที่ยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้ในเรื่องของปากท้อง ในทางตรงกันข้าม หากเกษตรกรสามารถทำการผลิตข้าวปลาอาหารเอาไว้กินในครอบครัวได้อย่างเพียงพอแล้วเกษตรกรจะเป็นฝ่ายกำหนดต่อตลาดว่า จะนำผลผลิตส่วนที่เหลือจากการบริโภคอะไรบ้างและในจำนวนเท่าใดออกขายในตลาด ผลผลิตส่วนเกินทั้งหมดที่ออกสู่ตลาดคือ “กำไร” ของเกษตรกรเหล่านี้ โดยนัยนี้เกษตรกรจะ

กลายเป็น “ผู้กำหนด” หรือ “ตัวกระทำ” (actor) ต่อตลาด ไม่ใช่ตลาดเป็นตัวกำหนดหรือตัวกระทำต่อเกษตรกรดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพที่ผู้คนหากินแบบยังชีพโดยอาศัยธรรมชาติ ไม่มีการสะสม ซึ่งเป็นไปไม่ได้ เนื่องจากสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการสืบทอดระบบคุณค่าของอดีตที่สามารถจัดการชีวิตและพึ่งพาตนเองได้ สืบทอดคุณธรรมโดยเน้นการคิดใหม่และจัดการใหม่โดยอาศัยความรู้ ความระมัดระวังอาศัย หลักวิชาการในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน เป็นระบบเศรษฐกิจในแบบคุณธรรม เสริมสร้างจิตใจของคนในชาติให้ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ อันนำไปสู่การดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคม

2.2.4 การน้อมนำ...“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” สู่การปฏิบัติ

ทุกคนสามารถน้อมนำหลักปรัชญาฯ มาเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ โดยต้อง “ระเบิดจากข้างใน” คือการเกิดจิตสำนึกมีความศรัทธา เชื่อมมั่น เห็นคุณค่า และนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง แล้วจึงขยายไปสู่ครอบครัว ชุมชน องค์กร สังคม และประเทศชาติต่อไปแนวทางปฏิบัติ โดยเริ่มจากตัวเราก่อน ด้วยการฝึกจิตข่มใจตนเอง และอบรมเลี้ยงดูคนในครอบครัวให้มีคุณธรรม กินอยู่ตามอัตภาพ พึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไรเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาและมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อความมั่นคงในอนาคต และเป็นที่พึ่งให้ผู้อื่นได้ในที่สุด เช่น การหาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวจากการประกอบสัมมาชีพ การจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ประหยัด แต่ไม่ใช่ตระหนี่ ลด ละ เลิกอบายมุข รู้จักคุณค่า รู้จักใช้ รู้จักออมเงิน และสิ่งของเครื่องใช้ดูแลรักษาสุขภาพให้แข็งแรง มีการแบ่งปันภายในครอบครัว ชุมชน และสังคมนอกบ้าน รวมถึงการรักษาวัฒนธรรมประเพณี และการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งบริหารความเสี่ยงด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมด้วยอย่างความพอเพียง เช่น ถ้ามีกระเป๋าถืออยู่ 4 ใบ แต่อยากซื้อใบที่ 5 ต้องคำนึงถึงหลักสำคัญในองค์ประกอบของปรัชญาฯ คือพอประมาณ มีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน หากซื้อแล้วต้องพิจารณาว่ามีเงินพอใช้ถึงสิ้นเดือนนี้หรือไม่ หากไม่พอแสดงว่าภูมิคุ้มกันบกพร่องจึงไม่ควรซื้อกระเป๋า แต่หากมีเงินเดือนมากพอ ไม่เดือดร้อน และจำเป็นต้องใช้ ก็สามารถซื้อได้แต่ราคาต้องเหมาะสมด้วย หรือหากครอบครัวมีปัญหาเรื่องเป็นหนี้ ต้องไปดูเหตุปัจจัยของการเป็นหนี้ ทั้งที่ควบคุมได้และควบคุมไม่ได้ โดยลงบัญชีแบ่งประเภทรายรับรายจ่าย หากรายจ่ายใดสามารถควบคุมได้ และเป็นรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ก็ให้ลดหรือยกเลิกไป เช่น โทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่หรือสิ่งของที่เป็นอบายมุขทั้งปวง

2.2.5 ความพอเพียงในชุมชน

แนวทางปฏิบัติ คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนบนหลักของความรู้ รัก สามัคคีสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันภายในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การรวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ หรือองค์การการเงินชุมชน สวัสดิการชุมชนการช่วยเหลือรักษาความสงบ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยรวมทั้ง

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์สุขได้อย่างเหมาะสมตัวอย่างความพอเพียง คนในชุมชนร่วมกันศึกษาข้อมูลในชุมชน เพื่อให้รู้จักตัวเอง ชุมชนทรัพยากรในชุมชน โลกภายนอก และรู้สาเหตุปัญหา ที่มาของผลกระทบต่างๆ แล้วร่วมกันหาวิธีแก้ปัญหา และวางแผนป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต รวมถึงพัฒนาสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ แล้วนำมาต่อยอดเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในชุมชนในทางที่ดีขึ้น ขณะเดียวกัน ต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชุมชนให้มีความ “รู้ รัก สามัคคี” มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน รอบคอบมีความเพียร มีสติปัญญา และที่สำคัญคือมีความสุขบนความพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่โลภ ไม่ติดการพนัน ไม่เป็นหนี้ ไม่ลุ่มหลงอบายมุขดังตัวอย่างที่เกิดขึ้นในช่วงเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ชุมชนที่ไม่ปฏิบัติเช่นนี้ก็ไปไม่รอด ตรงข้ามกับชุมชนที่ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็สามารถคงความเข้มแข็งและยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง (เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง, 2554)

2.3 แนวคิดการคุ้มครองทางสังคม

ข้อมูลจาก “การประเมินการคุ้มครองทางสังคมจากการหารีระดับชาติเพื่อก้าวสู่ฐานการคุ้มครองทางสังคมภายใต้บริบทของประเทศไทย”, 2556 องค์การแรงงานระหว่างประเทศ และคณะทำงานร่วมขององค์การสหประชาชาติในประเทศไทยได้ศึกษาถึงการคุ้มครองทางสังคมที่มีในประเทศไทย พบว่า ฐานการคุ้มครองทางสังคมเป็นชุดของสิทธิและสวัสดิการขั้นพื้นฐาน ซึ่งเพิ่มขีดความสามารถให้สมาชิกทุกคนในสังคม ได้มีโอกาสในการเข้าถึงสินค้าและบริการขั้นพื้นฐานได้ตลอดเวลา ฐานการคุ้มครองทางสังคมมุ่งเน้นให้ (1) ผู้มีถิ่นพำนักในประเทศไทยทั้งหมดสามารถเข้าถึงการดูแลสุขภาพที่จำเป็นในอัตราที่สามารถจ่ายได้ซึ่งรวมถึงการดูแลมารดาขณะตั้งครรภ์และหลังคลอดด้วย (2) เด็กทุกคนได้รับความมั่นคงทางรายได้ขั้นพื้นฐานทำให้สามารถเข้าถึงโภชนาการ การศึกษา การดูแล ตลอดจนสินค้าและบริการอื่น ๆ ที่จำเป็นได้ (3) ทุกคนในวัยแรงงานที่ไม่สามารถหารายได้เพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เจ็บป่วย ว่างาน คลอดบุตร และทุพพลภาพมีความมั่นคงทางรายได้ และ (4) ผู้มีถิ่นพำนักในประเทศไทยทุกคนที่อยู่ในวัยสูงอายุมีรายได้ขั้นพื้นฐานที่มั่นคง (ไม่ว่าจะเป็นในรูปของเงินบำนาญหรือสิ่งของ)

กรอบฐานการคุ้มครองทางสังคมสามารถใช้อธิบายโครงการการประกันสังคม การคุ้มครองทางสังคม และการบรรเทาความยากจน กำหนดบ่งชี้ช่องว่างทางนโยบายและประเด็นปัญหา การดำเนินงาน ตลอดจนทำให้ได้ข้อเสนอแนะสำหรับการออกแบบและดำเนินการคุ้มครองทางสังคมเพิ่มเติม เพื่อเป็นหลักประกันด้านฐานการคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนทุกคน

โดยหลักๆ แล้วระบบการคุ้มครองทางสังคมประกอบด้วยโครงการการประกันสังคมแบบจ่ายเงินสมทบ โครงการแบบใช้งบประมาณจากภาษีโดยไม่ต้องจ่ายเงินสมทบ (ทั้งแบบกำหนดกลุ่มเป้าหมาย และแบบถ้วนหน้า) และโครงการประกันสังคมแบบสมัครใจโดยได้รับเงินอุดหนุนบางส่วน ระบบการคุ้มครองทางสังคมจะจัดกระจายไปตามกองทุนต่างๆ อาทิระบบบำนาญ บำนาญข้าราชการของรัฐบาล กองทุนบำนาญ บำนาญข้าราชการ (กบข.) ระบบสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการ กองทุนเงินทดแทน กองทุนประกันสังคม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพของเอกชนที่มีอยู่หลากหลายกองทุน กองทุนสวัสดิการครูโรงเรียนเอกชน หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) เบี้ยความพิการ

ถ้วนหน้าแบบไม่ต้องจ่ายเงินสมทบเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุถ้วนหน้าแบบไม่ต้องจ่ายเงินสมทบ ระบบประกันสุขภาพแรงงานต่างด้าวภาคบังคับและนโยบายการศึกษาถ้วนหน้า

เจ้าหน้าที่รัฐ

ตารางที่ 1 รายการโครงการสำหรับเจ้าหน้าที่รัฐ

กลุ่มเป้าหมาย	ประเภทของสิทธิประโยชน์	สถาบัน	องค์กรรับผิดชอบ
เจ้าหน้าที่รัฐ	บำนาญ หรือ บำเหน็จ (เงินก้อน)	ระบบบำเหน็จบำนาญข้าราชการของรัฐบาล	กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง
เจ้าหน้าที่รัฐ	บำเหน็จ (เงินก้อน)	กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.)	คณะกรรมการ บริหารกองทุน บำเหน็จบำนาญ ข้าราชการ
เจ้าหน้าที่รัฐและ บุคคลในผู้ที่ อุปการะ	การดูแลทางการแพทย์	ระบบสวัสดิการ รักษาพยาบาลของข้าราชการ	กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง

ความหมายประเภทของสิทธิประโยชน์สถาบันองค์กรรับผิดชอบ

ระบบบำเหน็จ บำนาญข้าราชการของรัฐ

พระราชบัญญัติบำเหน็จ บำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2494 ได้สร้างระบบบำเหน็จ บำนาญข้าราชการของรัฐ โดยข้าราชการได้รับบำนาญหรือบำเหน็จจากรัฐบาลเมื่อเกษียณอายุราชการ เงินงบประมาณนี้มาจากรายได้ภาษีทั่วไป เจ้าหน้าที่รัฐ สามารถเลือกระหว่างการรับเงินบำเหน็จ หรือบำนาญ โดยมีเงื่อนไขว่าเป็นผู้มีอายุครบ 60 ปี รับราชการเป็นเวลาอย่างน้อย 25 ปี หรือประสงค์ จะยุติการรับราชการเมื่ออายุครบ 50 ปี ผู้ที่อายุน้อยกว่า 50 ปี ซึ่งรับราชการเป็นเวลาอย่างน้อยสิบปี มีสิทธิได้รับเงินบำเหน็จ เจ้าหน้าที่รัฐที่เกษียณจากงานอันเนื่องมาจากการทุพพลภาพหรือการบาดเจ็บจากการทำงาน หรือการสูญเสียอวัยวะในขณะที่ทำงาน อาจจะได้รับบำนาญพิเศษ ซึ่งบำเหน็จบำนาญ ที่ ได้รับจากรัฐนี้สามารถมอบหรือโอนสิทธิประโยชน์ได้ในกรณีที่เสียชีวิตด้วยเหตุที่เกี่ยวกับงาน หรือในระหว่างการปฏิบัติงาน บำเหน็จบำนาญนี้สามารถโอนให้บุตรหรือญาติได้เจ้าหน้าที่รัฐ ที่เริ่มทำงานหลังเดือนมีนาคม พ.ศ. 2540 จะเข้าเป็นสมาชิกกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการโดยอัตโนมัติ เจ้าหน้าที่ซึ่งทำงานก่อนเดือนมีนาคม พ.ศ. 2540 อาจเลือกที่จะเป็นสมาชิกของกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (หรือไม่เป็น) สำหรับผู้ที่ไม่ใช่สมาชิก เงินบำเหน็จและเงินบำนาญในระบบบำนาญของเจ้าหน้าที่รัฐนั้นคำนวณโดยพิจารณาจากเงินเดือนสุดท้ายที่ได้รับ และไม่มีกำหนดเพดานการจ่ายเงินบำนาญ สำหรับผู้ที่เป็นสมาชิกของ กบข. นั้นฐานเงินเดือนสำหรับการคำนวณการจ่ายเงินบำเหน็จและบำนาญเปลี่ยนไปเป็นเงินเดือนเฉลี่ยของระยะเวลา 60 เดือนสุดท้ายก่อนเกษียณ และมีการกำหนดเพดานการจ่ายเงินบำนาญที่ร้อยละ 70 ของเงินเดือนเฉลี่ยของเงินเดือน 60 เดือนสุดท้ายก่อนเกษียณ

กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.)

พระราชบัญญัติกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2540 ได้จัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพโดยจำกัดให้เป็นสมาชิกกองทุนได้เฉพาะข้าราชการ โดยข้าราชการที่เข้ารับราชการ หลังวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2540 จะเป็นสมาชิกกองทุนโดยบังคับ และเจ้าหน้าที่รัฐบาลอื่นๆ สามารถเป็นสมาชิกได้โดยสมัครใจ ข้าราชการจ่ายเงินสมทบรายเดือน (ระหว่างร้อยละ 3 และร้อยละ 15 ของเงินเดือน) และรัฐบาลจ่าย (ร้อยละ 3 ของเงินเดือน)

ระบบสวัสดิการรักษายาบาลของข้าราชการแบบไม่ต้องจ่ายเงินสมทบ (CSMBS)

ระบบสวัสดิการรักษายาบาลของข้าราชการจัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาสหิทธิประโยชน์ด้านการแพทย์ พ.ศ. 2553 ออกตามความในพระราชบัญญัติการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจ่ายเงินบางประเภทตามงบประมาณรายจ่าย พ.ศ. 2418 โครงการนี้ครอบคลุมเจ้าหน้าที่รัฐบาลกลุ่มในภาคราชการ (ข้าราชการและลูกจ้างประจำ) ผู้เกษียณอายุราชการแล้ว ทหารพราน (ได้รับบำเหน็จบำนาญทหาร) พนักงานชาวต่างประเทศที่รับค่าจ้างจากรายจ่ายงบประมาณรัฐบาลและสัญญาจ้างไม่ได้ระบุเงื่อนไขเกี่ยวกับบริการทางการแพทย์และผู้อยู่ในอุปการะ (บุตรที่ถูกต้องตามกฎหมาย คู่สมรสและบิดามารดา) โครงการนี้ไม่ได้ครอบคลุมถึงพนักงานและลูกจ้างของรัฐจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและพนักงานรัฐวิสาหกิจพนักงานและลูกจ้างของรัฐประเภทอื่น (ได้แก่ผู้ที่ปฏิบัติงานชั่วคราวหรือปฏิบัติงานตามสัญญาที่มีกำหนดเฉพาะแน่นอน) หรือผู้ที่เกษียณซึ่งเลือกรับเงินบำเหน็จโครงการนี้ได้รับงบประมาณจากรายได้ภาษีสิทธิประโยชน์ รวมถึงการรักษาผู้ป่วยในและผู้ป่วยนอก ณ โรงพยาบาลรัฐบาล โรงพยาบาลเอกชนเฉพาะแห่ง หรือโรงพยาบาลเอกชนแห่งอื่นใดในกรณีฉุกเฉิน

พนักงานและลูกจ้างภาคเอกชน

ตารางที่ 2 รายการโครงการสำหรับลูกจ้างและพนักงานภาคเอกชน

กลุ่มเป้าหมาย	ประเภทของสิทธิประโยชน์	สถาบัน	องค์กรรับผิดชอบ
พนักงานและลูกจ้างภาคเอกชน	การบาดเจ็บจากการทำงาน หรือการเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากการทำงาน	กองทุนเงินทดแทน (สำนักงานประกันสังคม) โครงการบังคับ	สำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน
พนักงานและลูกจ้างภาคเอกชน (มาตรา 33 ของพระราชบัญญัติประกันสังคม)	สิทธิประโยชน์กรณีบาดเจ็บหรือการเจ็บป่วยอันไม่ได้เกิดจากอาชีพ	กองทุนประกันสังคม (สำนักงานประกันสังคม) โครงการบังคับ	สำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน
เคยประกันตนภายใต้มาตรา 33 และเต็มใจจะประกันตนต่อ (ตามมาตรา 39 ของพระราชบัญญัติ	สิทธิประโยชน์กรณีการบาดเจ็บหรือการเจ็บป่วยอันไม่ได้เกิดจากอาชีพตลอดจนบุตรทุพพลภาพ	กองทุนประกันสังคม (สำนักงานประกันสังคม) โครงการสมัครใจ	สำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน

ประกันสังคม)	เสียชีวิต ชราภาพ เงินอุดหนุนเพื่อเลี้ยงดูบุตร (เงินสงเคราะห์บุตร)		
พนักงานและลูกจ้างของ องค์กร ภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และ บริษัท เอกชน	บำนาญ (เงินก้อน) เมื่อ เกษียณ หรือสิ้นสุดการจ้าง	กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ โครงการสมัครงใจ	คณะกรรมการกำกับ หลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ด.)

กองทุนเงินทดแทน

พระราชบัญญัติกองทุนเงินทดแทน พ.ศ. 2537 กำหนดบังคับให้นายจ้างที่มีลูกจ้างอย่างน้อยหนึ่งคน ในธุรกิจประเภทใดก็ตาม ยกเว้นนายจ้างบางกลุ่ม6 ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนเงินทดแทน โครงการนี้มุ่งครอบคลุมพนักงานและลูกจ้างของภาคเอกชนในระบบและแรงงานข้ามชาติที่มีสถานะถูกต้องตามกฎหมาย7 ผู้ประกันตนมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ในกรณีการบาดเจ็บอันเกิดจากการทำงานหรือกรณีเสียชีวิต กรณีเจ็บป่วย กรณีสูญหายเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 120 วันนับจากวันที่เกิดเหตุถึงแม้ว่าจะมีการครอบคลุมถึงแรงงานข้ามชาติในหลักการ ทว่าในทางปฏิบัติแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ ไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขสองประการที่กำหนดไว้ในหนังสือเวียนที่ รส 0711/ว751 (ออกเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2544) ว่าแรงงานข้ามชาติต้องมีหนังสือเดินทาง หรือเอกสารจดทะเบียนของชาติตน และนายจ้างต้องขึ้นทะเบียนให้แรงงานข้ามชาติและจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนเงินทดแทนสิทธิประโยชน์ที่กองทุนเงินทดแทนจัดให้นั้นรวมถึงเบี้ยรายเดือน การครอบคลุมถึงค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูทางการแพทย์และค่าใช้จ่ายในการทำศพ กองทุนเงินทดแทนนี้บริหารจัดการโดยสำนักงานประกันสังคม

กองทุนประกันสังคม

พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2538 จัดตั้งระบบประกันสังคมซึ่งให้สิทธิประโยชน์บางประการแก่พนักงานและลูกจ้างในระบบ (ตามมาตรา 33) และแรงงานข้ามชาติที่มีสถานะถูกต้องตามกฎหมาย9 พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังได้จัดตั้งโครงการอื่น ๆ อีกสองโครงการ คือ พระราชบัญญัติประกันสังคม มาตรา 39 ซึ่งมุ่งที่จะครอบคลุมแรงงานซึ่งเดิมอยู่ภายใต้ความของมาตรา33 และเต็มใจที่จะประกันตนต่อ (อาทิผู้ที่เพิ่งจะประกอบอาชีพอิสระหรือผู้ที่เกษียณ) และพระราชบัญญัติประกันสังคม มาตรา 40 ซึ่งมุ่งครอบคลุมแรงงานนอกระบบ พระราชบัญญัติประกันสังคมมาตรา 33 ครอบคลุมบุคคลที่รับจ้างทำงานในวิสาหกิจนอกภาคการเกษตรที่มีอายุมากกว่า 15 ปีและไม่เกิน 60 ปี นายจ้างทุกคนที่มีลูกจ้างอย่างน้อยหนึ่งคนต้องขึ้นทะเบียนลูกจ้างของตนภายใต้โครงการนี้ผู้ประกันตนมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ เจ็ดประเภท คือสิทธิประโยชน์ กรณี การดูแลสุขภาพ การบาดเจ็บหรือการเจ็บป่วยอันไม่ได้เกิดจากอาชีพ การคลอดบุตร ความพิการ เสียชีวิต ว่างาน ชราภาพ เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูบุตร (เงินสงเคราะห์บุตร) (เงินจำนวน 400 บาท ต่อบุตรหนึ่งคนต่อเดือนจำนวนไม่เกินสองคน)10 นายจ้างและพนักงานและลูกจ้างที่ประกันตนจ่ายเงินสมทบจำนวนเท่ากันในอัตราร้อยละ 5 ของเงินเดือน และรัฐบาลจ่ายเงินสมทบร้อยละ

2.75 ของเงินเดือน (รวมทั้งสิ้น ร้อยละ 12.75) ตามกฎกระทรวงกำหนดอัตราเงินสมทบเข้ากองทุน ประกันสังคม พ.ศ. 2552 อัตราเงินสมทบตามร้อยละของค่าจ้างพนักงานและลูกจ้างมีดังต่อไปนี้ (จากวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2553 เป็นต้นไป)

ตารางที่ 3 อัตราเงินสมทบภายใต้พระราชบัญญัติประกันสังคม มาตรา 33

สิทธิประโยชน์	อัตราเงินสมทบ (คิดเป็นร้อยละของรายได้ที่สามารถนำมาเป็นหลักฐาน ในการคำนวณการประกันได้)				อัตราเงินสมทบสูงสุด ตามกฎกระทรวง
	รวม	นายจ้าง	พนักงาน/ลูกจ้าง	รัฐบาล	
การเจ็บป่วย การคลอดบุตร การตาย ทุพพลภาพ	4.5	1.5	1.5	1.5	4.5
ชราภาพ เงินช่วยเหลือเด็ก (เงินสงเคราะห์บุตร)	7	3	3	1	9
การว่างงาน	1.25	0.5	0.5	0.25	15
รวม	12.75	5	5	2.75	28.5

ตารางที่ 4 อัตราเงินสมทบภายใต้พระราชบัญญัติประกันสังคม มาตรา 39

สิทธิประโยชน์	อัตราเงินสมทบ (คิดเป็นร้อยละของรายได้ที่สามารถนำมาเป็นหลักฐาน ในการคำนวณการประกันได้)				อัตราเงินสมทบสูงสุด ตามกฎกระทรวง
	รวม	นายจ้าง	พนักงาน/ลูกจ้าง	รัฐบาล	
มาตรา 39 (ไม่รวม ด้านการว่างงาน)	11.5		9	2.5	

แหล่งข้อมูล: สำนักงานประกันสังคม พ.ศ. 2555

หมายเหตุ: ในปี พ.ศ. 2555 อัตราเงินสมทบที่พนักงานและลูกจ้างและนายจ้างจะต้องจ่ายได้ลดลงจากร้อยละ 5 เป็นร้อยละ 3 ในช่วงหกเดือนแรก และจากร้อยละ 5 เป็นร้อยละ 4 สำหรับหกเดือนสุดท้ายเพื่อเป็นมาตรการชั่วคราวในการรับมือกับผลกระทบของอุทกภัย (ที่มา: กฎกระทรวง พ.ศ. 2555) บุคคลสามารถประกันตนภายใต้มาตรา 39 เมื่อได้ประกันตนภายใต้มาตรา 33 และได้จ่ายเงินสมทบเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 12 เดือน ยุติสภาพการเป็นพนักงานและลูกจ้าง และประสงค์จะเป็นผู้ประกันตนต่อไป ผู้ประกันตนจะจ่ายเงินสมทบจำนวน 432 บาทต่อเดือน 11 (ร้อยละ 9 ของเงินเดือนอ้างอิง ซึ่งกำหนดไว้ที่ 4,800 บาท) และมีสิทธิรับ

สิทธิประโยชน์หลักประเภท สิทธิประโยชน์กรณี การบาดเจ็บหรือการเจ็บป่วยอันไม่ได้เกิดจากอาชีพ คลอดบุตร ทูพพลภาพ เสียชีวิตชราภาพ อุทกภัยเพื่อการเลี้ยงดูบุตร (เงินสงเคราะห์บุตร)

หมายเหตุ: สำนักงานประกันสังคม (ส.ป.ส.) กำลังพิจารณาเพิ่มเงินเดือนอ้างอิงจำนวน 4,800 บาท เนื่องจากเงินเดือน อ้างอิงระดับนี้ ซึ่งใช้มาเป็นเวลานาน ปัจจุบันถือเป็นอัตราที่ต่ำมาก เมื่อเปรียบเทียบกับค่าจ้างขั้นต่ำ 300 บาทต่อวัน

กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

กองทุนสำรองเลี้ยงชีพได้ก่อตั้งขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2526 ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 126 (พ.ศ. 2526) ออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ และต่อมากระทรวงการคลังได้ประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ พ.ศ. 2530 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กองทุนสำรองเลี้ยงชีพเป็นกองทุนสวัสดิการและเป็นหลักประกันที่มั่นคงอย่างแท้จริง เมื่อลูกจ้างเกษียณอายุหรือออกจากงาน และเพื่อให้ความคุ้มครองต่อผลประโยชน์ของลูกจ้าง จากนั้นได้มีการออกประกาศเปลี่ยนแปลงนายทะเบียนเป็นสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์(ก.ล.ต.) ทำหน้าที่ดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน กองทุนสำรองเลี้ยงชีพบริหารจัดการโดยบริษัทจัดการกองทุน โดยนำเงินไปลงทุนในตราสารการเงินประเภทต่างๆ ที่มีระดับความเสี่ยงและผลตอบแทนที่แตกต่างกันตามประเภทหลักทรัพย์และสัดส่วนที่กำหนดไว้ในนโยบายการลงทุนที่ได้ตกลงกันไว้กับคณะกรรมการกองทุน เงินของกองทุนมาจากการจ่ายเงินโดยสมัครใจของลูกจ้าง และนายจ้างในอัตราร้อยละ 2 – 12 ของค่าจ้างรายเดือน โดยนายจ้างจะต้องจ่ายเงินสมทบให้ลูกจ้างในอัตราไม่น้อยกว่าที่ลูกจ้างจ่ายเข้ากองทุน และเมื่อเกษียณอายุลูกจ้างจะได้รับเงินก้อนซึ่งประกอบด้วยเงินสมทบที่ตนจ่าย เงินสมทบที่นายจ้างจ่าย และรายได้จากการลงทุน

ครูโรงเรียนเอกชน

ตาราง ที่ 5 รายการโครงการสำหรับครูและครูใหญ่โรงเรียนเอกชน

กลุ่มเป้าหมาย	ประเภทของสิทธิประโยชน์	สถาบัน	องค์กรรับผิดชอบ
ครูโรงเรียนเอกชนและครูใหญ่	กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ สิทธิประโยชน์ สวัสดิการและความช่วยเหลือทางการเงิน	กองทุนสวัสดิการครูโรงเรียนเอกชน (Private-School Teachers' Welfare Fund: PSTWF)	กระทรวงศึกษาธิการ

กองทุนสวัสดิการครูโรงเรียนเอกชน (PSTWF) จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2517 เมื่อแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2497กองทุนนี้บริหารจัดการโดยคณะกรรมการ มีเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนเป็นประธาน ในปี พ.ศ. 2551 รัฐบาลได้ผ่านพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชนฉบับใหม่ และกองทุนสวัสดิการครูโรงเรียนเอกชน (PSTWF) เปลี่ยนสภาพเป็นองค์กรเอกชน บริหารโดยคณะกรรมการกองทุนฯ มีปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธานกองทุนสวัสดิการครูโรงเรียนเอกชนจัดให้มีกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ สิทธิประโยชน์สวัสดิการ และความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้อำนวยการ ครู

และบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนเอกชน ครูและลูกจ้างจ่ายเงินสมทบรายเดือน (ไม่เกินร้อยละ 3 ของเงินเดือน) โรงเรียนเอกชน (จ่ายเงินสมทบเท่ากับที่สมาชิกแต่ละคนจ่าย) และกระทรวงศึกษาธิการ (จ่ายสองเท่าของเงินสมทบที่สมาชิกจ่าย)

แรงงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ

ตารางที่ 6 รายการโครงการสำหรับแรงงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ

กลุ่มเป้าหมาย	ประเภทของสิทธิประโยชน์	สถาบัน	องค์กรรับผิดชอบ
แรงงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ (มาตรา 40 แห่ง พ.ร.บ.ประกันสังคม)	ชุดที่ 1 – กรณีเจ็บป่วย กรณีทุพพลภาพ และ กรณีเสียชีวิต สิทธิประโยชน์ ชุดที่ 2 - กรณีเจ็บป่วย กรณีทุพพลภาพ และ กรณีเสียชีวิต กรณีชราภาพ (บำเหน็จ/ เงินก้อน)	กองทุนประกันสังคม (สำนักงาน ประกันสังคม) โครงการแบบสมัครใจ	สำนักงาน ประกันสังคม กระทรวงแรงงาน
แรงงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ (ผู้ที่ไม่ได้ประกันตนทุกคน)	การดูแลด้านการแพทย์	หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (UCS)	สำนักงานหลักประกันสุขภาพ แห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข
คนพิการในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ	เบี้ยความพิการ	เงินช่วยเหลือที่ไม่ต้อง จ่ายเงิน สมทบโดยถ้วนหน้า สำหรับผู้ ทุพพลภาพ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) ภายใต้ความรับผิดชอบ ของ กระทรวงมหาดไทย

กลุ่มเป้าหมาย	ประเภทของสิทธิประโยชน์	สถาบัน	องค์กรรับผิดชอบ
ผู้ได้รับเชื้อเอชไอวี/เอดส์	เงินช่วยเหลือกรณีผู้ได้รับเชื้อเอชไอวี/เอดส์	เงินช่วยเหลือที่ไม่ต้อง จ่ายเงินสมทบโดยถ้วนหน้าสำหรับผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อบต.) ภายใต้ ความรับผิดชอบของ กระทรวงมหาดไทย

ผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับ บำเหน็จบำนาญชราภาพ	เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ	เงินช่วยเหลือที่ไม่ต้อง จ่ายเงินสมทบโดยถ้วน หน้าสำหรับผู้สูงอายุ	องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น(อบต.) ภายใต้ ความรับผิดชอบของ กระทรวงมหาดไทย
ผู้ทำงานในภาค เศรษฐกิจนอกระบบ (ผู้ที่ไม่ได้ประกันตน ทั้งหมด)	บำนาญผู้สูงอายุหรือ บำเหน็จ/เงินก้อน (กำลังทบทวน) – ยังไม่ได้ดำเนินการ	กองทุนการออมแห่งชาติ	กองทุนการออมแห่งชาติ ภายใต้สำนักงาน เศรษฐกิจการคลัง

กองทุนประกันสังคม

พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 จัดตั้งโครงการอีกโครงการหนึ่งเพื่อครอบคลุมผู้ที่ทำงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบภายใต้มาตรา 40 บุคคลที่มีอายุมากกว่า 15 ปี และไม่เกิน 60 ปี และไม่ได้เป็นผู้ประกันตนภายใต้มาตรา 33 หรือมาตรา 39 อาจขึ้นทะเบียนภายใต้มาตรา 40 ของพระราชบัญญัติการประกันสังคม กลุ่มเป้าหมายนี้โดยหลักแล้วประกอบด้วยผู้ที่ทำงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ ทั้งนี้มีการทบทวนรูปแบบโครงการในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 (พระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และอัตราการจ่ายเงินสมทบประเภทของประโยชน์ทดแทนตลอดจนหลักเกณฑ์และเงื่อนไขแห่งสิทธิในการรับประโยชน์ทดแทนของผู้ประกันตน พ.ศ. 2554) โดยได้รับงบประมาณอุดหนุนบางส่วนจากรัฐบาล (แม้ว่าเงินอุดหนุนนี้ไม่ได้กำหนดไว้ในกฎหมาย และอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามนโยบายรัฐบาล) และโครงการนี้เสนอชุดสิทธิประโยชน์สองประการคือ

- สำหรับเงินสมทบ 100 บาทต่อเดือน (แรงงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบจ่าย 70 บาท และรัฐบาลจ่าย 30 บาท) สิทธิประโยชน์ชุดที่ 1 ครอบคลุมกรณีเจ็บป่วย (สิทธิประโยชน์ 200 บาทต่อวันจำกัดไว้ที่ 20 วัน ต่อปี และสำหรับการดูแลผู้ป่วยซึ่งพักรักษาเป็นผู้ป่วยในอย่างน้อยสองคืนเท่านั้นหากเข้ารับการรักษา ณ โรงพยาบาลหนึ่งคืนสมาชิกจะไม่มีสิทธิที่รับสิทธิประโยชน์ใดๆ หากเข้ารับการรักษาสองคืนสมาชิกจะได้รับสิทธิประโยชน์ 400 บาท หากเข้ารับการรักษาสามคืนสมาชิกจะได้รับสิทธิประโยชน์ 600 บาท และอื่นๆ ตามรายละเอียดที่กำหนด) กรณีทุพพลภาพ (การชดเชยรายได้) จำนวนระหว่าง 500 และ 1,000 บาทต่อเดือนเป็นเวลา 15 ปี) และเสียชีวิต (เงินก้อนจำนวน 20,000 บาท)

- สำหรับเงินสมทบ 150 บาท (แรงงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบจ่าย 100 บาท และรัฐบาลจ่ายเงินสมทบ 50 บาท)

สิทธิประโยชน์ชุดที่ 2 เพิ่มการจ่ายบำเหน็จ/เงินก้อนเพื่อการชราภาพ เพิ่มจากสิทธิประโยชน์ของสิทธิประโยชน์ชุดที่ 1 ชุดสิทธิประโยชน์ภายใต้มาตรา 40 ไม่ได้สิทธิประโยชน์การดูแลสุขภาพ เนื่องจากระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าให้สิทธิประโยชน์นี้แล้ว

ระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 เสร็จมาตรา 51 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ส่วนที่ 9 ว่าด้วยสิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุขและสวัสดิการจากรัฐ ซึ่งบัญญัติว่า ‘บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่เหมาะสมและ ได้มาตรฐานและผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย’ พระราชบัญญัติฉบับนี้จัดตั้งโครงการระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าซึ่งมุ่งให้การดูแลสุขภาพสำหรับผู้ที่ไม่มียาเสพติดการรักษาพยาบาลข้าราชการ สิทธิประกันสังคมหรือโครงการอื่นๆ ที่รัฐจัดให้มีไม่ได้ครอบคลุมถึง แม้ว่ามาตรา 5 ของพระราชบัญญัติกำหนดว่า “**บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ**” ภายใต้พระราชบัญญัตินี้มีการตีความกันว่า “**บุคคล**” หมายถึงผู้มีสัญชาติไทย ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย หรือบุคคลไร้รัฐ และแรงงานข้ามชาติไม่ได้ครอบคลุมโดยโครงการนี้ ระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าจัดให้มีการรักษา ด้านการแพทย์ที่จำเป็นทุกประเภทแก่ผู้รับสิทธิประโยชน์ นับตั้งแต่การรักษาผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยในกรณีการดูแลสตรีมีครรภ์ การคลอดบุตร บริการดูแลทันตกรรมที่จำเป็น ซึ่งรวมถึงฟันปลอมอะคริลิก การดูแลป้องกัน และการดูแลกรณีฉุกเฉิน ผู้มีสิทธิภายใต้โครงการนี้ต้องขึ้นทะเบียนที่สำนักงานที่กำหนดไว้ เพื่อเลือกหน่วยบริการประจำซึ่งเป็นจุดตั้งต้นในการรับบริการยกเว้นในกรณีฉุกเฉิน หากจำเป็นต้องมีการดูแลเฉพาะด้าน จะส่งตัวผู้ป่วยไปที่โรงพยาบาลระดับที่สูงขึ้น โดยไม่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมใดๆ โครงการนี้ใช้งบประมาณจากรายได้ภาษีทั่วไปค่าใช้จ่ายระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า โอนมาจากงบประมาณรัฐบาล และให้แก่สำนักงานประกันสุขภาพแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงาน ชื่อบริการดูแลสุขภาพสำหรับประชาชน

เงินช่วยเหลือที่ไม่ต้องจ่ายเงินสมทบแบบถ้วนหน้าสำหรับคนพิการ

เงินช่วยเหลือที่ไม่ต้องจ่ายเงินสมทบแบบถ้วนหน้าสำหรับคนพิการจัดตั้งโดยพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 แต่มีผลบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2553 (ตามระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดสวัสดิการเบี้ยความพิการ พ.ศ.2555 และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยพิการให้คนพิการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2553) ผู้มีสัญชาติไทยที่พิการซึ่ง 1) มีภูมิลำเนาในเขตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามการสำมะโนประชากรประชากร 2) มีบัตรคนพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และ 3) ไม่ได้รับการดูแลโดยที่פקพิงสวัสดิการของรัฐบาล มีสิทธิที่จะได้รับเบี้ยความพิการจำนวน 500 บาทต่อเดือน เบี้ยความพิการนี้บริหารโดยองค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงการมหาดไทย (ปัจจุบันปรับเบี้ยพิการเป็น 800 บาทต่อเดือน)

เงินช่วยเหลือที่ไม่ต้องจ่ายเงินสมทบแบบถ้วนหน้าสำหรับผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์

เงินช่วยเหลือที่ไม่ต้องจ่ายเงินสมทบแบบถ้วนหน้าสำหรับผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ เป็นนโยบายซึ่งกำหนดขึ้นมาเมื่อหลายปีก่อน ผู้มีสัญชาติไทยผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์มีสิทธิในการได้รับเงิน

ช่วยเหลือดำรงชีพขั้นต่ำ 500 บาทต่อเดือน (เบี้ยยังชีพขั้นต่ำ) ซึ่งเงินช่วยเหลือนี้บริหารโดย องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย

เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแบบไม่ต้องสมทบ

เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุโดยพระราชบัญญัติผู้สูงอายุพ.ศ. 2546 และมีผลบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2552 (ระเบียบคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พ.ศ. 2552 และระเบียบว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พ.ศ. 2552) ภายใต้โครงการนี้ จะมอบเงินจำนวน 500 บาทต่อเดือน แก่ผู้มีสัญชาติไทยซึ่ง 1) มีอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ หรือมากกว่า 60 ปี 2) ขึ้นทะเบียนและยื่นคำร้องขอรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ต้องใช้บัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรที่มีรูปถ่ายซึ่งหน่วยงานราชการเป็นผู้ออกให้ ทะเบียนบ้าน และสมุดบัญชีธนาคาร) 3) มีภูมิลำเนาในเขตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 4) ไม่เป็นผู้ที่ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์จากหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ (ได้แก่ บำเหน็จบำนาญ) อยู่ในที่พักพิงสวัสดิการ มีรายได้ หรือสิทธิประโยชน์จากรัฐบาลเป็นประจำ (ยกเว้นผู้พิการ 13 หรือผู้ติดเชื้อเอชไอวี) เท่าที่ผ่านมา ผู้สูงอายุทุกคนยกเว้นผู้ที่รับบำเหน็จบำนาญจากรัฐบาล (อดีตข้าราชการ) เป็นผู้ที่มีสิทธิในทำนองเดียวกัน เมื่อมีการจ่ายเงินบำเหน็จบำนาญงวดแรก ภายใต้กองทุนประกันสังคม ซึ่งจะเริ่มในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2559 ผู้รับบำเหน็จบำนาญจากกองทุน ประกันสังคมจะไม่มีสิทธิรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ในปี พ.ศ. 2554 รัฐบาลได้เห็นชอบอนุมัติงบประมาณ เพิ่มเติมเพื่อเพิ่มเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุรายเดือนภายใต้แผนการนี้นับจากปีงบประมาณ 2555 ซึ่งเริ่มต้นใน เดือนตุลาคม 2554 ผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 และ 69 ปี ในขณะนี้จะได้รับเงินเบี้ยยังชีพเดือนละ 600 บาท ผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 70-79 ปี จะได้รับเงินจำนวน 700 บาท ต่อเดือน ผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 80-89 ปีจะได้รับเงินจำนวน 800 บาทต่อเดือน และผู้สูงอายุที่มีอายุ 90 ปี และมากกว่าจะได้รับเงิน จำนวน 1,000 บาทต่อเดือน

กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)

พระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 จัดตั้งกองทุนการออมแห่งชาติ ซึ่งมุ่งเป้าหมายที่แรงงานนอกระบบ ผู้สมัครเป็นสมาชิกต้อง : 1) เป็นผู้มีสัญชาติไทย 2) มีอายุระหว่าง 15 ปีและ 60 ปี และ 3) ไม่ใช่สมาชิกของโครงการบำนาญผู้สูงอายุโครงการอื่นๆ ที่กำหนดให้เพิ่มขึ้นโดยกฎหมายประเด็นสุดท้ายนี้ไม่ใช้กับเงินช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ไม่ต้องสมทบเบี้ยยังชีพ (ผู้สูงอายุสามารถรับเบี้ยยังชีพและออมภายใต้กองทุนการออมแห่งชาติ) แรงงานที่ขึ้นทะเบียนภายใต้พระราชบัญญัติประกันสังคมมาตรา 40 และเลือกใช้สิทธิชุดที่ 1 สามารถเป็นสมาชิกของกองทุนการออมแห่งชาติได้ ในทางตรงข้ามแรงงานที่เลือกใช้สิทธิชุดที่ 2 (ซึ่งรวมถึงองค์ประกอบการคุ้มครองผู้สูงอายุ) ไม่สามารถเข้าร่วมกองทุนการออมแห่งชาติการส่งเงินเข้ากองทุน กำหนดให้สมาชิกส่งเงินสะสมไม่ต่ำกว่าครั้งละ 50 บาท แต่ไม่เกิน 13,200 บาทต่อปี ขณะที่รัฐบาลจ่ายเงินสมทบเสริมขึ้นอยู่กับจำนวนที่สมาชิกจ่ายและอายุของสมาชิก สิทธิประโยชน์ของสมาชิก (ตามกฎหมาย) เงินบำนาญผู้สูงอายุรายเดือน (เมื่อสมาชิกมีอายุถึง 60 ปี) กรณีลาออกจากกองทุนก่อนอายุครบ 60 ปี สมาชิกจะได้รับเป็นเงินก้อน ประกอบด้วยเงินออมของตนและรายได้จากเงินออมดังกล่าวโดยจะไม่ได้เงินสมทบจากรัฐและดอกผลจากเงินส่วนนี้ และในกรณีที่สมาชิกเกิดเหตุทุพพลภาพสมาชิกมีสิทธิขอรับเงินสะสมและ

ดอกเบี้ยของเงินสะสมได้ โดยที่เงินสมทบและดอกเบี้ยของเงินสมทบจะนำมาคำนวณบำนาญจ่ายให้แก่สมาชิกเมื่ออายุครบ 60 ปี กองทุนนี้บริหารจัดการ โดยคณะกรรมการกองทุนภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการคลัง อย่างไรก็ตามขณะนี้กระทรวงการคลังอยู่ระหว่างการพิจารณาปรับปรุงรูปแบบการบริหารกองทุนและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับผู้มีสิทธิเป็นสมาชิก การส่งเงินเข้ากองทุน และประโยชน์ตอบแทน เพื่อให้สมาชิกได้รับประโยชน์มากขึ้นและหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนกับกองทุนประกันสังคม มาตรา 40 ของกฎหมายประกันสังคม

ตารางที่ 7 รายการโครงการสำหรับแรงงานข้ามชาติ

	กลุ่มเป้าหมาย	ประเภทของสิทธิประโยชน์	สถาบัน	องค์กรรับผิดชอบ
ประเทศกัมพูชา สปป.ลาว เมียนมาร์	แรงงานข้ามชาติฐานตามบันทึกความเข้าใจ	มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ในกองทุนประกันสังคมและกองทุนเงินทดแทน (จะต้องเป็นการจ้างงานในระบบ)	สำนักงานประกันสังคม	กระทรวงแรงงาน
	แรงงานข้ามชาติที่ขึ้นทะเบียน	แรงงานข้ามชาติจ่ายเงินสมทบจำนวน 1,900 บาทและมีสิทธิได้รับการตรวจสุขภาพและประกันสุขภาพ	ระบบประกันสุขภาพแรงงาน ต่างด้าวภาคบังคับ (CMHI)	กระทรวงสาธารณสุข
	แรงงานข้ามชาติที่ผ่านกระบวนการพิสูจน์สัญชาติ	มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ในกองทุนประกันสังคมและกองทุนเงินทดแทน (จะต้องเป็นการจ้างงานในระบบ)	สำนักงานประกันสังคม	กระทรวงแรงงาน
	แรงงานข้ามชาติที่ไม่มีเอกสารอย่างถูกต้อง	ไม่มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ประกันสังคม	ไม่มี	ไม่มี
	แรงงานข้ามชาติตามพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008)	มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ในกองทุนประกันสังคมและกองทุนเงินทดแทน (จะต้องเป็นการจ้างงานในระบบ)	สำนักงานประกันสังคม	กระทรวงแรงงาน

ประเทศ อาเซียนอื่นๆ	แรงงานข้ามชาติที่ไม่มีเอกสารอย่างถูกต้อง	ไม่มีสิทธิในการเข้าร่วมการประกันสังคม	ไม่มี	ไม่มี
------------------------	--	---------------------------------------	-------	-------

แรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศกัมพูชา สปป. ลาว และสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ สามารถเข้าประเทศไทยได้ ดังนี้ (1) ตามบันทึกความเข้าใจเรื่องการนำเข้าแรงงานซึ่งเป็นกรอบกฎหมายระหว่างประเทศไทยและประเทศทั้งสามนี้ สำหรับให้แรงงานข้ามชาติที่มีทักษะฝีมือแรงงานต่ำ เข้าประเทศไทยได้ โดยถูกต้องตามกฎหมาย (2) หรือโดยไม่มีใบอนุญาตในการทำงานแรงงานข้ามชาติตามบันทึกความเข้าใจ ได้รับใบอนุญาตให้ทำงาน 2 ปี (ต่ออายุได้หนึ่งครั้ง) และมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์จากกองทุนประกันสังคมและกองทุนเงินทดแทนเช่นเดียวกับแรงงานสัญชาติไทย (เฉพาะภายใต้มาตรา 33) ทั้งนี้ แรงงานจะได้รับสิทธิประโยชน์ดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อเป็นการจ้างงานในระบบแรงงานข้ามชาติที่ไม่มีใบอนุญาตทำงานสามารถขึ้นทะเบียนกับกระทรวงมหาดไทยเพื่อ ร้องขอพำนักชั่วคราวในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขึ้นทะเบียนนี้ แรงงานข้ามชาติต้องขึ้นทะเบียนภายใต้ระบบประกันสุขภาพแรงงานต่างด้าวภาคบังคับ (CMHI) แรงงานข้ามชาติจะได้รับใบอนุญาตให้ทำงานเป็นเวลาสูงสุดหนึ่งปี และแรงงานข้ามชาติเหล่านี้ก็จะจัดอยู่ในประเภท “แรงงานข้ามชาติที่ขึ้นทะเบียน” (registered migrant workers) ระบบประกันสุขภาพแรงงานต่างด้าวภาคบังคับจัดตั้งโดยประกาศกระทรวงสาธารณสุขเรื่องการตรวจสุขภาพและการประกันสุขภาพสำหรับแรงงานต่างด้าวจากประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ประเทศ สปป. ลาว ประเทศกัมพูชา (1 กรกฎาคม 2552) เพื่อให้การดูแลสุขภาพแก่แรงงานข้ามชาติระบบประกันสุขภาพแรงงานต่างด้าวภาคบังคับนี้เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นสำหรับแรงงานในการยื่นคำร้องขอใบอนุญาตให้ทำงาน หรือยื่นคำร้องขอผ่อนปรนเพื่อพำนักอยู่ในประเทศไทยชั่วคราวแรงงานข้ามชาติจ่ายเงินสมทบ 1,900 บาท และจะมีสิทธิได้รับบริการคัดกรองสุขภาพ (600 บาท) และการประกันสุขภาพ (1,300 บาท) นอกจากนั้น ผู้ประกันตนต้องจ่าย 30 บาทต่อการเข้ารับบริการ ณ โรงพยาบาลหนึ่งครั้งในกรณี ที่ตนใช้บริการดูแลรักษานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 สำหรับพลเมืองลาวและกัมพูชา และนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 สำหรับพลเมืองจากประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ แรงงานที่ขึ้นทะเบียนต้องผ่านกระบวนการพิสูจน์สัญชาติซึ่งให้ออกเอกสารงานข้ามชาติเหล่านี้มีโอกาสได้รับสถานะถูกต้องตามกฎหมาย แรงงานข้ามชาติที่ผ่านกระบวนการพิสูจน์สัญชาติจะได้รับใบอนุญาตให้ทำงานเป็นเวลา 2 ปี (ต่ออายุได้หนึ่งครั้ง) และจะมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์จากประกันสังคมเช่นเดียวกับคนงานไทยแรงงานข้ามชาติสามารถลงทะเบียนภายใต้กองทุนเงินทดแทนและกองทุนประกันสังคมภายใต้มาตรา 33 เท่านั้น (จะต้องเป็นการจ้างงานในระบบ) แม้ว่าในทางทฤษฎีแรงงานข้ามชาติตามบันทึกความเข้าใจหรือที่ผ่านกระบวนการพิสูจน์สัญชาติสามารถขึ้นทะเบียนภายใต้กองทุนประกันสังคมและกองทุนเงินทดแทน นายจ้างจำนวนมากไม่ได้ปฏิบัติตามกฎหมาย นอกจากนั้นเมื่อขึ้นทะเบียนภายใต้กองทุนประกันสังคมแล้ว ก็ยากที่แรงงานข้ามชาติจะมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์บางประการ อาทิ สิทธิประโยชน์กรณีว่างงานและกรณีชราภาพด้วยเหตุผลสองประการ เหตุผลประการแรกคือแรงงานข้ามชาติต้องเดินทางออกจากประเทศภายในเจ็ดวัน หลังจากให้ถูกออกจากงานซึ่งทำให้คนงานฯ ไม่สามารถดำเนินการแจ้งสถานะใหม่ของตน (สถานะ

ว่างงาน) ต่อกรมการจัดหางานหรือสำนักงานประกันสังคม หรือไม่สามารถรายงานต่อกรมการจัดหางานทุกเดือน (ตามที่ระบุไว้ในโครงการว่างงาน) เหตุผลประการที่สอง คือ กรมการจัดหางานรับคำร้องเฉพาะจากพลเมืองไทยจึงไม่รวมแรงงานข้ามชาติทุกคน ขณะนี้ได้มีการจัดตั้งกลุ่มทำงานของกระทรวงแรงงานขึ้นมาชุดหนึ่งเพื่อกำหนดความเหมาะสม (และการเข้าถึง) ของสิทธิประโยชน์ประกันสังคมของไทยสำหรับแรงงานข้ามชาติและหาวิธีในการปรับนโยบายและการปฏิบัติเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติของกรมการจัดหางานและสำนักงานประกันสังคมให้สอดคล้องกันยิ่งขึ้น แรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศอื่นนอกเหนือจากประเทศกัมพูชา สปป.ลาว และประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 เพื่อจะทำงานในประเทศไทยแรงงานข้ามชาติที่ได้รับอนุญาตให้ทำงานในประเทศไทยภายใต้พระราชบัญญัตินี้เป็นแรงงานที่มีทักษะฝีมือ แรงงานข้ามชาติกลุ่มนี้ทำงานในภาคเศรษฐกิจในระบบ จึงมีสิทธิที่จะได้รับสิทธิประโยชน์เดียวกันกับคนงานไทย แรงงานข้ามชาติกลุ่มนี้มีสิทธิขึ้นทะเบียนภายใต้กองทุนเงินทดแทนและกองทุนประกันสังคม

ตารางที่ 8 สรุปกรอบกฎหมาย

ข้าราชการ	
ระบบบำเหน็จบำนาญข้าราชการของรัฐบาล	พระราชบัญญัติพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2494
กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.)	พระราชบัญญัติกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ.2539
ระบบสวัสดิการรักษายาบาลของข้าราชการ (CSMBS)	พระราชกฤษฎีกาเงินสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษายาบาล (พ.ศ. 2553) ออกตามความในพระราชบัญญัติการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจ่ายเงิน บางประเภทตามงบประมาณรายจ่าย พ.ศ. 2518
พนักงาน/ลูกจ้างภาคเอกชน	
กองทุนเงินทดแทน (WCF)	พระราชบัญญัติกองทุนเงินทดแทน พ.ศ. 2537 หนังสือเวียนรศ. 0711/ว.751 (ออกเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2554)
กองทุนประกันสังคม (SSF) มาตรา 33 และมาตรา 39	พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533
กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ	พระราชบัญญัติกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ พ.ศ. 2530
กองทุนสวัสดิการครูโรงเรียนเอกชน (PSTWF)	พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน ฉบับใหม่ พ.ศ. 2551

คนงานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ	
กองทุนประกันสังคม (SSF)	พระราชบัญญัติการประกันสังคม พ.ศ. 2533

มาตรา 40 (ภาคเศรษฐกิจนอกระบบ)	พระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และอัตราการจ่ายเงินสมทบประเภทของประโยชน์ทดแทนตลอดจนหลักเกณฑ์และเงื่อนไขแห่งสิทธิในการรับประโยชน์ทดแทนของผู้ประกันตน พ.ศ. 2554
หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (UCS)	พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2545
โครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้าสำหรับผู้พลภาพ 500 แบบไม่ต้องจ่ายเงินสมทบ	พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 - ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดสวัสดิการเบี้ยความพิการ พ.ศ. 2552 - ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยความพิการให้คนพิการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2553
เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแบบไม่ต้องจ่ายเงินสมทบ	พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 - ระเบียบคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พ.ศ. 2552 - ระเบียบว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พ.ศ. 2552
กองทุนการออมแห่งชาติ	พระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ พ.ศ. 2554 ยังไม่ดำเนินการ
แรงงานข้ามชาติที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียน	
ระบบประกันสุขภาพแรงงานต่างด้าวภาคบังคับ (CMHI)	ประกาศกระทรวงสาธารณสุขเรื่องการตรวจสุขภาพและการประกันสุขภาพสำหรับแรงงานต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมือง จากประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ประเทศ สปป.ลาว ประเทศ กัมพูชา (1 กรกฎาคม 2552)

ในขณะที่ การเจรจาระดับชาติบนฐานของการประเมิน (The Assessment-Based National Dialogue: ABND): กระบวนการที่มีส่วนร่วมเพื่อกำหนดประเด็นเร่งด่วนสำหรับการปฏิบัติงานของรัฐบาลด้านการคุ้มครองทางสังคม ABND เป็นกระบวนการเจรจาพูดคุยระหว่างรัฐบาล หุ้นส่วนทางสังคม องค์กรประชาสังคม ภาควิชาการ รวมทั้งทีมงานองค์กรสหประชาชาติประจำประเทศไทย โดยมีจุดประสงค์เพื่อกำหนด

ประเด็นเร่งด่วนสำหรับการปฏิบัติงานของรัฐบาลด้านการคุ้มครองทางสังคม ABND มีพื้นฐานมาจากแนวคิดการคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐาน (Social Protection Floor: SPF) ซึ่งเป็นสิทธิเบื้องต้นที่ประชาชนทุกคนในประเทศหนึ่งพึงมี การคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐานส่งเสริมความมั่นคงทางรายได้โดยให้หลักประกันแก่ประชาชนดังนี้:

1. ทุกคนสามารถเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขขั้นพื้นฐานโดยถ้วนหน้า
2. เด็กทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาและการดูแลได้ด้วยการที่ผู้ปกครองได้รับสิ่งที่มีใช้ตัวเงินหรือเงินช่วยเหลือซึ่งไม่ควรต่ำกว่าเส้นความยากจนที่ประเทศกำหนด
3. ทุกคนที่อยู่ในวัยทำงานแต่ไม่สามารถ (หรือไม่ควร เช่น ในกรณีตั้งครรภ์) หาเงินมาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้อย่างเพียงพอควรมีความมั่นคงทางรายได้ขั้นต่ำจากการได้รับเงินช่วยเหลือ ได้รับสิ่งที่มีใช้ตัวเงินหรือมีระบบประกันการว่างงาน

4. คนชราและคนพิการมีความมั่นคงทางรายได้โดยการได้รับเงินช่วยเหลือสำหรับคนชราและคนพิการหรือได้รับสิ่งที่มีใช้ตัวเงิน (www.social-protection.org สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2558)

ชินชัย จีเจริญ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงการพัฒนาระบบการช่วยเหลือทางสังคมของประเทศไทยที่ผ่านมาทำได้เพียงการสงเคราะห์เฉพาะหน้าและตั้งรับ อย่างไรก็ตามได้มีความพยายามในบางรัฐบาล ที่ดูแลคนยากจนอย่างไม่เป็นระบบ แต่ไม่สามารถดำเนินการได้ต่อเนื่อง เช่น โครงการแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ นโยบายสังคมไม่ทอดทิ้งกันพยายามกระตุ้นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการช่วยเหลือคนยากจนด้วยโอกาส

2.4 แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาส

2.4.1 บทบาทภารกิจกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

สืบเนื่องจากมติคณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบแผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ ภายใต้กรอบระบบบริหารจัดการ ภาครัฐแนวใหม่เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2542 โดยให้ส่วนราชการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐใน 5 ด้าน คือ

1. แผนปรับเปลี่ยนบทบาท ภารกิจ และวิธีบริหารงานของภาครัฐ
2. แผนปรับเปลี่ยนระบบงบประมาณเป็นแบบมุ่งเน้นผลงาน
3. แผนปรับเปลี่ยนระบบบริหารบุคคล
4. แผนปรับเปลี่ยนกฎหมาย
5. แผนปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมและค่านิยม (การประชาสงเคราะห์, 2545)

ประกอบกับการเข้าบริหารราชการแผ่นดินของ รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใสของหน่วยงานภาครัฐ และก่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุดของประชาชนทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง บทบาทภารกิจของภาครัฐ เพื่อให้สอดคล้องกับ สถานการณ์ในปัจจุบัน สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ กรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งเป็นส่วนราชการที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับประชาชนตั้งแต่เกิดจนชราภาพและตาย โดยดำเนินการจัดสวัสดิการสังคม ให้การสงเคราะห์ พื้นฟู คุ้มครองป้องกัน และพัฒนากลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการและ

ทุพพลภาพ คนไร้ที่พึ่ง เร่ร่อน ขาดงานสตรี ครอบครัว ผู้ประสบภัย และผู้ประสบ ปัญหาสังคมอื่น การ สงเคราะห์และพัฒนาชาวเขา สมาชิกนิคมสร้างตนเอง ตลอดจนส่งเสริมและ สนับสนุนการดำเนินงานสังคม สงเคราะห์ ของภาคเอกชน และภาคประชาชน จึงได้มีการปรับปรุงครั้งใหญ่ตามแผนปฏิรูประบบบริหาร ภาครัฐ ไปสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ ตามพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ซึ่งกำหนดหน้าที่ของกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ คือ การพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นธรรม และความเสมอภาคในสังคม การส่งเสริมคุณภาพชีวิต และ ความมั่นคงในชีวิต สถาบันครอบครัวและ ชุมชน ซึ่งเป็นการดำเนินงานกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนทั้ง ประเทศ และได้จัดตั้งส่วนราชการ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการขึ้น เพื่อรับผิดชอบภารกิจของกรม ประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม และกรมการเร่งรัดพัฒนา ชนบท กระทรวงมหาดไทยเฉพาะในส่วนงาน ส่งเสริมอาชีพและรายได้ โดยมีการจัดตามกฎกระทรวงแบ่ง ส่วนราชการกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2545 คือ ให้บริการสวัสดิการ สังคม การสังคมสงเคราะห์แก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ คนไร้ที่พึ่ง ผู้ประสบ ปัญหาทางสังคมโดยการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาในรูปแบบของสถานสงเคราะห์ และการประสานงานส่ง ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนและท้องถิ่นจัดสวัสดิการสังคม เพื่อให้ กลุ่มเป้าหมาย ที่มีปัญหาทางสังคมสามารถดำรงชีวิต และพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี และมีส่วนราชการใน สังกัด คือ กองกลาง สำนักบริการสวัสดิการสังคม สำนักป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้าหญิงและเด็ก และ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12

ปี 2558 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างการแบ่ง ส่วนราชการโดยประกาศใช้ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ 14) พ.ศ 2558 เมื่อ วันที่ 5 มีนาคม 2558 มีผลบังคับใช้ในวันที่ 6 มีนาคม 2558 เป็นต้นไป โดยเหตุผลในการประกาศใช้ พระราชบัญญัติ ฯ ฉบับนี้ เนื่องจากการจัดโครงสร้างส่วนราชการของกระทรวงการพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์ ที่ผ่านมา ได้แยกงานด้านนโยบายด้านวิชาการและด้านการปฏิบัติ ในแต่ละ กลุ่มเป้าหมายออกจากกัน ทำให้เกิดปัญหาความซับซ้อนในการปฏิบัติงาน และส่งผลกระทบต่อ การให้บริการประชาชน จึงสมควรปรับปรุงโครงสร้างของส่วนราชการขึ้นใหม่ โดยรวมงานด้านนโยบาย ด้าน วิชาการ และด้านการปฏิบัติของกลุ่มเป้าหมายเดียวให้อยู่ในส่วนราชการเดียวกัน เพื่อให้สามารถกำหนด เป้าหมายและทิศทางการปฏิบัติงานของส่วนราชการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและลดการทำงานที่ ซ้ำซ้อน รวมทั้งเป็นการประหยัดทรัพยากรภาครัฐให้มากยิ่งขึ้น

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กองคุ้มครองสวัสดิภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. จัดทำสถานการณ์ทางสังคม กำหนดยุทธศาสตร์ มาตรการ กลไก แผนงานและมาตรฐานการ จัดบริการสวัสดิการสังคมแก่คนไร้ที่พึ่ง และผู้กระทำความผิดตามกฎหมายควบคุมการขอทาน และกำกับ ดูแลให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

2. พัฒนาระบบ รูปแบบการดำเนินงานคุ้มครอง พิทักษ์สิทธิ แก่คนไร้ที่พึ่ง และผู้กระทำความผิดตามกฎหมายควบคุมการขอทาน

3. ให้การช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพแก่ผู้อยู่ในสถานะยากลำบาก คนไร้ที่พึ่ง และผู้กระทำความผิดตามกฎหมายควบคุมการขอทาน

4. ส่งเสริม สนับสนุนการคุ้มครองสวัสดิภาพแก่คนไร้ที่พึ่ง การพัฒนาศักยภาพแก่หน่วยงานในสังกัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรสวัสดิการชุมชน องค์กรภาคเอกชนอื่น และกลุ่มคนไร้ที่พึ่ง

5. จัดทำข้อมูลและสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงาน

6. งานเลขานุการของคณะกรรมการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง

7. กำกับดูแลและสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานในสังกัด

8. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่ได้รับมอบหมาย

โดยมีโครงสร้างภายในกองคุ้มครองสวัสดิภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย

1) ฝ่ายบริหารทั่วไป

2) กลุ่มมาตรการและกลไก

3) กลุ่มการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ

4) กลุ่มการส่งเสริมและพัฒนา

5) กลุ่มการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพ

2.4.2 สถานการณ์ผู้ด้อยโอกาส

สถานการณ์ของผู้ด้อยโอกาส สถิติและข้อมูลสำนักพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการกระจายรายได้ สศช.

กลุ่มผู้ด้อยโอกาส	จำนวน
คนยากจน	8.8 ล้านคน (สศช. 2554)
คนเร่ร่อน คนขอทาน คนไร้ที่พึ่ง	3,909 คน (พม. 2554)
ผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร ผู้ที่ไม่มีสัญชาติไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน	351,775 คน (กรมการปกครอง 2555)
ผู้ป่วย/ผู้ติดเชื้อเอดส์	433,635 คน (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2558)
ผู้พิการ	7,288 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 31 มกราคม 2554 : กรมราชทัณฑ์)

ปัญหาของผู้ด้อยโอกาส

1. ถูกกีดกัน ถูกเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม
2. ขาดการยอมรับจากสังคม (ไม่มีตัวตน อยู่ในภาวะยากลำบาก)
3. สังคมมีทัศนคติเชิงลบ
4. การให้บริการของรัฐ หน่วยงานยังจำกัด ไม่ครอบคลุม มีข้อกำหนดที่กีดกัน
5. ผู้ด้อยโอกาสมีทัศนคติเชิงลบต่อตนเอง
6. ขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

การขับเคลื่อนงานด้านผู้ด้อยโอกาสของ สท. (ในขณะนั้นภารกิจด้านผู้ด้อยโอกาสเป็นบทบาทของสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ แบ่งระดับยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. ระดับยุทธศาสตร์

ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน องค์กร อื่นๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพและคุ้มครองสิทธิของผู้ด้อยโอกาส

2. ระดับชุมชน

2.1 พื้นที่ อปท. ในการดำเนินงานการขับเคลื่อนระดับพื้นที่ของ อปท. สท. มีการส่งเสริมให้มีกระบวนการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส

2.2 พื้นที่ชุมชนของกรุงเทพมหานคร สท. มีการสนับสนุนชุมชนในพื้นที่ของกรุงเทพมหานครที่มีความพร้อมเพื่อจัดตั้งศูนย์พิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

การพัฒนามาตรการ และกลไก

1. ระดับยุทธศาสตร์

1.1 จัดทำยุทธศาสตร์ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ

ผู้ด้อยโอกาส (พ.ศ. 2556-2559) มี 6 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมพลังและพัฒนาศักยภาพผู้ด้อยโอกาส

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเข้าถึงสิทธิ สวัสดิการสังคมและการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาและเสริมพลังเครือข่ายภาคประชาสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาระบบฐานข้อมูล องค์ความรู้และนวัตกรรมทางสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การสื่อสารสาธารณะ

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การบริหารจัดการยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ

1.2 จัดทำมาตรฐานการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส มี 5 องค์ประกอบ ดังนี้

- 1) ด้านความมั่นคงในชีวิต
- 2) ด้านการศึกษา
- 3) ด้านเศรษฐกิจ

4) ด้านสังคม

5) ด้านสิทธิทางสังคม/การคุ้มครอง

1.3 พัฒนาและสนับสนุนการจัดทำฐานข้อมูลผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่

1.4 พิจารณากลั่นกรองข้อเสนอเชิงนโยบาย ต่อผู้บริหารกระทรวง และคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง และ ก.ส.ค.

1.5 เพิ่มประสิทธิภาพการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส ในภูมิภาคโดยกลไกคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมจังหวัด (ก.ส.จ.)

1.6 ส่งเสริมการจัดทำแผนส่งเสริมสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาส ของจังหวัด และท้องถิ่น การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิคนด้อยโอกาส

- * ดำเนินการด้านสิทธิและการเข้าถึงสิทธิของผู้ด้อยโอกาส
- * ส่งเสริมการขับเคลื่อนกระบวนการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาสระดับชุมชน
- * ร่วมมือกับกรมการปกครอง สมช. ในการสำรวจเพื่อกำหนดสถานะบุคคลให้กับผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร

ทะเบียนราษฎร

- * การส่งเสริมศักยภาพผู้ด้อยโอกาส
- * จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม และปรับเปลี่ยนเจตคติต่อคนด้อยโอกาส
- * ส่งเสริมกระบวนการสร้างคุณค่าในตนเองแก่คนด้อยโอกาส
- * ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มช่วยเหลือตนเองของคนด้อยโอกาส
- * สนับสนุนให้ NGO องค์กรชุมชน จัดสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาสตามมาตรฐานฯ
- * ยกย่องเชิดชูบุคคล องค์กร สื่อ ที่ทำคุณประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในภาวะยากลำบาก และผู้ด้อยโอกาส

ยากลำบาก

การขับเคลื่อนงานด้านผู้ด้อยโอกาสในระดับชุมชน

ในท้องถิ่น

ส่งเสริมกระบวนการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส ในพื้นที่ตำบลต้นแบบ 3 ตำบล มีกระบวนการดังนี้

- 1) จัดตั้งคณะกรรมการ หรือกำหนดคณะทำงานรับผิดชอบ
- 2) จัดเก็บข้อมูลผู้ด้อยโอกาสของตำบลต้นแบบ
- 3) มีการวางแผนจัดกิจกรรมเพื่อผู้ด้อยโอกาส
- 4) มีการดำเนินกิจกรรมตามแผน กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสตามมาตรฐานฯ

ในกรุงเทพมหานคร

ร่วมกับสภาพัฒนาสังคมภาคประชาชน จัดตั้งศูนย์พิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาสในชุมชน มีกระบวนการ

- 1) กำหนดกลไกทำงานรับผิดชอบคนด้อยโอกาส
- 2) จัดเก็บข้อมูลผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

- 3) มีการวางแผนจัดกิจกรรมเพื่อผู้ด้อยโอกาส
- 4) มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาสตามมาตรฐานฯ

การจัดสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาสในประเทศไทย

■ กลุ่มคนยากจน เช่น

1) การจ่ายเงินสงเคราะห์จากกองทุนสงเคราะห์ราษฎรอัตราค่าขาดแคลนทั่วไป ไม่เกินครั้งละ 5,000 บาท

2) การช่วยเหลือค่าอาหาร ค่าพาหนะ และค่ารักษาพยาบาล สำหรับผู้ตกทุกข์ได้ยาก กลับภูมิลำเนา

3) การให้ที่พักชั่วคราว ณ บ้านพักชั่วคราวคนจนเมือง 4 แห่ง เพื่อช่วยเหลือความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยที่เกิดจากปัญหาสาธารณสุข โดยขอพักอาศัยได้ครั้งละไม่เกิน 180 ชั่วโมง

■ คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง และคนขอทาน เช่น

1) ช่วยเหลือสิ่งของ และเงินค่าเครื่องอุปโภคบริโภค ค่ารักษาพยาบาล ค่าซ่อมแซมบ้าน และทุนประกอบอาชีพ ครั้งละไม่เกิน 1,000 บาท และช่วยเหลือได้ไม่เกิน 3 ครั้ง

2) ให้การอุปการะในสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง จำนวน 11 แห่ง เน้นฝึกอาชีพให้ออกไปประกอบอาชีพได้

3) ให้การศึกษาแก่เด็กเร่ร่อนซึ่งต่อ ยอดมาจากโครงการครูข้างถนน เป็นศูนย์สร้างโอกาสเด็ก จำนวน 7 แห่ง

■ กลุ่มบุคคลที่มีปัญหาสถานะทางกฎหมาย เช่น

1) เด็กที่เกิดใหม่ได้รับการจดทะเบียนการเกิด

2) สิทธิในการรักษาพยาบาล

3) สิทธิด้านการศึกษา

4) สิทธิในการได้รับการสงเคราะห์จากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา 14 แห่ง

■ กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์และครอบครัว เช่น

1) ให้บริการด้านยาต้าน

2) ให้การสงเคราะห์ครอบครัว มีเด็ก 1 คน ได้รับเงินสงเคราะห์ 1,000 บาท ไม่เกิน 3,000 บาทในกรณีที่มีเด็กมากกว่า 1 คน

3) ให้การสงเคราะห์ครอบครัวไม่เกิน 3 ครั้ง ในพื้นที่ กทม. ไม่เกิน 2,000 บาท/ราย และต่างจังหวัดไม่เกิน 1,000 บาท/ราย

4) เงินทุนสำหรับผู้ป่วยเอดส์นำไปประกอบอาชีพ ไม่เกิน 5,000 บาท/ราย

5) เบี้ยยังชีพ 500 บาท/คน/เดือน

■ ผู้พ้นโทษ เช่น

1) การช่วยเหลือครอบครัวผู้พ้นโทษ เช่น ค่าเดินทาง ค่าเครื่องอุปโภคบริโภค

2) การสงเคราะห์เงินแก่ครอบครัวเพื่อเป็นทุนประกอบอาชีพ หรือค่าครองชีพ

3) การได้รับการฝึกและพัฒนาอาชีพ

2.4.3 ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส 4 ปี

(พ.ศ. 2556 – 2559)

วิสัยทัศน์/ยุทธศาสตร์ “ผู้ด้อยโอกาสได้รับการยอมรับ สามารถพัฒนาตนเองและพึ่งตนเองได้ เข้าถึงสิทธิอย่างมีศักดิ์ศรี มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคประชาสังคม”

กลุ่มผู้ด้อยโอกาส หมายถึง

- 1) คนยากจน
- 2) บุคคลเรื้อรัง
- 3) ผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร
- 4) ผู้ติดเชื้อ HIV / ผู้ป่วยเอดส์ และผู้ได้รับผลกระทบ เช่น ครอบครัว ชุมชน
- 5) ผู้พ้นโทษ

ประเด็นยุทธศาสตร์และมาตรการ/กลยุทธ์

จากการวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และภัยคุกคาม/อุปสรรค (Threats) หรือเทคนิค SWOT นอกจากนั้นยังดำเนินการกำหนดกลยุทธ์จากการวิเคราะห์ TOWS Matrix ซึ่งเป็นการระดมสมองจากผู้เข้าร่วมประชุมการปรับยุทธศาสตร์ ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส สามารถกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส 4 ปี (พ.ศ. 2556 - 2559) ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมพลังและพัฒนาศักยภาพผู้ด้อยโอกาส

เป้าประสงค์

1. ส่งเสริมกลุ่มและเครือข่ายในการจัดการตนเองของผู้ด้อยโอกาส
2. เสริมพลัง สร้างคุณค่าแก่ผู้ด้อยโอกาสให้เกิดการยอมรับ มีทัศนคติที่ดี และเชื่อมั่นในคุณค่า

แห่งตน

3. สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องผู้ด้อยโอกาสในมุมมองใหม่แก่สังคมที่เอื้อต่อการคุ้มครองและ พิทักษ์สิทธิบนพื้นฐานสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

มาตรการ/กลยุทธ์

1. มาตรการสนับสนุนส่งเสริมกลุ่มและเครือข่ายในการจัดการตนเองของผู้ด้อยโอกาส
2. มาตรการสร้างเสริมทัศนคติการอยู่ร่วมกับผู้ด้อยโอกาสในสถานที่ทำงาน ครอบครัว ชุมชนและ

สังคม

3. มาตรการเตรียมความพร้อมของผู้ด้อยโอกาสเพื่อเท่าทันการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเข้าถึงสิทธิ สวัสดิการสังคม และการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส

เป้าประสงค์

1. มีระบบ รูปแบบ กระบวนการ มาตรการ และกลไกการคุ้มครอง พิทักษ์สิทธิที่เหมาะสม

กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่หลากหลาย

2. ผู้ด้อยโอกาสมีหลักประกัน สามารถเข้าถึงหลักประกันและบริการทางสังคมที่รัฐจัดให้
อย่างเสมอภาค

มาตรการ/กลยุทธ์

1. มาตรการส่งเสริมและประสานความร่วมมือการทำงานด้านผู้ด้อยโอกาสในภูมิภาคอาเซียน
2. มาตรการส่งเสริมการเข้าถึงบริการและสิทธิตามกฎหมายของผู้ด้อยโอกาส
3. มาตรการผลักดัน/ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิ

ผู้ด้อยโอกาสและการสร้างระบบการคุ้มครองด้วยมาตรการกฎหมาย

4. มาตรการป้องกันและดูแลผู้ด้อยโอกาสที่จะเกิดจากประชาคมอาเซียน
5. มาตรการส่งเสริมให้มีการจัดศูนย์พักพิงในระดับชุมชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่
6. มาตรการสร้างหลักประกันการเข้าถึงสิทธิและบริการสวัสดิการสังคมของผู้ด้อยโอกาส

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาและเสริมพลังเครือข่ายภาคประชาสังคม

เป้าประสงค์ ภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนและทุกระดับเป็นพลังที่เข้มแข็ง มีส่วนร่วมในการคุ้มครอง
และพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส

มาตรการ/กลยุทธ์

1. มาตรการเชื่อมประสานภาคเอกชน (NGOs) อปท. ภาคประชาชน ธุรกิจเอกชนในการทำงาน
กับผู้ด้อยโอกาส

2. มาตรการส่งเสริมภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในกิจกรรม/โครงการเพื่อผู้ด้อยโอกาส
3. มาตรการสร้างเครือข่ายภาคประชาชนร่วมกันผลักดันนโยบายเกี่ยวกับผู้ด้อยโอกาสให้มีความ

ต่อเนื่อง

4. มาตรการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมผลักดันเรื่องผู้ด้อยโอกาสเป็นวาระแห่งชาติ
5. มาตรการเสริมสร้างความรู้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานกับ

กลุ่มเป้าหมายและแนวทางการทำงานกับภาคีเครือข่าย

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนาระบบฐานข้อมูลและเทคโนโลยี ตลอดจนองค์ความรู้และนวัตกรรมทางสังคม

เป้าประสงค์

1. ส่งเสริมการวิจัย และการจัดการความรู้ด้านผู้ด้อยโอกาสให้มีความหลากหลาย ครอบคลุมและ
สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง

2. เผยแพร่ และส่งเสริมการนำผลการวิจัยไปสู่การกำหนดนโยบายและการปฏิบัติ

3. มีการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผู้ด้อยโอกาส และการใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างหน่วยงาน
องค์กร เครือข่าย

4. เกิดการเชื่อมโยงและบูรณาการการดำเนินงานด้านการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส
ระหว่างภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนในสังคม

มาตรการ/กลยุทธ์

1. มาตรการพัฒนาระบบฐานข้อมูลผู้ด้อยโอกาสที่เอื้อต่อการทำงานทุกระดับ
2. มาตรการพัฒนามาตรการทางสังคมเพื่อป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์จากกลุ่มผู้ด้อยโอกาส โดยคำนึงถึงทุนทางสังคมที่มีอยู่
3. มาตรการศึกษาและปรับปรุงกฎหมายระเบียบข้อบังคับให้เอื้อประโยชน์ต่อการทำงานกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส
4. มาตรการศึกษาวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับผู้ด้อยโอกาสในทุกมิติ
5. มาตรการสร้างศูนย์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส
6. มาตรการศึกษาและพัฒนานวัตกรรมการทำงานกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส
7. มาตรการศึกษาและวิจัยเพื่อหาแนวทางการทำงานกับกลุ่มเสี่ยงใหม่และแนวทางคุ้มครองผู้ด้อยโอกาสในประชาคมอาเซียน

8. มาตรการศึกษาและพัฒนาการดูแลและคุ้มครองผู้ด้อยโอกาสที่ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ
- ยุทธศาสตร์ที่ 5 การสื่อสารสาธารณะ**

เป้าประสงค์

เสริมสร้างความเข้าใจและการมีทัศนคติในทางบวกต่อผู้ด้อยโอกาสให้เกิดในสังคม ชุมชนและทุกภาคส่วน

มาตรการ/กลยุทธ์

1. มาตรการเพิ่มช่องทางและหาแนวทางการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรมโครงการของผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ที่หลากหลายช่องทางและให้ประชาชนรับทราบข้อมูลอย่างกว้างขวาง
2. มาตรการเสริมสร้างกระแสสังคมให้มีทัศนคติที่ดีต่อกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่มและให้สังคมเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานพัฒนาศักยภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาสในสังคมร่วมกัน

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การบริหารจัดการยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ

เป้าประสงค์ มีการขับเคลื่อน ผลักดันนโยบายด้านผู้ด้อยโอกาส

มาตรการ/กลยุทธ์

1. มาตรการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานกับผู้ด้อยโอกาสที่มีทิศทางเดียวกันทั้งในระดับนโยบายและระดับการปฏิบัติงาน ตลอดจนสร้างแนวทางปฏิบัติร่วมกัน
2. มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีโครงการในระดับท้องถิ่นในการพัฒนาศักยภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาสในท้องถิ่นของตนเอง
3. มาตรการจัดสรรงบประมาณของตนเองในการพัฒนางานวิจัยและการสร้างโครงการต้นแบบของตนเองเพื่อให้เป็นแนวทางการปฏิบัติร่วมกันในสังคม
4. มาตรการประเมินผลการดำเนินโครงการทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ตลอดจนการสร้างบทเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยประยุกต์ (Applied Research) ศึกษาโดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ การศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย เอกสารวิชาการ การประชุม กลุ่มย่อย การสัมภาษณ์รายบุคคล โดยศึกษาในพื้นที่ศึกษา ปีงบประมาณ 2560 ซึ่งมีกระบวนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1

การทบทวนวรรณกรรม พัฒนาเครื่องมือวิจัย คำถามวิจัย วางแผนกระบวนการศึกษาร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา

วิธีการ/ขั้นตอนในการวิจัย

- ศึกษา ค้นคว้า เอกสาร/บทความ งานวิชาการ งานวิจัยต่างๆ ด้านสถานการณ์ทางสังคมของผู้ด้อยโอกาส การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงที่มีในชุมชน
- ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อร่วมพัฒนาเครื่องมือวิจัย และคำถามวิจัย
- สร้างเครื่องมือวิจัย คำถามวิจัย กระบวนการศึกษาวิจัย

ขั้นตอนที่ 2

การศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน บริบทชุมชน วิถีชีวิต สถานการณ์ทางสังคมของผู้ด้อยโอกาส การคุ้มครองทางสังคม

วิธีการ/ขั้นตอนในการวิจัย

การสำรวจข้อมูลชุมชน ใช้วิธีการสัมภาษณ์รายบุคคลเพื่อจัดเก็บข้อมูลจากผู้รู้ (Key Person) ในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้ดูแล ผู้นำเด็กและเยาวชน ตัวแทน กลุ่ม/องค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. อพปร. และ อพม. เป็นต้น สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 รวมจำนวน 12 พื้นที่

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ในการเก็บข้อมูลชุมชนใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัย รวมถึงการสังเกตการณ์ของนักวิจัย ถ่ายภาพเล่าเรื่องลักษณะทางกายภาพของชุมชน การประกอบอาชีพ วิถีชีวิต สถานการณ์ผู้ด้อยโอกาส การให้ความช่วยเหลือ

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้ดูแล ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำเด็กและเยาวชน ตัวแทนกลุ่ม/องค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. อพปร.

และ อพม. เป็นต้น สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 รวมจำนวน 12 พื้นที่

ขั้นตอนที่ 3

การค้นหาแนวทางประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง

วิธีการ/ขั้นตอนในการวิจัย

การค้นหาแนวทางการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ใช้วิธีการศึกษาโดยการสัมภาษณ์รายบุคคล และการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อสอบถามข้อมูลแนวทางประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงและศึกษาความต้องการการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชน จากกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้ดูแล ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผู้รู้ (Key Person) ในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำเด็กและเยาวชน ตัวแทนกลุ่ม/องค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. อพปร. และ อพม. เป็นต้น จำนวน 30 คน สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 รวมจำนวน 12 พื้นที่

เครื่องมือที่ใช้

การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์ ในประเด็นของการน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ กระบวนการถ่ายทอด รูปแบบการบันทึก จัดเก็บเป็นเอกสาร ความต้องการการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

ขั้นตอนที่ 4

การนำเสนอรายงานวัดผลการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ความต้องการการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

วิธีการ/ขั้นตอนในการวิจัย

- ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อนำเสนอรายงานวัดผลการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ความต้องการการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ณ ชุมชน
- ประชุมร่วมกันเพื่อร่วมกำหนดแนวทางการสร้างวัดผลการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ความต้องการการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชน
- นำเสนอผลการระดมความคิดเห็น และร่วมกันออกแบบกิจกรรมเพื่อแสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ความต้องการการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชน
- แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อกำหนด บทบาท หน้าที่ สถานที่ วัน เวลา และผู้รับผิดชอบ ในการดำเนินกิจกรรม
- สรุปงานด้วยเทคนิค AAR และเขียนบันทึกรายงานสรุปผล

เครื่องมือที่ใช้

- ประเด็นคำถามในการประชุมกลุ่มย่อยด้าน การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ความต้องการการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

- กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้ดูแล ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำเด็กและเยาวชน ตัวแทนกลุ่ม/องค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. อพปร. และ อพม. เป็นต้น สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 รวมจำนวน 12 พื้นที่

- ข้าราชการและเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสถานศึกษาในชุมชน และภาคประชาสังคม นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมศาสตร์ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 รวมจำนวน 12

ขั้นตอนที่ 5

การประชุมหาแนวทางในการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ความต้องการการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

วิธีการ/ขั้นตอนในการวิจัย

- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร ข้าราชการ เจ้าหน้าที่เพื่อกำหนดรูปแบบการดำเนินกิจกรรม

กลุ่มเป้าหมาย

- กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้ดูแล ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำเด็กและเยาวชน ตัวแทนกลุ่ม/องค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. อพปร. และ อพม. เป็นต้น สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 รวมจำนวน 12 พื้นที่

- ข้าราชการและเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสถานศึกษาในชุมชน และภาคประชาสังคม นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมศาสตร์ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 รวมจำนวน 12 พื้นที่

ขั้นตอนที่ 6 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส

วิธีการ/ขั้นตอนในการวิจัย

- จัดกิจกรรมการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสร่วมกัน

กลุ่มเป้าหมาย

- กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้ดูแล ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำเด็กและเยาวชน ตัวแทนกลุ่ม/องค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. อพปร. และ อพม. เป็นต้น สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 รวม จำนวน 12 พื้นที่

- ข้าราชการและเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสถานศึกษาในชุมชน และภาคประชาสังคม นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมศาสตร์ 12 พื้นที่

- AAR สรุปผล

ขั้นตอนที่ 7 สรุปข้อมูลจากการสำรวจ สัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อย และผลการดำเนินกิจกรรม

วิธีการ/ขั้นตอนในการวิจัย

- ประชุมกลุ่มย่อยในพื้นที่ชุมชนแต่ละชุมชนเพื่อนำเสนอผลการสำรวจ สัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อย และผลการดำเนินกิจกรรม

- ระดมความคิดเห็นเพื่อเติมเต็มข้อมูลวิจัยจากชุมชน

- AAR และสรุปผล

กลุ่มเป้าหมาย

- กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้ดูแล ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำเด็กและเยาวชน ตัวแทนกลุ่ม/องค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. อพปร. และ อพม. เป็นต้น สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 รวมจำนวน 12 พื้นที่ๆ ละ 30 คน

- ข้าราชการและเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ศูนย์พัฒนาสังคม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัด ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสถานศึกษาในชุมชน และภาคประชาสังคม สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 รวมจำนวน 12 พื้นที่

- ประเด็นคำถามในการระดมความคิดเห็น

ขั้นตอนที่ 8

การเขียนรายงานวิจัย (ฉบับร่าง)

ขั้นตอนที่ 9

นำเสนอร่างรายงานวิจัย เวทีวิพากษ์งานวิจัย

วิธีการ/ขั้นตอนในการวิจัย

- ประชุมร่วมกันสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 เพื่อนำเสนอร่างรายงานผลการวิจัย ในเวทีวิพากษ์งานวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

- กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้ดูแล ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำเด็กและเยาวชน ตัวแทนกลุ่ม/องค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. อพปร. และ อพม. เป็นต้น สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 รวมจำนวน 12 พื้นที่

- ข้าราชการและเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสถานศึกษาในชุมชน และภาคประชาสังคม สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 จำนวน 26 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้บริหารกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ขั้นตอนที่ 10

การเผยแพร่ผลการศึกษาในงานเวทีวิชาการประจำปี

ขั้นตอนที่ 11

การเผยแพร่ผลงานวิจัยหน่วยงานสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในระดับจังหวัด กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด และเขต สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอและจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ให้ข้อมูลในชุมชน และสถาบันการศึกษาในชุมชน รวมทั้งสื่อวิทยุท้องถิ่นจังหวัดในเขตพื้นที่รับผิดชอบสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12

3.2 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.ด้านวิชาการ

- ทำให้เกิดการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 จำนวน 12 พื้นที่
- ได้ผลิต คือ ชุดนวัตกรรมความรู้การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส

2.ด้านนโยบาย

- ทำให้ได้ข้อเสนอแนะนโยบายต่อกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในการพัฒนาสังคมผู้ด้อยโอกาส เพื่อการเข้าถึงการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมกับตนเอง และให้หน่วยงานกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นข้อมูลประกอบการจัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์ในด้านการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่
- เป็นการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สถานการณ์ ความต้องการการบูรณาการหน่วยงานนโยบาย และปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง

3.ด้านสังคมและชุมชน

- ชุมชนได้ศึกษา รวบรวม และถอดบทเรียนการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงที่มีในชุมชน
- ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีโอกาสร่วมประชุมและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการคุ้มครองทางสังคมเพื่อนำไปสู่การจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส
- เกิดนวัตกรรมการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมเพื่อกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

3.3 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- กระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทุนทางสังคม สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ความมั่นคงทางสังคมในประเทศไทย ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงยุติธรรม กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น
- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
- สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

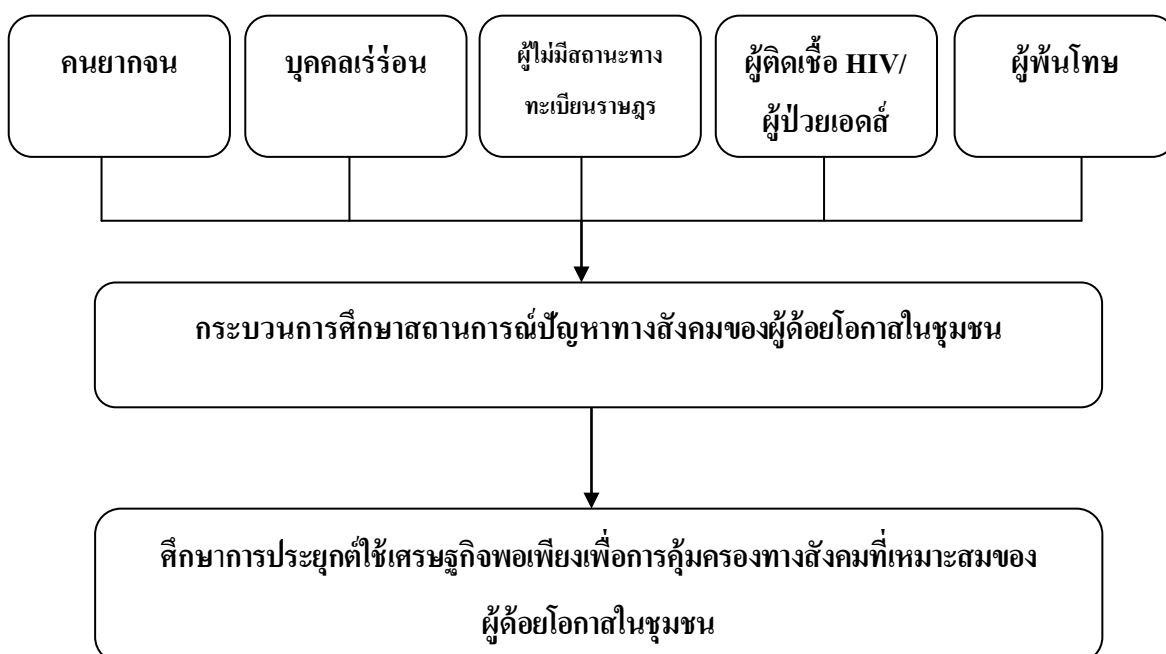
3.4 แผนการถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย

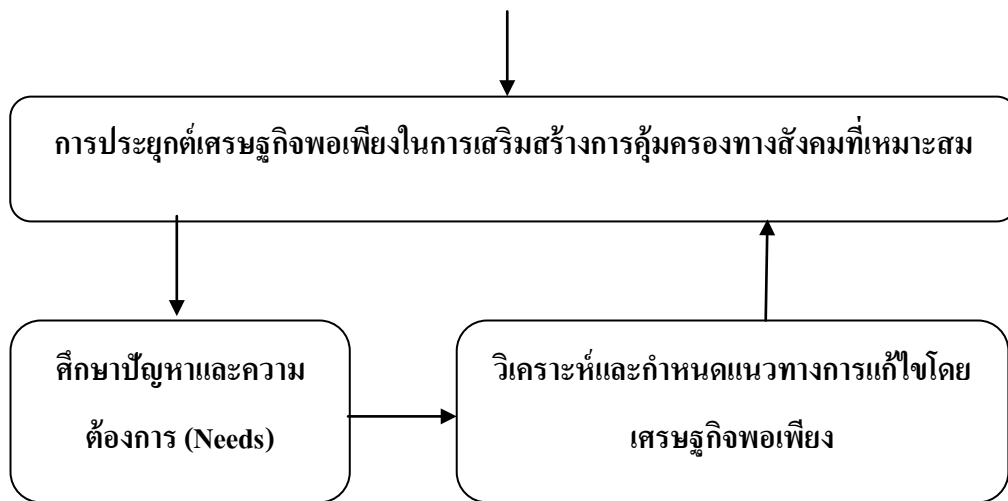
3.4.1 การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลให้กลุ่มเป้าหมายและเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่รับผิดชอบ

3.4.2 การนำเสนอผลการวิจัยในเวทีวิชาการของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12

- 1) การเผยแพร่ผลการวิจัยในเว็บไซต์ จดหมายข่าวของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 - 12
- 2) การจัดทำรูปเล่มรายงานการวิจัยเพื่อการเผยแพร่หน่วยงานสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในระดับจังหวัด กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวระดับจังหวัดและเขต สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดและเขต สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอและจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ให้ข้อมูลในชุมชน และสถาบันการศึกษาในชุมชน
- 3) การเผยแพร่ผลงานวิจัยทางสื่อวิทยุท้องถิ่นจังหวัดในเขตพื้นที่รับผิดชอบสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12

กรอบแนวความคิด





3.5 ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

ภายในปีงบประมาณ 2560 ใช้ระยะเวลา 12 เดือน ตั้งแต่ เดือนตุลาคม 2559 ถึง เดือน กันยายน 2560

3.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

3.6.1 ทราบถึงสถานการณ์ทางสังคมของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชน / พื้นที่ศึกษา

3.6.2 เป็นการส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมการประยุกต์ใช้ทรัพยากรพิเศษเพื่อการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

3.6.3 เป็นข้อมูลแนวทางในการปรับมาตรการ นโยบาย กลไก ในการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส

บทที่ 4 ผลการศึกษา

วิถีพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

หลักเศรษฐกิจพอเพียง
Sufficiency Economy



บทที่ 4 ผลการศึกษา

วิธีพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

จุดเริ่มจากปัญหา – แนวทางการหาทางออก

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ชนบทไทย หลายๆ พื้นที่สะท้อนความเป็นคนชนบทวิถีเกษตรที่อาศัยการใช้ชีวิตอยู่กับอาชีพที่ต้องพึ่งพากับการทำไร่ ทำนา ทำสวนเป็นส่วนใหญ่ มีบ้างที่มีอาชีพต่างไป เช่น รับจ้าง ทำงานในโรงงาน ทำงานในภาคเอกชน และรับราชการซึ่งมีเพียงบางส่วนสิ่งเหล่านี้ทำให้คนในชนบทไทย ยังคงต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ ที่จะสามารถสร้างให้เกิดอาชีพและรายได้เพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตคนในครอบครัวได้ในระดับหนึ่ง

จากภาพสังคมในปัจจุบันพบว่ากลุ่มครัวเรือนในชนบทเริ่มมีปัญหาที่พอกพูนขึ้นจากภาระหนี้สินที่เกิดจากภาคการเกษตรมากยิ่งขึ้น ทำไร่นานแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ และยังก่อภาระหนี้ทั้งหนี้ในระบบและในระบบเงินทำให้เกิดเป็นห่วงโซ่ที่ไม่สามารถแก้ไขได้ และเมื่อปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นการหาทางออกเพื่อแก้ปัญหา หนี้สินย่อมเป็นสิ่งที่ทุกคนต่างต้องการให้ปัญหาเหล่านี้ปลดทุกข์ออกไปจากชีวิตครอบครัว จากการศึกษาใน หลายๆ พื้นที่ หลายๆ กลุ่มตัวอย่าง ได้สะท้อนให้เห็นแนวคิดรากฐานที่เกิดขึ้นเพื่อการแก้ไขปัญหาคือครอบครัว และชุมชนในเรื่องหนี้สิน คือการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดกระบวนการ แก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ สามารถทำได้จริง และแก้ไขปัญหาได้จริง ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาพื้นที่ ตัวอย่างหลายๆ พื้นที่ ทั้งที่เป็นในรูปแบบกลุ่มชุมชน และบุคคล ที่ได้ทดลองนำแนวคิดตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงไปใช้แล้วสามารถแสดงให้เห็นผลที่เกิดขึ้นจริงเชิงประจักษ์ได้ว่า แนวคิดดังกล่าวสามารถ นำมาใช้ได้จริง เกิดผลจริงและแก้ไขปัญหาชีวิตของ กลุ่มคนที่เปรียบเสมือนผู้ด้อยโอกาสได้จริง ซึ่งการวิจัย ครั้งนี้ได้ศึกษารูปแบบและวิธีการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้



สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1

4.1 กรณีศึกษาศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิตหนองแค อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี (บ้านสอนบิน)

➤ จากอดีตสู่ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปัญหาที่เกิดขึ้นในวิชนบท

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ แบ่งกลุ่มเป้าหมาย ที่อยู่อาศัยในสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่ม A B และ C ซึ่งกลุ่ม A เป็นกลุ่มที่มีความสามารถ มีความรับผิดชอบ พร้อมทั้งจะพัฒนาฟื้นฟูศักยภาพ และกลับสู่สังคมภายนอก

ในปีงบประมาณ 2552 ได้นำสมาชิก เพศชาย จำนวน 30 คน จากสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งทับกวาง จังหวัดสระบุรี สถานสงเคราะห์บ้านเมตตา จังหวัดนครราชสีมา สถานสงเคราะห์ชายธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี เข้าร่วมฝึกทักษะอาชีพ ด้านการเกษตรและฝึกทักษะการใช้ชีวิตอิสระภายนอกสถานสงเคราะห์ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อลดขนาดสถานสงเคราะห์ให้เล็กลง โดยใช้พื้นที่โครงการบ้านสามวัย ตำบลคชสิทธิ์ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี จำนวน 26 ไร่ สำหรับดำเนินการ และเมื่อสิ้นสุดโครงการฟื้นฟูศักยภาพผู้รับบริการสู่สังคมภายนอก

ด้วยเหตุนี้จึงได้จัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้และพัฒนาทักษะผู้รับบริการ จังหวัดสระบุรี อย่างเป็นทางการ โดยท่านอธิบดี พนิดา กำภู ณ อยุธยา ในวันที่ 15 ธันวาคม 2552 และได้ให้ชื่อเรียกสั้นๆ ว่า "บ้านสอนบิน" การดำเนินงานมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้รับบริการจากสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง ระดับ A ได้ฝึกทักษะความรู้ และการใช้ชีวิตอิสระของคนปกติ เพื่อฝึกฝนให้ผู้รับบริการนำความรู้มาปรับใช้ ลดการพึ่งพา ลดขนาดของสถานสงเคราะห์ให้เล็กลง การดำเนินงานเน้นด้านเกษตรกรรม การเรียนการสอน ในลักษณะการเรียนรู้ โดยการกระทำในพื้นที่จริง Learning by doing (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิตหนองแค จังหวัดสระบุรี บ้านสอนบิน, 2554) จากจุดเริ่มต้นมีกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับการฝึกทักษะชีวิตทั้งสิ้น จำนวน 50 คน

➤ กระบวนการวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งปัญหา

ในกระบวนการทำงานของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิตหนองแค นั้น ได้มีแนวทางในการให้ความช่วยเหลือด้วยปัจจัย 4 และคุ้มครองสวัสดิภาพก่อนนำส่งคืนครอบครัว ดังนั้นแล้วปัญหาของการทำงานคือ การสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยใช้คนเป็นศูนย์กลาง ที่มีเป้าหมายว่าทำอย่างไร จึงจะสามารถพัฒนาส่งเสริม กลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับการให้มีความรู้ มีทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและสร้างภูมิคุ้มกันมิให้แสวงหาประโยชน์หรือตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์อีกต่อไป

➤ ขั้นตอนการวางแผนเพื่อการแก้ไข้ปัญหา

จากการวิเคราะห์ถึงเหตุแห่งปัญหาของผู้รับบริการ ทำให้รู้ถึงทิศทางการทำงานต่อไปว่า ควรที่จะต้องมีการเสริมพลังภาคเอกชนในด้านการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับกลุ่มผู้รับบริการ ภายใต้แนวคิดที่เชื่อว่า กลุ่มคนเหล่านี้มีคุณค่า มีศักยภาพ จำเป็นต้องกระตุ้นส่งเสริมขยายโอกาสในระดับพื้นที่ โดยสิ่งสำคัญคือการทำ อย่งไรที่จะให้ชุมชนยอมรับคนเร่ร่อนในการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคม เช่น

หลักศาสนา ประเพณีสงกรานต์ ฯลฯ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ชุมชนทำงานกับกลุ่มเป้าหมายที่ไม่มีรูปแบบตายตัว สามารถยืดหยุ่นตามสถานการณ์ ดังนั้นแล้วการวางแผนเพื่อให้บริการของทางศูนย์ จึงเน้นการใช้กระบวนการธรรมชาติบำบัด และการสร้างพลังความเชื่อใจและการยอมรับของคนในชุมชน ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาใหญ่ เนื่องจากสถานการณ์ปัญหาของผู้รับบริการคือ ปัญหาด้านสุขภาพทางจิต เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ต้องพบแพทย์และขาดยาไม่ได้ และโดยส่วนใหญ่กลุ่มคนเหล่านี้คือกลุ่มที่เคยเป็นคนเร่ร่อน ขอดาน ซึ่งโดยมากแล้วมาจากฐานของครอบครัวที่มีลูกมาก และขาดการวางแผนครอบครัวเป็นส่วนใหญ่

➤ กลยุทธ์การเข้าถึงสวัสดิการของคนในชุมชน

ในด้านการเข้าถึงบริการทางสังคมของภาครัฐ สำหรับกลุ่มเป้าหมายของศูนย์ฯ ถือว่าเข้าถึงบริการอยู่แล้วเนื่องจากเป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นภายใต้การบริการและการดูแลของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งได้ให้บริการในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็น ปัจจัย 4 และเรื่องของการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพให้สามารถกลับคืนสู่สังคมและใช้ชีวิตได้อย่างเป็นสุข โดยมีเป้าหมายให้กลุ่มคนเหล่านี้กลับคืนสู่สังคมแล้วสามารถพึ่งตนเองได้และไม่เป็นภาระของสังคมต่อไป โดยเน้นที่องค์ประกอบของการส่งเสริมสวัสดิภาพและการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส 5 ประการ คือ 1) ความมั่นคงในชีวิต 2) การศึกษา 3) เศรษฐกิจ 4) สังคม 5) สิทธิทางสังคม และการคุ้มครอง

➤ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดกับการประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน

ในการดำเนินการของทางศูนย์ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ใช้ ได้แก่

1. ระเบิดจากภายใน

คือการที่หน่วยงานสามารถคิดด้วยพลังถ่ายทอดความรู้ลงมือทำ ผิดไม่เป็นไร เริ่มใหม่หาผู้รู้มาสอน ฝึกไปเรื่อย ๆ จนสามารถประสบผลสำเร็จ

2. แก้ปัญหาจากจุดเล็ก

คือ การที่เมื่อเกิดปัญหาภายในหน่วยงาน อาทิ หนี้สินเสีย ก็จะคิดหาทางแก้ไขจากจุดเล็กๆ ค่อยๆ แก้ไปจนสามารถทำการเพาะปลูกได้

3. ทำตามลำดับขั้น

คือการที่หน่วยงานพยายามทำเป็นสถิติทีละขั้นต่อการทดลองแต่ละครั้ง ทำการบันทึกด้วยมือพร้อมเก็บปัญหาแต่ละครั้งไว้แก้ไข ทำให้เกิดความเชี่ยวชาญและสามารถนำไปต่อยอดได้

4. ภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์

คือการที่หน่วยงานมีโอกาสเชิงพื้นที่ เพราะเป็นหน่วยงานราชการพื้นที่กว้างขวาง แต่ทำพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ต่อการใช้สอยและการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

5. ทำงานแบบองค์รวม

คือ การที่หน่วยงานมีผู้บริหารทำงานที่มีรูปแบบการทำงานแบบบูรณาการ (เป็นทีม) ไม่แบ่งแยก ส่วน ระบบคน (กลุ่มเป้าหมายและเจ้าหน้าที่) เครื่องมือ เครื่องใช้สภาพแวดล้อม (ไม่ก่อให้เกิดมลพิษหรือ ผลเสียต่อคนรอบข้าง) ทั้งกับกลุ่มเป้าหมายและชุมชน สังคม

6. ไม่ติดตำรา

7. ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด

8. การมีส่วนร่วม

จากการเรียนรู้และนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในหน่วยงาน จึงได้มีการดำเนินกิจกรรม เศรษฐกิจพอเพียงขึ้นมาเพื่อใช้ในการบำบัดผู้รับบริการ ตามแนวทฤษฎี โดยมุ่งหวังว่าเมื่อออกจากศูนย์ไป แล้วผู้รับบริการจะสามารถพึ่งตนเองได้ และใช้ชีวิตในชุมชนได้ต่อไป ซึ่งกิจกรรมที่ทางศูนย์ดำเนินการ ได้แก่

1. เป็นศูนย์เรียนรู้และฝึกทักษะด้านการเกษตรปลอดสารพิษ
2. ฝึกทักษะอาชีพการเกษตร เพื่อเสริมสร้างรายได้
3. รับจ้างงานแรงงานทั่วไปบริเวณใกล้เคียงหน่วยงาน
4. ฝึกทักษะการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชุมชนสังคม
5. สนับสนุนส่งเสริมออกสู่สังคมได้อย่างภาคภูมิใจ

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมเพื่อสร้างอาชีพให้กับผู้รับบริการของศูนย์ ได้แก่

1. การปลูกพืช ผัก ทำนาข้าว
2. การเพาะเห็ด
3. การเลี้ยงไก่ไข่ เป็ดไข่
4. การเลี้ยงปลา
5. การทำปุ๋ยชีวภาพ
6. การจำหน่ายผลผลิต
7. การสร้างอาชีพและรายได้

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมมีดังนี้

1. จัดประชุมสมาชิก เพื่อเตรียมความพร้อมด้านข้อมูล และความรู้เบื้องต้นของการเข้ารับบริการ
2. ประชุมวางแผนการดำเนินงานและกำหนดกิจกรรม เช่น ทำปุ๋ย ปลูกผัก เลี้ยงปลา เพาะเห็ด เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ ทำนา และ จำหน่ายผลผลิต

3. ติดต่อประสานงานหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เกษตรอำเภอ ประมงอำเภอ พัฒนาที่ดิน อบต.เทศบาล โรงเรียน โรงพยาบาล และอนามัย ที่ใกล้เคียงเพื่อร่วมแนะนำและวางแผนช่วยเหลือการดำเนินงาน

4. แบ่งสมาชิกดำเนินการตามความสามารถและความสนใจ
5. ประชุม สรุปกิจกรรมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประจำทุกสัปดาห์

6. ประเมินผลกิจกรรม 3 เดือน ต่อ 1 กิจกรรม

แผนภาพสรุปนวัตกรรมของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิตหนองแค

อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี (บ้านสอนบิน)



สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 2

4.2 กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านท่าเต็น ตำบลพระเพลิง อำเภอเขาคกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว

➤ จากอดีตสู่ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชนบท

พื้นเพของชาวบ้านท่าเต็นต่างคนต่างมาจากหลายๆ จังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อ พ.ศ. 2516 ได้เข้ามาถางป่าเพื่อทำการเกษตรเชิงเดี่ยว ทำนา ข้าวโพด พืชทุกชนิด ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 ได้ทำการตั้งชื่อหมู่บ้านเป็น “ท่าเต็น” จึงได้มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

เดิมชุมชนแห่งนี้ประสบกับปัญหาหลายๆ อย่าง ทั้งภัยแล้ง อุทกภัย และปัญหาการไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินของตนเอง เนื่องจากที่ดินที่ชาวบ้านอาศัยนั้นเป็นที่ดินของ สปก. ภบท.5 เป็นพื้นที่ป่าเก่า ป่าเสื่อมโทรม ซึ่งปัจจุบันที่ดินดังกล่าวได้ถูกยึดคืนโดยกรมป่าไม้ ก่อให้เกิดปัญหาตามมาคือ ชาวบ้านที่เคยอาศัยป่าแหล่งนี้เป็นที่ดินทำกินก็ไม่สามารถทำการเกษตรได้ดังเดิม นอกจากนี้ พื้นที่ดังกล่าว ยังประสบปัญหาจากการที่มีช้างป่าเข้ามากินพืชผลทางการเกษตร และยังขาดการส่งเสริมจากทางภาครัฐ ส่งผลให้ราคา

ผลผลิตตกต่ำ จากปัญหาต่างๆ ทำให้ในปัจจุบันคนในชุมชนแห่งนี้ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และต้องออกไปประกอบอาชีพที่โรงงานอุตสาหกรรม บางส่วนที่ไม่ได้ประกอบอาชีพใด ๆ ก็จะชักชวนกันไปเสพยาและหารายได้จากการค้ายาเสพติด จนทำให้บ้านท่าเต็นกลายเป็นทางผ่านของยาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้านมาจังหวัดฉะเชิงเทราและกรุงเทพมหานคร

➤ กระบวนการวิเคราะห์หาเหตุแห่งปัญหา

จากปัญหายาเสพติด และอุทกภัย ทำให้ชาวบ้านร่วมกันวิเคราะห์หาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยได้ร่วมมือกับภาครัฐเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงได้มีการดำเนินการก่อสร้างทำฝายชะลอน้ำ แก้มลิงร่วมกันกับคนในชุมชน โดยได้เสนอขอของบประมาณจากภาครัฐ (กรมป่าไม้ กรมทรัพยากรฯ กระทรวงเกษตร กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม ฯลฯ) เพื่อดำเนินการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก 300 ไร่ ส่วนประเด็นของปัญหาช้างป่าที่เข้ามาในพื้นที่และก่อความเสียหายให้แก่พืชผลทางการเกษตร ก็ได้มีการวางแผนร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับผู้นำชุมชนจัดชุดไล่ช้างโดย ช.ร.ม.-กรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้ช้าง คน ป่า อยู่ร่วมกันได้

➤ ขั้นตอนการวางแผนเพื่อการแก้ไขปัญหา

จากประเด็นปัญหาผลผลิตตกต่ำนั้น ชุมชนก็ได้มีการวางแผนการแก้ไขร่วมกัน โดยใช้วิธีการปลูกพืชผสมผสาน เนื่องจากมองว่าราคาพืชผลที่แตกต่างกัน จะให้ราคาแตกต่างกันด้วย เช่น ถ้าราคาพืชชนิดใดตกต่ำก็ยังมีพืชชนิดอื่นๆ ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรได้ นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ปลูกพืชผักหมุนเวียน ฝึกภูมิรู้รอบบ้าน การส่งเสริมให้มีการเลี้ยงไก่และหมู รวมไปถึงการส่งเสริมให้คนในชุมชนหาอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชน

ส่วนในเรื่องของยาเสพติด ชุมชนได้มีการวางแผนการทำงานร่วมกันในลักษณะของการเป็นตาข่ายประรด โดยให้ชุมชนร่วมกันป้องกันปัญหาดังกล่าวโดยค้นหาผู้เสพยาเสพติดและผู้ขายและมองเห็น ความสำคัญของปัญหาโดยคิดว่าการให้โอกาสแก่ผู้ที่เคยติดยาได้มีงานทำ โดยการหางานให้ภายหลังจากที่ผู้เสพยาเสพติดนั้นได้เข้ารับการบำบัดรักษาแล้ว เช่น การว่าจ้างกรีดยาง จ้างใส่ปุ๋ยการคุมวัชพืช เป็นต้น ซึ่งผลจากการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทำให้พบว่าผู้เสพยาเสพติดในชุมชนนั้น มีจำนวนลดลง นอกจากนี้ ยังมีการวางแผนเฝ้าระวังเพื่อไม่ให้ชุมชนแห่งนี้เป็นทางผ่านของยาเสพติดได้อีก ส่วนปัญหาในเรื่องของกรรมสิทธิ์ที่ดินยังคงเป็นปัญหาที่ชุมชนยังต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้เร่งดำเนินการต่อไป

➤ กลยุทธ์การเข้าถึงสวัสดิการของคนในชุมชน

❖ สวัสดิการในชุมชน

การเข้าถึงบริการสวัสดิการของคนในชุมชนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงบริการทางสังคมของภาครัฐได้ในหลายๆ ช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นสวัสดิการในด้านการศึกษา เงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุ เงินสงเคราะห์คนพิการ สวัสดิการการรักษาพยาบาล(๓๐บาท) และการได้รับสิทธิในการสาธารณสุขไปรษณีย์พื้นฐาน นอกจากนี้คนในชุมชนยังได้รับการถ่ายทอดและได้รับองค์ความรู้ด้านการเกษตรและเศรษฐกิจพอเพียง รวมไปถึงการจัดสวัสดิการในระดับชุมชน เช่น การมีกองทุนฌาปนกิจหมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชน (วันละบาท) เป็นต้น

ทั้งนี้ ชุมชนดังกล่าวยังมีการจัดการส่งเสริมสวัสดิภาพและการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนในหลายๆ ด้าน ดังนี้

1) ด้านความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลได้มีการจัดตั้ง งบประมาณในการดูแลเรื่องงบประมาณสร้างอยู่อาศัย และมีกองทุนวันละบาท เพื่อจัดสวัสดิการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ให้แก่คนในชุมชน

2) ด้านการศึกษา มีการส่งเสริมให้ความรู้โดยการจัดฝึกอบรมกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น จักรสาน ทำส้ม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการให้ทุนการศึกษาสำหรับเด็กในชุมชนที่ขาดโอกาส

3) ด้านเศรษฐกิจ ได้มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนประกอบอาชีพที่สร้างรายได้แก่ครัวเรือน เช่น การมอบพันธุ์ปลา ไก่ และเป็ด ให้แก่เกษตรกร นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนด้านพันธุ์พืชสำหรับการเพาะปลูก และการให้ทุนประกอบอาชีพ การส่งเสริมให้ชุมชนมีกิจกรรมการรวมกลุ่มทำงานเพื่อเป็นการช่วยเหลือกันภายในกลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

4) ด้านสังคม เช่น การให้โอกาสได้เรียนรู้ เน้นการรวมกลุ่มสร้างกิจกรรมทางสังคม

5) ด้านสิทธิทางสังคมและการคุ้มครอง ได้แก่ การดำเนินการช่วยดำเนินการเรื่องปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านที่ประสบปัญหา ซึ่งในส่วนของชุมชนนั้นมีความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องดำเนินการช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสมากขึ้น เช่นการส่งเสริมให้มีรายได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการส่งเสริมศักยภาพของผู้ด้อยโอกาสด้วย

➤ **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดกับการประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน**

คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนแห่งนี้ คือการปลูกผักกินเอง ที่เหลือขาย เลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา หาอาชีพเสริม ทำตู้เย็นไว้รอบตัว ปลูกพืชยืนต้น และมองว่า “การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชุมชน คือกระจายความรู้ให้คนในชุมชนไปใช้ประโยชน์ ก่อให้เกิดรายได้ อยู่อย่างพอเพียง พึ่งตนเอง และเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับชุมชนอื่น” ซึ่งผลลัพธ์ในเชิงบวกที่เกิดขึ้นภายหลัง จากที่ชุมชนได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในพื้นที่ ก็คือ เศรษฐกิจพอเพียงทำให้คนในชุมชนมีงานทำ มีอาชีพ มีรายได้ ลดปัญหาการว่างงาน และก่อเกิดความสามัคคีในชุมชนให้เกิดขึ้น บนฐานของการเอื้อเฟื้อ แบ่งปันกัน ชาวบ้านรู้จักการใช้จ่ายมากขึ้น มีการคิดวิธีการต่างๆ เพื่อการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ กลายเป็นการสร้างให้ครอบครัวมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเป็นต้นแบบให้ครัวเรือนอื่นๆ วิธีการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้มากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีการศึกษานอกเวลาเรียนไม่หลงผิดไปกับยาเสพติด รู้จักการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ส่วนผลลัพธ์ในเชิงลบ คือ ครอบครัวส่วนใหญ่ไม่มีเงินก้อนใหญ่ ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาสะสมค่อนข้างนาน จึงทำให้เกษตรกรบางส่วนยังมีการหนี้สินอยู่บ้าง แต่ก็สามารถบริหารจัดการให้คนสามารถที่จะผ่อนชำระหนี้สินได้

➤ **จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ**

การวิเคราะห์ถึงต้นเหตุแห่งปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน พบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่นิยมทำเกษตรเชิงเดี่ยว เมื่อเกิดเหตุไม่คาดคิด เช่น กรณีชุมชนเกิดพิบัติภัยทางธรรมชาติ ทั้งอุทกภัยและภัยแล้งทำให้เกษตรการขาดแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก ก็จะก่อให้เกิดปัญหาตามมาแก่ชาวบ้าน โดยเฉพาะในเรื่องของ

ปัญหาภาวะหนี้สิน นอกจากนี้ในชุมชนเอง ยังมีผู้ประสบปัญหาหรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสอีกหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นผู้พิการ ผู้สูงอายุ ผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร ผู้พันโทษ (ด้วยคดีเสพยาเสพติด) ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลชุมชนพบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนยากจน เนื่องจากไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และมีผลกระทบอย่างมากสำหรับชาวบ้านที่มี ภพท.5 เกือบครึ่งหนึ่งของชุมชนจะไม่ได้ รับ การช่วยเหลือจากรัฐ เมื่อทำการเพาะปลูกในที่ดินก็จะถูกจับ เพราะเป็นพื้นที่ที่ไม่สามารถปลูกพืชได้ซึ่งปัญหาที่ดินดังกล่าวชุมชนนั้นมีความต้องการอยากให้ภาครัฐนั้นออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินให้ โดยเปลี่ยนจาก ภพท.5 เป็น สปก. 4-01 ถ้ารัฐช่วยเหลือแล้ว ชุมชนก็จะไปให้ความรู้ ช่วยสร้างแหล่งทำกิน เช่น ขุดสระเลี้ยงปลา เป็นต้น

ด้วยเหตุแห่งปัญหาที่ได้กล่าวมาในข้างต้น ทำให้คนในชุมชนเริ่มมีการวิเคราะห์และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน โดยมองเห็นทางออกในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งพบว่าชาวบ้านนั้นรับรู้แนวคิดนี้มาจากการที่ได้ยินจากคนอื่นและการรับรู้จากสื่อต่างๆ ว่าการทำเกษตรแบบผสมผสานนั้นดี และในปี 2548 จึงได้เริ่มทำเกษตรแบบผสมผสานด้วยตนเองโดยเน้นแนวคิดที่ว่า “**ทำเท่าที่ทำได้ ไม่จ้างคนอื่น**” เริ่มแรกจากการปรับดิน การปลูกพืชที่ใช้ในครัวเรือน และเริ่มขาย โดยยึดหลักของการดำเนินงาน คือ “**ปลูกที่กิน กินที่ปลูก เหลือก็ขาย**”

รูปแบบในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน คือ การสร้างอาหารที่ปลอดภัย ปลอดภัย เพื่อบริโภคและจำหน่าย (ถ้าเหลือจากการบริโภค) โดยการเลี้ยงไก่ เลี้ยงแพะ เลี้ยงปลา ปลูกพืชสวนครัว (มะนาว กล้วย มะเขือ) ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ลำไย) เน้นการทำไร่นาสวนผสม ขึ้นอยู่กับการมีที่ดินทำกิน ถ้ามีที่ดินเพียงพอก็ทำเกษตรกรรม ถ้าไม่มีที่ดินก็เลี้ยงสัตว์ เน้นเรื่องการแลกเปลี่ยนภายในชุมชน เกือบทุกครัวเรือนทำเกษตรพอเพียง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของครอบครัว การทำบัญชีครัวเรือน

ผู้ดำเนินงานประกอบด้วย 1) คนในชุมชนดำเนินการผลิต 2) ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ส.อบต. ให้คำแนะนำในการเข้ารับการอบรม ดูงาน 3) หน่วยงานภาครัฐ เช่น เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรฯ ให้คำแนะนำและให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิต 4) รัฐบาลให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิต

ต่อมาในปี 2552 ก็พบว่าการทำเกษตรแบบผสมผสานนั้นเริ่มเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นแล้ว ทางเกษตรอำเภอเขาฉกรรจ์จึงได้ให้คำแนะนำว่าให้ตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ โดยที่เกษตรอำเภอเขาฉกรรจ์ให้การสนับสนุน นอกเหนือจาก ที่มีต้นทุนเดิมอยู่ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) ค้นหาเกษตรด้านการพอเพียงต้นแบบมาดูงาน และให้การสนับสนุนการใช้ที่ดินทำกินให้เกิดประโยชน์ศึกษาข้อมูลจาก โทรทัศน์และการถามเกษตรกรคนอื่นๆ และจากการดำเนินการที่เป็นรูปเป็นร่างจึงได้มีการวางหลักการทำงานร่วมกันไว้ดังนี้

1. การทำเกษตรจะต้องมีการรวมกลุ่มกัน เช่น การปลูกผักกางมุ้ง การทำปุ๋ยหมักแห้ง เป็นต้น
2. หน่วยงานภาครัฐมีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุนในเรื่องงบประมาณและพันธุ์พืช
3. การปลูกพืชต้องปลูกพืชหมุนเวียน ผสมผสาน ให้มีกินทุกวัน มีรายได้ประจำวัน รายเดือน รายปี และระยะยาว

4. การทำเกษตรแบบใหม่ต้องมีการเพิ่มเติมความรู้ตลอดเวลา เรียนรู้จากเทคโนโลยีใหม่ ๆ และใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการพัฒนา เช่น การเรียนรู้และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ผ่านทาง YouTube เพื่อให้เป็นสื่อในการสร้างความรู้และพัฒนาการปลูกพืชให้ดียิ่งขึ้น

5. ต้องสร้างรายได้ให้แก่สมาชิก ได้แก่ การซื้อขายแลกเปลี่ยนกันเอง การอุดหนุนรับซื้อวัสดุจากชาวบ้าน เช่น ผลไม้ มูลไก่ ขยายชาวบ้านให้ได้ใช้ ได้บริโภคกันอย่างทั่วถึง เน้นการผลิตเองขายเอง เช่น เก็บผลผลิต แปรรูป เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและผลิตภัณฑ์

6. การร่วมกันรณรงค์ปลูกไม้ยืนต้นหัวไร่ปลายนา การลดต้นทุนของศูนย์ฯ

จากการเรียนรู้ ลองผิดลองถูก กว่าจะมาถึงขั้นตอนการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จชุมชนต้อง ศึกษาข้อมูลก่อนการดำเนินการ เช่น เข้ารับการอบรม การศึกษาดูงานจากผู้ประสบความสำเร็จไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการทำแปลงเกษตร การจัดทำบัญชีครัวเรือน เป็นต้น ซึ่งในขณะนี้ได้เริ่มจากการ “รณรงค์ให้ทุกครัวเรือนปลูกผักสวนครัว แม้ไม่มีที่ปลูกก็สามารถมาปลูกในกระถางได้ เพื่อลดรายจ่าย (ไม่ต้องซื้อ) สร้างความสามัคคีในชุมชน เน้นทำเองให้ใช้ทุนน้อยที่สุด ทำเท่าที่ทำได้ ดำเนินกิจกรรมตามกำลังที่มีอยู่ตามปัจจัยที่ได้รับ จุดเน้นของการดำเนินงาน คือ การทำตามกำลังของตนเองเน้นการทำเกษตรในพื้นที่ที่ตนมีอยู่ การเป็นตัวอย่างในการทำงาน เช่น การให้ผักกางมุ้ง ทำปุ๋ยหมักจากเศษวัสดุ น้ำหมักชีวภาพ สารไล่แมลง จุลินทรีย์หน่อกล้วย ทำเองกินเอง กินทุกอย่างที่ปลูกปลูกทุกอย่างที่กิน”

➤ **ปรากฏการณ์เศรษฐกิจพอเพียงกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน**

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้แก่ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาเด็กและเยาวชน (พฤติกรรมก้าวร้าว/ตั้งครรภก่อนวัยอันควร) เมื่อชุมชนได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชนแล้ว ผลลัพธ์ที่ได้และเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คือ การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล เกิดการลดหนี้ ค่าใช้จ่ายลดลง รู้จักพอ มีเงินออม มีรายได้เพิ่มขึ้น สุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง แจ่มใส มีความสุข สามารถพึ่งพิงตนเองได้ ส่วนการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน ก่อให้เกิดการมีงานทำ มีรายได้ ซึ่งช่วยลดปัญหาสังคมหลายๆ เรื่อง ทั้งปัญหาการลักเล็กขโมยน้อย ปัญหาเด็กมั่วสุม ปัญหายาเสพติด เนื่องด้วยแนวคิดนี้ช่วยปรับพฤติกรรมให้คนในครอบครัวมีการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ร่วมกันมากขึ้น ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความรักและปรารถนาดีต่อกัน ก่อให้เกิดความ สามัคคี รู้จักแบ่งปัน ประหยัดและอดออม

และเมื่อนำเศรษฐกิจพอเพียงมาเชื่อมโยงในการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมในชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาว่างาน ปัญหาด้านสังคม ก็พบว่าแนวคิดนี้ได้ช่วยเปิดโอกาสให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสให้มีการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น มีอาชีพ มีรายได้พอที่จะเลี้ยงดูตนเองได้ ซึ่งในกรณีนี้ได้มีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือในการสร้างที่อยู่อาศัยและ มอบเงินทุนประกอบอาชีพกับผู้ยากไร้ และช่วยให้สามารถเข้าถึงสิทธิด้านต่างๆ มากยิ่งขึ้น โดยการทำงาน เพื่อการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสนั้นมีรูปแบบการเชื่อมโยง โดยภาครัฐจะเป็นหน่วยสนับสนุนทั้งด้านของงบประมาณ แหล่งอาชีพ และชุมชนก็มีนโยบายของชุมชนที่จะให้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแก่ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส โดยมีเป้าหมายว่าต้องการให้ผู้ด้อยโอกาสมีแหล่งงาน เพื่อให้ผู้ด้อยโอกาสมีงานทำ สามารถพึ่งตนเองได้

➤ ภาพรวมกิจกรรมของ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านท่าเต็น ตำบลพระเพลิง อำเภอบางกรวย จังหวัดสระแก้ว



ชุมชนบ้านท่าเต็น แต่เดิมประสบกับปัญหา ภัยแล้ง ภัยน้ำท่วม ไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน ลักษณะที่ดินเป็นที่ดินของ สปก. ภบท.5 เป็นพื้นที่ป่าเก่า ป่าเสื่อมโทรม (ปัจจุบันที่ดินจะโดนยึดโดยกรมป่าไม้ ชาวบ้าน จึงเข้าไปทำการเกษตรไม่ได้) ภัยจากช้างป่ามากินพืชผลทางการเกษตร ขาดการส่งเสริมจากทางภาครัฐ ราคาผลผลิตตกต่ำ คนในชุมชนที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ต้องออกไปประกอบอาชีพที่โรงงานอุตสาหกรรม ส่วนคนที่ไม่ได้ประกอบอาชีพใดๆ ก็จะชักชวนกันไปเสพยา และหารายได้จากการค้ายาเสพติด (บ้านท่าเต็นจึงเป็นทางผ่านของยาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้านไปยังฉะเชิงเทราและกรุงเทพมหานคร)

ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน จึงได้เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อ นายคำพันธ์ เกตพันธ์ (ผู้ให้ข้อมูล) ได้แรงจูงใจ จากการดูพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชผ่านโทรทัศน์ ประกอบกับการประสบปัญหาภัยธรรมชาติ(อุทกภัย) ทำให้ขาดทุนและเป็นหนี้สิน นายคำพันธ์ฯ พยายามหาทางช่วยเหลือตนเอง ปรับรูปแบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เป็นพืชเชิงผสมผสาน โดยพืชชนิดอื่นๆ มาปลูกร่วมกัน ได้แก่ มะพร้าว มะม่วง ข่า ตะไคร้ กะเพรา รวมทั้งการเลี้ยงปลาและกบในกระชังจนกระทั่งปลดหนี้สินทั้งหมดได้ ต่อมาเมื่อนายคำพันธ์ฯ มีเงินสะสมจำนวนหนึ่งก็นำเงินไปซื้อเครื่องมือ อุปกรณ์ทำ

การเกษตร เช่น รถไถเดินตาม ปั่นน้ำ รถยนต์เพื่อรับผักมาขาย ก็ประสบกับภาวะขาดทุนจึงหันมาปลูกผักขายเอง และได้รับการอบรมจากเกษตรจังหวัด ทดลองปลูกหอย และปลูกต้นมะนาวก็ได้ผลดี มีผลผลิตตลอดปี เมื่อผลผลิตเกินบริโภคในครัวเรือน ก็ส่งขาย จนกระทั่งสามารถปลดภาระหนี้สินส่วนใหญ่ได้

ภาพบรรยากาศการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อค้นหาวัดกรรมเศรษฐกิจพอเพียงสู่การคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมเพื่อผู้ด้อยโอกาส ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านท่าเดิน ตำบลพระเพลิง อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2560



ภาพบรรยากาศเรื่อง “การประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงสู่การคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสม เพื่อผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ตำบลพระเพลิง” โดย นายคำพันธ์ เกตุพันธ์ ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านท่าเดิน ตำบลพระเพลิง อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว ได้กล่าวถึงการเชื่อมโยงของศูนย์การเรียนรู้ฯ กับผู้ด้อยโอกาสด้านการประสานหน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ได้แก่ ประสาน อบต. ช่วยสร้างบ้าน ที่อยู่อาศัย ให้ทุนประกอบอาชีพกับผู้ยากไร้ ช่วยให้เข้าถึงสิทธิ พาผู้พิการไปทำบัตรประจำตัวคนพิการ โดยหน่วยงานภาครัฐจะเป็นหน่วยสนับสนุนด้านเงินงบประมาณ แหล่งอาชีพ แนวนโยบายชุมชนดำเนินการให้ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง แหล่งงาน ช่วยเหลือ แบ่งปันแก่ผู้ด้อยโอกาส เพื่อให้ผู้ด้อยโอกาสมีงานทำ สามารถพึ่งตนเองได้ และชุมชนร่วมกันดำเนินการก่อสร้างฝายชะลอน้ำแก้มลิงร่วมกับภาครัฐเพื่อแก้ปัญหาน้ำแล้ง ผู้นำชุมชนได้จัดชุดไล่ช้างโดย ช.ร.ม.-กรรมการหมู่บ้านของงบประมาณจากภาครัฐ (กรมป่าไม้ กรมทรัพยากรฯ กระทรวงเกษตร กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม ฯลฯ) สร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก ๓๐๐ ไร่ เพื่อให้ช้าง คน ป่า อยู่ร่วมกันได้ในการแก้ไขปัญหาผลผลิตตกต่ำชุมชนแก้ไขโดยการร่วมกันปลูกพืชผสมผสาน เนื่องจากราคาพืชผลที่แตกต่างกันจะให้ราคาแตกต่างกันด้วย (ถ้าพืชชนิดไหนราคาตกต่ำก็ยังมีพืชอีกชนิด ที่สร้างรายได้ให้เกษตรกรได้) การส่งเสริมให้ปลูกพืชผักหมุนเวียน ผักไร้รอบบ้าน เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมูและหาอาชีพเสริม ส่วนในเรื่องของ ยาเสพติด เป็นตาสืบประจักษ์และผู้เสพยา และผู้ขายให้โอกาสผู้ที่เคยติด ยาเสพติดหางานให้ทำ หลังจากที่ผู้เสพยาได้รับการบำบัดยาเสพติดแล้ว เช่น จ้างกรีดยาง ไล่ปุ๋ย คมวัชพืช ฯลฯ จึงลดจำนวนของผู้เสพยา และไม่ให้ชุมชนแห่งนี้เป็นทางผ่านของยาเสพติด แต่ในเรื่องของกรรมสิทธิ์ที่ดินก็ยังเป็นปัญหาในชุมชนอยู่ จึงต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐที่เกี่ยวข้อง



การแบ่งกลุ่มระดมความคิดเพื่อค้นหาวัตรกรรมการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงสู่การคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมเพื่อผู้ด้อยโอกาส ผ่านการสนทนากลุ่มย่อยๆ ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านท่าเต็นตำบลพระเพลิง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสระแก้ว

สิ่งที่ผู้เข้าร่วมประชุมฯ ได้สะท้อนในเวทีฯ ผลที่เกิดขึ้นหลังจากที่นำเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในพื้นที่ คือ ทำให้คนในชุมชนมีงานทำ มีอาชีพ มีรายได้ ลดปัญหาการว่างงานเกิดความสามัคคีในชุมชน เอื้อเพื่อแบ่งปัน ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจในครัวเรือน มีแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเป็นต้นแบบให้ครัวเรือนอื่นๆ ช่วยด้านการศึกษา ช่วยเด็กและเยาวชนไม่หลงผิดใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ สุขภาพจิตดี สุขภาพกายดี สุขภาพแข็งแรง ส่วนในด้านลบ คือ ไม่มีเงินก้อนใหญ่ต้องใช้ระยะเวลาสะสมค่อนข้างนาน จึงทำให้เกษตรกรบางส่วนยังมีการหนี้สินอยู่บ้าง แต่ไม่เกินความสามารถในการผ่อนชำระ

แผนภาพสรุปรูปแบบวัตรกรรมศูนย์เรียนรู้เพื่อความยั่งยืนจากฐานคิดการเกษตรผสมผสาน



สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3

4.3 กรณีศึกษา เรือนจำชั่วคราวเขาระกำ อำเภอมือง จังหวัดตราด

➤ จากอดีตสู่ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง เกิดจากการที่เรือนจำได้มีการจัด “โครงการกำลังใจ” ขึ้นมาและได้มีการดำเนินงานเริ่มต้นมาตั้งแต่ ปี 2553 โดยใช้ต้นแบบการเรียนรู้มาจากการศึกษาศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ

เพื่อนพี่ (ภา) ขามยาก ของนางนงนุช คำคง ที่รู้จักในชื่อ "ผู้ใหญ่อย" และคณะวิทยากร มูลนิธิเพื่อนพี่ (ภา) ขามยาก สภาภาษาไทย นำโดยอาจารย์ประเสริฐ ปิ่นนาค พนักงานส่งเสริม กิจการสาขาของธนาคารเกษตร และสหกรณ์ ภาคเหนือตอนล่าง จังหวัดพิษณุโลก จัดทำแผนการดำเนินงานคัดเลือก เรือนจำชั่วคราว 4 แห่ง เป็นเรือนจำนำร่อง คือ เรือนจำชั่วคราวเขาพลอง จังหวัดชัยนาท เรือนจำชั่วคราวเขาระกำ จังหวัดตราด เรือนจำชั่วคราวแคน้อย จังหวัดเพชรบูรณ์ เรือนจำชั่วคราวคอยราง จังหวัดเชียงราย โดยเน้นให้มีกิจกรรม แก้ไขฟื้นฟู และเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้กับผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษ พิจารณาผ่านการคัดเลือกจากกรมราชทัณฑ์

กระบวนการอบรมฝึกฝนได้เน้นย้ำให้นักโทษกลับไปทบทวนสิ่งที่เคยดำเนินการที่ผ่านมาในชีวิต รูปแบบของกระบวนการในการฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับรูปแบบของทัศนคติคม ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ หมวดที่ 10 ลักษณะ 2 ทัศนคติคม และการคัดเลือกการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ในเรือนจำชั่วคราว เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยมีพื้นฐานตามวิธีปฏิบัติ หมวดที่ 5 เรื่องการงานเป็นพื้นฐาน โครงการนี้มีแผนปฏิบัติงานและมีหลักสูตรที่แน่ชัด โดยใช้หลักการ เรียนรู้แบบ Learning by Doing ที่เน้นการเรียนรู้ภาคทฤษฎีควบคู่กับภาคปฏิบัติมีการสรุปทบทวน เรียน ปลูกฝัง แนวคิดเรื่องศีลธรรม จริยธรรม ศาสนา การไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข การมีส่วนร่วม ในรายละเอียดเกี่ยวกับการ จัดการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการกระบวนการ

➤ กระบวนการวิเคราะห์หาเหตุแห่งปัญหา

จุดเริ่มต้นของโครงการกำลังใจนี้ เกิดมาจากแนวคิดพระราชทานที่พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงดำริให้จัดตั้งโครงการกำลังใจเพื่อประทานความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต้องการโอกาส ในสังคมไทย โดยแนวคิดเริ่มแรกของการจัดตั้งโครงการนี้ขึ้น ก็คือกรมองว่า “การที่ทุกคนในสังคมจะอยู่ ร่วมกันได้อย่างสงบสุขก็ต่อเมื่อรู้จักรักษาสติของตน โดยไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ด้วยเหตุนี้กระบวนการยุติธรรมจึงเป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ทุกคนเคารพสิทธิของผู้อื่น ดังนั้นเมื่อกระบวนการยุติธรรมดำเนินไปจนถึงที่สุดแล้ว ผู้ที่ได้รับผลทุกฝ่าย ในสังคมกันที่จะได้มีโอกาสอยู่ ร่วมกันอย่างสงบสุขอีกครั้งหนึ่ง”

แต่ในบางครั้ง กลุ่มผู้ต้องขัง กลุ่มผู้ถูกคุมประพฤติ หรือผู้ที่พ้นจำเลยกลับมิได้รับโอกาสเท่าที่ควร ในการที่จะกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมส่งผลให้บุคคลเหล่านี้ขาดโอกาสที่จะดำเนินชีวิตโครงการกำลังใจ จะช่วยให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้ตระหนักว่ายังมีผู้ที่เต็มใจจะให้โอกาสและเอาใจช่วยให้พวกเขาสามารถเอาชนะ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้และเมื่อทุกคนได้รับโอกาสที่สมควรแล้วจะต้องรู้จักในการเคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งนอกจากจะช่วยลดการกระทำผิดซ้ำซ้อนและเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้กลับมาเป็นประชากรที่มีคุณภาพ แล้วยังมีส่วนที่จะช่วยให้สังคมส่วนรวมกลับมาอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขอีกด้วย (บทสรุปผู้บริหาร โครงการ น้อมนาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในเรือนจำนำร่อง ภายใต้โครงการกำลังใจในพระดำริพระเจ้า หลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา)

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ปัญหาการส่งกลุ่มผู้ต้องขัง กลุ่มผู้ถูกคุมประพฤติ หรือผู้ที่พ้นจำเลย กลับคืนสู่สังคม ซึ่งการยอมรับของสังคมนับว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้กลายเป็นกลุ่มด้อย

โอกาสทางสังคม และไม่สามารถกลับมาใช้ชีวิตแบบบุคคลปกติทั่วไปได้ เนื่องจากการตีตราทางสังคมว่า กลุ่มคนดังกล่าวเป็นกลุ่มที่สังคมส่วนใหญ่ไม่ให้การยอมรับ เป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อชุมชน จึงทำให้ประเด็นดังกล่าวกลายเป็นสิ่งที่เรื้อรัง จำต้องให้ความสำคัญและวางแผนเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ซึ่งเมื่อมีโครงการกำลังใจเข้ามา ก็พบว่าสังคมยังคงให้โอกาสแก่กลุ่มคนเหล่านี้ให้ปรับชีวิตกลับคืนสู่สังคมปกติได้

➤ ขั้นตอนการวางแผนเพื่อการแก้ไขปัญหา

หากพิจารณาจากลักษณะความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังในเรือนจำชั่วคราว จะเห็นได้ว่ากลุ่มคนเหล่านี้ มีการจัดระเบียบการใช้ชีวิต ภายใต้กฎ ระเบียบที่ทางเรือนจำได้ตั้งไว้ให้ปฏิบัติตาม โดยมีตารางกิจวัตร ประจำวันที่ชัดเจน คือ ตื่นนอนตอนตีห้า ลุกขึ้นสวดมนต์ไหว้พระ ผู้คุมเปิดห้องตอนหกโมงเช้า ทำกิจวัตรประจำวัน เชื้อยอดตอนประมาณ 7 โมง ออกกำลังกาย รับประทานอาหาร ลงพื้นที่งาน ซึ่งในกรณีของผู้เข้าร่วมกลุ่มกำลังใจจะไปที่บ้านประจำกลุ่มของตนเองเพื่อปฏิบัติงานการเกษตรที่เขยิบกลับมาเชื้อยอดที่สวนกลาง ทานอาหารเที่ยง เชื้อยอดกลับเข้ากลุ่มปฏิบัติงาน ประมาณบ่ายสามโมง เชื้อยอด ปฏิบัติกิจวัตรทานอาหารเย็น เข้าที่พัก ดูทีวี เชื้อยอด เข้าห้องขัง สวดมนต์เข้านอน จากกิจวัตรประจำวันต่างๆ มีการดูแลควบคุมโดยผู้คุมตลอดเวลา ซึ่งโดยภายใต้กฎหมาย เมื่อผู้ต้องขัง พันโทจะอยู่ในความดูแลของสำนักงานคุมประพฤติ โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับวิธีดูแลสมาชิก ในโครงการที่กลับไปอยู่ในชุมชน ช่วยเหลือ สงเคราะห์และให้คำแนะนำ ขณะดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน

ในกรณีที่ผู้เข้าร่วมในโครงการกำลังใจ เป็นผู้ได้รับการพิจารณาพักการลงโทษ/ลดวันลงโทษ จำคุก จะมีเงื่อนไขการควบคุมความประพฤติที่ต้องปฏิบัติตาม เช่น การรายงานตัวต่อพนักงานควบคุมความประพฤติ การเลิกเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษ และเมื่อผู้นั้นปฏิบัติตามเงื่อนไขการควบคุมความประพฤติครบถ้วน จึงสามารถติดต่อขอรับใบบริสุทธิ์จากกรมราชทัณฑ์ได้ ในทางตรงกันข้าม หากผู้นั้นไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขควบคุมความประพฤติ ผู้นั้นอาจถูกยกเลิกการพักการลงโทษ/ลดวัน ต้องโทษจำคุก และรับโทษจำคุกตามเดิม ซึ่งสำนักงานควบคุมความประพฤติจังหวัดที่ผู้นั้นกลับไปพัก อาศัยอยู่มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลสอดส่อง ให้คำแนะนำปรึกษาด้านการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนให้การช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้พักการลงโทษ/ลดวันต้องโทษจำคุก

ทั้งนี้ สำนักงานควบคุมความประพฤติอาจขอความร่วมมือจากอาสาสมัครควบคุมความประพฤติ เครือข่ายยุติธรรมชุมชน หน่วยงานภาคีให้ออกสอดส่องยังที่พักอาศัยของผู้ที่ได้รับการพักการลงโทษ/ลดวันต้องโทษจำคุกที่โครงการกำลังใจ และเพื่อสนับสนุน ส่งเสริม การปรับตัวของผู้เข้าร่วมโครงการกำลังใจ ให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข เป็นขั้นตอนหนึ่งของสำนักงานคุมประพฤติที่ดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ นอกเหนือจากการดำเนินงานในข้อ 1-2 ให้กับผู้เข้าร่วมโครงการกำลังใจ เช่น กิจกรรมอบรมความรู้ กิจกรรมอบรมธรรมะ กิจกรรมฝึกอาชีพ ฯลฯ เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมการปรับตัวของผู้เข้าร่วมโครงการกำลังใจ ให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขมากยิ่งขึ้น เนื่องจากได้รับข้อคิดหรือการฝึกฝนจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่สำนักงานคุมประพฤติจัดให้เข้าร่วม โดยสำนักงานคุมประพฤติอาจดำเนินกิจกรรมดังกล่าวในช่วงระหว่างการคุมประพฤติหรือภายหลังจากการพ้นการคุมความประพฤติและ

พื้นที่ตามคำพิพากษา หากผู้นั้นประสงค์เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว ทั้งนี้ สำนักคุมประพฤติอาจขอความร่วมมืออาสาสมัครคุมประพฤติ เครือข่ายยุติธรรมชุมชน หน่วยงานภาคี ในการดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ เช่น เป็นวิทยากรฝึกอบรม สนับสนุนงบประมาณ ประสานกับหน่วยงาน องค์กรเอกชน หรือแหล่งทรัพยากรอื่นๆ ในชุมชน เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม การแก้ไขฟื้นฟูผู้เข้าร่วมโครงการกำลังใจ

การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการของโครงการกำลังใจตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มจากกระบวนการบริหารรูปแบบของโครงการกำลังใจ ให้การอบรมเข้ม 5 วันให้กับผู้ต้องขังโดยวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้ในสาขาที่เกี่ยวกับกระบวนการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้มาบรรยายเป็นเชิงวิชาการและนำไปสู่การปฏิบัติจริงประมาณ 5 เดือนจบหลักสูตร

การกำหนดหน้าที่รับผิดชอบ

โดยการอบรมเข้มข้น 5 วัน โดยการแบ่งเป็นฐาน วันละประมาณ 4 หรือ 5 ฐาน ให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้ฝึกเวียนกันไปเป็นกลุ่ม ซึ่งจะเรียนสลับกันให้ครบ 5 วัน และในแต่ละวันก็จะเรียนรู้ 2 เรื่อง เข้า 1 เรื่อง เย็น 1 เรื่อง ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติการ ได้แก่ กิจกรรม การทำน้ายาล้างจาน การทำน้ำส้มควันไม้ การทำปุ๋ยหมัก การทำยาสีฟัน การทำยาสมุนไพร การทำน้ำมะพร้าว หลังจากนั้นกำหนดพื้นที่ให้นักโทษตามพื้นที่รับผิดชอบ 1 ไร่ ต่อนักโทษ 5 คน โดยเริ่มจากเปิดโอกาสให้นักโทษได้แสดงความคิดเห็นและเลือกด้วยตนเองว่าอยากทำอะไร หลังจากที่ได้เรียนรู้มาแล้ว ตัวอย่าง การเกษตร ปลูกสารพัดในมุ้ง การทำการเกษตรอย่างไรที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ก็ต้องมีความรู้เรื่องการเตรียมดิน การเตรียมพื้นที่ การบำรุงดินกระบวนการที่จะทำให้ดินมีความสมบูรณ์ต้องใช้ปุ๋ยหมักก็ต้องมีความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมัก

การตรวจสอบการดำเนินงาน

เจ้าหน้าที่ที่จะตรวจสอบติดตามให้ความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อุปกรณ์ จอบ เสียม ให้นักโทษได้แสดงความคิดเห็นความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ว่าเขาจะทำในลักษณะใด รูปแบบใด อยากเลี้ยงกบไหม อยากเลี้ยงปลาด้วยไหม ก็มีวิธีสอนการผสมพันธุ์กับปลา โดยหลักสูตรที่เปิดสอนจะมีในส่วนของปลูกพืชนอกมุ้งด้วย โดยการสอนปลูกพืชนอกมุ้ง การเกษตรจะแบ่งเจ้าหน้าที่กลุ่มอีกหนึ่ง

การดูแลช่วยเหลือ

เมื่อพ้นโทษไปเจ้าหน้าที่กำหนดระยะเวลาที่จะดำเนินการติดตาม ซึ่งตามที่ได้มีการดำเนินการมามีผู้ที่น่าสนใจไปปฏิบัติจริง โดยทางกระทรวงฯ จะมีการติดตามผู้ต้องขังแต่ละรุ่นว่ามีคนไหนบ้างที่น่าสนใจไปปฏิบัติจริง ก็จะมีการบันทึกข้อมูล ตอนนี้มี 4 คน อยู่เกาะช้าง เกาะหมาก อยู่ในเมือง อีก 3 คน ย้ายจากเรือนจำชั่วคราวกลับไปอยู่บ้าน ซึ่งสามารถบริหารจัดการในพื้นที่ 1 ไร่อย่างได้ผลตามที่เรียนมา จึงได้มีเจ้าหน้าที่จากกรมและจากกระทรวงไปติดตาม เพราะว่าแต่ละรุ่นพระองค์ภา ท่านไม่หวังเยอะ 100% ของนักโทษ ทำได้ 1 คน ก็ถือว่าประสบผลสำเร็จแล้ว เนื่องจากมีแนวคิดที่ว่าเรื่องแบบนี้ก็มีองค์ประกอบหลายอย่างที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จ

➤ กลยุทธ์การเข้าถึงสวัสดิการ

การเข้าถึงบริการของรัฐในส่วนของผู้ต้องขัง ยังคงมีเพียงหน่วยงานของกระทรวงยุติธรรมที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือและติดตามการดำเนินงานของโครงการ ภาครัฐในส่วนอื่นๆ ยังไม่เห็นแนวทางในการให้ความร่วมมือหรือการสร้างเครือข่ายอย่างชัดเจน ซึ่งทางเรือนจำได้นำเรื่องของการฝึกอาชีพ และการสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มผู้ต้องขังเพื่อสร้างแนวทางในการพึ่งตนเองได้ ไม่เพียงแต่รอพึ่งบริการสวัสดิการจากรัฐเพียงอย่างเดียว โดยสิ่งที่เรือนจำได้นำมาฝึกให้แก่ผู้ต้องขังนั้น นอกจากการเรียนรู้ด้านการเกษตรแล้ว ผู้ต้องขังสามารถเลือกเรียนวิชาชีพตามความถนัด ซึ่งประกอบด้วย 3 วิชาชีพ ได้แก่ การกัฏกระจก การบริการช่วงล่างจักรยานยนต์ และการติดตั้งจานดาวเทียม ซึ่งเป็นวิชาสามารถนำไปประกอบอาชีพและก่อให้เกิดรายได้ โดยวิชาชีพต่างๆ เป็นวิชาที่ต้องฝึกทักษะการปฏิบัติแก่ผู้ต้องขัง นอกจากนี้ ผู้ต้องขังที่เข้าร่วมโครงการต้องเรียนรู้ในเรื่องของการจัดทำบัญชีครัวเรือนและการตลาด เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถจดบันทึกรายรับ-รายจ่ายของตนและในครัวเรือนได้ และยังสามารถวางแผนการใช้จ่ายต่อไปได้อย่างรอบคอบ สามารถลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลงได้ ทำให้เกิดการประหยัดและการออม สามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินได้ต่อไป

➤ ประโยชน์เศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดกับการประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหา

ในพื้นที่ของเรือนจำผู้ต้องขังทุกคนถือได้ว่าเป็นผู้ที่ประสบปัญหาการยอมรับจากสังคม เนื่องจากการถูกตีตราว่าเป็นผู้ต้องโทษ หรือ “คนคุก” การถูกตีตราดังกล่าว เป็นผลให้ผู้ต้องขังหลายคนถูกกีดกันจากการประกอบอาชีพโดยทั่วไป ซึ่งทางเรือนจำเองก็ประสบกับปัญหาเช่นกันในเรื่องของการให้ความรู้เกี่ยวกับการฝึกอาชีพพระยะสั้น ซึ่งขาดวิทยากรให้ความรู้ และปัญหาวางแผนการดำเนินงานพัฒนาอาชีพแก่นักโทษ เนื่องจากจำนวนนักโทษที่มีปริมาณมาก ซึ่งเป็นผลมาจากมีการอภัยโทษมาบ่อยครั้งทำให้ไม่สามารถวางแผนได้ จึงต้องปล่อยนักโทษตามพระราชฎีกา การวางแผนจึงทำได้ไม่ทัน

ด้วยเหตุนี้จึงทำความเข้าใจความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้จากการได้รับความรู้ทางการเกษตรเพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพอิสระ ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยให้ผู้ต้องขังมีชีวิตใหม่ได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งผลจากการได้เข้าร่วมโครงการและการได้มาปฏิบัติจริงของนักโทษในเรือนจำชั่วคราวเขาชะเมา ทำให้พบว่า นักโทษแต่ละคนต่างก็รู้หลักการต่างๆ เกี่ยวกับการปรับใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในกระบวนการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และได้วิธีการปฏิบัติจริง จากที่พวกเขาได้อยู่ในพื้นที่ที่ทางโครงการ ได้แบ่งสรรให้รับผิดชอบโดยพื้นที่ 1 ไร่ ค่อนักโทษ 5 คน และเปิดโอกาสให้พวกเขาได้ทำตามความถนัด โดยเลือกกิจกรรมที่มีความถนัด อันจะเห็นได้จาก กรณียของกลุ่มที่เลือก การปลูกผัก โดยเลือกกิจกรรมการเกษตร เขามีกระบวนการและวิธีการในการปลูกผักที่จะทำให้ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาระยะต้นทุนในการทำเกษตรของเขาได้ ดังจะเห็นได้จากกรณียของคุณสามารถ เขาพบว่าต้องเตรียมดิน ทำแปลง การทำให้ดินมีคุณภาพต้องใช้ปุ๋ยหมักเขาก็รู้วิธีการหมักปุ๋ย ทำยาไล่แมลงเองส่วนมากจะเป็นการลดรายจ่าย

นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การคุ้มครองผู้ต้องขัง โดยการส่งเสริมให้ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ การเสริมสร้างความเข้าใจ และการฝึกทักษะการปฏิบัติแก่ผู้ต้องขัง

ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะการนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาปรับใช้กับการทำเกษตรอินทรีย์เป็นสิ่งที่เกิดผลเชิงประจักษ์ เนื่องด้วยแนวโน้มทางการตลาดปัจจุบันมีความต้องการบริโภคอาหารที่มีความปลอดภัยจากสารเคมีและสารพิษตกค้างมากขึ้น ดังนั้นผู้ต้องขังจึงได้รับความรู้และได้รับคำปรึกษาแนะนำเรื่องชนิดของพืชผัก และระบบการปลูกพืชผักที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ และวิธีการวางแผนการปลูกพืชให้ตรงตามฤดูกาล การปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อป้องกันการสะสมของโรคและแมลงศัตรูพืช การตรวจประเมินพื้นที่ การตรวจสภาพดินเพื่อประเมินสภาพของดินเบื้องต้น ซึ่งข้อมูลต่างๆ เหล่านี้จะใช้ เป็นข้อมูลในการปรุงดินสำหรับพืชแต่ละชนิด รวมไปถึงความรู้ในเรื่องของการจัดการโรคและแมลง ศัตรูพืช การควบคุมศัตรูพืชโดยใช้ชีววิธี การใช้สารสกัดทางชีวภาพแทนการใช้สารเคมี การผลิตปุ๋ยไว้ใช้เอง การผลิตฮอร์โมนและน้ำหมักชีวภาพ และการเลี้ยงไส้เดือนเพื่อการกำจัดขยะให้เป็นปุ๋ยชีวภาพ

ทั้งนี้ ความรู้ทั้งหมดเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ทางโครงการได้ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ต้องขังสามารถผลิตใช้ในแปลงเกษตรของตนเอง และภายในแปลงเกษตรของเรือนจำ ซึ่งสิ่งที่เรียนรู้นี้ทำให้ผู้ต้องขังสามารถผลิตเพื่อจำหน่าย โดยในเรื่องของการจำหน่ายผลผลิตที่ได้นั้น ได้รับคำปรึกษาแนะนำด้านการขนส่งสินค้า การออกแบบบรรจุภัณฑ์ เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์โดยใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้ผู้ต้องขังสามารถที่จะกลับออกไปสู่สังคมและใช้ชีวิตในวิถีการพึ่งตนเองได้

➤ จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ

ลักษณะของโครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของในหลวงรัชการที่ 9 ที่ทางเรือนจำเขาระก่อดำเนินการในเรื่องของการฝึกอบรมด้านเกษตรอินทรีย์แก่ผู้ต้องขัง โดยเนื้อหาที่ฝึกอบรมเป็นลักษณะอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยมีหลักการสำคัญของ "ทฤษฎีใหม่" คือให้เกษตรกรมีความพอเพียง โดยเลี้ยงตัวเองได้ในระดับชีวิตที่ประหยัด เนื้อหาเกี่ยวกับการปรับใช้กับเกษตรอินทรีย์ การวางแผนการปลูกพืช การตรวจประเมินพื้นที่ การตรวจสภาพดิน และการปรุงดินสำหรับพืช ชนิดของพืชผัก และระบบการปลูกพืชผักที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ การผลิตเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง การจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช การควบคุมศัตรูพืชโดยใช้ ชีววิธี การใช้วิธีเขตกรรมและการใช้สารสกัดและการจัดทำบัญชีและการตลาด ฝึกอบรมด้านการจัดการปัจจัยการผลิต โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับประเภทของ ปุ๋ย และการผลิตปุ๋ยไว้ใช้เอง การผลิตฮอร์โมนและน้ำหมักชีวภาพ การเลี้ยงไส้เดือนเพื่อการกำจัดขยะและเพิ่มมูลค่าเป็นปัจจัยการผลิต ฝึกอบรมด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวทางการเกษตร โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการการเก็บเกี่ยว การออกแบบบรรจุภัณฑ์ และการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ฝึกอบรมด้านการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์แปรรูป และการถนอมอาหาร

ปัจจุบันดำเนินงานในรุ่นที่ 7 โดยใช้การอบรมเข้ม 5 วัน จากนั้นจับกลุ่มตามความสมัครใจ กลุ่มละ 5 คน ให้ทดลองปฏิบัติจริงในพื้นที่ 1 ไร่ ภายใน 1 ไร่มีการจำลองบ้านและที่อยู่อาศัยจริง ซึ่งในสองปีแรกเป็นบ้านไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัสดุอุปกรณ์ที่หาได้จากพื้นที่ ต่อมาทางโครงการได้รับพระราชทานงบประมาณในการสร้างบ้านถาวรจึงได้จัดสร้างบ้านพักเพื่อให้ผู้ต้องขังได้พักช่วงเวลากลางวัน โดยลักษณะ

ของบ้านคล้ายบ้านชั้นเดียวทั่วไปแต่ได้เว้นช่วงฝาบ้านบางส่วนไม่ปิดทึบเพื่อสะดวกแก่การดูแลความปลอดภัย ทั้งนี้ได้มีการกำหนดการจัดแบ่งพื้นที่เป็น 30-30-30-10 ดังนี้ คือ ขุดสระร้อยละ 30 ปลูกข้าวร้อยละ 30 ปลูกพืชไร่ พืชสวน ร้อยละ 30 ที่อยู่อาศัยร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด ยกตัวอย่างเช่น ครอบครัวยุคหนึ่งมีพื้นที่ 15 ไร่ กำหนดการแบ่งพื้นที่อัตรา 30-30-30-10 (15 ไร่) คือ ต้องพิจารณาพื้นที่ที่ทำนาให้มีข้าวพอกินตลอดปี (หลักสำคัญของทฤษฎีนี้) คือใช้พื้นที่ 5 ไร่ (30 %) และจะต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ คือสระน้ำ 3 ไร่ ลึก 4 เมตร (30 %) ปลูกพืชไร่และพืชสวน 5 ไร่ (30 %) ที่อยู่อาศัยและอื่นๆ 2 ไร่ (10 %) และเน้นการทำการเกษตรอินทรีย์เป็นระบบการเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี และปุ๋ยเคมี ให้รู้จักพอเพียงใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในแปลงให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่นการทำปุ๋ยหมักจากเศษใบไม้ กิ่งไม้ และเศษวัสดุเหลือใช้ในแปลง

ทั้งนี้ ได้มีการอบรมในเรื่องของการวางแผนการปลูกพืช การตรวจประเมินพื้นที่ การตรวจ สภาพดิน และการปรุดินสำหรับพืช การป้องกันกำจัดศัตรูพืชและเป็นการลดมลพิษของสิ่งแวดล้อม การเลือกซื้อเมล็ดพันธุ์ที่ต้องคำนึงถึงพันธุ์ที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูง เมื่อพืชเจริญเติบโตขึ้นสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ปัญหาเรื่องโรคและแมลงรบกวนน้อย เป็นพันธุ์ที่นิยมบริโภค ตรง ตามสายพันธุ์ โดยมีวิธีการเลือกซื้อเมล็ดพันธุ์ที่ดังนี้

1. ควรเลือกซื้อเมล็ดพันธุ์ที่มีการบรรจุไว้ในถุงอะลูมิเนียม (ฟอยล์) หรือกระป๋องที่ปิดสนิท
2. ดูวันเดือนปีที่ผลิตและวันเดือนปีที่หมดอายุในฉลากด้านข้างกระป๋องหรือซอง
3. มีเปอร์เซ็นต์การงอกสูง ตรงตามพันธุ์ ไม่ควรซื้อเมล็ดพันธุ์ที่วางโดนแดดชนิดของพืชผัก
4. ระบบการปลูกพืชผักที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่

จากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้นำมาใช้กับกลุ่มผู้ต้องขัง ไม่ว่าจะเป็นการสอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ ไร่ใช้เอง การจัดการโรคและแมลงศัตรูพืช การควบคุม ศัตรูพืชโดยใช้ชีววิธี การใช้วิธีเขตกรรมและการใช้สารสกัด และการจัดทำบัญชีและการตลาด และความรู้ต่างๆ อีกมากมายได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติของการใช้ชีวิตในระบบทุนนิยม ซึ่งพบว่า ผู้ต้องขังหลายคนให้ความสำคัญกับความพอเพียงและมีความเชื่อมั่นว่า ตนเองสามารถดำรงชีพอย่างมีความสุขและไม่กลับไป กระทำผิดซ้ำเมื่อพ้นโทษ และมีกรณีตัวอย่างของผู้ต้องขังที่พ้นโทษและได้รับคัดเลือกเป็นบุคคลต้นแบบใน การใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพัฒนา ตนเองทำให้สังคมยอมรับในระดับจังหวัด และระดับประเทศ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็ได้ส่งผลให้สมาชิกในชุมชน ยอมรับและมีทัศนคติที่ดีกับผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้น

➤ ปรากฏการณ์เศรษฐกิจพอเพียงกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน

จากการเรียนรู้ผ่านโครงการกำลังใจ โดยกระบวนการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนากลุ่มผู้ต้องขัง พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้นในการพึ่งพาตนเองทางด้านเศรษฐกิจเมื่อต้องพ้นโทษ ซึ่งแต่เดิมผู้ต้องขังบางคนยังไม่เห็นทิศทางในการดำรงชีพของตนเองเมื่อต้องออกไปใช้ชีวิตนอกเรือนจำ แต่เมื่อได้รับความรู้และได้ฝึกปฏิบัติจริงในการทำการเกษตร และได้เรียนรู้ถึงแนวคิดความพอเพียงทำให้ผู้ต้องขังมีความเชื่อมั่นว่าจะสามารถดูแลตนเอง และครอบครัวได้เมื่อพ้นโทษ นอกจากนี้ยังสามารถปรับพฤติกรรมตนเองจากการได้รับความรู้เรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงได้ดียิ่งขึ้นและจากการติดตาม

ผลพบว่าผู้ต้องขังบางคนได้ปรับแนวคิด ในการดำรงชีวิตและให้ความสำคัญกับการประหยัด การไม่เป็นหนี้ การลดรายจ่ายมากขึ้น จากเดิมผู้ต้องขังบางคนไม่เคยให้ความสำคัญกับแนวคิดดังกล่าว แต่ปัจจุบันได้ตั้ง คำนึงสัญญากับตนเองว่าจะปรับพฤติกรรมของตนเองและจะดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสิ่ง เหล่านี้ทำให้ผู้ต้องโทษรู้สึกมีความหวังในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ เพราะการได้รับความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมรับ การอบรมจากโครงการกำลังใจและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทำให้เห็นคนทางของชีวิตตนเองมากขึ้น อีกทั้งยังก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในการปฏิบัติตามแนวคิดของในหลวงรัชกาลที่ 9 และยังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างยิ่งขึ้นที่ทำให้ผู้ต้องขังบางรายสามารถทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ บุคคลทั่วไปในการปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความภาคภูมิใจในตนเองและ รู้สึกว่าตนเองเป็นที่ยอมรับจากสังคมภายนอกอีกด้วย

จากการเรียนรู้และปฏิบัติจริงจนได้ผล ทำให้ผลผลิตที่ได้จากการอบรมสามารถนำส่ง ขายในห้างสรรพสินค้าของจังหวัดได้เป็นอย่างดี เนื่องด้วยผลผลิตดังกล่าวเป็นผลผลิตจากการเกษตรอินทรีย์ ที่ผลิตด้วยกระบวนการปลอดสารเคมีจึงส่งผลให้ผู้บริโภคมีสุขภาพที่ดี นอกจากนี้โครงการกำลังใจของ เรือนจำเขาระกำ ยังเป็นแหล่งเรียนรู้การปลูกพืชตามแนวคิดทฤษฎีใหม่ จากการปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียง เพื่อให้แก่บุคคลภายนอกที่สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้และรับคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังที่ ปฏิบัติงานในศูนย์เรียนรู้แห่งนี้

จากการดำเนินงานของ โครงการดังกล่าวเชื่อว่าจะสามารถนำไปสู่ความยั่งยืนได้ โดยในภาพรวมนักโทษที่เข้าร่วมโครงการที่มาใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำชั่วคราวแห่งนี้ ทำให้พวกเขาได้รับรู้ได้ เห็นในการดำเนินชีวิตอยู่บนความพอดี ไม่มากเกินไปและทำให้ไม่เบียดเบียนใคร เช่น เขาได้เรียนรู้ ว่าการ ปลูกพืชผักสวนครัวช่วยลดรายจ่าย ทำให้บริโภคอยู่ในระดับพอประมาณ พร้อมรับผลกระทบที่จะเข้ามาใน ชีวิต โดยอาศัยความรู้ที่ได้จากโครงการกำลังใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้เขาได้เรียนรู้ว่าการที่จะ ทำสิ่งใดให้สำเร็จได้นั้น เขาจะต้องมีความเพียร ความอดทนรอ มีสติกล้านำไปสู่ความมั่นคงในการดำรงชีวิต แล้วสามารถพึ่งพาตนเองได้

➤ จุดเริ่มต้นที่สานต่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินงานโครงการกำลังใจตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเชื่อว่า สามารถเชื่อมโยงและช่วยเหลือผู้ต้องขังที่รอการพ้นโทษได้เป็นอย่างดี การได้ให้นักโทษได้ทดลองอยู่ใน พื้นที่จริงและเปิดโอกาสให้พวกเขาได้แสดงความคิดเห็นได้แสดงศักยภาพโดยเล็งกว่าอยากทำกิจกรรมอะไร ตามที่ได้อบรมแล้วมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติจริงตามแนวคิดที่ว่า “หนึ่งไร่นาจริงมีกินไม่จน” โดยแต่ละ คนเลือกในกิจกรรมที่ตนเองถนัด เช่น การทำการเกษตร กระบวนการปลูกผักแบบกางมุ้ง ประการสำคัญใน การทำกิจกรรมก็เพื่อแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน จึงมองว่า “การทำการเกษตรพอเพียงให้ พอมีพอกิน ปลูกพืชไว้กินเอง เหลือจึงขาย เป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้พออยู่พอใช้ เน้นการปลูกผัก ปราศจากสารเคมี รายจ่ายลดลง และที่สำคัญพอออกพอใจในสิ่งที่เป็นอยู่ รู้จักพอประมาณ ไม่ยึดติดวัตถุไม่ ใคร้อยากได้อะไร”

จากการเรียนรู้ดังกล่าว ทำให้เห็นได้ว่าแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และสามารถทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนจากการฝึกทำบัญชีครัวเรือนที่สะท้อนความเชื่อมโยงถึงกันหมด นอกจากนี้ยังพบว่า การทำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับการบริหารจัดการของเรือนจำชั่วคราว เขาระก้านั้น นอกจากการฝึกปฏิบัติจริง การเตรียมความพร้อมทางด้านสัมมาชีพให้กับนักโทษเมื่อพ้นโทษไปแล้วนั้นสามารถแก้ไขปัญหให้กับนักโทษได้ เมื่อเขาพ้นโทษไปและนำความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติจริง จะช่วยให้นักโทษใช้ชีวิตหรือดำเนินชีวิตได้เป็นปกติทำให้ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก ซึ่งจากการติดตามผลของนักโทษที่พ้นโทษ ได้มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามโครงการกำลังใจไปประยุกต์ใช้จริง ภายใต้อาชีพที่เชื่อว่าสามารถนำมาใช้แก้ปัญหได้ทั้งในเรื่องการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน รู้จักความพอมีพอกิน พออยู่ได้และพอออกพอใจ ดังจะเห็นได้จากเรื่องเล่าประสบการณ์ของกรณีคุณสมารถ (นามสมมุติ) ที่กล่าวว่า “ผมไม่อยากจะกลับไปใช้ชีวิตเหมือนเดิม เมื่อก่อนผมเคยใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเห็นอะไรก็อยากได้ อยากซื้อแต่การได้มาอยู่ที่เรือนจำชั่วคราวเขาระก้า ได้มาเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงจาก โครงการกำลังใจ และได้ลงมือปฏิบัติจริงตามพื้นที่ 1 ไร่ ทำให้ผมไม่อยากจะอะไร และไม่ต้องใช้เงินเลย อยู่ในเรือนจำนี้ก็จะใช้เงินก็เพียงซื้อของที่จำเป็นเพียงเท่านั้นก็สามารถอยู่ได้”

กรณีของอุทัย (นามสมมุติ) ก็เช่นกันที่ได้กล่าวว่า “การที่ผมได้มาอยู่เรือนจำชั่วคราวเพื่อรอการพ้นโทษภายในไม่ถึง 1 ปีนั้น ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรปลอดสารพิษซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผมมีความถนัด “หนึ่งไร่ทำจริง มีกินไม่จน” จะช่วยให้เขาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้”

สำหรับกรณีของอนุวัติ (นามสมมุติ) นั้นพบว่า “การที่ผมได้รับความรู้เกี่ยวกับการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง และได้ลงมือปฏิบัติจริงในการปลูกผักกางมุ้งควบคู่ไปกับการทำปุ๋ยหมักนั้น ทำให้ได้เรียนรู้ว่าการปลูกผักควบคู่ไปกับการเลี้ยงปลานั้นนอกจากจะช่วยลดรายจ่ายแล้วยังช่วยเพิ่มรายได้ ค่าใช้จ่ายลดลง “ผมใช้จ่ายเปลี่ยนไปครับเมื่อก่อนอยู่ข้างนอกวันหนึ่งใช้เงินอย่างน้อยสุดก็ 500 – 600 บาท แต่ตอนนี้อาทิตย์หนึ่งผมแทบไม่ใช้จ่ายเงินเลย”

จากการบอกเล่าผ่านประสบการณ์จริง พบว่า สิ่งนี้นักโทษที่เข้าร่วมโครงการและนักโทษที่ได้รับบริการทางสังคมนำไปสู่การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับผู้ด้วยโอกาสได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จาก นักโทษที่รอพ้นโทษและนักโทษที่พ้นโทษไปแล้วสามารถนำหลักการและวิธีการที่ได้รับจากการเรียนรู้ผ่านโครงการและกิจกรรมนั้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ดังเช่นตัวอย่างในกรณีของคุณสมารถ (นามสมมุติ) ที่ได้มีการวางแผนอนาคตไว้ว่า

“ผมพอมองเห็นว่าออกไปนี่จะอย่างไร สมมุติ ผมอยู่ในเมือง ผมเช่าห้องเขาอยู่ ถ้ามีพื้นที่น้อยเราก็ปลูกในพื้นที่เล็กๆได้ อย่างเมลอนเขาก็ปลูกใส่กระถางได้ มันก็ไม่ยากต้องคอยดูแลลง เพี้ยลง ลงมือทำอย่างแรกเรามีเมล็ด เอาเมล็ดผลิตใส่ถุงซิปแล้วก็เจาะรูซิปกันน้ำ เอาเมล็ดพันธุ์ ใส่แล้วเจาะรู เอาผ้าคลุม เอาน้ำรด ให้มันแตกรากแล้วเราก็หาถาดรองใส่ถาดไว้มันแตกรากพอประมาณก็เอามาปักแล้วรอมันแตกขึ้น 4 ใบ แล้วก็เอาแยก เมื่อถึงขั้นตอนการลงแปลงปลูกใส่หลุม ขุดดินให้ซุยก่อนแล้วก็เอาปุ๋ยอาจจะมิปุ๋ยขี้วัวหรือปุ๋ยขี้ไก่รองก้นพื้นแล้วเอาเมล็ดลง ทำค้างให้มันเลื้อย ถ้ามันยาวสักประมาณเดือน 1 เราก็ตัดยอด พอมันติดลูกติดลูกเราจะเอาไว้นั้นละลูก ทำแปลงประมาณ 2 คืบ เอาเมล็ดหยอดประมาณนี้หนึ่งแยกต้นกล้า แล้วมาแยก

เป็นต้นเพราะเราใส่ไปหลุมละ 5 เม็ด พอมันขึ้นเราจะรู้ว่าเม็ดไหนใช้ได้ พอแตกใบ 3 ใบ 4 เราก็เอาต้นลงดิน ส่วนการดูแลรักษา เราก็คอยดูแลรดน้ำทุกวัน พืชพวกนี้มันแล้วแต่สายพันธุ์ใช้ปุ๋ยซีโก้ พวกนี้มันชอบร้อนรดน้ำวันเว้นวัน แล้วให้น้ำจะมีน้ำหมักสารไรโคซานใช้รดอาทิตย์ละครั้ง ส่วนการใส่ปุ๋ยเอาซีโก้ใส่ ซีโก้โรยแล้วก็เอาแกลบลง แล้วก็คอยเปิดน้ำวันเว้นวันช่วงบ่าย เข้าเปิดน้ำแดดส่องมากก็แห้ง ต้นจะเหี่ยว ถ้าเปิดน้ำตอนเย็น กลางคืนอากาศไม่ร้อน ผักก็จะได้น้ำด้วย

การนำไปปรับใช้ บ้านผมเขาทำสวน แต่รุ่นแม่ผมเขาปลูกผัก ตอนที่แม่ผมยังอยู่ ที่มันหมดไปตอนที่แม่ผมเสีย ตอนนั้นผมได้ 6 ขวบ จนทุกวันนี้เลยไม่มีที่แม่ผมเขาปลูกทุกอย่าง ผมเห็นตั้งแต่เด็กๆ แต่ใช้สารเคมีตอนนั้นมีประมาณ 60-70 ไร่ พอแม่เสียพ่อก็ขายหมด แม่ผมปลูกผลไม้ผมเห็นตั้งแต่เด็กแล้วแต่ไม่ได้เลี้ยงปลาอย่างเดียว ปลูกผักผลไม้ปลูกหมด ก็คงจะปลูกทุกอย่างแต่ถ้าขึ้นเราไม่มีที่เราก็ค่อยๆ ทำ ปลูกผักลงกระถางเราก็ปลูกได้ เราก็เอาไว้มันกิน เราใช้ที่ไม่เยอะแต่เราจะปลูกไว้กิน อย่างน้อยก็ให้ตัวเองมีชีวิตที่ดี สิ่งที่ทำสอนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เรื่องการปลูกพืชปลูกผักอย่างเดียวนะ มีเรื่องของการลดจ่ายเพิ่มรายได้ ทำอย่างไรให้เราลดรายจ่ายไม่สร้างหนี้อย่างน้อยให้อยู่กับตัวเองให้ได้ก่อนให้อยู่กับครอบครัวเพราะอย่างน้อยเรามีทุกอย่างเราก็ไม่ต้องซื้อ มันก็จะเกิดการออม ถ้าเรามีทุกอย่างเราก็ไม่ต้องซื้อ เราต้องเข้าไปที่ละก้าวอย่าก้าวเร็ว ให้มองว่าเราไม่มีหนี้สิน เริ่มจากไม่มีหนี้แล้วตัวเองก็จะอยู่แบบมีความสุขในชีวิตของตนเอง”

ภาพรวมกิจกรรมของ เรือนจำชั่วคราวเขาระกำ อ.เมือง จ.ตราด



เรือนจำชั่วคราวเขาระกำ ได้ดำเนินการตามโครงการกำลังใจในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ในการน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ โดยเน้นหวังให้ผู้ต้องขังได้รับกำลังใจ ได้เรียนรู้และเข้าใจในการปฏิบัติจริง สามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ และไม่หวนมากระทำผิดซ้ำอีก



จำลอง 1 ไร่ทำจริง มีกินไม่จน

ในเรือนจำได้มีการอบรมให้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ การทำบัญชีครัวเรือน เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินและเพิ่มความมั่นคงในการดำรงชีวิตหลังพ้นโทษออกไปแล้วนำความรู้ดังกล่าวมานั้นมาประยุกต์ใช้โดยการปฏิบัติจริง หรือเรียกว่า “หนึ่งไร่ทำจริง มีกินไม่จน โดยมีปัจจัยหลักคือการปรับวิถีคิด จัดระเบียบชีวิต ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และอยู่อย่างพอเพียง

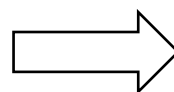
แนวคิดในการปรับชีวิต

ปลูกผักไว้ขาย = เพิ่มรายได้

ผักเหลือนำมากินเอง = ลดรายจ่าย

ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี = ไม่มีค่าใช้จ่าย

ขุดบ่อเลี้ยงปลา = ลดรายจ่าย



ผลสำเร็จ

ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น
มีอาชีพมั่นคง

รูปแบบจำลองการใช้ชีวิตก่อนออกไปสู่สังคม ในโครงการ 1 ไร่ ทำจริง มีกินไม่จน



การปลูกผักสวนครัว



การปลูกพืชผักสวนครัวไม่เลื้อย



การทำบ่อเลี้ยงกบ



การเลี้ยงหมูหลุม



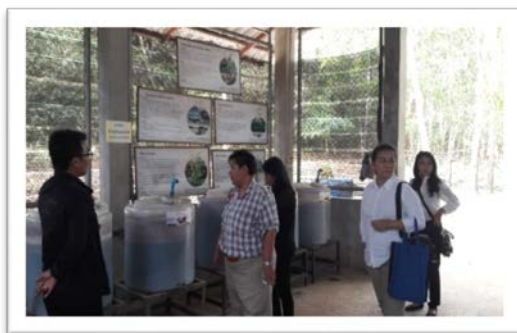
การเลี้ยงไก่



การเลี้ยงไส้เดือน



การทำปุ๋ยอินทรีย์



การทำบ้านดิน



แผนภาพสรุปรูปแบบนวัตกรรมการชีวิตพอเพียงเพื่อหลังการพ้นโทษของผู้ด้อยโอกาส



สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 4

4.4 กรณีศึกษา ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

➤ จากอดีตสู่ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชนบท

ตำบลหนองสาหร่าย มีทั้งหมด 9 หมู่บ้าน 818 ครัวเรือน 3,612 คน เมื่อก่อนขึ้นตรงกับตำบลคอนเจดีย์ และได้แยกออกจากตำบลคอนเจดีย์ เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2535 ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อปี พ.ศ.2540 และยกฐานะเป็นเทศบาลเมื่อปี 2551 ระบบการเป็นหนี้ของกลุ่มผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส จากปี 2548 (ปลายปี 2547 ปี 2548) มีรัฐบาลยุคหนึ่งให้มีการขึ้นทะเบียนการเป็นหนี้โดยแยกเป็นหนี้ในระบบ และในระบบ ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลภาวะหนี้สินพบว่า ครัวเรือนในตำบลหนองสาหร่าย มีหนี้ในระบบกว่า 20 ล้านบาท ด้วยปัญหาดังกล่าว ตำบลหนองสาหร่ายจึงได้คิดหาวิธีการแก้ไข คือ การหาแหล่งทุนที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้กลุ่มผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสได้มีสิทธิ์ในการเข้าถึงแหล่งทุน (ปัจจุบันได้ทุนมาจาก พอช. ประมาณ 24 - 25 ล้านบาท เพื่อนำมาบริหารจัดการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบให้กับประชาชนของตำบลหนองสาหร่าย)

➤ กระบวนการวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งปัญหา

การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นรูปแบบในการจัดการพื้นที่เนื่องจากในส่วนของตำบลหนองสาหร่าย หลังจากปี 2545 มีการเก็บข้อมูล คือ การทำแผนชีวิต แผนชุมชน แผนแม่บทชุมชน และนำแผนที่เกิดขึ้นเข้าที่ประชุม เพื่อจัดทำเป็นแผนของท้องถิ่น หลักจากการเก็บข้อมูลแล้ว ทำให้พบข้อมูลอยู่ 3 ประเด็น คือ 1. รายได้ 2. หนี้สิน 3. รายจ่าย ซึ่งทุกชุมชนจะมีลักษณะตัวเลขที่คล้ายกัน คือ รายได้จะน้อยกว่ารายจ่าย และหนี้สินพอกับรายจ่าย ถ้านำรายจ่ายกับหนี้สินมารวมกัน ก่อนข้างที่ จะไม่เหลือรายได้เลยนอกจาก 3 ประเด็นนี้แล้ว การวิเคราะห์ปัญหา พบว่า มีปัญหาทั้งหมด 7 ปัญหาสำคัญๆ ได้แก่

- 1) ปัญหาด้านภาวะหนี้สินของประชาชน หนี้สินเพิ่มมากขึ้น ทำเท่าไรก็ใช้หนี้ไม่หมด
- 2) ปัญหาด้านอาชีพและรายได้ ผลผลิตตกต่ำ รายได้ไม่แน่นอน
- 3) ปัญหาด้านวัฒนธรรมประเพณี สังคมเสื่อมโทรม วัฒนธรรมประเพณีเปลี่ยน
- 4) ปัญหาด้านการดูแลสุขภาพอนามัย ไม่มีความปลอดภัยในการทำงาน
- 5) ปัญหาด้านการศึกษาของบุคลากรในชุมชน ประชาชนไม่ค่อยสนใจในการเรียนรู้
- 6) ปัญหาด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สภาพอากาศแปรปรวน สิ่งแวดล้อมแย่
- 7) ปัญหาด้านการเมืองและกลุ่มผู้นำ ทุกคนอยากเป็นผู้นำแต่ทำไม่ได้ ส่งผลให้

การพัฒนาล่าช้า มีปัญหาก็ก่แก้ไขไม่ได้

➤ ขั้นตอนการวางแผนเพื่อการแก้ไขปัญหา

ขั้นตอนในการดำเนินงานจะใช้ปัญหาที่ค้นพบ 3 ตัวแรก คือ รายได้ รายจ่าย หนี้สิน เป็นตัวตั้ง แล้วเอาปัญหาทั้ง 7 ตัว เป็นตัวกำหนดแผนเพื่อพัฒนาตำบล ดังนั้นวิธีการในการดำเนินงานพัฒนาในชุมชน จึงได้มีการคัดแยกกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มคนที่มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ หัวไวใจสู้ มีอยู่ 20%
- 2) กลุ่มคนที่รอคู่มือ คือพร้อมที่จะทำตาม ให้ทำอะไรก็ทำตาม มีอยู่ 57% และ

3) กลุ่มคนที่ไม่เอาไหนเลย มีอยู่ 23 %

➤ กลยุทธ์การเข้าถึงสวัสดิการของคนในชุมชน

ประชาชนในพื้นที่ตำบลหนองสาหร่าย สามารถเข้าถึงบริการทางสังคม โดยเฉพาะสวัสดิการที่จัดขึ้นในตำบลหนองสาหร่าย ดังนี้

❖ สวัสดิการในชุมชน

โดยมีฐานคิดมาจากประเด็นปัญหาที่ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชน ไม่มีสวัสดิการดูแล จึงเกิด แนวความคิดที่ว่า จะทำอย่างไรให้คนในชุมชนสามารถได้รับบริการสวัสดิการอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ด้วย แนวคิดดังกล่าว จึงก่อให้เกิดกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่ายขึ้นมา โดยมีการก่อตั้งกองทุน สวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่ายขึ้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2548 ปัจจุบันมีสมาชิก อยู่ประมาณ 2,430 คน โดยทุกคนก่อนที่จะได้รับบริการสวัสดิการต้องสมัครเป็นสมาชิกของกองทุนก่อน โดยเงินงบประมาณของ กองทุนมาจากแหล่งทุนต่าง ๆ ดังนี้

- 1) สมาชิกสมทบทุนปีละ 400 บาท
- 2) วิสาหกิจชุมชน จะสมทบเงินเข้ากองทุน
- 3) องค์การการเงิน, กองทุนหมู่บ้าน (กทบ.), กลุ่มอาชีพในตำบล สมัยก่อนจะมีการสมทบ 10% แต่ปัจจุบันขอแค่ 5,000 บาท
- 4) องค์การภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหนุนเสริม ตั้งแต่ปี 2546 ปีละ 100,000 บาท และพอช.
- 5) สถาบันการเงินชุมชน ซึ่งให้การสมทบจากผลกำไรที่เกิดจากการดำเนินงาน 30% จากแหล่งที่มาของกองทุน ทำให้กองทุนมีงบประมาณในการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนของตำบลหนองสาหร่ายโดยสวัสดิการที่จะจ่าย มีดังนี้
 - 1) เด็กแรกเกิด เปิดบัญชีเงินฝาก 1,000 บาท
 - 2) ทุนการศึกษาทุกระดับชั้นเรียน เดือนละ 50 - 200 บาท (อนุบาล 1 - ป.6 = 50 บาท ม.1 - ม.3 = 100 บาท, ม.4 - ม.6 = 150 บาท, ปวช., ปวส., ปริญญาตรี 200 บาท) ซึ่งเงื่อนไขการจ่ายคือ ต้องเป็นสมาชิกกองทุนครบ 5 ปี
 - 3) ที่ดินทำกิน ครอบครัพละ 2 ไร่
 - 4) ค่ารักษาพยาบาลโครงการ 30 บาทรักษาฟรี ป่วยนอนโรงพยาบาล มอบให้ 50 - 300 บาทต่อคืน รายละเอียดไม่เกิน 12 คืนต่อปี
 - 5) เงินขวัญถุงวันแต่งงาน 2,000 บาท (บ่าว-สาว)
 - 6) ชุดบำรุงสุขภาพเมื่อตั้งครรภ์ 300 บาท
 - 7) คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส มอบสวัสดิการให้ทุกคนโดยไม่ต้องออม เดือนละ 100 - 200 บาท

8) ผู้สูงอายุมอบให้คนละ 100 บาท ต่อเดือน (หากอายุครบ 100 ปี จะจ่ายโบนัสชีวิตให้ 10,000 บาท)

9) เสียชีวิตมอบให้รายละเอียด 6,000 - 50,000 บาท

10) สวัสดิการผู้นำชุมชน

11) สวัสดิการทำดีเป็นทุน มอบทุนการประกอบอาชีพให้โดยไม่คิดดอกเบี้ยรายละเอียด 10,000 - 20,000 ต่อปี

12) ปลดหนี้ด้วยความดี (ทำดีเป็นทุน)

❖ แนวคิดในการลดปัญหาหนี้สิน สถาบันการเงินชุมชน/ธนาคารความดี

โดยส่งเสริมให้ทุกคนในชุมชนมีเจตนารมณ์ร่วมกัน คือ การส่งเสริมให้ทุกคนมีเงินออม โดยเริ่มต้นฐานคิดที่ว่า “ทำอย่างไรก็ได้ ให้ทุกคนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีรายจ่ายลดลง” โดยมีการตั้งเป้าหมายตามตัวชี้วัด 6 ด้านของหมู่บ้านที่ยึดถือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานของชีวิต ในด้านที่ 3 คือ ด้านการประหยัด โดยเน้นในเรื่องของการออม จากฐานคิดดังกล่าว มีเป้าหมายเพื่อให้คนในชุมชนเข้าถึงแหล่งเงินทุน โดยเน้นแหล่งเงินทุนของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งภาพปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการพัฒนาฐานคิดการออมมาใช้ พบว่า ปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นส่งผลให้คนในชุมชนเป็นหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบ ซึ่งแนวคิดนี้มองว่า หากจะให้ทุกคนเอาโฉนดมาค้ำประกันการกู้ ก็คงไม่มีแล้ว เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่โฉนดที่ดินไปยื่นกู้สถาบันการเงินของภาครัฐ เช่น ธนาคาร ธกส. และธนาคารออมสิน เป็นต้น จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้โฉนดที่ดินมาค้ำประกัน มาใช้มีความสุขเป็นตัวค้ำ คือ การสร้างรูปแบบของการใช้ในเรื่องของความดีมาเป็นตัวค้ำประกัน โดยมีวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

ธนาคารความดี : รับฝากความดี รับฝากความสุข

โดยมีเกณฑ์/ตัวชี้วัดความดี/คนดี ตามยุทธศาสตร์ชุมชนอยู่ดีมีสุข ดังนี้

เกณฑ์ตัวชี้วัดความดี/คนดี ตามยุทธศาสตร์ชุมชนอยู่ดีมีสุข

ลำดับ	ความดีในชุมชน	เกณฑ์/ตัวชี้วัด และการประเมิน
1	ผู้นำดี/ ผู้ตามดี - ผู้นำโดยตำแหน่ง - ผู้นำตามธรรมชาติ	1. คิดดี พูดดี ทำดี เป็นประโยชน์โดยรวมต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ (ได้รับการรับรองหรือใบประกาศเกียรติบัตร) 2. ชื่อสัตย์ มุ่งมั่น ตั้งใจจริง ทำงานโปร่งใส (ประเมินโดยประชาชน ปีละ 1 ครั้ง) 3. เสียสละ กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ รับผิดชอบ
2	สุขภาพดี	1. ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง (มีการป้องกันควบคุมโรค/เจ็บป่วยดูแลอย่างดี) 2. จิตใจผ่องใสไม่เป็นโรคเครียด โรคซึมเศร้า (มีการดูแลสุขภาพร่างกายตามช่วงวัยอายุ) 3. ร่างกายไม่มีกลิ่นเหม็น 4. เครื่องแต่งกายสะอาด

		5. บ้านเรือนสะอาดเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกบริเวณบ้าน (ตามเกณฑ์บ้านน่าอยู่) 6. ช่วยทำความสะอาดในหมู่บ้านอย่างน้อย 6 ครั้งต่อปี 7. การบริโภคอาหาร (น้ำหนักตามเกณฑ์ อายุ วัยสูงส่ง) 8. การออกกำลังกายสม่ำเสมอ (ทั้งต่อเนื่อง 30 นาที และสะสม)
--	--	---

ลำดับ	ความดีในชุมชน	เกณฑ์/ตัวชี้วัด และการประเมิน
3	อาชีพดี	1. อาชีพสุจริต (ไม่ผิดกฎหมาย) 2. มีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว (ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ จปฐ. 23,000 บาท ต่อปี) 3. ไม่มีคนว่างงาน (ประเมินโดยองค์การการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย)
4	กลุ่มองค์กรดี	1. มีการรวมกลุ่มกันทำงานและสามารถแก้ไขปัญหาได้ 2. มีโครงสร้างการบริหารและมีคณะกรรมการ 3. มีระเบียบข้อบังคับที่ชัดเจน (ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบล) 4. ผ่านการยอมรับของชุมชน (สภาองค์กรชุมชนรับรองสถานภาพ)
5	สวัสดิการดี (ดูการมี/เข้าร่วมของผู้นำประชาชน กลุ่มองค์กรหมู่บ้าน)	1. มีกองทุนสวัสดิการของชุมชน 2. จัดสวัสดิการโดยชุมชนเป็นแกนหลัก 3. ครอบคลุมทุกคน ครอบคลุมจริงชีวิตตั้งแต่เกิดถึงตาย 4. เท่าเทียม/เสมอภาคกัน (ประเมินโดยกองทุนสวัสดิการ)
6	ครอบครัวดี (ครอบครัวอบอุ่น)	1. ไม่มีการทะเลาะ/เสียใจ 2. ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างน้อยอาทิตย์ละ 1 ครั้ง 3. รับประทานอาหารพร้อมกันอาทิตย์ละ 3 มื้อ 4. ช่วยกันทำงาน
7	สามัคคีดี	1. ไม่มีการทะเลาะวิวาทในชุมชน 2. ร่วมมือกันทำงานส่วนรวมเสร็จตามเวลาที่กำหนด
8	จิตใจดี	1. มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (บริจาคให้วัด โรงเรียน ชุมชน สาธารณะ) 2. มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
9	มีสัจจะ	ชื้อตรง (ยืมเงิน/กู้เงินชำระคืนตามกำหนดเวลา (ประเมินโดยแหล่งทุนและกองทุนต่างๆ)

10	เรียนรู้ดี	1. อายุ 7 ปีขึ้นไป ร้อยละ 90 อ่านและเขียนภาษาไทยได้ (ประเมินโดยผู้นำ) 2. มีเรื่องเรียนรู้ในชุมชนอย่างน้อย 2 เรื่อง (ประเมินโดยชุมชน กลุ่มโรงเรียน) 3. มีการเพิ่มเติมหลักสูตรท้องถิ่นสอนในโรงเรียนอย่างน้อยที่ละ 1 หลักสูตร
ลำดับ	ความดีในชุมชน	เกณฑ์/ตัวชี้วัด และการประเมิน
11	มีความกตัญญูดี	1. เลี้ยงดูเอาใจใส่พ่อแม่ (สอบถามคนข้างบ้านอย่างน้อย 2 บ้าน) 2. ดูแล เชื้อเพลิง เคารพ ปู ยา ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา
12	ปฏิบัติตามระเบียบ/กฎหมาย	1. ไม่ทำผิดกฎหมาย (ดูข้อมูลจากตำรวจ) 2. ปฏิบัติตามระเบียบของหมู่บ้าน/ ตำบล (ดูข้อมูลจากหมู่บ้าน) 3. ระเบียบกลุ่มองค์กร (ดูข้อมูลจากกลุ่ม)
13	ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี	1. ศีล 5 ข้อ ระยะเวลา 1 เดือน ละเมิดไม่เกิน 3 ข้อ 2. ตักบาตร/ทำบุญ อย่างน้อย 12 ครั้ง/ปี
14	ประหยัด/อยู่แบบพอเพียง	1. ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย (จดบันทึกรายจ่ายแล้วลดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยลงได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 5) 2. ใช้น้ำ ไฟ อย่างประหยัด (ค่าน้ำ - ค่าไฟฟ้าลดลง)
15	การเก็บออมดี	1. มีการออมเงินฝากไว้กับกลุ่มออมทรัพย์เป็นประจำอย่างน้อย 20 บาทต่อเดือน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ของครอบครัวในตำบลหนองสาหร่าย 2. มีการออมเงินฝากไว้กับสถาบันการเงินชุมชนฯ เป็นประจำอย่างน้อย 100 บาทต่อเดือน (ประเมินโดยองค์กรการเงินชุมชน ตำบลหนองสาหร่าย)
16	นิยมไทยใช้ของไทย	1. ร้องเพลงชาติไทย/ยืนตรงเมื่อได้ยินเพลงชาติไทย (ทุกครั้งยกเว้นมีภารกิจ) 2. ใช้ผลิตภัณฑ์ของชุมชน 10% ของผลิตภัณฑ์ที่เคยใช้อย่างน้อย 50% ครึ่งเรือน
17	มีวิถีชีวิตตามหลักประชาธิปไตย	1. ยอมรับและปฏิบัติตามเสียงข้างมาก 2. เคารพและปฏิบัติตามมติที่ประชุม (ประเมินโดยประชาคม) 3. การใช้สิทธิ์ออกเสียงในการเลือกตั้งทุกระดับ
18	มีวินัย	1. ปฏิบัติตามลำดับก่อนหลัง (เข้าคิว) ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80

		2. ปฏิบัติตามกฎหมายจราจร (คาดเข็มขัด - ใส่หมวกนิรภัย) ไม่เคยถูกจับกุม
19	ตรงต่อเวลา	1. การเข้าประชุม/ นัดหมาย (ลงเวลาที่ประชุม) 2. การมาทำงาน (ลงเวลาที่ทำงาน/โรงเรียน)

ลำดับ	ความดีในชุมชน	เกณฑ์/ตัวชี้วัด และการประเมิน
20	การละเว้นสิ่งเสพติดและอบายมุข	1. ไม่เสพยาเสพติด (ยาบ้า ยาเค ยาอี เฮโรอีน) 2. ไม่สูบบุหรี่ในที่สาธารณะ 3. ไม่ดื่มสุรา (ในเวลาดำเนินงานและขับรถ) 4. ไม่เล่นการพนัน (ไพ่ ไฮโล กำถั่วฯ หอยเถื่อน)
21	มีมารยาทและวัฒนธรรมไทย ที่ดี	1. การไหว้ 2. การเคารพผู้อาวุโส 3. การเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีไทยในวันต่างๆ อย่างน้อย 5 ครั้งต่อปี
22	การมีส่วนร่วมดี	1. เข้าร่วมประชุมหมู่บ้านอย่างน้อยปีละ 8 ครั้ง 2. เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอย่างน้อยปีละ 12 ครั้ง
23	สิ่งแวดล้อมดี	1. งดเผาตอซังข้าว 2. ปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ อย่างน้อย 4 ชนิด 3. ลดการใช้สารเคมีอย่างต่อเนื่อง

การใช้ความดีค่าประกันทุนของสถาบันการเงิน	
เกณฑ์ 23 ข้อ ตัวชี้วัดรวม 67 ข้อ	
ผ่านเกณฑ์ 11 ข้อ	ตัวชี้วัดรวม 26 ข้อ กู้เงินจากสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ไม่ต้องใช้คนค้ำประกัน คือ ผ่านเกณฑ์ข้อที่ 3, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 16, 20, 22
ผ่านเกณฑ์ 15 ข้อ	ตัวชี้วัดรวม 42 ข้อ กู้เงินจากสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ไม่ต้องใช้คนค้ำประกัน และวงเงินกู้ไม่เกิน 10,000 บาท ไม่ต้องจ่ายค่าดอกเบี้ย คือ ผ่านเกณฑ์ ข้อที่ 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16 , 20, 22
ผ่านเกณฑ์ 18 ข้อ	ตัวชี้วัดรวม 49 ข้อ กู้เงินจากสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ไม่ต้องใช้คนค้ำประกัน และวงเงินกู้ไม่เกิน 15,000 บาท ไม่ต้องจ่ายค่าดอกเบี้ย คือ

	ผ่านเกณฑ์ ข้อที่ 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 22
ผ่านเกณฑ์ 23 ข้อ	ตัวชี้วัดรวม 67 ข้อ กู้เงินจากสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ไม่ต้องใช้

การใช้ความดีคำประกันทุนของสถาบันการเงินฯ	
	คนคำประกัน และวงเงินกู้ไม่เกิน 20,000 บาท ไม่ต้องจ่ายค่าดอกเบี้ย คือ ผ่านเกณฑ์ ข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 23 ครบทุกข้อ
(ระยะเวลาชำระคืนเงินกู้ ครั้งละ 12 เดือน ร้อยละไม่เกิน 2 ครั้ง)	

หลักการพิจารณาให้สามารถกู้เงินได้

1. หากประชาชนในตำบลต้องการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ให้แจ้งชื่อกับทางสถาบันการเงิน ว่าต้องการกู้เงิน เมื่อแจ้งชื่อกับสถาบันการเงินแล้ว สถาบันการเงินจะส่งรายชื่อเข้าหมู่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านจะนำรายชื่อเข้าเวทีประชาคมของหมู่บ้านเพื่อให้ทุกคนได้รับรู้ เนื่องจากทุกคนต้องช่วยกันในกระบวนการติดตาม โดยภายหลังจากผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้านแล้ว ต้องนำชื่อเข้าเวทีสภาผู้นำชุมชนสภา 79 (สภา 79 คือ ผู้แทนขององค์กรในตำบล ซึ่งประกอบด้วย กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน 9 คน สมาชิกเทศบาล 9 คน พระสงฆ์ 2 รูป ผอ.โรงเรียน 3 คน ผู้แทน รพ.สต. 1 คน ผู้แทนเทศบาล 1 คน ผู้แทนผู้สูงอายุ 9 คน ผู้แทนเยาวชน 9 คน ผู้แทนกลุ่มสตรี 9 คน ผู้แทนกลุ่มอาชีพ 9 คน ผู้แทน อสม. 9 คน และผู้แทน กทบ. 9 คน) ซึ่งมีการประชุมทุกวันที่ 25 ของเดือน เวลา 13.00 น. โดยผู้กู้เข้าร่วมในเวทีสภาผู้นำชุมชน เพื่อชี้แจงว่าตนผ่านการพิจารณาของหมู่บ้านแล้ว และเมื่อเห็นชอบจากสภาผู้นำชุมชนแล้วจะส่งรายชื่อให้กับสถาบันการเงิน สถาบันการเงินจะประชุม กรรมการ จำนวน 23 คน เพื่อร่วมกันพิจารณาเห็นชอบกับผู้กู้เงิน หากผ่านการพิจารณาแล้วก็จะให้ทำสัญญาเงินกู้ อัตราดอกเบี้ยต่างกัน เช่น กู้เพื่อที่อยู่อาศัย ร้อยละ 9 กู้เพื่อหนี้นอกระบบ ร้อยละ 7 และร้อยละ 8

2. ระเบียบการส่งเงินกู้ ต้องส่งเงินกู้ทั้งต้นและดอกเบี้ย ทุกเดือน เหตุที่มีระเบียบเช่นนี้ เพื่อเป็นการทยอยส่งเงินชำระหนี้ และทำให้ผู้กู้ไม่ต้องลำบากในการหาเงิน อีกทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้กับสมาชิก แต่ถ้าหากเกิดกรณีฉุกเฉินไม่สามารถส่งเงินกู้ได้ตามกำหนด สามารถยื่นเรื่องขอผ่อนผันได้โดยอาศัยแนวคิดใน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

➤ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดกับการประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน

ตำบลหนองสาหร่าย ได้นำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยการใช้หลักชุมชนพอเพียงในการขับเคลื่อนสู่ความเข้มแข็งในลักษณะของชุมชนพึ่งตนเอง และใช้แนวคิดการพัฒนาที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภายในชุมชนและภายนอก

ชุมชน โดยเน้นการทำงานร่วมกันในรูปแบบที่ทุกคนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเป็นเจ้าของ และร่วมรับประโยชน์ โดยเน้นหลักการพึ่งตนเองเป็นหลัก

พร้อมทั้งมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาของตำบลไว้อย่างชัดเจน ว่า “ทุกคน...และชุมชน... อยู่ดี...มีความสุข” ด้วยหลักคิดดังกล่าว ทำให้คนในชุมชนแห่งนี้มีเป้าหมายในการดำเนินงานร่วมกัน และพร้อมที่จะ ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อหนุนเสริมให้เป้าหมายสัมฤทธิ์ผล

การดำเนินกิจกรรมของทั้ง 9 หมู่บ้าน จะไม่เหมือนกัน เหตุเพราะต้องการให้เกิดการกระจายงาน และ ต้องการให้เกิดเงินหมุนเวียนในชุมชน ไม่ก่อให้เกิดการขายผลิตภัณฑ์ที่ซ้ำซ้อน ที่สำคัญคือประชาชนในพื้นที่ได้ ใช้น้องที่มีรากฐานแต่มีคุณภาพที่ดี การบริหารจัดการของแต่ละหมู่บ้านมีอิสระในการดำเนินงาน

➤ จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ

จากแนวคิดการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่เป็นวิถีการเดินทางสายกลาง และมุ่งหวังให้เกิดการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก มีการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน พอเหมาะ พอดีกับการดำรงชีวิตประจำวันทำให้คน ในชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ต่างพร้อมใจกันปฏิบัติตามโดยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตในชุมชน จนถึงปัจจุบัน ชุมชนแห่งนี้ได้แปรเปลี่ยนเป็นศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจาก พระราชดำริตำบลหนองสาหร่าย

จากฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกิดการประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการพื้นที่อย่างชัดเจน โดยมีกระบวนการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

1. ทำความเข้าใจกับคนในชุมชนว่า 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 6 ตัวชี้วัด มีอะไรเป็นเกณฑ์บ้าง มีความยากหรือไม่ ความพอประมาณอย่างไร และ 2 เงื่อนไข เงื่อนไขความรู้นั้นมีอะไรเป็นตัวช่วยได้บ้าง แต่ตัวที่ส่งผลให้การดำเนินงานจะสำเร็จหรือไม่ทัน ขึ้นอยู่กับตัวชี้วัด 6 ตัวชี้วัด ซึ่งเป็นหลักที่ใช้ในการประเมินผลการดำเนินงานของสมาชิกภายในชุมชน ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ 1 การลดค่าใช้จ่าย หลังจากที่มีรายได้อยู่เท่านี้ จะทำอย่างไรให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัดที่ 2 การเพิ่มรายได้ อาชีพอะไรที่จะเพิ่มรายได้ หลังจากที่มีประชาชนทำนา ทำอ้อย เป็นอาชีพหลัก แต่ช่วงว่างในระยะเวลา 3 - 4 เดือน จะหาอาชีพเสริมอะไรมาให้กับประชาชน

ตัวชี้วัดที่ 3 เรื่องการออม หลังจากมีรายได้ รายจ่าย มีรายได้เพิ่มขึ้น รายจ่ายลดลง มีเหลือเงินก้อน เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันของตนเอง สามารถที่จะฝากเงินออมได้ ซึ่งก็จะมีธนาคารเป็นชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 4 การดำเนินชีวิต จะดูแลชุมชนเกี่ยวกับเรื่องของการใช้ชีวิตตามแนวทางได้อย่างไร

ตัวชี้วัดที่ 5 การเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน คือ ในตำบลหนองสาหร่ายไม่ว่าจะเป็นเด็ก หรือผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ ก็มีสวัสดิการ การดูแล เกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งได้สร้างเป็นกระบวนการ

ตัวชี้วัดที่ 6 เป็นการใช้นโยบาย โดยมีปัจจัยภายในที่ทำ คือ การมองย้อนหลังเมื่อ 70 ปี ตอนที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ขึ้นครองราชย์พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ซึ่งพระองค์ท่านก็ใช้ระยะเวลา 70 ปี ที่ขึ้นครองราชย์ โดยใช้ความสุขเป็นเป้าหมายในการปกครอง ใช้ความสุขเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ แต่ผู้บริหารประเทศหลายท่าน ไม่ได้ใช้ความสุขเป็นที่ตั้ง แต่เอา GDP มาเป็นตัวชี้วัด

ความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งไม่ถูกต้อง เนื่องจากประเทศไทยมีผู้ฐานอยู่ไม่กี่คน ทำให้เกณฑ์ที่ผ่าน เป็นการผ่านเกณฑ์ของคนรวย ซึ่งทำให้ความสุขหายไป คำบลดหนองสาหร่าย จึงใช้ความสุขเป็นเป้าหมายในการทำงาน มีธนาคารความดี สถาบันการเงิน มีตัวชี้วัดความสุขเป็นแนวทางในการดำเนินงาน จึงส่งผลให้ปัจจัยภายในของคำบลดหนองสาหร่าย ใช้ความสุขเป็นเป้าหมายในการทำงาน

➤ ปรากฏการณ์เศรษฐกิจพอเพียงกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน

จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่คำบลดหนองสาหร่าย เมื่อผ่านไปได้ระยะหนึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน โดยพบว่า ปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบกับตำบล คือ เมื่อดำเนินการไปได้ระยะหนึ่ง บุคคลภายนอกเริ่มเห็นความสำคัญ ส่งผลให้เกิดกลุ่มภาคีเครือข่ายต่างๆ ที่สนใจและต้องการที่จะเรียนรู้การนำหลักคิดและแนวทางการดำรงชีวิตภายใต้แนวคิดนี้มาใช้ในชุมชนตนเองมากขึ้นโดยสอดคล้องกับหลักฐานคิด และทฤษฎีที่พระองค์ท่านตรัสไว้ให้ทำทั้งหมด 3 ชั้น คือ

ขั้นแรก คือ การพึ่งตนเอง การพึ่งตนเองคือทำอะไรก็ได้ ให้สามารถอยู่ได้บนพื้นฐานของความไม่ประมาท ความพอประมาณ ความมีเหตุผล คือไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป พึ่งตนเองให้ได้ โดยชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ได้จัดการชุมชนของตนเองในการพึ่งตนเองตามวิถีคิดของพระองค์ท่านที่ได้ตรัสไว้ว่า ถ้าเกิดยังทำไม่ได้ให้ล้มตา แล้วนึกถึงคำว่าทฤษฎีใหม่ พระองค์ท่านทำให้ดู คือ ทฤษฎีใหม่ 30 : 30 : 30 : 10 แบ่งพื้นที่ดินเป็น 4 ส่วน แล้วน่าจะมีความสุข

ขั้นที่สอง คือ การรวมกลุ่ม ที่ผ่านมา คำบลดหนองสาหร่าย มีการรวมกลุ่มน้อยมาก เมื่อมีกลุ่มเพิ่มมากขึ้น ท้องถิ่นจะให้งบประมาณในการสนับสนุน หน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชนจะให้งบประมาณในการสนับสนุน แต่กลุ่มต่างๆ เหล่านี้ เมื่อมีการรวมกลุ่มกันแล้วต้องไปจดแจ้งการจัดตั้งเป็นกลุ่มให้ถูกต้องเรียบร้อย ท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน จึงจะสามารถสนับสนุนงบประมาณได้ ซึ่งในปัจจุบันนี้กลุ่มในตำบลหนองสาหร่าย ก่อนข้างเข้มแข็ง

ขั้นที่สาม คือ การขยายเป็นภาคีเครือข่าย เมื่อเราอยู่ได้ ตัวเราอยู่ได้ ชุมชนอยู่ได้ ตำบลอยู่ได้ คนภายนอกก็ต้องอยู่ได้ เพราะเราต้อง “เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน”

การดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังกล่าว ทำให้ชุมชนแห่งนี้ใช้รูปแบบในการดำเนินงาน 3 รูปแบบ คือ

1) เรื่องของการดำเนินชีวิต **เน้นรู้เขา รู้เรา** และการดำเนินงานตามพระราชดำรัสของในหลวงรัชการที่ 9 คือ **เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา**

2) ลักษณะของการรวมกลุ่ม และ

3) การเป็นภาคีเครือข่ายและขยายผลต่อเนื่อง

จากแนวทางในการดำเนินงานดังกล่าว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับชุมชน คือ

1) **ประชาชนในพื้นที่รู้เรื่องของตนเองมากขึ้น** คือ การทำบัญชีครัวเรือน เน้นเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน

2) **ประชาชนทุกคนเริ่มให้ข้อมูลที่ง่ายขึ้น** เช่น ข้อมูล จปฐ. และข้อมูลอื่นๆ ที่เข้ามาสำรวจในพื้นที่ เพราะทุกคนจะมีฐานข้อมูลประจำตัว/ครอบครัว จากการทำบัญชีครัวเรือน

3) พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมเปลี่ยนไป จากสมัยก่อนที่ไม่มีการดูแลหรือช่วยเหลือช่วยเหลือ
เกื้อกูลกัน เริ่มช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากขึ้น มีงานต่างๆ เริ่มช่วยกัน

4) ก่อให้เกิดความมั่นคงในเรื่องของการประกอบอาชีพ ความมั่นคงในการดำเนินชีวิต

➤ จุดเริ่มต้นที่สานต่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินงาน/กิจกรรมในการแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนตำบลหนองสาหร่าย เกิดจาก
3 สิ่งที่สำคัญ คือ

1. การแก้ไขปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นมาจากความต้องการของคนในชุมชน
2. กระบวนการทำงานทุกขั้นตอน เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยใช้แนวคิด
ที่ว่าเป็นเจ้าของร่วมกัน ตั้งแต่การ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับประโยชน์”
3. การมีผู้นำที่เข้มแข็ง และเป็นแบบอย่างที่ดี กล่าวคือ กล้าคิด กล้าทำ กล้าเสียสละ

จากการดำเนินงานตามข้อความดังกล่าวข้างต้น ทำให้การดำเนินงานไม่ก่อให้เกิด
ความเดือดร้อนต่อชุมชน สิ่งแวดล้อม และเป็นการดำเนินงานที่ช่วยให้เกิดประโยชน์กับประชาชนในพื้นที่
โดยมีรูปแบบในการดำเนินงานที่เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีการแบ่งงานกันทำทั้ง 9 หมู่บ้าน โดยทั้ง 9 หมู่บ้าน
มีกิจกรรมที่ไม่เหมือนกัน การดำเนินงานของแต่ละกิจกรรมของแต่ละหมู่บ้าน จะเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน
และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ แต่ละหมู่บ้านมีคณะทำงานที่ชัดเจน มีอิสระทางความคิด มีการประชุมร่วมกันใน
หมู่บ้าน เพื่อติดตามผลการดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากการทำงาน และนำเสนอในเวทีใหญ่ของ
ตำบล เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา การดำเนินงานในตำบลหนองสาหร่ายหลักๆ คือการช่วยเหลือกันมากขึ้นมี
การพูดคุยกันมากขึ้น

ภาพรวมกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจาก พระราชดำริตำบลหนองสาหร่าย
ฐานการเรียนรู้การทำปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ทรายสาหร่ายทอง

หมู่ที่ 1 บ้านสระลุมพุก ผู้ใหญ่มนัส สำเนียงล้ำ



เนื่องจากชาวตำบลหนองสาหร่ายประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่
การสนับสนุนให้คนในตำบลหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทน ในปัจจุบันคนในตำบลหนองสาหร่ายนั้นเริ่มให้
ความสำคัญกับการหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์กันมากขึ้น

ฐานการเรียนรู้การทำน้ำดื่มตราหอยทอง

หมู่ที่ 2 บ้านโกรกยาว ผู้ใหญ่มานพ สมคิด



เนื่องด้วยการตระหนักถึงรายจ่ายที่คนในชุมชนจ่ายออกนอกชุมชนเพื่อซื้อน้ำดื่มเพื่อการบริโภค ต่อปีนั้นมีจำนวนมาก การผลิตน้ำดื่มขึ้นเป็นของชุมชน เพื่อให้คนชุมชนได้ซื้อน้ำบริโภคในราคาถูก เงินไม่รั่วไหลออกภายนอก ทั้งยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนด้วย ทั้งนี้ได้มีการเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้เข้าร่วมถือหุ้นโรงงานน้ำดื่มและได้รับเงินปันผล

ฐานการเรียนรู้ธนาคารขยะ

หมู่ที่ 3 บ้านหนองปรึก ผู้ใหญ่ บรรเทา กระต่ายทอง



ธนาคารขยะ เนื่องด้วยการมองเห็นปัญหาขยะที่มีมากในชุมชน อีกทั้งในการขายขยะผ่าน พ่อค้าคนกลางนั้นอาจทำให้คนในชุมชนไม่ได้ประโยชน์เท่าที่ควร จึงคิดก่อตั้งธนาคารขยะขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนที่มีขายขะนั้นได้มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของรวมไปถึงการได้รับเงินปันผล เพื่อเป็นการตอบแทนด้วย

ฐานการเรียนรู้สถาบันการเงินชุมชน ตำบลหนองสาหร่าย

หมู่ที่ 4 บ้านหนองขุย ผู้ใหญ่พลวิศ วรรณะ



มีการจัดตั้งสถาบันการเงิน ซึ่งนับเป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อคนในชุมชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในส่วนองระบบบริหารจัดการที่มีระบบที่ดีเพื่อจุดมุ่งหมายคือการใช้ความดีในการเข้าถึงแหล่งทุนและเป้าประสงค์เพื่อเป็นการจัดหนี้สินของคนในชุมชนให้หมดไป

ฐานการเรียนรู้การทำน้ำยาซักผ้า,ล้างจานตราสาหร่ายทอง

หมู่ที่ 5 บ้านปลักเขว้า กำนันสราวุธ หอมจันทร์



การทำน้ำยาอเนกประสงค์ (น้ำยาล้างจาน และน้ำยาซักผ้า) ใช้เองและจำหน่าย เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายในส่วนองใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวันให้มีต้นทุนที่น้อยลงและเพื่อเป็นการสร้างราย

ฐานการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

หมู่ที่ 6 บ้านหนองทราย ผจก. แรม เชียงกา



ฐานการเรียนรู้การทำน้ำหมักอินทรีย์ชีวภาพ หมู่ที่ 7

บ้านหนองแห่น ผู้ใหญ่ บุญมี เนตรสว่าง



บ้านหนองแห่น มีหมอดินผู้ผลิตน้ำหมักชีวภาพเพื่อใช้ในการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
และไม่ทำลายระบบสุขภาพ/ พลังงานทดแทน

แผนภาพสรุปรูปแบบนวัตกรรมการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงจากพ่อหลวงสู่ชุมชน



สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5

4.5 กรณีศึกษาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านเตย อำเภอฟิมาย จังหวัดนครราชสีมา

➤ จากอดีตสู่ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชนบท

ชุมชนบ้านเตย เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่มีการก่อตั้งหมู่บ้านมานานกว่า 200 ปี จากในอดีตหมู่บ้านนั้นตั้งชื่อมาจาก “ต้นเตย” ซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่บริเวณหนองน้ำสาธารณะที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน เป็นจำนวนมาก จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านเตย” คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ทำนา เลี้ยงสัตว์ และค้าขาย ซึ่งเป็นการใช้ชีวิตในวิถีชนบท และมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จากสภาพพื้นที่ พบว่า พื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่เป็นที่ดอน พื้นที่ทำนาเป็นทีลุ่มลุ่มรอบหมู่บ้าน ไม่มีป่าไม้ชุมชน ทำให้ในอดีตการเพาะปลูกจึงไม่ค่อยได้ผล เนื่องจากสภาพดินเป็นดินเค็ม อีกทั้งมักประสบกับปัญหา ภัยธรรมชาติทั้งอุทกภัยและภัยแล้งซ้ำซาก ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาหมู่บ้านเตยได้เข้าร่วมเป็นหมู่บ้านแกนหลักของเครือข่ายหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา ระดับอำเภอ ตามโครงการยุทธศาสตร์ บ.ว.ร (บ้าน วัด โรงเรียน) ที่มีการบริหารจัดการชุมชนตามวิถีชีวิตชุมชน ปี 2554 จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเหตุผลสำคัญในการเข้าร่วมโครงการเนื่องจากชุมชนบ้านเตยประสบปัญหาพื้นที่ทำกินเป็นดินเค็ม ส่งผลให้การทำนา ทำสวนไม่ได้ผลเท่าที่ควร เนื่องด้วยดินมีสภาพเสื่อมลงเรื่อยๆ จึงได้มีการคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยวิถีชีวิตตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) ในเรื่องการใช้หญ้าแฝกแก้ปัญหาดินเค็มโดยวิธี “ห่มดิน” และได้เริ่มรณรงค์การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ในการทำเกษตรกรรม เพื่อปรับสภาพดินที่เสื่อมโทรมให้มีชีวิตจากพื้นฐาน ภูมิปัญญาดั้งเดิม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน นอกจากนี้ชุมชนบ้านเตยยังได้จัดตั้งกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพใช้ในชุมชนเพื่อลดรายจ่าย และจัดจำหน่ายแก่เกษตรกรภายนอกชุมชนเพิ่มรายได้ โดยสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพจนถึงปัจจุบัน

ด้วยวิสัยทัศน์ชุมชนที่ว่า “ชุมชนเข้มแข็ง ร่วมแรงสามัคคี อาชีพเรามี วิถีพอเพียง เกษตรปลอดสารพิษ มีจิตสาธารณะ วัฒนธรรมล้ำค่า รักษาสิ่งแวดล้อม”

➤ กระบวนการวิเคราะห์หาเหตุแห่งปัญหา

จากการวิเคราะห์เหตุแห่งปัญหา พบว่า ชุมชนบ้านเดยนั้นเกิดปัญหาความยากจนของคนในชุมชนที่ได้รับผลกระทบมากจากปัญหาของที่ดินทำกินในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากการประสบ กับภาวะภัยธรรมชาติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอุทกภัย ภัยแล้งหรือปัญหาสภาพดินเสื่อมดินเสียจากการใช้สารเคมีและช่วงฤดูแล้งก็ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถสร้างให้เกิดผลผลิตทางการเกษตรให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ อีกทั้งในช่วงที่ผ่านมาในอดีต คนในชุมชนส่วนใหญ่นิยมใช้ปุ๋ยเคมีในการเพาะปลูกทำให้มีอัตราต้นทุนการผลิตที่สูง รวมถึงขาดการบำรุงรักษาหน้าดิน ทำให้ดินเสียและไม่สามารถเพาะปลูกได้ จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้คนในชุมชนเริ่มประสบปัญหาทางการเกษตรมากขึ้น ส่งผลต่อการ มีรายได้ลดลง และเริ่มมีหนี้สินในภาคครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น กลายเป็นหนี้ธนาคาร สถาบันการเงิน และหนี้ในระบบ เนื่องด้วยการที่คนในชุมชนมีค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยและไม่มีการวางแผนการใช้จ่ายอันเป็นเหตุที่ทำให้หลายๆ ครอบครัวต้องออกไปหางานทำที่กรุงเทพฯ

➤ ขั้นตอนการวางแผนเพื่อการแก้ไขปัญหา

จากผลกระทบดังกล่าวทำให้ชุมชนบ้านเดยเริ่มตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และได้นำมาสู่การคิดวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนให้พ้นจากวิกฤตร่วมกัน โดยได้ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้การแก้ไขปัญหา และใช้วิธีการให้หน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้ความรู้และแนะนำวิธีการในการแก้ไขปัญหาดินเสื่อม โดยการปลูกพืชบำรุงดิน (ถั่ว ปอเทือง) การลดใช้สารเคมี การส่งเสริมการปลูกสะเดา มะขามเทศ เพราะพืชเหล่านี้เป็นพืชที่มีความทนต่อดินเค็มและยังเป็นแหล่งอาหารแก่คนในชุมชนได้ นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และผู้นำชุมชนได้มีการน้อมนำแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์ ปลอดสารพิษ และช่วยลดรายจ่ายค่าปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช และอื่นๆ ทำให้คนในชุมชนห่างไกลจากสารพิษตกค้าง ลดภาระหนี้สินจากการกู้ยืมเพื่อการเกษตร และมีเงินเก็บไว้ใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังได้รับความรู้และคำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือน การวางแผนการใช้จ่าย ตลอดจนการติดตามผลการจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นระยะ และยังได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม การแปรรูปสินค้าจากวัตถุดิบภายในชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชนอีกด้วย

จากกระบวนการคิดเพื่อวางแผนการแก้ไขปัญหานี้สินและปัญหาทางการเกษตรของคนในชุมชนก็ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในการเข้ามาให้คำปรึกษาแนะนำด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้แนะนำให้คนในชุมชน ลด เลิก การใช้สารเคมีในการเพาะปลูก และหันมาใช้สารธรรมชาติ หรือสารอินทรีย์ เพื่อลดต้นทุนการผลิต ลดสารพิษตกค้างในร่างกาย และช่วยให้หน้าดินไม่เสื่อมโทรม ตลอดจนนำพาให้คนในชุมชนได้รู้จักการมีวิถีชีวิตแบบพอเพียง ด้วยการพออยู่ พอกิน พอใช้ เหลือใช้ และแบ่งปัน ช่วยคนในชุมชนสามารถลดปัญหาด้านรายได้ รายจ่าย และหนี้สิน ที่เกิดขึ้นในครอบครัวและชุมชนลงไปได้

นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับอำเภอและจังหวัด เข้ามามีส่วนช่วยหนุนเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อสร้างงานสร้างอาชีพ ช่วยให้ผู้คนในชุมชนมีอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ เมื่อชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในด้านที่เหมาะสม คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ภาระหนี้สินลดลง ได้รับผลผลิตจากการประกอบอาชีพ (ทำนา) ที่เพิ่มขึ้น ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ที่สำคัญผลิตภัณฑ์ที่ได้ (ข้าว) สามารถวางจำหน่ายได้ในราคาที่เพิ่มขึ้น อีกทั้งยังสามารถแข่งขันในท้องตลาดผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ได้ ส่งผลให้คนในชุมชนมีความสุข เกิดความภูมิใจในตนเอง และด้วยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ช่วยให้ผู้คนบ้านเคย ได้รับการสนับสนุนให้จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ เพื่อนำหลักการองค์ความรู้ที่ได้มาเผยแพร่แก่กลุ่มนักเรียนนักศึกษา ผู้ประสบปัญหา ผู้ด้อยโอกาส และผู้ที่สนใจทั้งภายในและภายนอก เพื่อนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในครอบครัว ชุมชน สังคมของตนเอง อีกทั้งยังมีการช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสตามความเหมาะสมทั้งภายในและภายนอกชุมชนด้านการส่งเสริมการประกอบอาชีพ ได้ดำเนินการจัดหาและสนับสนุนแหล่งอาหารในชุมชน และซ่อมแซมบ้านเรือนให้แก่คนยากจน ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ ตามความเหมาะสม รวมถึงการจ้างงานในชุมชนเพื่อเป็นช่วยเหลือให้กลุ่มคนเหล่านี้มีงานทำ มีรายได้ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ตามอัตภาพ

➤ กลยุทธ์การเข้าถึงสวัสดิการของคนในชุมชน

เมื่อกล่าวถึงสิทธิสวัสดิการสำหรับชุมชนบ้านเคย พบว่า กลุ่มผู้ประสบปัญหาทางสังคมใน ชุมชนส่วนใหญ่ คือ กลุ่มคนยากจน โดยชุมชนมองว่ากลุ่มคนเหล่านี้สมควรได้รับความช่วยเหลือจากทุกคนในชุมชน ซึ่งหากมองถึงการเข้าถึงสวัสดิการจากภาครัฐนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลและทางชุมชนได้ให้การช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การซ่อมแซมบ้าน การแจกเสื้อผ้าเครื่องกันหนาว การจ้างงานและการส่งเสริมอาชีพแก่ผู้สูงอายุ และผู้ประสบปัญหาทางสังคม อาทิ คนยากจน และคนว่างงาน นักเรียนที่ต้องการหารายได้ระหว่างเรียน เป็นต้น เพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้สามารถพึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ การที่ชุมชนบ้านเคยได้มีการรวมกลุ่มในชุมชนและเครือข่าย เพื่อการประกอบอาชีพตามแนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียง ณ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง (ฐานการเรียนรู้) และจัดตั้งโรงเรียนชาวนา เกษตรอินทรีย์ และ กองทุนข้าวสำหรับการช่วยเหลือกลุ่ม ผู้ยากไร้และผู้ประสบภัยในพื้นที่ต่างๆ ก็ทำให้คน ในชุมชนและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ได้รับการช่วยเหลือมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ชุมชนบ้านเคยยังได้มีการส่งเสริมให้ ความรู้และคำปรึกษา แนะนำ ตลอดจนการเปิดโอกาสให้คนในชุมชน และสถานศึกษาที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงานเชิงประสบการณ์อีกด้วย

จากการดำเนินการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนให้เกิดขึ้นด้วยความร่วมมือของคนในชุมชน ทำให้ตั้งแต่ปี 2552 ที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบันชุมชนได้มีการรวบรวมผลผลิต (ข้าว) นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เพื่อสำหรับใช้บรรจุนิถุยังชีพพระราชทานต่อไป ซึ่งได้สร้างให้เกิดความภูมิใจและปราบปลื้มใจให้กับคนในชุมชนบ้านเคยเป็นอย่างมาก โดยมีการจัดทำนาข้าวอินทรีย์ (นากลาง จำนวน 7 ไร่) เพื่อปลูกข้าวอินทรีย์ 100 เปอร์เซ็นต์ไว้ และในปี 2560 ในช่วงที่เกิดอุทกภัยทางภาคใต้ ชุมชนบ้านเคยได้รวบรวมผลผลิต (ข้าว) บริจาคเพื่อสมทบช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมทางภาคใต้ โดยข้าวที่นำไปบริจาคได้นั้นได้มาจากการรวบรวมข้าวของสมาชิกในกลุ่มชาวนาเกษตรอินทรีย์ ชุมชนบ้านเคย และเครือข่ายในจังหวัดนครราชสีมา (บ้านสระพระ อ.โชคชัย/ บ้านแฝก-โนนสำราญ อ.สีดา/

บ้านคอกวัว อ.สีคิ้ว) เพื่อสำหรับการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบปัญหา และกลุ่มผู้เดือดทางสังคม นอกจากนี้ยังมีการให้ความช่วยเหลือและดูแลคนยากจน ผู้ด้อยโอกาส และผู้ที่ประสบปัญหา ด้วยการลด การใช้เครื่องมือ เครื่องจักรทางการเกษตร เพื่อสนับสนุนการใช้แรงงานคนในชุมชน อาทิ การเกี่ยวข้าว หว่านข้าว ใส่ปุ๋ย เป็นต้น เพื่อช่วยให้กลุ่มคนดังกล่าวเกิดรายได้และมีงานทำ อีกทั้งยังมีการจัดสรรผลกำไรจากกองทุนหมู่บ้านเพื่อมอบเงินให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชนที่ประสบปัญหาและความเดือดร้อนอีกด้วย

➤ **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดกับการประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน**

จากการศึกษา พบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากหลายๆแหล่งข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และการเรียนรู้จากหนังสือและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้หลายๆ ครอบครัวได้น้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยเริ่มจากนำมาปรับใช้กับตนเอง และครอบครัวก่อน เช่น การลดใช้สารเคมีในการเพาะปลูก การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ (ปลา กบ ไก่ไข่ และสุกร) เป็นต้น ซึ่งคนในชุมชนเข้าใจว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ลดการซื้อ การใช้ของที่ไม่จำเป็น หรือสิ่งของฟุ่มเฟือย การปลูกอยู่ปลูกกิน การวางแผนการใช้จ่ายอย่างประหยัด และการจัดทำบัญชีครัวเรือน โดยเน้นไปที่ความพอดีพอประมาณ คือ ไม่มากไม่น้อย จนเกินไป ที่สำคัญต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น และเมื่อสามารถพึ่งตนเองได้แล้วก็ต้องแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่นตามอัตภาพ ต่อมาคือในเรื่องของความมีเหตุผลโดยการรู้จักการวางแผน การใช้ชีวิตและการใช้จ่ายอย่างรอบคอบ สุดท้ายคือเรื่องของภูมิคุ้มกัน หมายถึงการเตรียมตัวเตรียมใจให้สามารถพร้อมรับกับสภาพ ปัญหา หรือผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต และมีสติในการร่วมมือกันหาทางแก้ไข

จากการเรียนรู้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชุมชนบ้านเตย สามารถสรุปเป็นประเด็น ได้ดังนี้

❖ **การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้**

ในด้านของการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ นั้น ชุมชนบ้านเตยมีการรวมตัวเพื่อจัดตั้ง กลุ่มอาชีพในชุมชนเพื่อสร้างรายได้และส่งเสริมการทำกิจกรรมรวมกันในชุมชน เช่น กลุ่มถั่วตัดสมุนไพร กลุ่มปลาร้าหมู กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มข้าวอินทรีย์ ฯลฯ โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพิมาย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) องค์การบริหารส่วนตำบลกระเบื้องใหญ่ เป็นต้น โดยอบรมให้ความรู้และการฝึกปฏิบัติแก่กลุ่มอาชีพและ คนในชุมชน ด้านกระบวนการผลิตและแปรรูปอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภค ตลอดจนวัตถุดิบทางการ เกษตร (ปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพ น้ำส้มควันไม้) เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิต ลดรายจ่ายในครัวเรือนและเพิ่มรายได้ให้แก่กลุ่มอาชีพในการจัดจำหน่ายสินค้าทั้งภายในและภายนอกชุมชน

❖ การทำบัญชีครัวเรือน

ด้านการทำบัญชีครัวเรือน ได้รับการส่งเสริมและให้ความรู้โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ได้เข้ามามีส่วนช่วยในการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้หลักการจัดทำบัญชีครัวเรือน พร้อมทั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุนสมุดจดบัญชีครัวเรือนแก่ผู้ที่เข้าร่วมโครงการฯ โดยในปัจจุบันยังมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนในชุมชนอยู่ตามเกณฑ์ที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมากำหนด และมีการตรวจสอบบัญชีครัวเรือนโดยผู้นำชุมชนเป็นระยะๆ

❖ การแก้ไขปัญหานี้สินได้

แนวทางการแก้ไขปัญหานี้สินของคนในชุมชนบ้านเตยนั้น หลังจากที่คนในชุมชนบ้านเตยได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในครอบครัวและชุมชน โดยการนำกระบวนการลดต้นทุนการผลิต การวางแผนการใช้จ่าย การแปรรูปอาหาร การส่งเสริมกลุ่มอาชีพและอื่นๆ เข้ามาใช้ในการแก้ไขปัญหานี้ ก็พบว่ากระบวนการดังกล่าวช่วยให้คนในชุมชนมีการวางแผนและควบคุมการใช้จ่ายได้มากขึ้น มีการลดต้นทุนการผลิตการปลูกข้าวที่ลดลง เนื่องจากการหันมาผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ อีกทั้งยังช่วยให้ร่างกายไม่มีสารติดค้างจากการใช้ปุ๋ยเคมี รวมไปถึงจนถึงการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เพราะได้รับประทานผักและอาหารที่ปลอดสารพิษ นอกจากนี้ คนในชุมชนยังมีรายได้เพิ่มเติมจากการรวมกลุ่มอาชีพในชุมชน ด้วยเหตุและปัจจัยเหล่านี้จึงช่วยให้คนในชุมชนสามารถแก้ไขหรือบรรเทาปัญหานี้สินลงไปได้ โดยหนี้สินของคนในชุมชนปัจจุบันเป็นหนี้ที่ก่อให้เกิดรายได้ หรือหนี้เพื่อการลงทุนเป็นส่วนใหญ่

จากการเรียนรู้และทดลองปฏิบัติจริง ทำให้ทุกวันนี้คนในชุมชนบ้านเตยมีความมั่นคงชีวิตมากขึ้น เมื่อครอบครัวมีอาชีพและรายได้ที่เพิ่มขึ้นแล้วก็ส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวทุกคนมีความรู้สึกปลอดภัย ไม่วิตกกังวล ลดภาวะตึงเครียดในครอบครัว และยังช่วยส่งเสริมให้คนในครอบครัวเกิดความรู้สึกมั่นคงในชีวิตทั้งทางร่างกายและจิตใจอีกด้วย

➤ จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ

ชุมชนบ้านเตยได้น้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชุมชน เพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความมั่นคงในอาชีพและรายได้ ไม่เปื้อนเปื้อน หรือทำลายสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งแบ่งปันความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยปัญหาของคนในชุมชนก่อนที่จะมีการดำเนินวิถีชีวิตแบบพอเพียง ซึ่งเป็นแนวทางในการนำมาประยุกต์ใช้ อย่างเหมาะสมกับชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ซึ่งสามารถสรุป ดังนี้

❖ ด้านอาชีพและรายได้

ในด้านของอาชีพและรายได้นั้น การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้ช่วยให้คนในชุมชนมีการวางแผนในการใช้จ่ายและการลงทุนทางการเกษตร มีเงินเก็บออม มีอาชีพเสริม มีการนำวัตถุดิบทางธรรมชาติในชุมชนมาประยุกต์ใช้เพื่อการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพื่อสร้างรายได้ โดยกิจกรรมที่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการจัดขึ้นเพื่ออบรมและ พัฒนา

ศักยภาพคนในชุมชน อาทิ การจัดทำบัญชีครัวเรือน การรวมกลุ่มอาชีพ การจัดทำแผนชุมชน การวางแผน การใช้น้ำเพื่อการเกษตร เป็นต้น

❖ ด้านความมั่นคงปลอดภัย

ด้านความมั่นคงปลอดภัย แนวคิดนี้ช่วยให้คนในชุมชนเกิดความรักเอื้อเฟื้อ สามัคคี และมีจิตอาสา ผ่านการจัดกิจกรรมโครงการต่างในชุมชน อาทิ กิจกรรมซ่อมแซมบ้าน กิจกรรมการช่วยเหลือคนยากจน ผู้ประสบปัญหา ผู้ด้อยโอกาส ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน การจัดหาและสร้างแหล่งอาหารในชุมชน กิจกรรมสร้างคุณค่าและปลูกฝังคุณธรรม เพื่อให้คนในชุมชนมีความรักใคร่ปรองดอง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนบ้านเดียวกันในทุกมิติ ทำให้คนในชุมชนเกิดความมั่นคง ทั้งด้านอาชีพ รายได้ ที่อยู่อาศัย อาหาร และสุขภาพ อีกทั้งการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับชุมชน เช่น การเผาถ่านเพื่อให้ได้น้ำส้มควันไม้ โดยสามารถนำถ่านมาใช้ประโยชน์ ในครัวเรือน และนำน้ำส้มควันไม้มาใช้ปราบศัตรูพืชในแปลงนาข้าว เป็นต้น

❖ ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ช่วยให้เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ไม่เบียดเบียนและทำลายป่าไม้ อันเป็นแหล่งน้ำและอาหารตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตในชุมชน ถึงแม้ว่าชุมชนบ้านเคยจะไม่มีป่าไม้ตามธรรมชาติในชุมชนก็ตาม แต่ผู้นำชุมชนตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมโครงการให้คนในชุมชนได้ปลูกป่า และพัฒนาแหล่งอาหารทางธรรมชาติ รวมถึงฟื้นฟูแหล่งน้ำ และบริเวณโดยรอบชุมชนให้มีความสะอาด มีการคัดแยกขยะ เพื่อนำกลับไปใช้ซ้ำ ผลิตเป็นน้ำหมักชีวภาพ หรือปุ๋ยหมัก อีกทั้งยังปรับปรุงทัศนียภาพให้มีความสวยงามเหมาะแก่การฟื้นฟูสุขภาพและพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อให้คนในชุมชนได้มีสุขภาพที่ดีและได้อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี

❖ ด้านการศึกษาเรียนรู้

ด้านการศึกษาเรียนรู้ แนวคิดนี้ช่วยให้คนในชุมชนรู้จักการนำองค์ความรู้ที่ได้รับทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาให้ความรู้ นำไปเพิ่มพูนศักยภาพให้แก่คนในชุมชนได้นำไปปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการและความถนัด เมื่อผ่านการฝึกฝน อบรม และพัฒนาจนเกิดความรู้ความเข้าใจ พร้อมทั้งยังสามารถพัฒนาตนเองเป็นวิทยากร เพื่อบอกเล่าประสบการณ์ และถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีให้แก่ผู้อื่นๆ โดยหวังแต่เพียงว่าต้องการที่จะให้ผู้อื่นเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิต ครอบครัว ชุมชน ให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

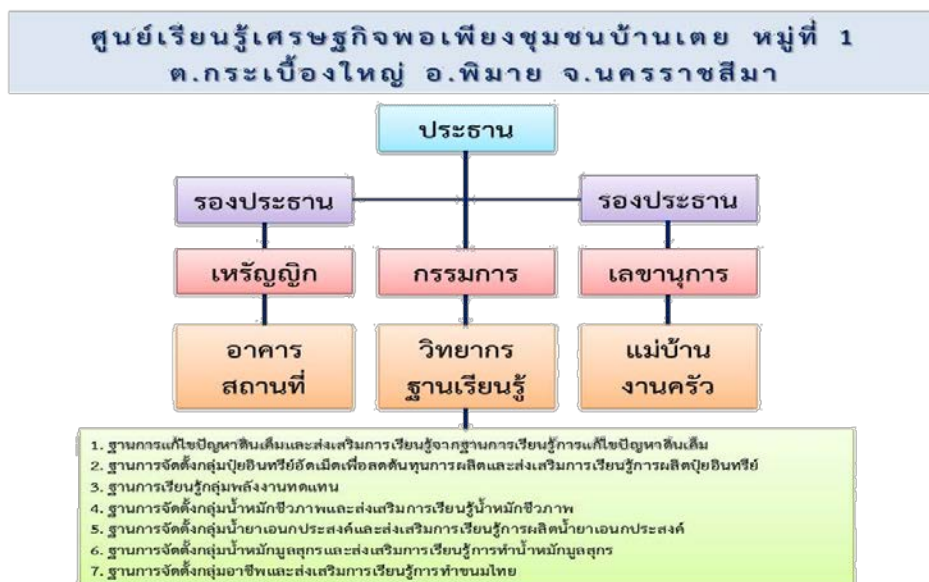
❖ ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ช่วยให้คนในชุมชนได้เรียนรู้และสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมพื้นถิ่นในชุมชนร่วมกัน ผ่านกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ โดยมีรูปแบบ “บ ว ร” (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นตัวเชื่อมโยงคนในชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อลดช่องว่างในครอบครัว ชุมชน และสังคม สร้างความรักสามัคคีกันในชุมชน ทำให้ชุมชนบ้านเคยเป็นชุมชนต้นแบบหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและชุมชนที่ประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ จนถึงปัจจุบัน

➤ ปรัชญาการส่งเสริมธุรกิจพอเพียงกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน

จากการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้กับคนในชุมชนบ้านเตย ทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัด สำหรับการเปลี่ยนแปลงต่อครอบครัว พบว่า เมื่อมีการมีการนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ทำให้คนในครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ช่วยให้ทุกคนในครอบครัวรู้จักบทบาทหน้าที่และคุณค่าของตนเองที่มีต่อครอบครัวมากขึ้น เกิดความรักความอบอุ่นในครอบครัว ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการที่คนในครอบครัวนั้นได้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่น การปลูกผัก การรดน้ำ การใส่ปุ๋ย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทุกคนในครอบครัวสามารถทำได้ด้วยกันได้ นอกจากนี้หากมีผลผลิต (ผัก) ที่ได้เหลือจากบริโภคก็สามารถนำมาแบ่งปันให้แก่คนในชุมชน หรือสามารถนำไปขายเพื่อสร้าง รายได้สู่ครัวเรือนได้ และจากการลดใช้สารเคมีในการเพาะปลูกข้าว ทำให้ร่างกายได้รับสารพิษลดลงและ ไม่มีสารติดค้างในร่างกายอีกด้วย

สำหรับการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชน พบว่า สิ่งที่เกิดขึ้นช่วยให้ชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคีกันมากขึ้น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความสุขกายสบายใจมากขึ้น เนื่องจากไม่ต้องเคร่งเครียดกับปัญหาหนี้สินต่างๆ และเมื่อคนในชุมชนมีความสามัคคีกันก็ทำให้กิจกรรม/โครงการต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนนั้นเป็นไปได้โดยสำเร็จลุล่วง รวมถึงการมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ และมีจิตวิญญาณของการเป็นนักพัฒนาที่มุ่งหวังให้ชุมชนมั่นคงแข็งแรง จึงทำให้ชุมชนบ้านเตยได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงภาคประชาชน ทำให้ชุมชนบ้านเตยสามารถดำเนินการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียง และโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ ขึ้นมาจากการเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน เพื่อให้ผู้สนใจทั้งภายใน และภายนอกชุมชนได้เข้ามาศึกษาและปฏิบัติเพื่อนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ให้เกิดความเหมาะสมต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนต่อไป ซึ่งโครงสร้างและระบบภายในองค์กรของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านเตย มีดังนี้



ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านเตย ได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารศูนย์เรียนรู้ชุมชนโดยไม่ใช้งบประมาณของทางราชการ และดำเนินการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นโดยคนในชุมชน มีนโยบายที่จะให้บริการด้านการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงแก่บุคคลภายในและภายนอกชุมชน และสามารถขยายผลไปยังระดับจังหวัดและระดับประเทศได้ในอนาคต ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้
- 2) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน และนอกชุมชน
- 3) เพื่อใช้เป็นสถานที่อบรมและศึกษาดูงานตามวิถีชุมชนพอเพียง

นอกจากนี้ ยังมีการแบ่งฐานเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และทฤษฎีหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย การจัดบรรยายสรุปให้ความรู้/แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากวิทยากรในชุมชน โดยคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเตย และปราชญ์ชาวบ้าน พร้อมทั้ง การให้ความรู้จาก ฐานการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 7 ฐาน ดังนี้

ฐานที่ 1 ฐานการแก้ไขปัญหาดินเค็ม และส่งเสริมการเรียนรู้จากฐานการเรียนรู้การแก้ไขปัญหาดินเค็ม

เนื่องจากบ้านเตย เป็นชุมชนที่เคยประสบปัญหาเรื่องดินเค็ม ทำให้การเพาะปลูกไม้ผล พืชผัก สวนครัวไม่ได้ผลเท่าที่ควร จึงใช้แนวคิดแก้ปัญหาดินเค็มตามแนวทางพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) โดยใช้หญ้าแฝก (ห่มดิน) ในการแก้ไขปัญหาปรากฏว่า ได้ผลเป็นอย่างดี โดยมีการณรงค์ปลูกหญ้าแฝกตามพื้นที่เพาะปลูกทั่วไปและในครัวเรือน ซึ่งประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ คือ ได้ปรับปรุงบำรุงดินด้วยหญ้าแฝก ทำให้มีพื้นที่ปลูกพืชผักชนิดอื่นช่วยให้มีรายได้เพิ่มจากการทำนาเพียงอย่างเดียว และที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชาวบ้านเตยเป็นอย่างยิ่ง คือ การได้รับรางวัลพระราชทาน รองชนะเลิศอันดับ 1 โครงการแข่งขันนวัตกรรมการฟื้นฟูพื้นที่ดินเค็มจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ฐานที่ 2 ฐานการจัดตั้งกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดเพื่อลดต้นทุนการผลิต และส่งเสริมการเรียนรู้ การผลิตปุ๋ยอินทรีย์

จากสภาพปัญหาในชุมชนบ้านเตยด้านการเกษตรกรรม เป็นสาเหตุให้เกษตรกรต้องใช้ต้นทุนการผลิตสูงจากการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งส่งผลทำให้ดินเสื่อมสภาพลงเรื่อยๆ คนชุมชนบ้านเตยจึงมีการรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ซึ่งวัตถุดิบในการผลิตบางส่วนเป็นของที่มีอยู่ในชุมชน โดยประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ คือ เกษตรกรลดต้นทุนการผลิตต่อไร่ และคนในชุมชนได้มีโอกาส ในการสร้างเสริมประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการกลุ่มในรูปแบบคณะกรรมการ ส่งผลทำให้สมาชิกในกลุ่มมีความเอื้ออาทรต่อกันและต่อชุมชน โดยการแบ่งปันผลกำไรในการพัฒนาชุมชนของตนเอง ตลอดจนคนในชุมชนมีรายได้จากการทำนาและมีเงินเหลือเก็บเพิ่มมากขึ้น

ฐานที่ 3 ฐานการเรียนรู้กลุ่มพลังงานทดแทน

เนื่องจากภายในชุมชนบ้านเคยมีการใช้ไฟฟ้าค่อนข้างมาก ส่งผลให้ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายด้านสาธารณูปโภคที่เพิ่มขึ้น คนในชุมชนจึงร่วมกันหาวิธีแก้ไขปัญหาด้วยการสร้างพลังงานทดแทนจากการเก็บเศษไม้เศษฟืนในชุมชนมาเผาถ่านเพื่อใช้ในครัวเรือน ทำให้คนในชุมชนลดรายจ่ายและยังสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวบ้านได้ด้วย ซึ่งจากการเผาถ่านทำให้มีผลพลอยจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์น้ำส้มควันไม้ที่ได้จากการเผาถ่าน นอกจากนี้ยังสามารถใช้เป็นสารไล่แมลงที่ปลอดภัย/เคมี ซึ่งไม่มีผลกระทบต่อคน สัตว์ และสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

ฐานที่ 4 ฐานการจัดตั้งกลุ่มน้ำหมักชีวภาพและส่งเสริมการเรียนรู้ น้ำหมักชีวภาพ

จากสภาพปัญหาในชุมชนที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีค่าใช้จ่ายจากการซื้อสารเคมีมาใช้ในการเกษตรเป็นจำนวนมาก จึงมีความคิดที่จะลดต้นทุนการผลิต โดยการนำเศษผักผลไม้ และอาหาร นำมาทำน้ำหมักชีวภาพไว้สำหรับใช้ทางการเกษตร และในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือนและเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากการทำน้ำหมักชีวภาพ คือ ชุมชน มีการคัดแยกขยะเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ มีการผลิตสารชีวภาพที่สามารถใช้ในการไล่แมลงศัตรูพืช ช่วยกำจัดกลิ่นเหม็นจากฟาร์ม บำบัดน้ำเสียเพื่อป้องกันโรคระบาด ช่วยควบคุมคุณภาพน้ำในบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญคือได้วัสดุธรรมชาติที่เป็นส่วนผสมของปุ๋ย อินทรีย์ชีวภาพสำหรับใช้กับนาข้าวในชุมชน

ฐานที่ 5 ฐานการจัดตั้งกลุ่มน้ำยาเอนกประสงค์และส่งเสริมการเรียนรู้การผลิตน้ำยาเอนกประสงค์

จากปัญหาค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของชุมชนบ้านเคยที่มีค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันที่สูง จึงมีความจำเป็นต้องลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลงเพื่อความประหยัด และได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มทำน้ำยาเอนกประสงค์ ขึ้นในชุมชน เพื่อผลิตไว้สำหรับใช้ในครัวเรือน และจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคทั่วไปที่สนใจซึ่งประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ คือ ช่วยลดรายจ่ายจากการผลิตน้ำยาล้างจานเพื่อใช้เอง และมีรายได้เพิ่มจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์น้ำยาล้างจาน

ฐานที่ 6 ฐานการจัดตั้งกลุ่มน้ำหมักมูลสุกรและส่งเสริมการเรียนรู้การทำน้ำหมักมูลสุกร

เนื่องจากชุมชนบ้านเคยมีอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา) และการเลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงสุกร เลี้ยงวัว และเลี้ยงปลา เป็นต้น ด้วยความต้องการของคนในชุมชนที่ต้องการจะลดรายจ่าย และเพื่อเป็นการเชื่อมโยงผลิตผลทางเกษตรกรรม จึงจัดตั้งกลุ่มน้ำหมักมูลสุกรขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และผลิตน้ำหมักมูลสุกรไว้ใช้ในชุมชน ซึ่งประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ คือ ช่วยลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ ช่วยให้พืชผลการเกษตรได้รับสารอาหารที่ไม่มีสารเคมีเจือปน ตลอดจนไม่เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ทำให้สิ่งมีชีวิตสามารถอยู่ได้อย่างสมดุลกับธรรมชาติในชุมชน

ฐานที่ 7 ฐานการจัดตั้งกลุ่มการทำขนมไทยและส่งเสริมการเรียนรู้การทำขนมไทย

ในอดีตที่ผ่านมาคนในชุมชนได้รับผลกระทบจากภาวะน้ำท่วม ฤดูแล้ง และการทำนาไม่ได้ผล จึงได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มการทำขนมไทยขึ้น โดยได้นำพืชสมุนไพรในชุมชนมาเป็นส่วนผสม

ของผลิตภัณฑ์ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการประกอบอาชีพให้แก่คนในชุมชน ซึ่งประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ คือ คนในชุมชนมีอาชีพเสริมที่ช่วยเพิ่มรายได้

จากการบริหารชุมชนด้วยกระบวนการวิธีการที่ชุมชนมีการจัดการตนเอง เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาในชุมชน ผ่านการนำดำเนินงานของผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ทำให้ชุมชนบ้านเตยสามารถฝ่าฟันกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนไปได้อย่างราบรื่นด้วยตามหลักประชาธิปไตยในชุมชน โดยที่ทุกคนในชุมชนได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ชุมชนบ้านเตยได้มีการจัดทำระเบียบข้อตกลงของหมู่บ้าน หรือระเบียบข้อบังคับของชุมชน โดยผ่านเวทีประชาคมของหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดการยอมรับในข้อตกลง ซึ่งมีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรและให้คนในชุมชน ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ตลอดจนการจัดเวทีประชาคมเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน/ปรึกษาหารือ/แจ้งข้อราชการ และแก้ไขปัญหาในชุมชนตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นหรือนโยบายเร่งด่วน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง นอกจากนี้ยังมีการจัดเวทีประชาคมจัดเวทีประชาคมจัดทำและปรับแผนพัฒนาชุมชน เพื่อทบทวนแผนชุมชนเป็นประจำปีอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนกิจกรรม พัฒนาหมู่บ้านโดยแบ่งประเภทแผนชุมชนเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ประเภททำเอง ประเภททำร่วม และประเภทขอรับการสนับสนุน โดยหากแผนนั้นเกินขีดความสามารถของชุมชนจะจัดอยู่ในประเภทขอรับการสนับสนุนนั่นเอง

จากกิจกรรมดังกล่าวทำให้ชุมชนบ้านเตยได้รับใบประกาศอันดับ 1 จากอธิบดีกรมการปกครองในการประกวดหมู่บ้านที่มีคณะกรรมการหมู่บ้าน สามารถบูรณาการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านและประสานเชื่อมโยงแผนฯ ได้อย่างมีประสิทธิภาพระดับอำเภอ ประจำปี 2554 พร้อมทั้งได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบประชาธิปไตยดีเด่น ตามโครงการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เพื่อสร้างความปลอดภัย ประจำปี 2556 โดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ตลอดจนได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านประชาธิปไตยตัวอย่าง ประจำปี 2556 จัดโดยสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ ของชาติและคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และรางวัลอื่นๆ อีกมากมาย

➤ จุดเริ่มต้นที่สานต่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

จากกระบวนการเรียนรู้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่คนในชุมชนได้นำมาปรับใช้และพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนได้นั้น คือการจัดโครงการถ่ายทอดวิถีชีวิตพอเพียงให้กับคนรุ่นใหม่ โดยการนำกลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มวัยทำงาน หรือผู้ที่สนใจเข้าร่วมโครงการเพื่อการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งหลักทฤษฎีและการปฏิบัติ ผ่านรูปแบบการดำเนินวิถีชีวิตแบบพออยู่พอกินพอประมาณ ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ รวมถึงการได้ทดลองปฏิบัติจริงในแปลงนาสาธิต การฝึกประสบการณ์จากฐานการเรียนรู้ และกิจกรรมส่งเสริมอาชีพต่างๆ ในชุมชน เพื่อค้นหาตัวตนและความต้องการที่แท้จริงว่าจริงๆ แล้วเราก็คือใคร เราต้องการอะไร และเรามีหน้าที่อย่างไรต่อสังคม เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณค่าให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชน ได้รู้จักคุณค่าของอาชีพชาวนา และคุณค่าของตนเอง นอกจากนั้นยังช่วยให้คนในชุมชนได้มีโอกาสพัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ รวมถึงไปส่งต่อข้อมูลที่ได้ทดลองและเกิดผลขึ้นจริง

ให้แก่ผู้ที่สนใจ ได้นำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการของตนบนพื้นฐานของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจุบันมีการอบรมโครงการดังกล่าวให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชนไปแล้ว 2 รุ่น และสำหรับผู้สนใจภายนอกสามารถมาขอรับการอบรมและเรียนรู้ได้ที่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านเตย และจากการน้อมนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติในครอบครัวและชุมชน ทำให้ปัจจุบันชุมชนบ้านเตยได้เป็นหนึ่งในศูนย์เรียนรู้ต้นแบบของภาคอีสานตอนล่าง 8 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา อำนาจเจริญ ยโสธร ศรีสะเกษ ขอนแก่น บุรีรัมย์ อุบลราชธานี และชัยภูมิ อีกทั้งยังได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 84 พรรษา ตามยุทธศาสตร์จังหวัดนครราชสีมา บ.ว.ร. (บ้าน วัด โรงเรียน) ทำให้คนในชุมชนมีองค์ความรู้ด้านการพัฒนาวิทยากรกระบวนการ จากการได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “ชุมชนแห่งความเกื้อกูล” ทำให้มีบุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง และเป็นหน่วยฝึกอบรมฟื้นฟูอาชีพเกษตรกร ทำให้มีการพัฒนาวิทยากรกระบวนการอย่างมืออาชีพ ตลอดจนการให้ความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายสมาคมพันธ์เกษตรกรอินทรีย์แห่งประเทศไทย ในการเข้าเฝ้าทูลละอองพระบาทน้อมเกล้าถวายข้าวเปลือกแด่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในวโรกาสทรงเสด็จฯ เปิดธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าว ณ สมาพันธ์เกษตรกรอินทรีย์ แห่งประเทศไทย จังหวัดยโสธรโดยราษฎรชาวบ้านเตยได้ร่วมบริจาคข้าวเปลือกถวายอย่างต่อเนื่องทุกปีจนถึงปัจจุบัน

จากการวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลในชุมชนบ้านเตย สามารถบ่งชี้ถึงปัจจัยความสำเร็จที่จะช่วยให้เกิดความยั่งยืนในชุมชนได้ ดังนี้

จุดแข็ง

- 1) ผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจน และมีความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน
- 2) ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนมีความเข้มแข็ง เน้นการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก
- 3) ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนยึดถือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ
- 4) การมีปลูกฝังค่านิยมความสามัคคีในหมู่คณะและสมาชิกในหมู่บ้านมีความเอื้ออาทรต่อกัน
- 5) การบริหารจัดการชุมชนโดยยึดหลักวิถีประชาธิปไตยของชุมชน ในการร่วมมือร่วมใจกันจัดการปัญหาต่างๆ ในชุมชน
- 6) การจัดทำกิจกรรม/โครงการถ่ายทอดองค์ความรู้และปลูกจิตสำนึกแก่เด็กและเยาวชนในชุมชน เพื่อสร้างความสำนึกรักบ้านเกิดและวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านเตย
- 7) การจัดทำหลักสูตรและ โรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรและวิถีชีวิตแก่เด็กและเยาวชนทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ตลอดจนผู้ที่สนใจทั่วไป

จุดอ่อน

1) การพัฒนาและแก้ไขปัญหาบางปัญหาที่ต้องใช้ระยะเวลา และความอดทน อาจทำให้เกิดความกังวลหรือท้อแท้ในการทำงาน

2) บางพื้นที่เพาะปลูกอยู่ห่างไกลแหล่งน้ำหรือในช่วงฤดูแล้งไม่สามารถเพาะปลูกได้

โอกาส

1) การสร้างเครือข่ายหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่เข้มแข็ง เพื่อการช่วยเหลือชุมชนภายนอกทั้งในและต่างจังหวัด รวมไปถึงผู้ประสบภัยต่างๆ ตามความสามารถ

2) การเกิดแนวความคิด รูปแบบกระบวนการ หรือนวัตกรรมใหม่ๆ อันเป็นแรงผลักดันในการพัฒนาศักยภาพทั้งภายในและภายนอกชุมชน ตลอดจนภาคีเครือข่ายที่สนใจ

3) การได้รับการส่งเสริม/สนับสนุน/ให้ความรู้จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในด้านเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการเกษตร การแปรรูป และอาชีพเสริม

อุปสรรค

ไม่มีคลองชลประทานส่งน้ำเพื่อทำการเกษตรในพื้นที่ ทำให้ต้องอาศัยน้ำจากธรรมชาติ (น้ำฝน) หรือแหล่งน้ำจากสระในชุมชน ซึ่งปัจจุบันได้มีการแก้ไขปัญหาพร้อมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนการเพาะปลูก และการปลูกพืชที่ช่วยคลุมดิน พืชบำรุงดิน เพื่อให้มีแร่ธาตุอาหารในดินให้มากที่สุด และมีโครงการแก้มลิง (หนองก้างปลา) เพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในช่วงฤดูแล้ง

นอกจากนี้ ชุมชนบ้านเตยยังได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) มาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนา การแก้ไขปัญหาในชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม รวมถึงไปใช้ในการดำเนินชีวิต ดังนี้

1) การส่งเสริมครัวเรือนในชุมชนจัดทำบัญชีครัวเรือน โดยมีการจัดกิจกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การสนับสนุนการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายในครัวเรือน

2) การส่งเสริมกิจกรรมการบริหารจัดการธนาคารโรงเรียน เพื่อปลูกฝังการออมเงินฝากธนาคารให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชน

3) ครัวเรือนในชุมชนส่วนใหญ่มีกิจกรรมการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ โดยการปลูกผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภค (ปลา กบ ไก่ไข่) ซึ่งส่วนที่เหลือจากการบริโภคจะนำไปจำหน่ายซึ่งในชุมชนบ้านเตย หมู่ที่ 1 มีการทำกิจกรรมดังกล่าวทุกครัวเรือน

4) ครัวเรือนในชุมชนมีการลดปัจจัยการผลิตและต้นทุนการผลิต จากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพที่ผลิตเองในชุมชน จากพื้นที่ทำนาทั้งหมดในหมู่บ้าน 5,300 ไร่ สามารถลดค่าใช้จ่ายไร่ละ 360 บาท และสามารถลดค่าใช้จ่ายในการเกษตร (ทำนา) รวมมูลค่ากว่า 1,908,000 บาท

5) การมีกิจกรรมการออมที่หลากหลาย อาทิ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 132 คน รวมเงินสัจจะสะสม 402,000 บาท โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพ เพื่อช่วยเหลือด้านการเงินและลดปัญหาการเป็นหนี้ในระบบ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีจำนวนสมาชิก 146 คน รวมจำนวนเงินออม 33,000 บาท โดยมีกิจกรรมเก็บออมในชุมชนเป็นกิจกรรมหลัก

6) การรวมกลุ่มด้วยการนำทุนของชุมชนมาดำเนินการ เพื่อสร้างรายได้ให้กับสมาชิก ในชุมชน อาทิ กลุ่มข้าวมะลิผู้สากล ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 35 คน มีเงินทุนหมุนเวียนซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว 60,000 บาท กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพอัดเม็ด โดยรวมหุ้นจากสมาชิกและบริหารจัดการ ในรูปแบบคณะกรรมการ ปัจจุบันมีสมาชิก 113 คน มีเงินทุนหมุนเวียน 800,000 บาท

7) การใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยการจัดกิจกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ (ฐานเรียนรู้) เผาถ่านด้วยถัง 200 ลิตร และผลิตน้ำส้มควันไม้ไว้สำหรับการเกษตร อย่างแพร่หลายในชุมชน

8) การนำวัตถุดิบในธรรมชาติของชุมชนมาเพื่อการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ โดยหมู่บ้านมีการจัดทำปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งมีส่วนผสมของน้ำหมัก เพื่อใช้ทางการเกษตรและในครัวเรือน พร้อมทั้งช่วยในการคัดแยกขยะและลดรายจ่ายด้านปัจจัยการผลิต

9) การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว โดยกลุ่มโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านเตย แปรรูปผลิตภัณฑ์ อาทิ ข้าวหนึ่งพร้อมรับประทาน น้ามนข้าวกล้อง ข้าวทอง เพื่อเป็นถนอมอาหารและสร้าง มูลค่า ให้กับข้าว ซึ่งเป็นผลิตทางการเกษตรของชุมชน

10) การมีกลุ่มหรือองค์กรที่คนในชุมชนได้ร่วมกันทำกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการจัดตั้งธนาคารต้นไม้และแจกจ่ายให้ครัวเรือนในชุมชนปลูกป่า การณรงค์การแก้ไข ปัญหาดินเค็มตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 โดยวิธีการปลูกและห่มดินด้วย หญ้าแฝก การณรงค์การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพในการเกษตรเพื่อปรับสภาพและบำรุงดิน ตลอดจนการคัดแยก ขยะเองในครัวเรือน โดยใช้หลักการใช้น้อย ใช้ซ้ำ และนำกลับมาใช้ใหม่ตามความเหมาะสม

ในส่วนของการประยุกต์ใช้องค์ความรู้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการให้ความช่วยเหลือ ผู้ด้อยโอกาสนั้น ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านเตยและคนในชุมชนได้มีการให้ความช่วยเหลือและ ดูแลคนยากจน ผู้ด้อยโอกาส และผู้ที่ประสบปัญหาในชุมชน โดยการลดการใช้เครื่องมือทางการเกษตร เพื่อให้เกิดการจ้างแรงงานทางการเกษตรในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ เกี่ยวข้าว หว่านข้าว และงานอื่นๆ เป็นต้น และเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

นอกจากนี้ ยังมีการจัดสรรผลกำไรของกองทุนหมู่บ้าน เพื่อมอบเงินช่วยเหลือผู้สูงอายุในชุมชน ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน สำหรับคนยากจนหรือครัวเรือนในชุมชนที่ประสบปัญหาด้านความเป็นอยู่ ที่ค่อนข้างลำบาก ชุมชนจะให้การช่วยเหลือโดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ และมีการสนับสนุนการสร้างแหล่งอาหารในครัวเรือน เช่น การปลูกผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภค (กบ ปลา ไก่ไข่ สุกร) ส่วนที่เหลือจากการบริโภคจะนำไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ช่องทางหนึ่ง พร้อมทั้งให้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อวางแผนและควบคุมค่าใช้จ่ายในครัวเรือน รวมไปถึงบุคคลใดที่สนใจหรือมีความต้องการที่จะลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ ทางศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านเตยและผู้นำชุมชน ก็ได้มีส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มด้วยการนำทุนของชุมชนมาดำเนินการ เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ด้วยการนำวัตถุดิบในธรรมชาติของชุมชนมาแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ อาทิ การจัดทำปุ๋ยชีวภาพ โดยมี ส่วนผสมของน้ำหมัก เพื่อช่วยในการคัดแยกขยะ และลดรายจ่ายด้านปัจจัยการผลิต การเผาถ่านและผลิต

น้ำส้มคว้นไม่ใช้ในการปราบศัตรูพืชในชุมชน การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว โดยผลิตข้าวหนึ่งพร้อมรับประทาน นำนมข้าวกลิ้ง ตลอดจนการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลาและข้าว โดยผลิตปลาต้ม เป็นต้น

ทั้งนี้ชุมชนบ้านเตยได้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มข้าวมะลิผู้สาวกล กลุ่มโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านเตย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพอัดเม็ด กลุ่มโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์บ้านเตย และกลุ่มส่งเสริมอาชีพอื่นๆ ซึ่งกลุ่มอาชีพเหล่านี้จะมีการส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้ประสบปัญหา และคนยากจน ด้วยให้เข้าร่วมกลุ่มหรือการทำงานตามความเหมาะสม ตลอดจนการส่งเสริมให้มีการจ้างงานและการส่งเสริมอาชีพแก่ผู้สูงอายุ และผู้ประสบปัญหาทางสังคม อาทิ คนยากจน คนว่างงาน นักเรียนที่ต้องการหารายได้ระหว่างเรียน เป็นต้น เพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้ มีรายได้ไปจุนเจือครอบครัว สำหรับผู้ที่ประสบปัญหาภายนอกชุมชน ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และคนในชุมชนได้ให้การช่วยเหลือด้านการให้ความรู้และคำปรึกษาแนะนำ ตลอดจนการเปิดโอกาสให้บุคคล ชุมชน สถานศึกษาที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงานเชิงประสบการณ์ด้านการประกอบอาชีพ ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ณ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านเตยและโรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์

นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มในชุมชนและเครือข่าย ได้แก่ บ้านสระพระ อำเภอโชคชัย บ้านแฝก-โนนสำราญ อำเภอสิดา และบ้านดอนวั อำเภอสีคิ้ว เพื่อจัดตั้งกองทุนข้าวสำหรับการช่วยเหลือกลุ่มผู้ยากไร้ และผู้ประสบภัยในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ อีกทั้งยังมีกลุ่มคนในชุมชนผู้มีจิตอาสาในการช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยน้ำท่วม เป็นอาสาสมัครนำทีมแม่บ้านในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการครัวรัฐบาล (จังหวัดนครราชสีมา) เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมจังหวัดสระบุรี

ภาพรวมกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านเตย

ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากกลุ่มอาชีพในชุมชนบ้านเตย



กิจกรรมด้านการบริหารจัดการชุมชน
การจัดเวทีประชุม/ระดม



การวิเคราะห์ปัญหาของหมู่บ้าน เน้นการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน



ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน



ด้านสุขภาพอนามัย



อสม. มีการส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้านออกกำลังกาย และได้ออกสำรวจข้อมูล พร้อมทั้งให้ความรู้ด้านการป้องกันโรค ทั้งนี้ได้มีการสอบถามปัญหาสุขภาพต่างๆ เพื่อหาทางในการช่วยเหลือและประสานส่งต่อในเบื้องต้น อีกทั้งยังมีการณรงค์การกำจัดขยะมูลฝอย และการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์อีกด้วย

ด้านการจัดการทรัพยากรชุมชน



ชาวบ้านได้ร่วมกันปลูกหญ้าแฝก เพื่อป้องกันหน้าดินพังทลาย และทำปุ๋ยชีวภาพไว้ใช้ในงานเกษตรกรรม โดยเฉพาะในโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้ได้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในชุมชน การฝึกอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์ในชุมชนเพื่อส่งขาย และการประยุกต์ใช้ถังขนาด 200 ลิตรในการเผาถ่าน ซึ่งทำให้ได้น้ำส้มควันไม้ในการปราบศัตรูพืช

ด้านการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน



การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชน ทำให้คนในชุมชนรู้จักวิธีการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อทราบถึงรายรับรายจ่ายของตน และบริหารจัดการเงินได้ดีขึ้น มีการส่งเสริมให้ปลูกพืชผักผลไม้ไว้บริโภคในครัวเรือน เน้นการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพที่ผลิตขึ้นเองในชุมชน การก่อตั้งกลุ่มข้าวมะลิสุ่สากล ทำให้สร้าง

รายได้ให้แก่คนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น รวมไปถึงการตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพอัดเม็ด ซึ่งสร้างรายได้ให้คนในชุมชนอีกทางหนึ่ง

แผนภาพสรุปรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชน ศูนย์เรียนรู้ประจำตำบล



สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6

4.6 กรณีศึกษา ศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ วัดป่านาจาคำ ตำบลจุมจัง

อำเภอภูพานารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

➤ จากอดีตสู่ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชนบท

พระมหาสุภาพ พุทธวิริโย เจ้าคณะตำบลจุมจัง ศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ วัดป่านาจาคำ หมู่ 6 บ้านโคกกลาง ตำบลจุมจัง อำเภอภูพานารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ถ่ายทอดสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนตำบลจุมจัง ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนว่า คนในชุมชนนั้น แต่เดิมอาจกล่าวได้ว่า “ทุกคนก็ค่อยโอกาสหมด ถ้าวิชาครอบงำ ปัญหาใหญ่คือ คนพวกนี้ วิชาครอบงำเหมือน ที่พระอาจารย์เคยมีวิชาครอบงำ และทุกคนก็เคยมีวิชาครอบงำ โอกาสที่จะมีกินก็หายไป โอกาสที่จะมีชีวิตที่ดีก็หายไป โอกาสที่จะไม่มีหนี้มีสินก็หายไป โอกาสที่จะมีสุขภาพที่ดีก็หายไป โอกาสที่จะมีการอยู่กับครอบครัวที่อบอุ่นก็หายไป นั่นคือปัญหาใหญ่” ด้วยปัญหาที่พระมหาสุภาพ ได้กล่าวมานี้ทำให้ คนในชุมชนตำบลจุมจังประสบกับปัญหามากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการทำการเกษตรไม่ได้ผล ทำให้ขาดรายได้ ไม่มีอาชีพที่จะทำให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้เลย ซึ่งก่อนหน้านี้ที่พระอาจารย์จะย้ายมาอยู่ที่ตำบลจุมจัง ก็ได้เล่าให้ฟังว่า “จริงๆ แล้วพระอาจารย์ไม่ใช่คนที่นี้เป็นคนภาคกลาง บ้านอยู่ที่กรุงเทพ และก็บวชอยู่ที่จังหวัดสุพรรณบุรี อายุ 15 ปี 2537 บวชเป็นสามเณร แล้วก็จาริกธุดงค์มาคนเดียว

แล้วก็เดินทางมา 600 กว่ากิโลเมตรมาด้วยเท้าเปล่า โดยมีความคาดหวังว่าค่าไหน่ก้อนอนั้น ตรงนี้เป็นพื้นที่ป่าช้า 43 ไร่ ก็จึงพักปักกลด ที่นี้เพื่อที่จะพักค้าง เพียงชั่วคราวเท่านั้น” ซึ่งนี่คือจุดเริ่มต้นของการที่พระอาจารย์ได้เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในตำบลนี้

เมื่อได้เข้ามาในชุมชน พระอาจารย์ได้พบกับสิ่งที่ปัญหาของชุมชน โดยในเวลานั้นเมื่อ ชาวบ้าน ได้ยินข่าว ชาวบ้านก็มาขอมินต์ให้อยู่แล้วก็ขอให้ช่วยเหลือ โดยพระอาจารย์ได้เล่าถึงที่มาของการช่วยเหลือตอนต้นว่า “พอบอกให้ช่วยเหลือ เราก็ถามว่า ให้ช่วยเหลือเรื่องอะไร เราไม่เก่งสักเรื่องหนึ่ง มีเฉพาะวิชาคิดตัว ให้ศีล สมาทานศีล ก็ได้แค่นั้นแหละ อย่างอื่นทำไมไม่เป็น ชาวบ้านก็บอกให้ โปรดผาย ภาษาอีสานเค้าว่าโปรดผาย คือว่าให้ช่วยโปรด ช่วยอนุเคราะห์หน่อย แล้วให้ทำ ยังไงหละ”

เมื่อชาวบ้านมาขอความช่วยเหลือ เพื่อให้ช่วยหาทางแก้ไขปัญหาในการดับทุกข์ พระอาจารย์จึงได้รู้ถึงปัญหาที่มากมาย ซึ่งพบว่าชาวบ้านที่มีหนี้สินกันมาก ทุกข์ยากกันมาก ด้วยความที่ไม่รู้จะช่วยเหลืออย่างไร ชาวบ้านจึงมาขอให้พระอาจารย์ไปห่วย ขอย่วย ซึ่งในขณะนั้น พระอาจารย์เองก็ให้ห่วยไม่เป็น ชาวบ้านจึงให้พระอาจารย์เล่าความฝันให้ชาวบ้านฟัง ด้วยเหตุนี้พระอาจารย์จึงได้เล่าไปว่า “เราก็เลยบอกว่าวันนั้นเราฝันว่ามีมั่วอยู่ 5 ขา เขาก็ไปตีห่วย ตีเป็นห่วย 45 ห่วยออก 47 มีบางคน ก็ถูกห่วย บางคนก็เลื่อนขึ้นเลื่อนลง แต่คนที่ถูกเค้าบอกว่า มั่วก็ตีเป็น 4 ขา 5 ขา แล้วเขาไปนับเอาหู อีก 2 ข้างใส่ก็ตีเป็น 7 ก็เลยถูก” จากที่พระอาจารย์ได้เล่าสิ่งที่ฝันไปนั้น ก็มีชาวบ้านบางคนคนที่จะถูกห่วย พอถูกก็ได้เงินมา 4-5 หมื่นบาท พระอาจารย์จึงคิดว่าชีวิตเขาน่าจะดีขึ้น แต่กลับกลายเป็นว่าเมื่อเวลาผ่านไป 3 เดือน ทั้งเงิน 4-5 หมื่นบาท และโฉดที่ดินอีก 2 ไร่ก็ตามไปอีก” สิ่งที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการให้ห่วยชาวบ้านนั้นไม่ใช่ทางออกแห่งการดับทุกข์แก่ชาวบ้านแต่อย่างใดเลย ยิ่งจะทำให้กลายเป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้นโดยไม่รู้ตัว

➤ กระบวนการวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งปัญหา

เมื่อเกิดปัญหามากมายทำให้พระอาจารย์ได้เรียนรู้จากชาวบ้านในชุมชนว่า สิ่งที่ชาวบ้านนั้นกำลังหลงผิด ทำให้พวกเขาเหล่านั้น กลายเป็นผู้ค้อยโอกาสทันที กลายเป็นคนยากจนทันที กลายเป็นคนที่เข้าไม่ถึงสวัสดิการต่างๆ ทันที จากบางคนไม่ป่วยก็ป่วย เพราะกายกับสมองกับจิตใจ ก็สัมพันธ์กัน อันที่ป่วยอยู่แล้วก็ป่วยหนักมากขึ้น ครอบครัวก็แตกสาแตกขาด ด้วยปัญหาดังกล่าว จึงทำให้พระอาจารย์มาทบทวนและวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งปัญหาว่า “อาตมา ก็เลยคิดว่า ไม่เข้าท่าละ ความทุกข์เกิด ตรงนี้ไม่สามารถแก้ปัญหาคความทุกข์ของเขาได้จริง พระอาจารย์เลยเปลี่ยนวิธีการเป็นพานั่งปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ เพื่อให้เขามีสติ พอเขามีสติแล้ว ความทุกข์ของเขาที่มีมันหายไป อย่างมีหนี้สินอยู่ 3 แสนก็หายไปได้ภายใน 10 นาที” จากกระบวนการคิดดังกล่าว พระอาจารย์จึงได้พาให้ชาวบ้านมีสติ นั่งปฏิบัติธรรมเพื่อบำบัดความทุกข์ แต่ผลที่เกิดขึ้นตามมานั้น กลับกลายเป็นว่า “พอนาทีที่ 31 ลืมตาขึ้นมาหนี้ยี้ก็กลับมาเหมือนเดิม มันคือยาแก้ปวด มันคือยาระงับปวด ระงับทุกข์เพียงชั่วคราว คือ การมีสติ พระอาจารย์ทำให้คนมีสติได้ แต่พระอาจารย์ยังทำให้คนมีปัญญาไม่ได้ในยุคนั้น” ซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหารูปแบบนี้ก็ได้มีการดำเนินมาอยู่หลายปี จนทำให้เห็นว่า ชีวิตคนในชุมชนนั้นก็มืดแยบยลเรื่อย ๆ ซึ่งพระอาจารย์กล่าวว่า “เพราะว่าเวลาดอกเบี๊ยนคารมมันขึ้น นั่งสมาธิดอกเบี๊ยน มันไม่นั่งด้วย เดี๋ยวจกกลมดอกเบี๊ยมัน ไม่นั่งด้วย ภาวนาดอกเบี๊ยมัน ไม่นั่งด้วย ดอกเบี๊ยมัน

ก็ขึ้นของมันต่อไป” ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระอาจารย์เลยคิดว่า “เราทำอย่างนั้นระบับทุกข์ได้เพียงชั่วคราว แต่ไม่สามารถดับทุกข์ได้จริง”

จากวิธีการมากมายที่พระมหาสุภาพ ได้ลองผิดลองถูกไปพร้อมๆ กับคนในชุมชน จึงทำให้พระอาจารย์เองได้พิจารณาถึงเหตุและผล ปัญหาและสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหา แล้วจึงคิดต่อไปว่า “ถ้าขึ้นเป็นเช่นนี้แล้ว ธรรมอะไรต่างๆ เราก็มีแต่ทำไมเราถึงไม่สามารถช่วยเหลือคนได้ ธรรมที่เราเอามาสอนคนไม่ถูกทางหรือ? ก็ไม่ใช่ ก็ถูกทางนะ เลยคิดว่า เอ๊ะ! แล้วเป็นเพราะอะไร เป็นเพราะเราไปไม่ถึงหรือ พาคนไปไม่ถึง แล้วทำอย่างไรให้ไปถึง ก็ไม่รู้เหมือนกัน นั่นในเมื่อไม่รู้ก็ต้องออกแสวงหา” จากจุดนี้จึงทำให้พระอาจารย์เริ่มออกแสวงหาความรู้จากที่ต่างๆ มากมาย

➤ ขั้นตอนการวางแผนเพื่อการแก้ไขปัญหา

จากจุดเริ่มต้นที่คิดว่าจะออกแสวงหาความรู้ เพื่อนำมาดับทุกข์ให้กับคนในชุมชน ทำให้พระอาจารย์ใช้เวลาเกือบ 10 ปี ออกไปแสวงหาความรู้ต่างๆ โดยท่านได้กล่าวว่า “ก็ไปดูศูนย์เรียนรู้ที่วัดใหญ่ วัดเล็ก วัดพระธรรมกาย สันติอโศก พุทธภาวนา อาจารย์ต่างๆ ท่านพุทธทาส ไปมาหมดเลย รวมถึงแม้กระทั่งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต่างๆ ทั้งของภาครัฐ ภาคเอกชน ไปเพื่อหาคำตอบมาให้ได้ว่ามันมีวิธีการไหนบ้างไม่เกี่ยววิธีการ แต่ว่าเป้าหมาย คือ ดับทุกข์ให้คน แค่นั้นเอง” และผลจากการออกแสวงหาความรู้สุดท้ายพระอาจารย์ก็กล่าวว่า “ก็ได้ตำราเทวดามาเล่มหนึ่ง คือไม่เคยรู้ว่ามิดำราเศรษฐกิจพอเพียง ที่ในหลวงเขียนขึ้นมาได้มากก็ดีมากเลย เพราะพระอาจารย์ล้มเหลวในการช่วยเหลือคนมาสองครั้งแล้วนะ ครั้งแรกก็คือห่วย ครั้งที่สองก็คือการนั่งสมาธิอย่างเดียว แต่ไม่ถึงปัญญา”

เมื่อได้ศาสตร์พระราชามา พระอาจารย์ก็นำความรู้นั้นมาสอนให้แก่ชาวบ้าน เป็นครั้งที่สาม ซึ่งก็พบว่า “ครั้งที่สามก็ล้มเหลวอีก เพราะได้วิชามาแล้วก็มาสอนชาวบ้าน คนพวกแรกๆ ก็รุ่นพวกยายไข่ มีประมาณ 4-5 คน ก็มาเรียนรู้ มาทำน้ำหมักชีวภาพ ทำอย่างอื่นยังไม่เป็นก็ทำน้ำหมักชีวภาพก่อน ตั้งใจสอนมาก คน 300 หลังคาเรือน ไม่มีคนสนใจเลยสักคนเดียว 5 คนที่ได้มานี้คือดึงมาใช้ กุศโลบายต่างๆ ในการดึงมา มาคุย มาอบรม อบรมแล้วก็ดีใจมากๆ แล้วเค้าก็เรียนรู้ เรียนรู้แล้วก็กลับไป 3 วันตามไปดูไม่มีใครทำ แม้แต่คนเดียว เหตุผลที่เค้าไม่ทำ เค้าบอกว่าไม่มีทุน พอไม่มีทุนปั๊บ พระอาจารย์ก็เอาละ คือตอนนั้นมีเงินอยู่ห้าพัน ก็เอเงินห้าพันนี้ให้ไปซื้อถังน้ำหมักชีวภาพมาแจก ให้ไป 5 ชุด เหลือเงินก็กากน้ำตาล เหลือเงินก็กล้าไม้ กล้าพริก กล้ามะเขือ กล้าผักชี กล้าอะไรต่างๆ อย่างนี้ก็เอามา มาแจกแล้วก็คิดว่า งานเดินได้แน่นะ อีก 7 วันตามไปดูนะ ปรากฏว่า ถังน้ำหมักเอาไปใส่ข้าวสาร กากน้ำตาลก็เอาไปให้วัวกินซะ กล้าไม้ก็ตายอยู่ข้างโอ่ง เราก็เลยคิดว่า คนที่จนนี้ไม่ใช่จนเฉพาะเรื่องเงินอย่างเดียวนะ ที่แรกบอกไม่มีเงิน แต่พอเอาของไปให้แล้วก็บอกว่าทำไม่ได้อีกเหมือนเดิม เป็นเพราะเค้าจนใจ เราเลยคิดว่า ใครคือตัวปัญหา ใคร อะไร คือสิ่งที่ทำให้เค้าเดินหน้าไม่ได้ คั้นไปคั้นมาจึงไปพบตัวการอยู่ตัวหนึ่ง คนสำคัญอยู่คนหนึ่งที่ทำให้เค้าไม่สามารถเดินหน้าไปได้ คนๆ นั้นคือตัวพระอาจารย์เอง พระอาจารย์เองแหละที่เป็นตัวปัญหา” จากที่พระอาจารย์เริ่ม

คิดวิเคราะห์ถึงปัญหา และได้ลองหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหลากหลายวิธี ทำให้ท้ายที่สุด เกิดการพินิจพิจารณาถึงต้นเหตุแห่งปัญหา จึงได้มีการวางแผนที่จะแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง ซึ่งพระอาจารย์มองว่า ตัวพระอาจารย์เองนั่นแหละ คือจุดเริ่มของปัญหาทั้งหมด

ด้วยเหตุนี้จึงเริ่มกระบวนการคิดใหม่ ทำใหม่ เริ่มกระบวนการทุกอย่าง ซึ่งพระอาจารย์มองว่า “ที่พระอาจารย์รู้จริง แต่ไม่รู้แจ้ง ไม่รู้แจ้ง เพราะตัวเองไม่ได้ทำ ไอ้ที่พูดๆ สอนๆ แก่คือตัวเองไม่ได้ทำเลย พระอาจารย์ก็เลยปิดวัด เลิกไม่สอนเค้า ทำกับเด็กวัด 3 เดือนต่อมาได้เรื่อง เริ่มทำหลุมพอเพียง เริ่มทำอะไรต่ออะไร เอาคนมาเรียนรู้ เอามาดูเอามาอยู่ จากนั้นปั๊บ ก็เลย อ้อ...ถ้าอย่างนี้ทำได้ แสดงว่าเทคนิคสำคัญในการช่วยเหลือคนก็คือ โมเดลชัด case study ต้องใช้ โมเดลพระอาจารย์ไม่ชัด พระอาจารย์จึงทำโมเดลตัวเองให้ชัดเจน”

พอคิดได้เช่นนั้น ภารกิจต่อไปที่วางแผนคือ “ทำ case study ทำกรณีศึกษา ก็เอาคนชุด 5 คนแรก ตามไปดูถึงที่ไร่ที่นาที่แปลงเลย ใครไม่มีปัจจัยเรื่องไรก็ทำ ดินไม่ดีก็เอามูลลงไปให้ แต่ว่ามีเงื่อนไข รับ 1 ต้องคืน 2 ตัว แล้วหมูก็น่าไปปลูกปุ๋ยชีวภาพให้ได้ หมู 4 ตัวปลูกปุ๋ยให้ได้สัปดาห์ละ 250 กิโลกรัม ถ้างั้น 4 สัปดาห์ เดือนหนึ่งก็ได้ 1 ตัน ปุ๋ย 1 ตัน มันมากพอที่จะเปลี่ยนดินร้ายให้กลายเป็นดินดีได้” ซึ่งที่ได้ลงมือทำของพระอาจารย์นี้ มาจากศาสตร์พระราช ในเรื่องของการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหลังจากได้มีการวางแผนและทดลองทำในพื้นที่ของกลุ่มเป้าหมายแรกที่ทดลอง ทำให้พระอาจารย์ได้นั่งทบทวนและสะท้อนความจริงที่เกิดขึ้นมาว่า “บางทีเราก็นั่งน้ำตาซึม ไม่ได้เสียใจ แต่เราปลง ปลงอนิจจัง สังขาร ปลงความทุกข์ของตัวเราเองที่คิดว่า ทำไมเราหลงทางมาตั้งนาน ทำไมเราไม่พบวิธีนี้ตั้งนาน ซึ่งวิธีนี้นั้นไม่ได้ยากเลย ย่างมาก วิธีการจัดการตัวเองและวิธีการจัดการคน ไม่ยากเลย แต่อะไรมันบังตาเราอยู่ ถ้าเราช่วยเค้าได้ตั้งแต่สมัยโน้น เค้าก็คงไม่ลำบาก แต่เอาละ ทุกอย่างมันก็ต้องมีจุดเริ่มต้น เราก็เริ่มต้นตั้งแต่ตรงนั้น คนก็เริ่มชัดเจนขึ้น”

พระอาจารย์ได้เล่าให้ฟังว่า “ยายไข่ เป็นเคสแรกๆ เรียกว่า “ไข่โมเดล” ยายไข่จากอดมือกินมือ ก็มีอาหารกินจากหนี้สินมืออยู่แสนกว่าบาท ไม่สามารถมองเห็นหนทางที่จะปลดหนี้ได้” ซึ่งปัญหาจากเคสของยายไข่ ก็ได้ทำให้มีการวางแผนหาแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้ ซึ่งผลปรากฏว่า “ยายไข่เองก็สามารถปลดหนี้ได้ภายใน 3 ปี พอปลดหนี้ได้ก็มีความมั่นคงทางอาหาร มีอาหารกินครบสามมื้อ มีปลาอยู่หลายพันตัว มีหมู หมา เป็ด ไก่ มี 2-3 ร้อยตัว วัวควายเคยมีถึง 20 กว่าตัว หมูมี 40 กว่าตัว แล้วตอนนี้ก็มีไม้ยืนต้นมีมูลค่ามากถึง 60 ล้านบาท แล้วก็มีความมั่นคงทางอาหาร รายได้ต่างๆ ชีวิตก็ดีขึ้นเป็นลำดับ จนเรียกได้ว่ายายไข่เป็นคนแห่งความสุขไปแล้ว” จากกรณีไข่ เกิดขึ้นจากการวางแผนและลงมือทำ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นเป็นการทดสอบให้เห็นได้ว่าทฤษฎีดังกล่าวสามารถใช้ได้จริง ซึ่งแนวคิดของพระอาจารย์ก็คือ “หลังจากนั้นพอเคสที่

หนึ่งได้แล้ว เคสที่สองที่สามถ้าทฤษฎีมันใช่ เคสที่สองที่สามมันก็ต้องใช่ ทำมาสองสามเคสมันก็เริ่มชัดขึ้นๆ ตอนนั้นก็เลยขยายเครือข่าย ทั้งในจังหวัดกาฬสินธุ์ มี 4,000 กว่ารายที่ทำแบบนี้ ทั่วประเทศ 40,000 กว่ารายที่ทำแบบนี้ แล้วก็ตัวที่โฟกัสจริงๆ ก็ที่อำเภอภูผินาญณ์ แล้วก็ที่พุดมาเมื่อก็เราเรียกว่าระบบการพึ่งตนเอง ให้คนแต่ละคนพึ่งตนเองก่อน พอคนเริ่มพึ่งตนเองได้แล้วก็ทำเรื่องที่สอง ที่ในหลวงสอนไว้ว่า การพึ่งพากันเอง รวมไปถึงการไม่ต้องรอการช่วยเหลือจากรัฐเพียงอย่างเดียว ไม่ต้องคิดว่าตนเองเป็นภาระ แต่เราตากหากที่คือพลัง พลังที่ช่วยชาติได้ การช่วยชาติก็คือการช่วยตัวเองให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ ช่วยแบ่งเบาภาระของชาติได้ ตรงนี้เอง ก็เลยเริ่มเกิดระบบพึ่งพากันเอง ใครมีหมู ใครรับหมูจากวัดไป 4 ตัว ก็กิน 8 ตัว แล้ว 8 ตัวเราก็ขยายให้ได้อีก 2 คน ในปี 2553 เริ่มต้นที่หมู 100 ตัว ปี 54 จะมีอยู่ 200 ปี 55 จะมี 400 ปี 56 จะมี 800 มูลค่า 800,000 บาท ตัวละ 1,000 บาท ปี 57 มี 1,600 ตัว มูลค่า ล้านหกแสนบาท ปี 58 มี 3,200 ตัว มูลค่า สามล้านสองแสนบาท จะมีมากขึ้น 1 เท่าตัว ตลอดทุกปี จะมีบางที่ที่ไม่ถึงหนึ่งเท่าตัวบาง เช่น คายด้วยโรคระบาดบ้าง อะไรบ้าง ความไม่มีระเบียบวินัยของเกษตรกรบางคนก็เอาไปก็จัดการปัญหาไม่ได้แล้วคิดนั้นคิดนี้ก็จะมีการที่รู้ไหล แต่ก็ตามแก้ปัญหา ก็ไม่ใช่ทั้งหมด ก็ประมาณ 5-10 เปอร์เซ็นต์ ของประชากรหมูที่มีอยู่ตอนนี้เราก็แก้ปัญหา พัฒนางานมันก็มั่นคงขึ้น คือระบบที่ 2 ที่เราเรียกว่า ระบบการพึ่งพากันเอง พอพึ่งพากันเองแล้วอาหารเราก็เริ่มมีกินมากขึ้นๆ ก็เริ่มมีกำลังแจกจ่ายชุมชน ให้กับคนที่ตนเองด้อยกว่าตนเอง”

นับจากวันนั้นเป็นต้นมา พระมหาสุภาพ พุทธวิริโย จึงได้เริ่มโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ด้วยการลองผิดลองถูกแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ จนมาในปี พ.ศ. 2547 จึงได้มาค้นพบจุ่มจิงโมเดล 1 ไร่อย่าไม่จน และในปี พ.ศ. 2552 จึงได้ดัดแปลงมาเป็น “หลุมพอเพียง” ซึ่งหลุมพอเพียงเป็นนวัตกรรมและเครื่องมือหนึ่งที่ทรงพลังเท่าที่เคยพบมา ซึ่งโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเริ่มต้นที่วัดป่านาคำ และได้ขยายผลไปยังชุมชนอื่น และสถานศึกษาต่างๆ

➤ กลยุทธ์การเข้าถึงสวัสดิการของคนในชุมชน

ศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ วัดป่านาคำ ได้นำเอาเครื่องมือที่มีชื่อว่า หลุมพอเพียง มาใช้ในการทำการเกษตรแบบพอเพียง 1 ไร่อย่าไม่จน ประสบผลสำเร็จอย่างงามขณะนี้ได้ขยายผลไปยังชุมชนและสถานศึกษารวมกว่า 4,000 รายแล้ว ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ ได้สร้างแนวทางในการเข้าถึงสวัสดิการของคนในชุมชนหลายๆ ด้าน โดยขั้นต้นคือเรื่อง บังคับ 4 ที่ทุกคนสามารถเข้าถึง มีกินมีใช้มีการดูแลสวัสดิการของคนในชุมชนจากฐานสวัสดิการชุมชน ไม่ใช่เพียงแต่รอการจัดสวัสดิการให้จากภาครัฐเพียงอย่างเดียว สิ่งเหล่านี้เกิดจากการที่สังคมไทยเป็นสังคมที่มีทุนทางสังคม โดยเฉพาะวัด ซึ่งมีอยู่ จำนวน 39,276 วัด ซึ่งครอบคลุมเกือบทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ จึงเป็นโอกาสสำคัญที่ภาครัฐและทุกภาคส่วนจะได้ร่วมกันขับเคลื่อนปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงสู่ประชาชนและชุมชน โดยผ่านกลไกของวัด เชื่อมโยงกับหลัก “บวร” ซึ่งจะเป็นการ เชื่อมโยงทั้งหลักธรรมสู่ประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ประชาชนสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชน มีความเข้มแข็งเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน แล้วขยายผล ในวงกว้างออกไปสู่สังคมและประเทศชาติให้มีความ เข้มแข็งตามไปด้วย เป็นความเข้มแข็งที่มั่นคงดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัว ที่ว่า “...เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐาน ของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือน เสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารได้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่ คน ส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป...”

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้แนวคิด จุมจังโมเดล เป็นจุดเริ่มต้นของทุนทางสังคมที่สำคัญที่ทำให้คนในชุมชน ที่นี้ และชุมชนอื่นๆ ที่ได้เข้ามาเรียนรู้ ได้เข้าถึงสวัสดิการชุมชนมากขึ้น พอมีอยู่ มีกิน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็ทำให้สามารถเข้าถึงบริการสวัสดิการสังคมต่างๆ ของภาครัฐมากขึ้นเช่นกัน

➤ **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดกับการประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน**

“จุมจังโมเดล” จากจุดเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหาความยากจน ทำให้แนวคิดนี้ได้ปรับเปลี่ยนเพื่อนำมาช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสมากมายในตำบล และพื้นที่อื่นๆ ที่เข้ามาเรียนรู้และนำไปปฏิบัติ ซึ่งนอกจากการใช้จุมจังโมเดลในการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเพื่อการแก้ไขปัญหากลุ่มผู้ด้อยโอกาส และผู้จากจนในตำบลจุมจังแล้ว พระมหาสุภาพ ก็ได้มีการก่อตั้งกลุ่มฮักแพงแบ่งปัน โดยมีที่ตั้งอยู่ที่นาแปลงรวมอยู่ภายในบริเวณแปลงนาของ นายเชาวลิต วิชัย ตรงข้ามหมู่บ้าน บุ่งคล้า หมู่ 5 ตำบลบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และสำนักงานชั่วคราวอยู่ในตึกกายภาพบำบัด โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชกุฉินารายณ์ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

โดยที่ “กลุ่มฮักแพงแบ่งปัน” ที่ได้ก่อตั้งขึ้นมานี้เป็นกลุ่มที่ดำเนินการมาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2546 มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำเรื่องอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นชาวนา ซึ่งจุดเริ่มต้นนั้นมียู่ว่า เมื่อชาวบ้านนั้นทำนาไปได้ระยะหนึ่งก็ประสบปัญหาเรื่องของราคาผลผลิตตกต่ำ จนประมาณปี พ.ศ. 2556 พระอาจารย์มหาสุภาพ พุทธวิริโย เป็นผู้ริเริ่มชวนชาวบ้านคุยที่วัดป่านาคำ บ้านโคกกลาง ตำบลจุมจัง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และได้มีการปรึกษาหารือกันภายในกลุ่มว่าจะเพิ่มราคาผลผลิตข้าวได้อย่างไร และจะไปขายที่ไหน ซึ่งในขณะนั้นทางโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชกุฉินารายณ์ (รพ.กุฉินารายณ์) ได้มีการทำงานกับผู้พิการในเรื่องของการส่งเสริมอาชีพและกำลังพยายามทำตลาดให้ผู้พิการ จึงได้มาชวนให้กลุ่มฯ นำผลผลิตไปขาย ที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชกุฉินารายณ์

กลุ่มนี้จึงได้มีการเริ่มต้นขึ้นมาจากการแปรรูปข้าวเป็นข้าวกล้อง ข้าวเกรียบ และข้าวต้มมัด แล้วนำมาวางจำหน่ายใน ตลาดศุภสุภาพซึ่งมีทุกวันศุกร์เวลา 06.00-12.00 น. หน้าโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชกุฉินารายณ์ รวมทั้งได้นำผัก ผลไม้ จากแปลงของสมาชิกไปขายด้วย ซึ่งกลุ่มได้รับงบประมาณก้อนแรกเป็นทุนใน การทำตลาดจากบริษัท โอสดสภา จำกัด

ในช่วงปี พ.ศ. 2556 ที่กลุ่มได้ไปขายของที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชกุฉินารายณ์ได้ระยะหนึ่งมีนายเชาวลิต วิชัย นายบ้าน เพื่อกแก้ว นายประจักษ์ ลือฉาย นำข้าวสีที่ปลูกในแปลง เช่น ข้าวหอมมะลิแดง ข้าวหอมนิล ข้าวเก่า มาขายที่ รพ.กุฉินารายณ์ มีแพทย์ พยาบาล ซื้อข้าวดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง จากนั้นเพื่อนผู้ค้าในตลาดก็ซื้อด้วยเหตุเพราะเวลาประชุมกันจะเฝ้าถามกันว่าข้าวสีมีคุณสมบัติอย่างไร จึงอยากลองชิม ซื้อไปกิน พอซื้อไปกินแล้วจึงอยากปลูกกินเองเพื่อประหยัดและยังสามารถจำหน่ายได้ด้วย

➤ จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ

จากการลองผิดลองถูก และการศึกษาผ่าน Case Study ต่างๆ ทำให้พระอาจารย์ได้สร้างแนวทาง การแก้ไข ปัญหาความยากจนให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ตำบลจุมจัง โดยเริ่มจากการทำเกษตร 1 ไร่ ไม่ยากไม่จนด้วย เครื่องมือที่มีชื่อว่า “หลุมพอเพียง” ซึ่งทำได้ไม่ยาก

“หลุมพอเพียง” เป็นการขุดหลุมเพื่อปลูกต้นไม้ โดยวัดขนาด กว้าง 2 เมตร ลึก 2 เมตร คือ 1 หลุม และใน 1 หลุมนี้จะต้องมีพืช 4 ชนิดปนกัน คือ พืชเลื้อย 1 ขึ้นดิน 4 ผลัด 5 ปัญญาอ่อน 10 โดยสื่ออย่างนี้จะต้องอยู่ในหลุมเดียวกัน นี่คือนิยามของ “หลุมพอเพียง”

แนวคิดของพระอาจารย์คือการมองว่า “ไม่ต้องรอถึงเกษียณแล้วค่อยทำ ยิ่งทำไว้มิได้ผล เด็กที่ทำได้ตั้งแต่อายุ 15 ปี ตอนนี้อยู่ปี 2 ปี 3 เวลาผ่านไปประมาณ 6 ปี ปรากฏว่าไม้สักของเขาสูงประมาณ 5-7 เมตรแล้ว บางต้นสูงเกือบ 10 เมตรแล้ว หนึ่งหลุมก็มีไม้สัก 1 ต้น มีพุง 1 ต้น ยางนา 1 ต้น อะไรอย่างนี้ 1 หลุมเท่ากับมีเงินฝากปีละ เท่ากับเด็กคนนี้มีเงินฝากวันละ 1,600 บาท เพราะว่าไม้ขึ้นต้น 1 ต้นเท่ากับ 2 หมื่น บาท ถ้ามันอายุครบ 20 ปี หารมา 1 ปี ก็ปีละ 1,000 บาท ต่อ 1 ต้น 365 วันก็ตกวันละ 30 บาทกว่า ถ้า 10 ต้นก็ 30 ร้อยต้นก็ 300 บาท ก็มีมากกว่า พันต้น ก็วันละ 3,000 กว่า 1 หลุมก็คือ 4 ต้น เป็นไม้ผล 1 ต้น และไม้ยืน ต้นแบบนี้ 3 ต้น 1 ไร่ก็จะมีทั้งหมด 300 ต้น แต่คนหนึ่งจะมี 10 ไร่ 20 ไร่ ทำแบบสนุกสนาน เป็นลำเป็นสัน และมองเห็นอนาคต ทั้งที่ผ่านเงินและไม่ผ่านเงิน ผ่านเงินก็คือตัดขายได้ต้นละ 2 หมื่น ที่ไม่ผ่านเงินคือที่แน่ๆ จะมีบ้านไม้สักอยู่หลังละ 20 ล้านบาท โดยที่ไม่ต้องมาผ่านเงินก็ตัดแล้วปลูกได้เลย ไม่ต้องมาตัดแล้วค่อย เอาไปขาย พอขายได้แล้วค่อยเอาเงินมาปลูกมันเป็นสัจจะของสรรพวิชา” จากแนวคิดดังกล่าวที่ได้มีการ ทดลองทำจริงแล้วครั้งแล้ว จนตอบโจทย์การแก้ปัญหาคความยากจนของคนในชุมชน จนสามารถพึ่งตนเองได้ มีอยู่มีกินปลอดภัย และสร้างอาชีพให้คนในชุมชนมากมาย ได้สะท้อนกลับออกมาให้พระอาจารย์ตระหนักได้ ว่า พระอาจารย์นั้นไม่ได้มองว่า “ศาสตร์พระราชา ไม่ได้เป็นวิชาของกษัตริย์พระองค์หนึ่งของประเทศไทย เท่านั้น แต่ศาสตร์พระราชาเป็นศาสตร์ของจักรวาล ที่มีความสัมพันธ์และก็มีผลต่อทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งในรายปัจเจก และทั้งรายสังคม และทั้งประเทศไหนที่เอาศาสตร์พระราชาไปใช้จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ตามภูมิโนวัณนั้นๆ ได้” ด้วยวิธีคิดนี้ ทำให้โมเดลของหลุมพอเพียง กลายเป็นพระเอกของเรื่อง ที่นำพาให้เกษตรกรหลุดพ้นจาก ห่วงโซ่แห่งปัญหามากมาย ด้วยจุดเริ่มต้นแค่เพียงว่า การนำพืช 4 ชนิดมาผสมผสานกัน โดยมีกล้วยซึ่งเป็นไม้ พืชเลื้อย มีพืชอ่อนแอหรือที่สอนชาวบ้านว่าพืชปัญญาอ่อนเช่น พริก มะเขือ ผักต่างๆ มีพืชผลัดก็คือพืชที่ เข้มแข็ง เช่น มะละกอ ผักพื้นเมืองต่างๆ เป็นต้น และพืชที่สี่ คือไม้ยืนต้น ซึ่งเป็นความคาดหวังจริงๆ ของ หลุมพอเพียง เป็นไม้ยืนต้นเพื่อการใช้สอย เช่น ยางนา ไม้สักทอง สะเดา ยางพารา มะพร้าว มะนาว ส้มโอ เป็นต้น ทั้งนี้ถ้ารอผลผลิตจากไม้ยืนต้นอย่างเดียวต้องรอ 3-10 ปี จึงจะได้ผล ในขณะที่เดียวกันถ้าปลูกแต่พืช อ่อนแออย่างเดียวซึ่งมีอายุสั้นก็จะปลูกตลอดไป แต่ถ้าปลูกผสมผสานกันโดยมีกล้วยเป็นพืชพืชเลื้อยก็จะทำให้ พืชทั้ง 4 ชนิดโตขึ้นได้พร้อมกันอย่างสมดุล และที่สำคัญทำให้มีอยู่มีกิน มีรายได้จากหลุมพอเพียงตั้งแต่ปี

แรกๆที่เริ่มปลูก ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้หลุมพอเพียง กลายเป็นเครื่องมือสู่ความสำเร็จในการทำเกษตรแบบพอเพียง

โดยที่หลุมพอเพียง เครื่องมือสู่ความสำเร็จในการทำเกษตรแบบพอเพียงนั้น ได้กลายเป็น นวัตกรรม การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงสู่การแก้ไขปัญหาของผู้ด้อยโอกาสในชุมชนกรณีศึกษาความสำเร็จ “หลุมพอเพียง เครื่องมือทรงพลังสู่ความสำเร็จในการทำเกษตรแบบพอเพียงของจังหวัด กาฬสินธุ์” ศูนย์พัฒนา คุณธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ วัดป่านาจา ได้นำเอาเครื่องมือที่มีชื่อว่า “หลุมพอเพียง” มาใช้ในการทำการเกษตรแบบพอเพียง 1 ไร่ไม่ยากไม่จน ประสบผลสำเร็จอย่างงามขณะนี้ ได้ขยายผลไปยังชุมชนและสถานศึกษารวมกว่า 4,000 รายแล้ว ซึ่งหลุมพอเพียงนี้สามารถที่จะสร้างหลุมไว้ตามหัวไร่ปลายนา มุมบ้าน หลังครัว ขอบบ่อน้ำ ริมทางเดินได้หมด ซึ่งวิธีการบริหารจัดการสิ่งที่อยู่ในหลุมเริ่มจาก เตรียมพื้นที่ตามขนาดที่กำหนด แล้วก็ปลูกหญ้าแฝกเป็นรูปวงกลมหรือเป็นบล็อกสี่เหลี่ยม จากนั้นปลูกไม้ในหลุมนี้ ลงได้ถึง 4-5 ประเภทในหลุมเดียว เพื่อลดการระเหยน้ำปลูกซ้ำ และเกื้อต่อการกำจัดศัตรูพืชเพราะให้ทุกอย่างเกื้อกูล

หลังจากที่ได้มีการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดรูปแบบ หลุมพอเพียง ที่ชัดเจน กลายเป็นโมเดลในการทำหลุมพอเพียง โดยกำหนดให้ต้นไม้ที่จะปลูกในหลุมแบ่งเป็น 5 ประเภท

1. **ไม้พื้เลียง** เป็นไม้ที่ให้ร่มเงา เก็บน้ำ เก็บความชื้นโดยเฉพาะช่วงร้อนหรือหน้าแล้ง เช่น กล้วยน้ำว่า กล้วยหอม ควรปลูกทางทิศตะวันตก เพราะช่วยบังแสงช่วงบ่ายที่อากาศร้อนจัด เป็นพื้เลียงให้พืชที่ไม่ชอบแดดจัดมาก ได้กล้วยเครือแรกเมื่อปลูก 1 ปี ก็ตัดทิ้ง ปล่อยให้ใหม่ให้ทำงาน

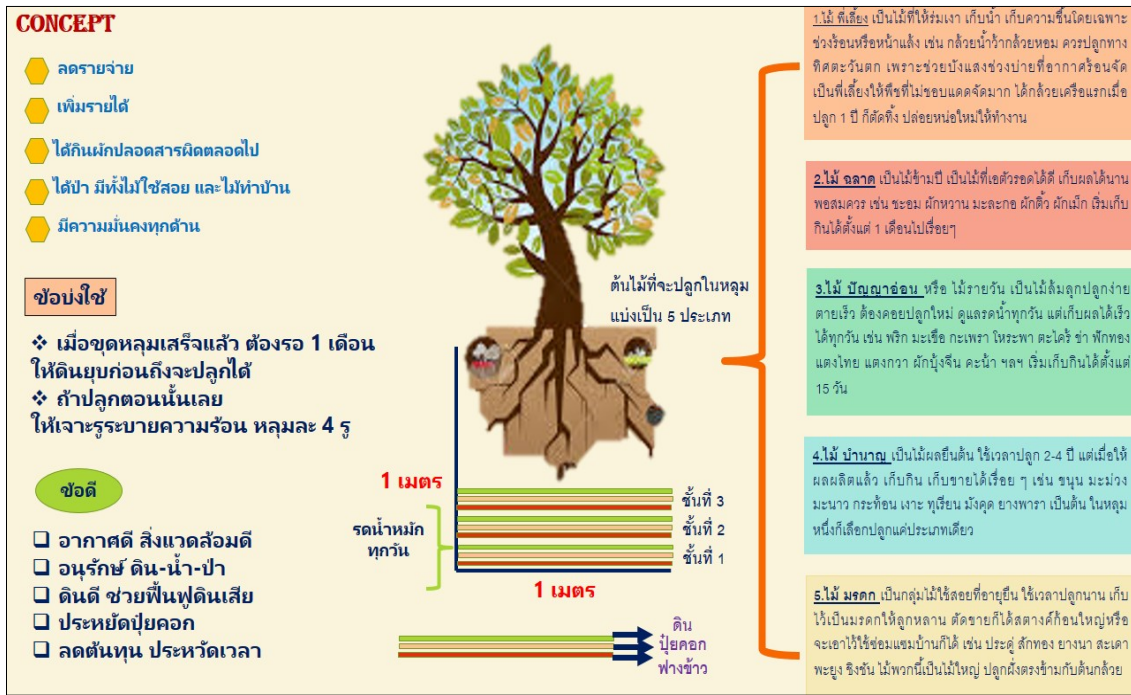
2. **ไม้ฉลาด** เป็นไม้ข้ามปี เป็นไม้ที่เอดัวร์อดได้ดี เก็บผลได้นานพอสมควร เช่น ชะอม ผักหวาน มะละกอ ผักติ้ว ผักเม็ก เริ่มเก็บกินได้ตั้งแต่ 1 เดือนไปเรื่อยๆ

3. **ไม้ปัญญาอ่อน หรือ ไม้รายวัน** เป็นไม้ล้มลุกปลูกง่าย ตายเร็ว ต้องคอยปลูกใหม่ ดูแลรดน้ำทุกวัน แต่เก็บผลได้เร็ว ได้ทุกวัน เช่น พริก มะเขือ กะเพรา โหระพา ตะไคร้ ข่า พักทอง แดงไทย แดงกวา ผักบุ้งจีน กระน้ำ ฯลฯ เริ่มเก็บกินได้ตั้งแต่ 15 วัน

4. **ไม้บ้านาญ** เป็นไม้ผลยืนต้น ใช้เวลาปลูก 2-4 ปี แต่เมื่อให้ผลผลิตแล้ว เก็บกิน เก็บขายได้เรื่อยๆ เช่น ขนุน มะม่วง มะนาว กระท้อน เงาะ ทุเรียน มังคุด ขางพารา เป็นต้น ในหลุมหนึ่งก็เลือก ปลูกแค่ประเภทเดียว

5. **ไม้มรดก** เป็นกลุ่มไม้ใช้สอยที่อายุยืน ใช้เวลาปลูกนาน เก็บไว้เป็นมรดกให้ลูกหลาน ตัดขาย ก็ได้ สดากก็อ่อนใหญ่หรือจะเอาไว้ใช้ซ่อมแซมบ้านก็ได้ เช่น ประดู่ สักทอง ขางนา สะเดา พะยูง ชิงชัน ไม้พวกนี้เป็นไม้ใหญ่ ปลูกฝังตรงข้ามกับต้นกล้วย

แผนภาพ โมเดล “หลุมพอเพียง”



➤ **ปรากฏการณ์เศรษฐกิจพอเพียงกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน และจุดเริ่มต้นที่**
สานต่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

สิ่งต่างๆ ที่ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เกิดจากแนวคิดของพระอาจารย์ที่มองเห็นเรื่องของการนำนวัตกรรมดังกล่าวไปช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ไม่ว่าจะเป็นคนพิการ ผู้ติดยาเสพติด หรือกลุ่มคนยากจนต่างๆ ซึ่งพระอาจารย์ได้สะท้อนความเป็นคนด้อยโอกาส คนที่ขาดโอกาสว่า “เราพบว่าพลังของคนที่ย่อยน้ยมีพลังมาก ไม่ได้น้อยกว่าคนที่มีย ถ้าเราทำให้เค้ายืนได้ เพราะคนพวกนี้จะมีรู้ซึ่งดีกับคำว่า ถ้าหาก รู้ซึ่งดีกับคำว่าอดอยาก รู้ซึ่งดีกับคำว่าทุกข์ รู้ซึ่งดีกับคำว่าถูกทิ้ง คนพวกนี้ถูกทิ้งมาก่อน แล้วพอตนเองมีโอกาสแล้วจึงไม่ทิ้งคนอื่น”

จากจุดเปลี่ยนตรงนี้ จึงทำให้เกิดความพยายามที่จะช่วยเหลือแบ่งปัน ซึ่งได้พบว่าคนในเมืองมักจะมาบอกว่า “ฉันมีเงินนะ แต่ฉันไม่มีเวลา ฉันมีทีนะ แต่ฉันไม่มีเวลา แต่ฉันมีเงิน ทำยังไงถึงจะได้ร่วมโครงการ ทำอย่างไรจึงจะได้กินอาหารปลอดสาร” ด้วยสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเชิงประจักษ์ และคนที่ได้โอกาสต่างพร้อมที่จะให้คนในชุมชนและสังคมร่วมกันสร้างสังคมใหม่ที่เป็นสุข และอยู่ร่วมกันภายใต้ความพอเพียง จึงทำให้หมอที่โรงพยาบาลภูจินารายณ์ก็เลยบอกว่า ช่วยมาขายให้หน่อย ก็เลยไปขายให้ที่โรงพยาบาลภูจินารายณ์ ซึ่งพระอาจารย์ได้เล่าให้ฟังว่า “ได้นำผลผลิตจากเกษตรกรในชุมชนไปขายที่ตลาดเดือนละ 4 ครั้ง สัปดาห์ละ 1 ครั้ง จะขายเฉพาะวันสุรกระจายแค่ 4 ชั่วโมง ตั้งแต่ 7 โมงเช้า ถึง 11 โมงเช้า ของก็หมดแล้ว เดือนหนึ่งได้ประมาณ แสนกว่าบาท ตอนนี้อยากมาทั้งหมด 40 กว่าเดือน เกือบสี่ล้านแล้วนะ ตัวเลข

สะสมอยู่ สี่ล้านกว่า เงินก็เข้ากระเป๋าใคร ก็เข้ากระเป๋าเรา ก็ขายแบบเอามัน ขายเอาสนุก ทั้งขาย ทั้งแจก ทั้งแถม หมอบางคนซื้อไปครึ่งกระสอบ เรานึกว่าซื้อไปแจก เปล่า ซื้อไปกินเพราะกว่าจะครบรอบสัปดาห์ เราก็สร้างให้เป็นระบบการตรวจสอบย้อนกลับ อันนี้สำคัญ ต่อไปจะพัฒนาเป็นคิวอาร์โค้ด จีไปก็จะรู้ว่าผักนี้เป็นของใคร ตอนนี้เรายังไม่ได้ทำถึงขั้นคิวอาร์โค้ด ตอนนี้เราก็ใส่รหัส ประจำแปลงผัก ผัก 1 กำก็จะรู้ว่าเป็นของใคร ถ้าพบว่าผักกำนี้มีปัญหา เราก็จะเรียกเจ้าของแปลงผักมา ถ้าพิสูจน์ทราบสามารถแก้ไขได้เราแก้ไข ถ้าหากว่ายังแก้ไขไม่ได้เป็นเรื่องใหญ่ ก็จะให้หยุดขายสามเดือน เดือนที่สี่ก็ค่อยมาขายกับเพื่อนใหม่ ก็คือต้องควบคุมปริมาณตรงนี้ คุณภาพของเราจึงค่อนข้างสูง ขายมา 3-4 ปีก็ยังทรงอยู่ในระดับ และก็เดินทางไปเรื่อยๆ เราก็กลายเป็นโมเดลในระดับที่พึ่งตนเอง ระดับพึ่งพาตนเอง และที่ระดับทำตลาดก็คือขาย ตอนนี้ก็ได้เข้าไปเชื่อมโยงกับเครือข่ายผู้บริโภคด้วย แล้วก็ไปช่วยเหลือเครือข่ายคนพิการ ก็ช่วยคนพิการบางคนโดยที่ช่วยให้โรงพยาบาลกุฉินารายณ์ กลุ่มแม่เลี้ยงของโรงพยาบาลกุฉินารายณ์ เขาทำเรื่องกายภาพบำบัด เขาก็คอย Take action ให้ ดูว่าพวกเราทำกันยังไง มีระบบข้อมูลอะไรยังไง แล้วก็มีคนพิการคนที่ที่เขาไปช่วยให้เดินได้แล้ว แต่เดินได้แล้วยังไงต่อ หมอผมไม่มีกิน ไม่มีกินแล้วทำยังไงอีก ทำหลุมพอเพียงก็ทำเองไม่ได้อีก รดน้ำรดไรเองได้ แต่จะให้ไปขุดเองหาต้นไม้เองก็ทำไม่ได้ ก็เป็นเรื่องยาก คนพวกนี้ก็จะห่อกัน ไปไปปลูกกันแค่ 2-3 หลุม ถ้า 100 หลุมมันได้ 1 ไร่ แต่เอาแค่ 2-3 หลุม แล้วคลานไปเก็บ เอามากินได้ก็ยังดี ก็คือช่วยกันวิธีนี้”

และจากการเอาพืชผัก ผลไม้ไปขายในตลาด ทำให้ทุกคนมีเรื่องราว STORY ของตัวเอง ทุกคนได้ไปขายผักที่ตลาด และสามารถถ่ายทอดเรื่องราวของตนเองและสร้างแรงบันดาลใจให้คนอื่นแอ รุ่นใหม่ ได้มีกำลังใจขึ้นมา จึงน่าแปลกใจที่ว่าทุกคนเมื่อมาอบรมที่นี่แล้วทุกคนเปลี่ยน เปลี่ยนทั้งหมดเลย หน้ามือเป็นหลังมือ ซึ่งพระอาจารย์กล่าวว่า “คน ถ้าเปลี่ยนนิดนึงเค้าเรียกว่าคนดี แต่ถ้าเปลี่ยนหมดเลยเค้าเรียกว่าคนบ้า คนที่ได้มาเรียนรู้ที่นี่ก็เปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือ จนชาวบ้านบอกว่า เค้ารู้สึกว่ามีอะไรไปแล้ว จากคนไม่ทำอะไร หรือว่ารอวันรอคืนไป รอชีวิตซังกะตายไปวันๆ พอออกจากที่นี่ไปก็จะหายไป คนที่นี่จะมีมาเข้าคอร์สกัน 5 วัน 10 วัน ไร่ของกระทรวงเกษตรฯ ไร่ของปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งจริงๆ แล้วมีคนอยากอบรมจำนวนมาก แต่กระทรวงเกษตรฯ เค้าจำกัดให้ปีละ 120 คน เค้ามีงบให้มาเท่านั้น โดยกลุ่มเป้าหมายแรกให้อยู่ในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ถ้านอกจังหวัดกาฬสินธุ์ก็ได้ แต่ให้น้อย หน่อย เพราะแต่ละจังหวัดก็มีศูนย์ปราชญ์ของเขา ผลงานผลผลิตก็จะแตกต่างกันไป”

ทุกคนในหมู่บ้านที่นี่จะรู้ตรงกันว่านี่คือศาสตร์พระราชา เพราะว่าทุกคนก็ผ่านกระบวนการ เดียวกันกับคนที่มาอยู่ในรุ่นหลังๆ ใครที่มาอยู่ในกลุ่มตลาดสุขภาวะ ถ้าหากว่าไม่ผ่านกระบวนการนี้ เขาก็จะ TICK ชั่วไว้ แล้วพอพระอาจารย์เปิดอบรมก็ต้องมาฝึกรอบ

จากกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมด ก่อเกิดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระอาจารย์มองว่า “องค์ความรู้ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่เราเรียกว่าศาสตร์พระราชา ในศาสตร์พระราชามีอยู่มากมายหลายอย่าง แต่ถ้าจะว่าโดยสรุปก็คือ มีอยู่ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข เศรษฐกิจพอเพียงมีอยู่ 3 อย่างคือ พึ่งพาตนเอง กันเอง และเครือข่าย และที่หลักการทรงงาน 23 ข้อ ทุกคนจะเข้าใจ แต่ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะท่องจำได้ อันนั้นไม่สำคัญ สำคัญคือน้อมนำและ นำมาทำได้ บางคนอาจจะตั้งนะโมได้ คัสสะไม่ครบ อระหัง ไม่ได้ อระหัง สัมมา แต่ลืม พุทโธ ภควา ที่สำคัญคือ ใจของเค้าอาจจะประเสริฐ เข้าถึงพระรัตนตรัยมากกว่าคนที่ว่าได้นิดๆ คนพวกนี้เป็น แบบนั้น จะเอาอะไรกับเขามากไม่ได้ เพราะตัวหนังสือเขาก็อ่านไม่ออก อย่างยายไข่มุนีหนังสือก็อ่านไม่ออก แต่ก็ไปเกี่ยวเจี๊ญให้ลูกทำบุญชีครัวเรือน ทุกคนที่นี้ทำบุญชีครัวเรือนหมด และทำวิจัยพฤติกรรมของตัวเองจากผ่านบุญชีครัวเรือน เราเห็นพัฒนาการที่ดีวัดได้จาก 2-3 เรื่อง เรื่องแรกคือ เรื่องครอบครัวที่อบอุ่นขึ้น เรื่องที่สอง คือ เรื่องสุขอนามัย เรื่องอาหาร ที่ปลอดภัยมากขึ้น ถูกสุขอนามัยมากขึ้น มีอาหารกินครบทั้งสามมื้อ กินอาหารครบทั้ง 5 หมู่ และ ก็เรื่องของครอบครัว ที่สำคัญคือเรื่องจิตพิศรัวเรือน การประเมินผลคนที่ผ่านการอบรม คนที่ผ่าน 1 ปีก็อย่างนี้ 2-3 ปีก็อย่างนี้ ถ้าคนที่อบรมแล้วอยู่ใกล้ก็จะมีติดตามมากกว่าปีละ 1 ครั้ง แต่ถ้าอยู่ไกลกระทรวงเกษตรฯ ก็จะให้ติดตามแค่ปีละครั้งเดียว เฉพาะในปีแรกเท่านั้น การติดตามชาวบ้านก็จะมีความสัมพันธ์สื่อสารกันทางโทรศัพท์ ทางจดหมาย ทางFacebook อย่างวันสุดท้ายของการอบรมเนี่ย วันที่ 5 เราจะต้องมีการทำแผนที่ได้เรียนรู้มาทั้งหมดนี้ได้อะไรบ้าง หนึ่งในได้อะไรบ้าง สองจะไปทำอะไรบ้าง ภายในกี่ปีกี่เดือน ถ้าตั้งเป้าไว้ของชั้น 100 หลุม ของชั้น 40 หลุม ของชั้น 50 หลุม ก็มันแยกซอยเป็นหลุมๆ เรียกว่า หลุมพอเพียง”

จากวิธีการดังกล่าว ทำให้คนในชุมชนเกิดรายได้ และอาชีพเพิ่มขึ้น ลดปัญหาความยากจน สร้างให้เกิดตลาดในการขายสินค้าที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ซึ่งเรื่องของบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด เป็นลักษณะของการขยายผลต่อยอด ซึ่งพบว่า “กลุ่มของเด็กๆ พวกที่ติดยาเสพติด พวกนี้ก็จะไม่ค่อยเห็นปัญหาของตัวเอง ไม่รู้ว่าตัวเองเป็นปัญหา แล้วก็ไม่ได้เห็นปัญหาของคนอื่น พระอาจารย์ยังคิดว่า “ทำอะไรที่จะทำให้เด็กพวกนี้รู้ว่าชีวิตมันไม่ได้ง่ายขนาดนั้น ก็พาเด็กพวกนี้ไปล้างบ้าน ไปซักผ้าซัก สัปดาห์ให้คนพิการพวกนี้ บางคนก็ร้องไห้เลย แล้วก็กลับมาเปลี่ยนพฤติกรรมหมด จากที่บอกยากสอนยาก คือ เริ่มเห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้น”

ภายหลังจากที่ได้มีการขับเคลื่อนศูนย์ฯ พระมหาสุภาพ พุทฺธวิโร เจ้าคณะตำบลจุมจัง ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ วัดป่านาจา ตำบลจุมจัง อำเภอภูพานรายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จึงได้รับรางวัลชัยภูมิรักษ์อวอร์ด ประจำปี พ.ศ. 2553 ในระดับรองชนะเลิศอันดับ 1 ด้านการบำบัดรักษาและป้องกันปัญหาเสพติด นับว่าเป็นพระนักพัฒนาที่มีความคิดก้าวหน้า และมีความตั้งใจ

ในการแก้ปัญหาให้กับประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ โครงการเด่น ๆ ที่ท่านได้เป็นผู้ริเริ่มและดำเนินการ ประกอบด้วย โครงการพัฒนาคุณธรรมในกลุ่มเยาวชน โครงการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยชุมชน โครงการหนึ่งไร่ไม่ยากไม่จนตามปรัชญาแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและยังมีอีกหลายโครงการที่ได้ทำงานร่วมกับทางราชการจนประสบผลสำเร็จ

นอกจากนี้ จากผลการดำเนินงานในพื้นที่ สามารถยกตัวอย่างกรณีที่ประสบผลสำเร็จอย่างมาก เช่น กรณีของ แม่ไข่ ซึ่งเป็นคนยากจนในหมู่บ้าน ที่อดอยาก สมาชิกในครอบครัวเสพยาเสพติด เสพกัญชา เสพยาบ้า จนปัจจุบันนี้เลิกขาดแล้ว และก็มีคนพิการอยู่ 1 คนด้วย มีครบทุกกลุ่มเลยในบ้านนี้

กรณีของแม่สำเนียง ก็เป็นมะเร็ง มะเร็งที่คิดว่าชีวิตนี้ไม่สวยงามแล้ว เลยคิดว่าน่าจะมีทางไปทางใหม่แล้ว และพอได้มาเห็นกลุ่ม ได้มาเห็นเพื่อน ได้มาเห็นใครต่อใครที่เขาก็อีกลำบากเหมือนเรา บางคนอาจจะลำบากมากกว่าเราด้วยซ้ำไปเขาก็ออยู่ได้ ชีวิตแม่สำเนียงก็อยู่ต่อมาได้ ประครองรักษามาได้จนทำให้ชีวิตก็มีความสุขมากขึ้น

แต่ละคนในชุมชน เป็นคนที่มีปัญหาทั้งนั้นเลย บางคนก็ดื่มไปด้วยหนี้ ยกตัวอย่างพ่อบ้าน เป็นหนี้จนต้องเข้าโครงการพักชำระหนี้ของกองทุนฟื้นฟู จนปัจจุบันกลายเป็นเกษตรกรที่มีแปลงเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแปลงเรียนรู้ เป็นศูนย์เรียนรู้ ใครต่อใครไปดูไปศึกษา ดูงาน ใครที่บอกว่าลำบากมาก ดินไม่ดี น้ำไม่ดี พอไปดูพ่อบ้าน ปลูกได้หมดเลย พอไปดูที่ดินของพ่อบ้านไม่มีดินดีเลย เพราะเป็นดินที่อยู่นบนภูเขา มีแต่หิน แก้วก็แหวกหินปลูก ก็สามารถทำหลุมพอเพียงได้ แล้วก็มินามีไร่อยู่เชิงเขา แล้วก็จัดการปัญหาเรื่องน้ำเรื่องอะไรต่างๆ ได้ ซึ่งอันนี้ก็ทำให้ พ่ออนุกุล ที่เป็นอดีตข้าราชการ ก็เห็นว่ากลุ่มนี้ก็มีความเป็นไปได้ ดูแล้วมีความเจริญก้าวหน้า ดูแล้วมีความสุข ก็เข้ามา

กรณีของแม่แวน นี่ก็เกษตรกรมิตรผล ก็เห็นว่า ทำไร่อ้อย นับวันยิ่งทำไปก็ยิ่งจะจม เขาก็บอกว่าผลงานวิจัยของมิตรผลบอกว่า คนที่มีที่ไม่ถึง 50 ไร่ ทำไร่อ้อยยังงี้ก็ไม่รอด ถ้าทำแต่ไร่อ้อยอย่างเดียว ฉะนั้นก็เลยบอกพระอาจารย์ว่า “ทำอย่างไรที่จะทำให้คนที่มีที่แค่ 5 ไร่ 10 ไร่ 20 ไร่ 30 ไร่ ให้แบ่งมาทำหลุมพอเพียงแบบพระอาจารย์ ถ้าทำแล้วปั๊บ อ้อยเป็นรายได้ ส่วนการลดรายจ่ายมาจากหลุมพอเพียงแม่แวนก็เลยกลายเป็นคาราเอกของมิตรผล”

จากกรณีศึกษา ต่างๆ ที่ได้มีการทดลองจริง ทำจริง ปลูกจริง ได้ผลจริง นำมาสู่ทางออกของชีวิตหลายๆ ครอบครัวในชุมชน ได้สร้างวิถีพอเพียงให้เกิดขึ้น และแก้ไขความยากจน ความด้อยโอกาสของคนในชุมชนให้ค่อยๆ หมดไป จากแนวคิดของพระมหาสุภาพ ที่ถอดองค์ความรู้จากศาสตร์พระราชาถ่ายทอดให้คนในชุมชนได้นำไปประยุกต์ใช้จนสำเร็จ ต่อมาได้มีเกิดกลุ่มที่ทำงานเพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคม ต่อยอดความสำเร็จของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อผู้ด้อยโอกาส ซึ่งก็คือ “กลุ่มอัครแห่งแบ่งปัน” เป็นกลุ่มที่ถนัดใน

การแปรรูปข้าวเป็นอาหารที่หลากหลาย เช่น ข้าวกล้อง ข้าวกล้องฟรุตสลัด เค้กข้าวกล้อง ข้าวเกรียบ ข้าวต้มมัด ข้าวคลุกพริกทอง (ข้าวใจของชาวภูไท) และมีประสบการณ์ เรื่องการทำตลาด นอกจากนี้ยังเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญเรื่องพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว โดยจะมีการทำพิธีขวัญข้าวและทำปราสาทข้าวเพื่อบูชาแม่โพสพทุกปี สมาชิกจึงพูดคุยกันในการประชุมว่า “จะเริ่มต้นปลูกอย่างไรไม่ให้ไปผสมกับข้าวที่มีอยู่เดิม”

นายเชาวลิต วิชัย จึงเสนอว่า “ให้เชิญผู้ที่มีความรู้เรื่องข้าวมาให้ความรู้ จึงเชิญเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน คือ น.ส.นุจนาถ โสมแพน และนายดาวเรือง พิษผล มาให้ความรู้ที่กลุ่ม เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2557 หลังจากอบรมแล้วสมาชิกสนใจที่จะปลูก มีการสั่งซื้อเมล็ดข้าวพันธุ์ต่างๆ จากทั้งนายเชาวลิต และกลุ่มฯ ที่จังหวัดยโสธรไปปลูกในแปลงตนเอง เมื่อแต่ละคนได้เมล็ดพันธุ์มาแล้วก็นำไปปลูกในแปลงตนเอง เมื่อมีปัญหาที่จะโทรมาสอบถามนายเชาวลิต เป็นหลัก ซึ่งในแปลงของ นายเชาวลิต นายป้าน และนายประจักษ์ก็มีข้าวหลากหลายพันธุ์อยู่แล้ว แต่ยังไม่ได้เกิดกลุ่มมาทำร่วมกัน อย่างไรก็ตามภายในปี พ.ศ. 2558 กลุ่มจะตั้งศูนย์เรียนรู้เรื่องพันธุ์ข้าวและก่อตั้งธนาคารข้าวเพื่อ เก็บรักษาพันธุ์และกระจายพันธุ์ข้าวให้ แก่ สมาชิก และ คน ทั่ว ไป โดยมี วัตถุประสงค์ ในการ จัด ตั้ง ดังนี้

1. เพื่อให้มีกองทุนหมุนเวียนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีไว้ใช้ในกลุ่มสมาชิกและชุมชนทั่วไป
2. เพื่อให้มีการร่วมกันคิดวางแผนและระดมทุนผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอย่างต่อเนื่อง
3. เพื่อสนับสนุนเกษตรกรให้บริหารจัดการด้วยตนเอง

ข้อตกลง/กติกากลุ่ม (ตลาด)

1. ผู้ที่จะขายผลผลิตจะต้องสมัครเข้าเป็นสมาชิก โดยให้คณะกรรมการกลุ่มพิจารณา
2. คณะกรรมการจะลงตรวจแปลงเพื่อพิจารณาสภาพแวดล้อมแปลงที่เอื้อต่อเกษตรปลอดภัย หากผ่านก็สามารถนำสินค้ามาทดลองขายในตลาดสุราษฎร์สุภาพ กรณีที่ไม่ผ่าน หากต้องการเป็นสมาชิกจะต้องพัฒนาแปลงภายในเวลา 3 เดือน เช่น ปลูกกล้วยเป็นแนวกันชนเกษตรเคมีแปลงใกล้เคียง กรรมการจะลงไปตรวจรอบที่สอง
3. หลังจากผ่านการตรวจแปลง สมาชิกรายใหม่จะต้องนำผลผลิตจากแปลงมารับการสุ่มตรวจสอบสารเคมีที่รพ.ภูนิารายณ์
4. หากตรวจผ่านก็สามารถวางขายได้ในตลาด หากไม่ผ่านจะมีการดักเตือนหรือให้คณะกรรมการใช้ดุลยพินิจพิจารณาให้เจ้าของแปลงกลับไปพัฒนาแปลง แล้วจึงให้คณะกรรมการไปตรวจสอบรอบใหม่
5. การขาย สมาชิกจะต้องสมทบรายได้เข้ากลุ่มสัปดาห์ละ 20 บาท
6. สมาชิกจะต้องเข้าร่วมประชุมหลังการขายสินค้าที่ตลาดสุราษฎร์สุภาพทุกครั้ง

กิจกรรมของกลุ่ม :

1. ขายสินค้าผลิตทางการเกษตรและแสดงนิทรรศการเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เช่น พันธุ์ข้าว การเลี้ยง หมูหลุม หลุมพอเพียง (ปลูกหลากหลายพันธุ์) เป็นต้น ที่ตลาดศุภสุภาพที่ รพ.กุนินารายณ์ และงานแสดง สินค้าในท้องถิ่น และจังหวัดต่างๆ
2. เป็นศูนย์เรียนรู้เรื่องหลุมพอเพียง
3. ช่วยเหลือคนพิการผ่านกิจกรรมหลุมบุญ โดยทุกวันศุกร์ในวันที่ขายสินค้าในตลาดศุภสุภาพ สมาชิก จะนำผลผลิตไปสมทบให้แผนกกายภาพบำบัดเพื่อนำไปแจกจ่ายให้ผู้พิการต่อไป
4. อบรมพัฒนาอาชีพให้สมาชิก เช่น การแปรรูปกล้วย การแปรรูปกล้วย การปลูกข้าว
5. ประชุมร่วมกับสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดกาฬสินธุ์เรื่องการพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชนเป็น ระยะๆ
6. ดำเนินแม่ เกี่ยวข้าววันพ่อในแปลงรวม (แผนงานในระยะข้างหน้า)

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน :

1. สภาพแวดล้อมในแปลงนาสมาชิกอยู่ติดห้วยหลักทอด ทำให้ควบคุมระดับน้ำไม่ได้
2. พื้นที่ใกล้เคียงแปลงสมาชิกเป็นพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจซึ่งใช้สารเคมี
3. สมาชิกอยู่คนละตำบล มีระยะทางค่อนข้างไกลจากแปลงรวม
4. สมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่เชื่อมั่นในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวด้วยตนเอง ยังต้องการซื้อจากร้านค้าทั่วไป ทั้งที่เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ซื้อมาไม่ค่อยมีคุณภาพเท่าที่ควร

แนวทางการทำงานและทิศทางการทำงาน/ความต้องการการสนับสนุนจากภายนอก :

1. งบประมาณของกลุ่ม และสถานที่ดำเนินงานกลุ่ม
2. ความรู้เรื่องการคัดพันธุ์ เก็บรักษาพันธุ์ และพัฒนาพันธุ์ข้าว เพื่อให้สมาชิกมีความสามารถในการ ผลิตพันธุ์ข้าวอย่างมีคุณภาพ
3. ช่องทางการตลาดข้าว

ภาพกิจกรรมของศูนย์ศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ วัดป่านาคำ



การลงพื้นที่สัมภาษณ์พระมหาสุภาพ ผู้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาชุมชน เพื่อ
แก้ไขปัญหาความยากจนให้แก่ชาวบ้านในตำบล จนกลายเป็น “จุมจังโมเดล” ที่สามารถช่วยให้คนยากจน
และผู้ด้อยโอกาส สามารถกลับมาพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองได้อย่างยั่งยืนอีกครั้ง



ภาพการถ่ายทอดประสบการณ์จากการทดลองทำตามวิธีของจุมจังโมเดล เพื่อการสร้างชีวิตใหม่

หลุมพอเพียง และธนาคารหมูลุ่ม

จากแนวคิด 1 ไร่ ไม่ยากไม่จน ขยายผลสู่โครงการทฤษฎีใหม่



แผนภาพสรุปรูปแบบนวัตกรรมหลุมพอเพียงสู่กลุ่มอัครแห่งแบ่งปันเพื่อผู้ด้อยโอกาส



สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 7

4.7 กรณีศึกษาศูนย์พุทธธรรมพรหมจริยญาณ ศูนย์เรียนรู้ปุทธะเลียมมหาวิทยาลัย วัดป่าดงใหญ่ วังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

➤ จากอดีตสู่ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชนบท

ชุมชนบ้านวังอ้อ เป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์เนื่องจากติดแม่น้ำชี ซึ่งเป็นแม่น้ำสายใหญ่ที่หล่อเลี้ยงจังหวัดอุบลราชธานี อีกทั้งยังมีพื้นที่ป่าชุมชนที่กว้างใหญ่เป็นแหล่งอาหารและยังให้ความชุ่มชื้น คนส่วนใหญ่ในพื้นที่มีอาชีพเกษตรกรรม ปลูกข้าว และทำไร่ สำหรับวิถีความเป็นอยู่ของคนในชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนและชาวบ้านให้ความร่วมมือเพื่อพัฒนาหมู่บ้านเป็นอย่างดี ด้วยวัฒนธรรมของชาวอีสานที่ยังให้การช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน อีกทั้งเมื่อมีการประกวดหมู่บ้านในด้านต่างๆ ที่หน่วยงานภาครัฐเข้ามาส่งเสริมจะสามารถดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมายของหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน อันเนื่องจากผู้นำ และชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งหลักการดำเนินงานของชุมชนนี้ใช้หลักการ “บวร” หรือ บ้าน วัด ราชการ ซึ่งทั้ง 3 ส่วนนี้สอดคล้องประสานพึ่งพิงกันเพื่อประโยชน์สุขของคนในชุมชน

ด้วยเหตุที่ได้กล่าวมาในข้างต้นว่า ชุมชนบ้านวังอ้อ อยู่ร่วมกันด้วยอาศัยหลัก บวร จึงทำให้ศูนย์พุทธธรรมพรหมจริยญาณ วัดป่าวังอ้อ ได้รับการสนับสนุนเป็นสถานปฏิบัติธรรมจากพระพรหมจริยญาณ ซึ่งกิจกรรมเริ่มแรกของศูนย์ฯ คือ การฝึกอบรมเยาวชน ผู้สนใจทั้งทางธรรมและแนวทางการพึ่งพาตนเองต่างๆ ซึ่งพระครูสุเมธธรรมโณภส ซึ่งถือเป็นลูกหลานบ้านวังอ้อ มีความต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่ชุมชน และพัฒนา คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน จึงได้ส่งเสริมให้คนในชุมชนนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ภายหลังจากการส่งเสริมให้ชุมชนใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงจนทำให้ได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จากการขยายผลอย่างต่อเนื่อง ศูนย์พุทธธรรมพรหมวชิรญาณ จึงได้จัดทะเบียนเป็นองค์กรสาธารณะประโยชน์ซึ่งสามารถขอทุนสนับสนุนจากกองทุนของ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงทำให้เกิดโครงการ ๕ ชุมชน ๕ ศูนย์เรียนรู้โดยมีหมู่บ้านเครือข่ายที่เข้าร่วมเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ บ้านวังอ้อ บ้านยางน้อย บ้านคงยางบ้านหนองเต่า บ้านโนนมะเจือ บ้านไร่พัฒนา บ้านแจ่ม บ้านไร่ได้ บ้านโนนสว่าง ซึ่งแนวคิดในการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เกิดขึ้นโดยการแปลงศาสตร์พระราชา มาเป็นลำดับขั้นในการพัฒนาชุมชน และใช้บริบทของแต่ละชุมชนมาเป็นแนวคิด “โลกหนองนาโมเดล” โดยมองว่าชุมชนแต่ละชุมชนมีศักยภาพในตัวเองสามารถพัฒนาต่อยอด ทั้งการพัฒนาเรื่องอาหาร เรื่องสิ่งแวดล้อม และเรื่องการพัฒนาคน

➤ **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดกับการประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน**

จากแนวคิดของศูนย์พุทธธรรมพรหมวชิรญาณ ซึ่งมีพระนักพัฒนาที่ทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนมาโดยตลอด อีกทั้งได้ศึกษาหาความรู้ทั้งจากการศึกษาทางธรรม ทางวิชาการทำให้มีองค์ความรู้ต่างๆมากมายมาพัฒนาวัดและชุมชน ซึ่งแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องที่นำมาประยุกต์ใช้ในชุมชน และจากการศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นศาสตร์พระราชาได้มีการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆโดยได้วางแนวทางการปฏิบัติตามทฤษฎีบันไดเก้าขั้น ซึ่งเป็นแนวคิดที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงขั้นตอนสุดท้ายซึ่งจะสร้างหลักประกันต่อชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยทฤษฎีบันได 9 ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 1 พอกิน ขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีขั้นที่ 5-6 บุญและทาน ขั้นที่ 7 เก็บรักษา ขั้นที่ 8 มีขาย ขั้นที่ 9 มีเครือข่าย จากทฤษฎีดังกล่าว มองว่าหากชุมชนเข้มแข็งแล้วก็จะสามารถช่วยเหลือ ผู้ด้อยโอกาสทั้งทางตรงและทางอ้อมได้อีกด้วยโดยศาสตร์พระราชาซึ่งแปลงมาเป็นบันได 9 ขั้นมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 พอกิน

ขั้นที่ 1 มองพื้นฐานที่สุดของมนุษย์ คือ ความต้องการปัจจัย 4 และประการสำคัญที่สุดของปัจจัย 4 คืออาหาร ขั้นที่ 1 ของแนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืนคือ ตอบคำถามให้ได้ว่า “**ทำอย่างไรจึงจะพอกิน**” โดยให้ความสำคัญกับข้าวปลาอาหาร ไม่ให้ความสำคัญกับเงิน ซึ่งเป็นเพียงแค่ “ตัวกลาง” ในการ แลกเปลี่ยนตามมาตรฐานสากล โดยยึดหลักว่า “**เงินทองเป็นของมายา ข้าวปลาสิของจริง**” เกษตรกรต้องเริ่มจากการอยู่ให้ได้โดยไม่ใช้เงิน มีอาหารพอกิน พอกิน ด้วยการปลูกพืช ผัก ผลไม้ ให้พอกิน ขาวนาต้องเก็บข้าวไว้ให้เพียงพอสำหรับการมีกินทั้งปี ไม่ขายข้าวเปลือกเพื่อนำเงินไปซื้อข้าวสาร นอกจากนั้น หัวใจสำคัญของ “พอกิน” ยังมีความหมายรวมไปถึงความปลอดภัยในอาหาร กินอย่างไรให้มีสุขภาพดีไม่สะสมเอาความเจ็บไข้ได้ป่วยไว้ในร่างกาย นี่คือการหมายของบันได ขั้นที่ 1 ที่เกษตรกรต้องก้าวข้ามให้ได้

ขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมี

ขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมี มองเรื่องที่เกิดขึ้นได้พร้อมกัน ด้วยคำตอบเดียวคือ “ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ซึ่งป่า 3 อย่าง จะให้ทั้ง อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สมุนไพรสำหรับรักษาโรค ทั้งโรคคน โรคพืช โรคสัตว์ ให้ไม้สำหรับทำบ้านพักที่อยู่อาศัย และให้ความร่มเย็นกับบ้าน กับชุมชน กับโลกใบนี้ ซึ่งเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรไทย ที่ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าสามารถแก้ปัญหาได้

จริง และยังสามารถย้อนกลับไปแก้ไขปัญหานี้สินที่สะสมพอกพูนจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ปัญหาความขาดแคลนน้ำ ภัยแล้ง ทั้งหมดล้วนแก้ไขได้จากแนวคิดป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

บันไดขั้นที่ 5-6 เศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้า

ขั้นที่ 5-6 บุญและทาน เครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมั่นว่าสังคมไทยเป็นสังคมบุญ สังคมทาน ไม่เน้นการแลกเปลี่ยนทางการค้า แต่เน้นการทำบุญ ไม่เน้นการสะสมเป็นของส่วนตัว แต่เน้นการให้ทานและสะสมโดยมอบให้เป็นทรัพย์สินส่วนรวมโดยวัด หรือศาสนสถานตามแต่ละศาสนา เป็นศูนย์กลาง เป็นการฝึกจิตใจ ให้ละซึ่งความโลภ และกิเลสในการอยากได้ ใครมี ลดปัญหาช่องว่างระหว่างชนชั้น ตามความหมายอันลึกซึ้งของคำ “Our Loss is Our Gain” หรือ “ยิ่งทำยิ่งได้ ยิ่งให้ยิ่งมี” การให้ไปคือได้มา และเชื่อมั่นในฤทธิ์ของทาน ว่าทานมีฤทธิ์จริง และจะส่งผลกลับมาเป็นเพื่อน เป็นกัลยาณมิตร เป็นเครือข่ายที่ช่วยเหลือกันใน ทุกสถานการณ์ แม้ในวันที่โลกนี้ประสบกับวิกฤตการณ์

ขั้นที่ 7 มีเก็บรักษา

ขั้นต่อไปหลังจากสามารถพึ่งตนเองได้ พอมี พอเหลือทำบุญ ทำทานแล้ว คือการรู้จักเก็บรักษา ซึ่งเป็นการตั้งอยู่ในความไม่ประมาท และการรู้จักเก็บรักษา ยังเป็นการสร้างรากฐานของการเอาตัวรอดในเวลาเกิดวิกฤตการณ์ โดยยึดแนวทางตามวิถีชีวิตชาวนาสมัยก่อน ซึ่งเก็บรักษาข้าวไว้ในยุ้งฉางเพื่อให้พอมีกินข้ามปี คัดเลือกและเก็บรักษา “ข้าวพันธุ์” ไว้สำหรับเป็นพันธุ์ข้าวในปีต่อไป ซึ่งผิดกับ วิถีชาวนาในปัจจุบันที่ใช้วิธีการขายข้าวทั้งหมด แล้วนำเงินที่ขายได้ไปซื้อพันธุ์ข้าวเพื่อปลูกในปีต่อไป ส่งผลให้เกิดการขาดความมั่นคงและเปรียบเสมือนการใช้ชีวิตอยู่บนเส้นทางสาย ความประมาท เพราะหากเกิดภัยแล้ง น้ำท่วม ผลผลิตไม่ได้ตามที่ตั้งใจไว้ ย่อมหมายถึงปัญหานี้สินและการขาดแคลนพันธุ์ข้าวสำหรับปลูกในปีต่อไป นอกจากเก็บพันธุ์ข้าวแล้ว ยังเน้นให้รู้จักวิธีการถนอมอาหาร การสะสม อาหารไว้กินในยามหน้าแล้ง ด้วยการแปรรูปอาหารหลากชนิด อาทิ ปลา ร้า ปลาแห้ง มะขามเปียก พริกแห้ง หอม กระเทียม เพื่อเก็บไว้กินใน อนาคต

ขั้นที่ 8 มีขาย

เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เศรษฐกิจการค้า แต่ก็ไม่ใช่เศรษฐกิจหลังเขา การค้าขายสามารถทำได้ แต่ทำภายใต้การรู้จักตนเอง รู้จักพอประมาณ และทำไปตามลำดับ โดยของที่ขาย คือ ของที่เหลือจากทุกขั้นแล้วจึงนำมาขาย เช่น ทำนาอินทรีย์ ปลูกข้าวปลอดสารเคมี ไม่ทำลายธรรมชาติได้ผลผลิตเก็บไว้พอกิน เก็บไว้ทำพันธุ์ ทำบุญ ทำทาน แล้วจึงนำมาขายด้วยความรู้ลึกของการ “ให้” อยากที่จะให้สิ่งดีๆ ที่เราปลูกเอง เพื่อแผ่ให้กับคนอื่นได้รับสิ่งดีๆ นั้นด้วย การค้าขาย ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการค้าที่มองกลับด้าน “เพราะรักคุณจึงอยากให้คุณได้รับในสิ่งดีๆ” พอเพียงเพื่ออุ้มชู เพื่อแผ่ แบ่งปันไปด้วยกัน

ขั้นที่ 9 มีเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทั่วประเทศเพื่อขยายผลความสำเร็จตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติแนวคิดและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมและชุมชน เพื่อการแก้ปัญหาวิกฤต 4 ประการ อันได้แก่ วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม ภัยธรรมชาติ วิกฤตการณ์โรคระบาดทั้งในคน สัตว์ พืช วิกฤต

เศรษฐกิจ ข้าวยาก หมากรแพงวิกฤตความขัดแย้งทางสังคม/สงคราม โดยบันได 9 ขั้น ที่แปลงมาจากศาสตร์พระราชานั้น เป็นเหมือนขั้นตอนที่ ชุมชนจะสำเร็จได้นั้นต้องเข้าใจใน แต่ละขั้นตอน จนถึงบันไดขั้นสุดท้าย คือการสร้างเครือข่าย ทั้งการร่วมมือกับกลุ่มองค์กรต่างๆ การหาตลาด หาสินค้ามาป้อนตลาด โดยพระครูยังหวังที่จะขยายเครือข่าย เพื่อให้ชุมชนอื่นสามารถนำวิธีหรือศาสตร์แห่งพระราชินีไปปฏิบัติ

ผลที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมให้ชุมชนนำศาสตร์แห่งพระราชินี ไปใช้ตามบันได 9 ขั้น คือ ชุมชนมีการปลูกพืชผักสวนครัวหน้าบ้าน และยังมีรายได้เสริมจากการส่งสินค้าเกษตรกรรมส่งให้กับตลาดรับซื้อ ซึ่งมีผู้เข้ามารับซื้อสินค้าตลอด อีกทั้งชุมชนยังได้มีการแบ่งปันพืชผักทางการเกษตรต่อกัน มีการทำบัญชีครัวเรือน การแสวงหาความรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินการร่วมกัน ทั้งนี้ จากการดำเนินงานสร้างเครือข่าย 9 ชุมชน 9 ศูนย์เรียนรู้ถือว่าเป็นการขยายต่อยอดสิ่งที่ท่านเชื่อไปสู่ชุมชนอื่น ซึ่งแนวทางขั้นตอนต้องสร้างแกนนำในแต่ละชุมชนเพื่อจะไปขยายผลต่อโดยมีพี่เลี้ยงให้คำแนะนำ บันได 9 ขั้น อาจจะดูแล้วมีความเป็นทฤษฎี มีความเป็นวิชาการ แต่แท้จริงนั้นเป็น สิ่งที่สามารถที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เพราะเป็นเสมือนวิถีปฏิบัติ ที่มนุษย์ ที่อยู่ใต้งานสังคมต้องดำเนินตาม

➤ **ปรากฏการณ์เศรษฐกิจพอเพียงกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน**

จากการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชุมชน ทำให้บ้านวังอ้อได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงดีเด่น จังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ จากการคัดเลือกของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งกิจกรรมที่ทำให้ได้รับการคัดเลือกนี้ได้แก่ การรณรงค์ให้ชุมชนเรียนรู้การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ได้แก่การดัดแปลงยางรถยนต์ที่ไม่ใช้แล้วมาทำเป็นกระถางปลูกพืชผักสวนครัว การให้ชุมชนปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเองเพื่อลดรายจ่าย อีกทั้งการบริหารจัดการรายได้โดยการจัดทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ได้ขยายผลสู่การ ปลูกพืชผัก ชนิดอื่นๆ ที่ปลอดสารพิษ เพื่อส่งขายห้างค้าปลีก รายใหญ่ในจังหวัด และจากการสอบถาม ผู้นำชุมชนที่ดำเนินงานสนับสนุนส่งเสริมให้ชาวบ้านปฏิบัติตามนั้น ทำให้ได้ทราบถึงที่มาและที่ไปของการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมาจากผู้นำที่มีบทบาทในการผลักดันกิจกรรมของบ้านวังอ้อ แท้ที่จริงคือ (พระครูสุขุมวรรโณภาส) ผู้อำนวยการ ศูนย์ฯ ที่มีพื้นเพเป็นเด็กในชุมชนบ้านวังอ้อ และได้บวชเรียนตามจนเป็นพระนักพัฒนา อยู่ที่วัดป่าดงใหญ่วังอ้อ และยังได้รับการสนับสนุนตั้งเป็นศูนย์พุทธธรรมพรหมวชิรญาณ โดย พระพรหมวชิรญาณ กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร พระนักพัฒนาที่ยิ่งใหญ่อีกท่านที่ให้การสนับสนุนพระครู ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นพระอาจารย์ของท่าน

➤ **จุดเริ่มต้นที่สานต่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง**

การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบางอ้อ มองถึงกระบวนการทางสังคม ที่เมื่อมีการขับเคลื่อนการนำศาสตร์พระราชามาใช้ จะส่งผลในแง่การช่วยเหลือของเหล่าผู้ด้อยโอกาส ในชุมชน โดยใช้วิธีการชักชวนเข้าร่วมกิจกรรม การช่วยเหลือทั้งเรื่องเงิน เรื่องอาหาร เรื่องสวัสดิการต่างๆ ซึ่งโครงการที่ดำเนินงานอยู่นี้ ถือว่ามีการให้สวัสดิการแก่ชุมชนในด้านรายได้ ซึ่งทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้งกิจกรรมต่างๆที่อยู่ในชุมชนที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงนั้นยังสามารถดึงให้ผู้ด้อยโอกาสเข้าร่วม ทำให้เขาเหล่านั้นได้รับความช่วยเหลือทั้งทางตรงทางอ้อม ซึ่งแนวคิดที่สำคัญ

ของการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส นั้นแทรกอยู่ในหลักการ บันได 9 ขั้น ที่หากส่งเสริมให้ผู้ด้อยโอกาสเข้ามาสู่กระบวนการเศรษฐกิจพอเพียงได้เขาเหล่านั้นจะได้รับสวัสดิการจากตัวเองและจากชุมชน และในบันได ขั้นที่ ๔ ยังพูดถึงการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสำคัญที่สุดคือการสร้างเครือข่ายให้ครอบคลุม และ หลากหลาย จะส่งผลให้เกิดการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสเหล่านั้นได้

ภาพกิจกรรมของศูนย์พุทธธรรมพรหมจริยญาณ ศูนย์เรียนรู้ปุทะเลี่ยมหาวิทยาลัย
วัดป่าดงใหญ่วังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี



นักวิจัยลงสำรวจพื้นที่บ้านวังอ้อ ซึ่งเคยได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง



พระครูพระครูสุขุมวรร โณภาส พระนักพัฒนา ผู้อำนวยการศูนย์พายี่ยมชมบอร์คบันไดก้าวขึ้น
จากการแปลงศาสตร์พระราช สู่นแนวทางปฏิบัติที่สามารถ ทำได้จริง



พระครูพระครูสุขุม วรโณภาส อธิบายถึงแนวคิด บ้านไค ๕ ชั้น ซึ่งท่านมีความเห็นว่า
หากศึกษาและขยายผลให้ชุมชนรับรู้ถึงกระบวนการ แปลงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
สู่แนวทางปฏิบัติง่ายจะสามารถสร้างชุมชนให้พออยู่พอกินได้



พันธุ์ไม้ชนิดต่างๆที่ ทางศูนย์ได้เพาะไว้ รวมถึงการบริจาคจากเครือข่ายต่างๆ
ถูกรวบรวมไว้เพื่อให้ชาวบ้านนำไปขยายพันธุ์ในที่ดินของตนเอง โดยเมื่อได้ผลผลิตจะนำผลผลิตกลับมา
บริจาคเพื่อชาวบ้านคนอื่นต่อไป ซึ่งเป็นแนวคิดที่ให้ชาวบ้านรู้จักแบ่งปัน
และเป็นการส่งเสริมให้เกิดการสร้างอาหารตามแนวคิด พออยู่พอกิน



เวทีสนทนากลุ่มเพื่อสอบถามผลกระทบและแนวคิดที่ชุมชนได้รับ
โดยมีกลุ่มชาวบ้านที่เริ่มจาก การเข้าร่วมโครงการ
และปัจจุบันสามารถที่จะเป็นวิทยากรในการขยายผลแนวทางการปฏิบัติสู่ชุมชนอื่นๆ



ผู้ร่วมเวทีสนทนากลุ่ม ประกอบไปด้วย ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ รวมถึง ผู้นำชุมชนที่มาร่วม
 ให้ความคิดเห็นต่อแนวคิดการแปลงศาสตร์พระราชาสู่แนวทางปฏิบัติ สู่บันได ๕ ขั้น
 ซึ่งให้ความเห็นแนวทางที่นำไปใช้ สามารถลดรายจ่าย และยังเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน
 และยังสามารถแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่นที่ยากลำบากได้อีกทาง

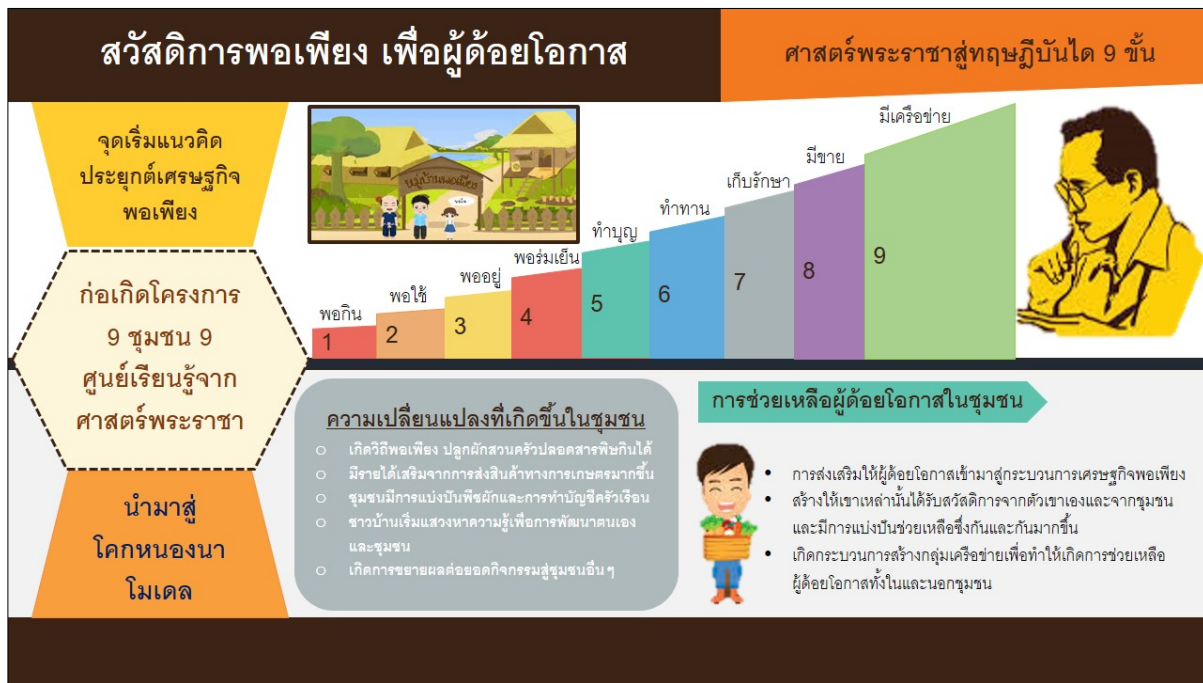


พื้นที่ในหน้าบ้านของ ชุมชนหมู่บ้านวังอ้อ จะประกอบด้วยพืชผักสวนครัวที่สามารถนำมาประกอบอาหาร
 เองยังแบ่งปันเพื่อนบ้าน ซึ่งหากบางบ้านมีพื้นที่ที่สามารถเพาะปลูกได้มากยังสามารถ
 นำไปขายจากการเหลือกิน สร้างรายได้ให้กับครอบครัว



กิจกรรมที่นอกจากจะส่งเสริมให้ชุมชนบ้านวังอ้อปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
 พระครูยังเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติ ทั้งภาคทฤษฎี
 รวมถึงการลงพื้นที่ศึกษาดูงานจริง

แผนภาพสรุปนวัตกรรม สวัสดิการพอเพียงเพื่อผู้ด้อยโอกาส



สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8

4.8 กรณีศึกษาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนพึ่ง(ภา)ยามยาก ตำบลบ้านแห อำเภอมือง จังหวัดอ่างทอง

➤ จากอดีตสู่ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชนบท

ชุมชนตำบลบ้านแห พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำการเกษตร ทำไร่ ทำนา แต่เมื่อปี 2549 เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ บ้านเรือนและพื้นที่ทำการเกษตรของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านแห ต้องจมอยู่ใต้น้ำ เพราะน้ำท่วมสูงถึง 2 เมตร เป็นเวลา 3 เดือน สร้างความเดือดร้อนมาสู่ประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก ทั้งด้านความเป็นอยู่และด้านเศรษฐกิจ เมื่อน้ำลดลงประชาชนในพื้นที่ต้องเริ่มต้นนับหนึ่งกันใหม่ เนื่องจากต้นไม้ต่างๆที่ปลูกไว้ตายทั้งหมด

ระหว่างที่ประสบปัญหาอุทกภัยในตำบลบ้านแห ก็มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้การช่วยเหลือ ในขณะนั้นมีผู้นำ คือ ผู้ใหญ่หนุช คำคง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ผู้ใหญ่อยอย” ได้ให้การช่วยเหลือประชาชนในหมู่บ้านอย่างเต็มที่ โดยมีการขอยุ้งยี่หื้อจากหน่วยงานมาทั้งหมด 12 ครั้ง ภายในระยะเวลา 3 เดือน จึงมีความคิดว่าจะทำอย่างไรเพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง ไม่ใช่ “พออุ้งยี่หื้อหมดก็แบมือขอใหม่” และในเวลานั้นได้ทราบข่าวเกี่ยวกับมูลนิธิเพื่อนพึ่ง(ภา)ยามยาก ทำให้ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนต้องการถูกราชทานขึ้นมา ผู้ใหญ่อยอย จึงได้ประสานกับรองประธานมูลนิธิฯ (หมอพิชิต) โดยขอลุงพระราชทานจำนวน 1,000 ชุด แต่ไม่ได้รับการสนับสนุน แต่คุณหมอได้ให้ดำเนินโครงการฟื้นฟูผู้ประสบอุทกภัย ตามแนวพระราชดำริ ในตอนแรกนั้นไม่ต้องการโครงการนี้เท่าใดนัก เนื่องจากไม่มีความรู้และความเข้าใจคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ดีพอ ไม่เคยรู้ว่า “เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน”

ของในหลวงคืออะไร แต่พอมารู้ข่าวว่าชาวบ้านต้องประสบกับการซื้อพืชผักมาบริโภคในราคาแพง จึงส่งผลให้ผู้ใหญ่จอยรับโครงการนี้มาดำเนินการ ซึ่งเป็นการรับ “เพราะเหตุจำเป็น ไม่ได้อยากได้” เพราะผู้ใหญ่จอยเคยพาประชาชนในพื้นที่เข้ารับการอบรมมาแล้ว แต่เมื่อกลับมาก็เป็นหนี้สินเหมือนเดิม

การดำเนินการในช่วงเริ่มต้น จะมีวิทยากรของมูลนิธิเข้ามาให้ความรู้โดยมีประชาชนที่สนใจเข้ามา 6 หมู่บ้าน จำนวน 1,000 ครัวเรือน แต่เมื่อผู้ใหญ่จอยได้ประกาศว่าผู้ที่อบรมเสร็จธุรกิจพอเพียงต้องมาด้วยใจ ไม่ให้ใครบังคับ สมัครด้วยใจและกำหนดเงื่อนไขว่า ต้องไม่มี 3 จี คือ “จีเหล้า จีเกียจ จีโกง” ส่งผลให้

ประชาชน 1,000 ครัวเรือน เหลือสมัครเข้าร่วมโครงการเพียง 87 ครัวเรือน เนื่องจากเป็นผู้สูงอายุ ทำงานไม่ไหว ต้องดูแลลูกหลาน บางคนยังมองไม่เห็นแนวทางในการดำเนินงาน หลังจากนั้นจึงได้ดำเนินการอบรมให้ความรู้รุ่นที่ 1 ทำให้มีความรู้ความเข้าใจแนวทางพระราชดำริมากขึ้น การทำการเกษตรผสมผสานเริ่มต้นด้วยการมอปลาให้ครัวเรือนละ 600 ตัว มีการปลูกผัก ผลไม้ โดยยึดหลักปลูกอะไรก็ได้ที่กินได้เร็วที่สุด ทำให้รู้ว่ภายใน 45 วัน ทำให้สามารถมีอาหารกินได้

การดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนมีผลกับการช่วยเหลือทางสังคมหรือสร้างภูมิคุ้มกันของชุมชนต่อสมาชิกในชุมชนและนอกชุมชน ดังนี้

☞ สมาชิกภายในชุมชน

การดำเนินงานเริ่มแรกมีผู้สนใจเข้าร่วมโครงการเพียง 87 ครัวเรือน แต่เมื่อมีการพัฒนาขยายผลเป็นรุ่นที่ 2 มีประชาชนสนใจเข้าเป็นสมาชิกเพิ่มมากขึ้นจาก 87 ครัวเรือน เป็น 200 ครัวเรือน เนื่องจากประชาชนเห็นผลดีที่เกิดขึ้นกับ 87 ครัวเรือนแรกที่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประกอบกับประชาชนมีความสนใจเกี่ยวกับการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่เพิ่มมากขึ้น ทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมีคำกล่าวว่า

“ตั้งแต่มีโครงการนี้เข้ามา ทำให้คนบ้านหมี่มีความเข้าใจในคำตอบของคำว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่ต้องไปเบมือขอรับความช่วยเหลือจากใคร ถึงแม้ว่าน้ำจะท่วมอีกครั้งเราก็กังสามารถพึ่งพาตนเองได้”

สามารถสรุปผลที่ดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อสมาชิกภายในชุมชน ดังนี้

- 1.ลดรายจ่ายในครัวเรือน
- 2.ชีวิตปลอดภัยจากการใช้ปุ๋ยเคมี
- 3.มีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น
- 4.มีรายได้เพิ่มขึ้น
- 5.มีอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน

☞ สมาชิกภายนอกชุมชน

1.ประชาชนทั่วไป ศูนย์เรียนรู้ฯ มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับประชาชนทั่วไปทั้งภายนอกชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด พร้อมจังหวัดข้างเคียง เพื่อให้ผู้ที่สนใจเกิดองค์ความรู้ในการนำไปปฏิบัติทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่ม สามารถลดรายจ่ายให้กับตนเองและครอบครัวได้ สามารถดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเองได้

2.ผู้ถูกจำคุก ศูนย์เรียนรู้ฯ มีการถ่ายทอดความรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับเรือนจำ เพื่อสอนนักโทษที่ใกล้จะพ้นโทษ ให้รู้จักการทำอาชีพ และมีความเข้าใจในคำสอน ของในหลวงรัชกาลที่ 9 มากขึ้น ส่งผลให้เมื่อพ้นโทษแล้ว ทำให้มีอาชีพ มีรายได้ สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้ และขยายผลการปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จให้กับประชาชนในพื้นที่ข้างเคียง

➤ กระบวนการวิเคราะห์หาเหตุแห่งปัญหา

ผู้ประสบปัญหาทางสังคมในพื้นที่ ในพื้นที่ตำบลบ้านแห ก่อนที่จะประสบความสำเร็จ และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีเช่นในปัจจุบันนี้ ประชาชนในพื้นที่เป็นผู้ประสบปัญหาทางสังคม ทุกครัวเรือน เนื่องจาก ประสบปัญหาน้ำท่วม ชาวบ้านในพื้นที่ประสบกับปัญหาความเดือดร้อน การเกษตรเสียหาย ทำให้ชาวบ้านไม่มีอาชีพ ประสบปัญหาความยากจน แต่ในปัจจุบันหลังจากนี้ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา ใช้ในการดำเนินชีวิตส่งผลให้ประชาชนในตำบลบ้านแห มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเกิดจาก “การปลูกของที่กิน กินของที่ปลูก ทำของที่ใช่ ใช้ของที่ทำ”

➤ กลยุทธ์การเข้าถึงสวัสดิการของคนในชุมชน

ประชาชนในชุมชน ตำบลบ้านแห เข้าถึงบริการสวัสดิการของภาครัฐ เนื่องจากมีผู้นำที่เข้าใจใน ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ และคอยสอดส่องดูแลความเป็นอยู่ของประชาชน แต่จากการมองการณ์ไกลของผู้นำชุมชน คือผู้ใหญ่จ้อย ไม่ต้องการให้ประชาชนในชุมชนต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียว จึงได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยวิธีการสร้างความเข้าใจ ร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในตำบลร่วมกัน ทำให้ประชาชนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้

➤ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดกับการประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน

☞ รูปแบบการดำเนินงาน

1.การทำการเกษตรผสมผสาน

ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ทำการเกษตรผสมผสาน โดยปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก โดยปรับเปลี่ยนวิธีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว มาเป็นการปลูกพืชผสมผสานทำให้ลดความเสี่ยงในการทำการเกษตร

2.การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนพึ่ง(ภา)ยามยาก

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนพึ่ง(ภา)ยามยาก มีการดำเนินงาน คือ เป็นสถานที่ฝึกอบรม/ดูงานของผู้ประสบอุทกภัยให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ในการยังชีพหลังน้ำลด และยังช่วยให้มีวิธีการดำเนินชีวิต และอาชีพแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามต้นแบบเพื่อนพึ่ง (ภาฯ)



ต้นแบบ(โมเดล) เพื่อนพึ่งกายามยาก

ต้นแบบการฟื้นฟูผู้ประสบอุทกภัยเป็นต้นแบบที่มีเป้าหมายให้เกิดการฟื้นฟูที่ยั่งยืน โดยผลสุดท้าย คือ การเป็นผู้มีอาชีพผลิตเกษตรอินทรีย์ ด้วยการทำเกษตรอินทรีย์และหรือการแปรรูปเกษตรอินทรีย์ โดยมีบันได 5 ขั้น

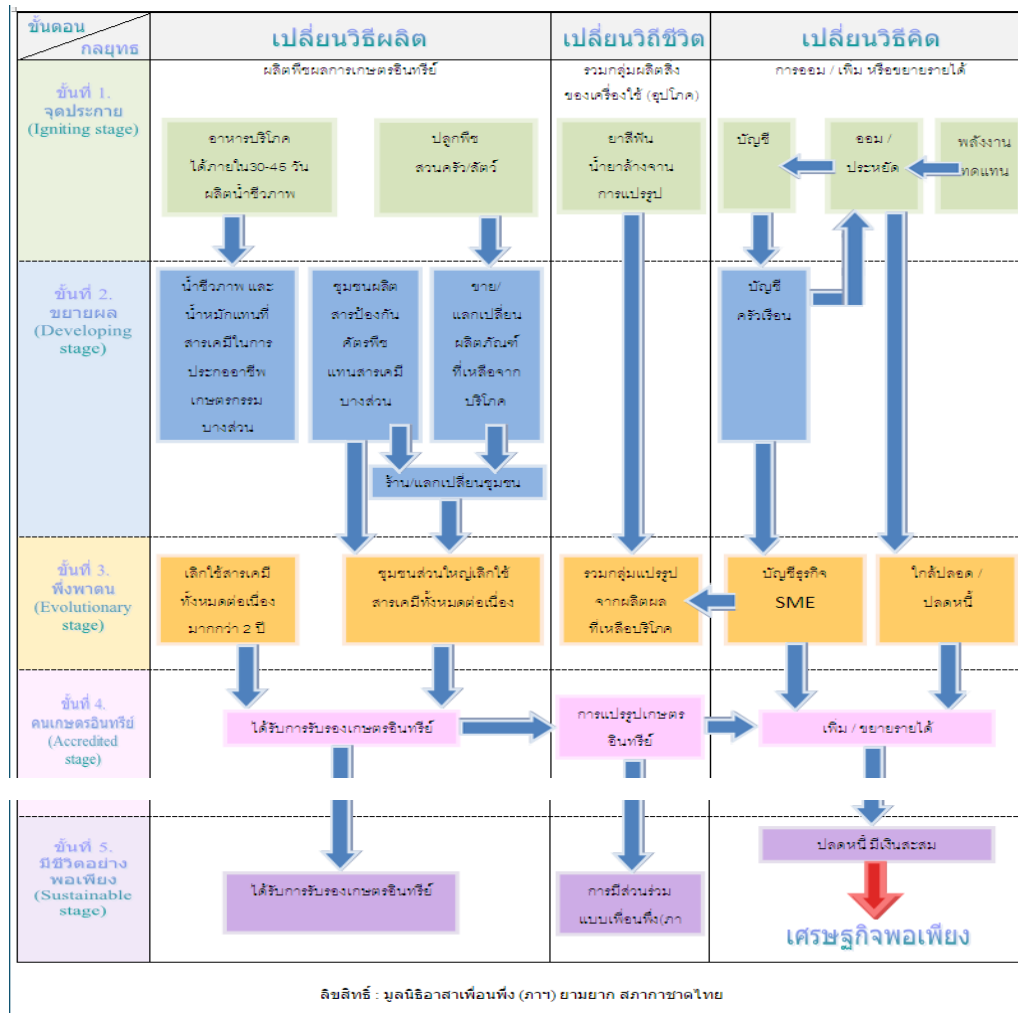
1. ขั้นจุดประกาย (Igniting stage) เป็นขั้นที่เริ่มต้นให้มีการผลิตด้วย ขบวนการเกษตรอินทรีย์
2. ขั้นตอนการขยายผล (Developing stage) เป็นขั้นตอนการสู่อาชีพ เกษตรอินทรีย์
3. ขั้นตอนพึ่งพาตน (Evolutionary stage) เป็นขั้นเลิกใช้สารเคมีทางการเกษตร
4. ขั้นตอนคนเกษตรอินทรีย์ (Accredited stage) เป็นขั้นได้รับการรับรองเกษตรอินทรีย์
5. ขั้นตอนมีชีวิตอย่างพอเพียง (Sustainable stage) เป็นขั้นอาชีพผลิต เกษตรอินทรีย์และดำเนินชีวิต

แบบเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเต็มรูปแบบ

ทั้งนี้มีกลยุทธ์ 3 ประการ คือ

1. กลยุทธ์การเปลี่ยนวิธีผลิต
2. กลยุทธ์การเปลี่ยนวิธีคิด
3. กลยุทธ์การเปลี่ยนวิถีชีวิต

แผนภูมิที่ 1 แสดงต้นแบบ (model) เพื่อนพึ่งภัยมายาก ตามแนวทางพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง



ทิศทางการดำเนินงาน

จัดตั้งฐาน

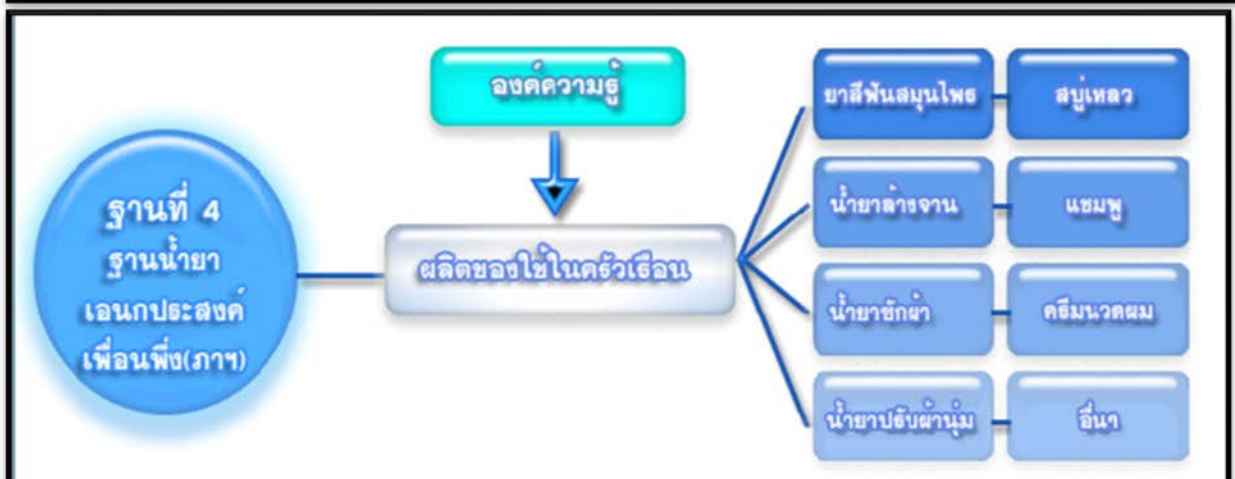
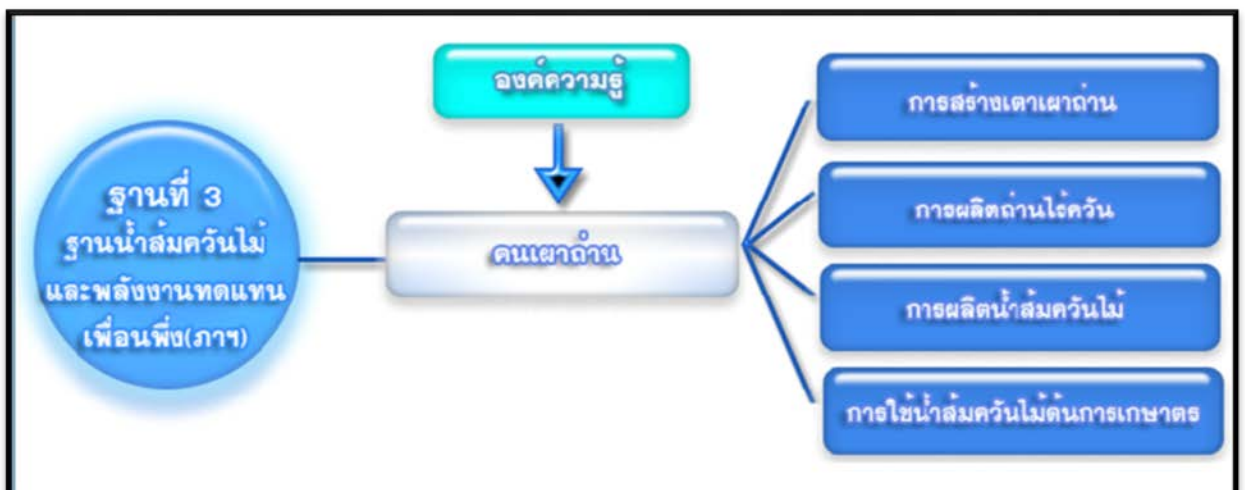
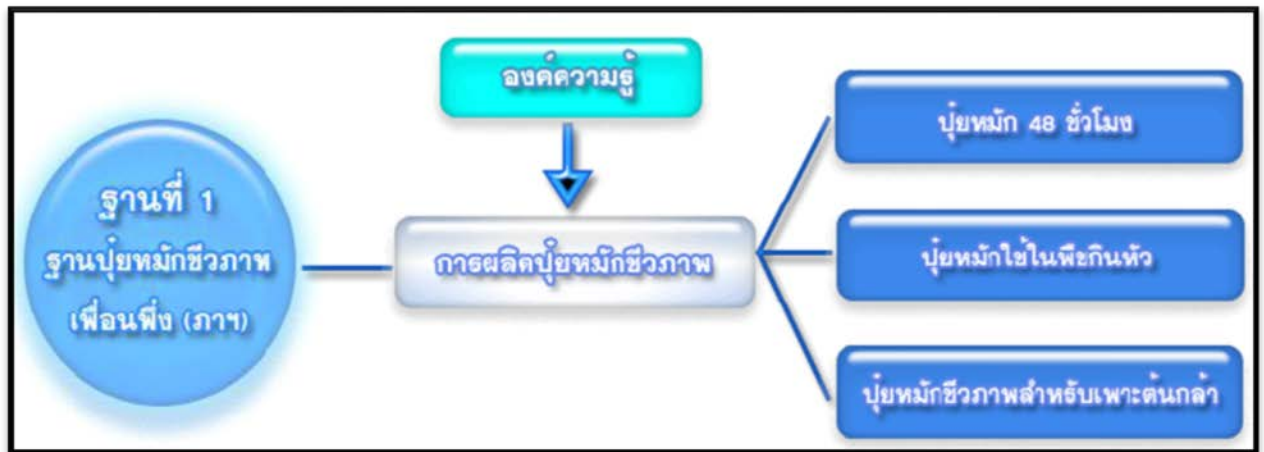
- ฐานที่ 1 ฐานปู้หมักชีวภาพเพื่อนพึ่ง (ภาฯ)
- ฐานที่ 2 ฐานเกษตรอินทรีย์เพื่อนพึ่ง (ภาฯ)
- ฐานที่ 3 ฐานน้ำส้มควันไม้เพื่อนพึ่ง (ภาฯ) และพลังงานทดแทน
- ฐานที่ 4 ฐานน้ำยาเอนกประสงค์เพื่อนพึ่ง (ภาฯ) (แปรรูปและผลิตของใช้ในครัวเรือน)
- ฐานที่ 5 ฐานน้ำหมักชีวภาพเพื่อนพึ่ง (ภาฯ)

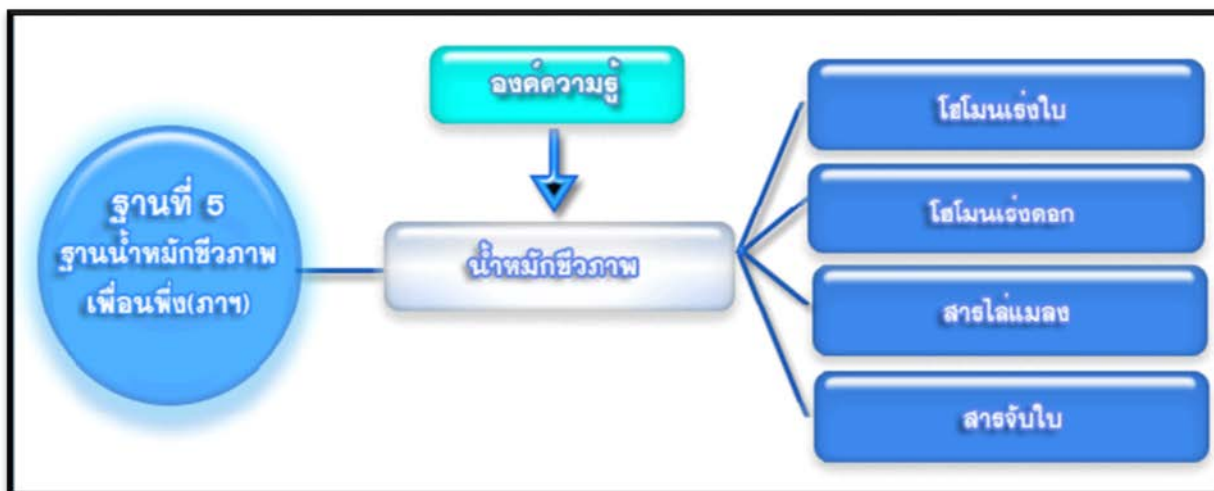
และจัดแปลงสาธิต

1. แปลงเกษตรอินทรีย์
2. แปลงนาข้าวเกษตรอินทรีย์
3. แปลงเศรษฐกิจพอเพียง (1 ไร่แก้ง)

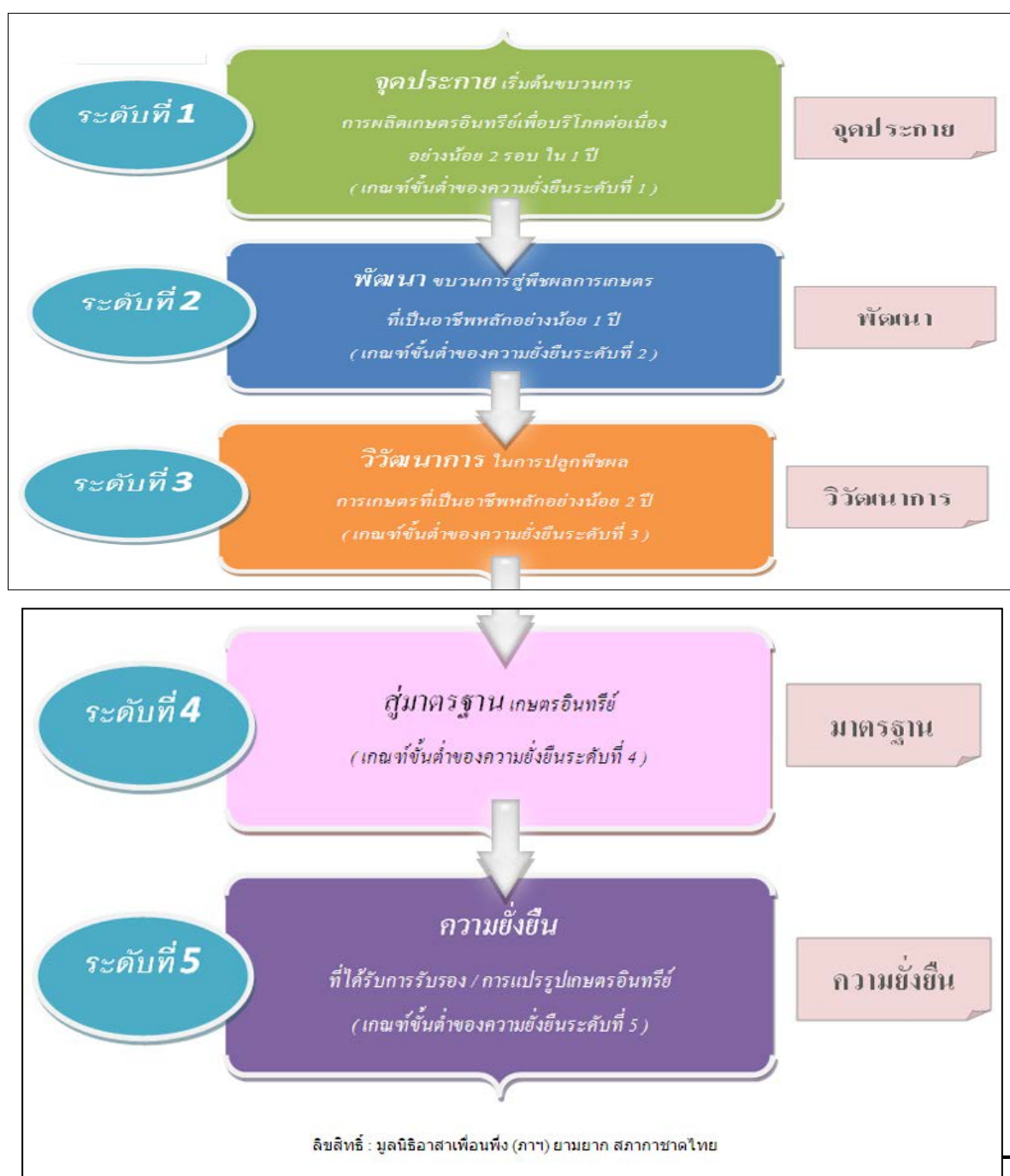
ระยะเวลาการฝึกอบรม

การฝึกอบรมจะใช้เวลา 4 วัน 3 คืน โดยแต่ละฐานจะมีแนวทางการฝึกอบรมดังนี้





การติดตามและประเมินผล



ผู้ดำเนินงาน

การดำเนินงานของตำบลบ้านแห มีการดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการ มีผู้ใหญ่จ้อยเป็นประธานการดำเนินงาน และมีการแบ่งฐานการดำเนินงานที่มีอิสระทางการดำเนินงาน ซึ่งมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงานโดยใช้ปราชญ์ชาวบ้านในการถ่ายทอดความรู้

➤ จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ

การดำเนินกิจกรรมของ ศูนย์เรียนรู้ฯ ผู้ใหญ่จ้อยจะมีทีมงานที่ให้ความรู้ ให้คำปรึกษา แนะนำในฐานะการเรียนรู้ทุกฐาน ซึ่งการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ฯ ก็เป็นการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนของตนเองก่อนแล้วจึงขยายไปสู่เครือข่ายภายนอก

➤ ปรากฏการณ์เศรษฐกิจพอเพียงกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต มีความเป็นอยู่ดีขึ้น มีอาชีพ สร้างรายได้ ครอบครัวมีความสุขเนื่องจากไม่มีภาระหนี้สิน และการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ผ่านมาสามารถขยายเครือข่ายโดยได้นำความรู้ แนวทางการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ฯ ไปสู่ชุมชนภายนอกได้

➤ จุดเริ่มต้นที่สานต่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงดำริให้จัดตั้งโครงการกำลังใจ เพื่อประทานความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต้องการโอกาสในสังคมไทย เนื่องด้วยทรงดำริว่า ทุกคนในสังคมจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขก็ต่อเมื่อรู้จักรักษาสีบทของตน โดยไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น กระบวนการยุติธรรมเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ทุกคนเคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งเมื่อกระบวนการยุติธรรมดำเนินไปจนถึงที่สุดแล้ว ผู้ที่ได้รับผลทุกฝ่ายในสังคมก็น่าที่จะได้มีโอกาสอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขอีกครั้งหนึ่ง

แต่กระนั้นในบางครั้ง กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้ต้องขัง กลุ่มผู้ถูกคุมประพฤติ หรือผู้ที่พ้นโทษ กลับมิได้รับโอกาสเท่าที่ควร ในการที่จะกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมส่วนรวม ส่งผลให้บุคคลเหล่านี้ขาดโอกาสที่จะดำเนินชีวิตดังที่ควร ทรงดำริว่าผลงานจากโครงการกำลังใจ จะช่วยให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้ตระหนักว่ายังมีผู้ที่เต็มใจจะให้โอกาส และเอาใจช่วยให้พวกเขาสามารถเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้ และเมื่อทุกคนได้รับโอกาสที่สมควรแล้วจะต้องรู้จักในการเคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งนอกจากจะช่วยลดการกระทำผิด ซ้ำซ้อน และเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้กลับมาเป็นประชากรที่มีคุณภาพแล้ว ยังมีส่วนที่จะช่วยให้สังคมส่วนรวมกลับมาอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขอีกด้วย

พระเจ้าหลานเธอฯ ทรงมีพระเมตตาแก่ผู้ต้องขังทั้งชายและหญิง ฝ่ายชายได้ทรงประทานโครงการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ฝึกจิตใจ ฝึกทักษะในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง ให้แก่ผู้ต้องขังที่ใกล้จะพ้นโทษ ในเรือนจำชั่วคราว 5 แห่ง คือ รจข. แคน้อย เพชรบูรณ์, รจข เขาพลองชัยนาท, รจข เขาระกำ ตราด, รจข บ้านคอยราง เชียงราย, และ รจข โคกตาบัน สุรินทร์เป็นแห่ง 5 มูลนิธิ เพื่อนพึง (ภา) ยามยาก ตำบลบ้านแห มีโครงการที่ดำเนินงานตามพระราชดำริ คือ “โครงการกำลังใจ”

ทรงมีพระดำรัสว่า"สาเหตุของการกระทำผิดนั้นมีหลากหลาย แต่สาเหตุหลักน่าจะมาจากทักษะในการดำรงชีวิต หากรู้จักดำรงตนอย่างเหมาะสม ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ โอกาสที่จะไปกระทำผิดซ้ำ น่าจะลดลง" จึงเป็นที่มาของโครงการดังกล่าว

ผู้ใหญ่จอย ภายใต้ผู้ดำเนินงานโครงการกำลังใจ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้น้อมนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงไปให้ความรู้แก่ผู้ต้องขัง ที่พร้อมจะออกไปดำเนินชีวิตสู่สังคมภายนอก โดยการปรับทัศนคติ ให้ความรู้ในการดำรงชีวิตเมื่อต้องอยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชน เพื่อให้บุคคลเหล่านี้มีอาชีพที่มั่นคง สามารถสร้างรายได้ พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ชุมชนได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนในเรื่องของการ แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจากการประสบปัญหาน้ำท่วมที่ประชาชนในพื้นที่ต้องประสบเพราะได้รับผลกระทบและความเดือดร้อนจากน้ำท่วม ผักผลไม้ที่ปลูกไว้ได้ตายหมด ประชาชนต้องประสบความเดือดร้อนจากการซื้อข้างของที่แพงขึ้น ซึ่งผู้นำชุมชนได้เห็นถึงความเดือดร้อนของประชาชน จึงพยายามหาทางให้การช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ โดยขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ แต่เมื่อขอความช่วยเหลือมาได้ระยะหนึ่ง คิดว่า หากขอความช่วยเหลืออยู่อย่างนี้ก็จะต้องขอรับความช่วยเหลือตลอดไป จึงได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินชีวิต และขยายให้กับประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่ดำเนินงานส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้ที่มั่นคง มีอาชีพที่มั่นคง พร้อมทั้งขยายองค์ความรู้ที่ได้รับให้กับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดการขยายการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็

จากการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ สามารถช่วยแก้ไขปัญหของคนในครอบครัว และชุมชนได้ดังนี้ คือ

- 1.การมีอาชีพที่มั่นคงในการดำเนินชีวิต เนื่องจากการทำการเกษตรผสมผสาน ทำให้ลดความเสี่ยงในการปลูกพืช
- 2.มีรายได้เพิ่มมากขึ้น และลดรายจ่ายในครัวเรือนจากการผลิตของใช้เอง และชุมชนใช้ของที่ผลิตในชุมชน
- 3.ความสามัคคีในชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีความเอื้ออาทรกันมากขึ้น เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน

การบริหารจัดการขององค์กร มีระบบการบริหารงานดังนี้

- 1.มีโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน คณะทำงานตามฐานกิจกรรม
- 2.แบ่งหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละบุคคล
- 3.การให้อิสระในการดำเนินงานของแต่ละฐานกิจกรรม ที่สามารถตัดสินใจและบริหารงานฐานกิจกรรมของตนเองได้ ตามความเหมาะสม
- 4.มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ให้ความสำคัญกับทีมงานทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน
- 5.การดำเนินงานมีการวางแผนการทำงานร่วมกัน ร่วมคิด หากเกิดปัญหาจะร่วมกันแก้ไขปัญาและร่วมหาทางออก
- 6.การดำเนินงานให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินงานด้วยกัน

7.การดำเนินงานที่เป็นแบบอย่างในความสำเร็จ เห็นเป็นเชิงประจักษ์ทำให้เป็นที่สนใจของประชาชนทั้งภายในและภายนอกชุมชน

8.เมื่อดำเนินการเสร็จแล้ว มีการถอดบทเรียนถึงการดำเนินงานที่ผ่านมาว่ามีปัญหาหรืออุปสรรคใดในการดำเนินงาน เพื่อร่วมกันหาทางในการแก้ไข

9.การทำงานของทีมงานศูนย์เรียนรู้ฯ ทุกคนมีหัวใจการทำงานเดียวกัน คือ “สิ่งที่ทำอยู่เป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์” จึงส่งผลให้แม้จะมีอุปสรรคในการดำเนินงานบ้าง แต่ทุกคนไม่ย่อท้อในการดำเนินงาน

การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ฯ เพื่อให้การดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความยั่งยืน มีดังนี้

- 1.การไม่ได้รวมศูนย์อำนาจไว้ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทุกคนสามารถทำงานทดแทนกันได้
- 2.การทำงานใช้กระบวนการทำงานเป็นทีม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา
- 3.ยึดมั่นต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ส่งผลให้การดำเนินงานแม้จะมีปัญหาอุปสรรคก็ไม่เคยย่อท้อ

4.การทำการเกษตรผสมผสาน การลดรายจ่ายในครอบครัวและการทำการเกษตร เช่น ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง การผลิตน้ำยาเอนกประสงค์ใช้ในครัวเรือน เช่น น้ำยาล้างจาน เป็นต้น

5.การรับข้อมูลและจ่ายข้อมูลเพียงคนเดียวทำให้ข้อมูลไม่ผิดพลาด

เนื่องจากที่ตั้งศูนย์เรียนรู้ฯ อยู่ในที่ดินของผู้ใหญ่จ้อยซึ่งเป็นประธานศูนย์เรียนรู้ฯ ทำให้ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากทางราชการ เพราะว่าเป็นที่ดินส่วนตัว แต่ทางศูนย์เรียนรู้ฯ ก็ไม่ได้ย่อท้อ มีการพึ่งตนเองในการจัดหางบประมาณมาบริหารจัดการภายในศูนย์ เช่น รายได้จากคนมาศึกษาดูงาน รายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

แนวทางในการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงไปช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

1.การให้องค์ความรู้กับผู้ประสบปัญหาทางสังคม เช่น ผู้ด้อยโอกาสที่กำลังจะได้รับการปล่อยตัว ให้สามารถประกอบอาชีพทางด้านการเกษตรได้เป็นอย่างดีเมื่อพ้นโทษ

2.การขยายผลการดำเนินงานให้ครอบคลุมทุกพื้นที่โดยการทำเป็นต้นแบบการดำเนินงานเพื่อให้เห็นเป็นเชิงประจักษ์ เพื่อให้เกิดการดำเนินการตาม

แนวทางปฏิบัติที่ใหม่ ๆ เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถนำมาเป็นแนวทาง/ขยายผลให้กับชุมชนอื่น หรือผู้ประสบปัญหาทางสังคม (วิธีการดำเนินการ)

- 1.การนำความรู้ที่ได้รับขยายผลต่อผู้ประสบปัญหาทางสังคมตาม model ที่กำหนดของศูนย์เรียนรู้ฯ
- 2.การยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งส่งผลให้มีการพึ่งพิงตนเอง
- 3.การปลูกพืชผสมผสาน เพื่อลดความเสี่ยง หากเกิดปัญหาภัยธรรมชาติ
- 4.การปฏิบัติตนเป็นต้นแบบเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมในการดำเนินงาน

ภาพกิจกรรมของ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนพึ่ง(ภา) ยามยาก

ตำบลบ้านแห อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง

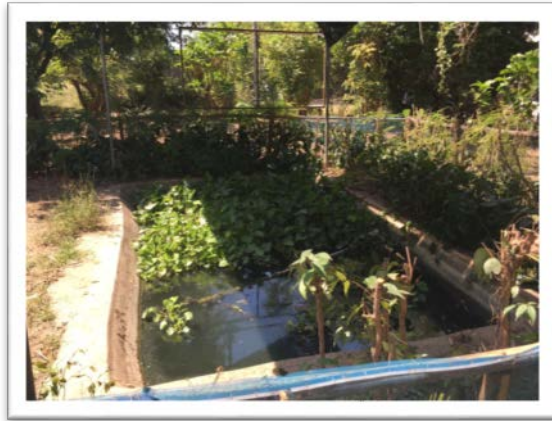
ผู้ใหญ่न्छุ ค้ำคง หรือผู้ใหญ่จอย ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน และแนวคิดใน การ
ดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนพึ่ง (ภา) ยามยาก



ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ และศาลาเรียนรู้ ศพก.







แผนภาพสรุปนวัตกรรมเพื่อผู้ต้องขัง กับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนพึ่ง (ภา) ยามยาก



สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 9

4.9 กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรกรบ้านโคกกระทือ ตำบลวังใหญ่

อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย

➤ จากอดีตสู่ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีนบพ

หมู่บ้านโคกกระทือ เป็นหมู่บ้านดั้งเดิมเป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกลความเจริญมีการตั้งบ้านเรือนอยู่กลางทุ่งนา ซึ่งมีลักษณะที่ราบลุ่มมีน้ำท่วมขังเป็นประจำทุกปีในช่วงฤดูฝน บริบททั่วไปของชุมชนยังมีความเป็นชนบทสูง มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย คนมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการช่วยเหลือกันในหมู่บ้าน คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา และปลูกพืชผัก เป็นหมู่บ้านที่มีระดับฐานะปานกลางถึงยากจน เนื่องจากมีรายได้เพียงอย่างเดียว คือทำการเกษตรและรับจ้างทั่วไป แต่เดิมเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ในปัจจุบันการเพิ่มประชากรมีมากขึ้น จึงได้เป็นหมู่บ้านขนาดกลาง มีประชากรทั้งสิ้น 364 คน

วิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นวิถีนบพที่มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือแบ่งปันกันระหว่างเพื่อนบ้าน มีการดูแลช่วยเหลือบุคคลที่ด้อยกว่า หรืออยู่ในภาวะยากลำบากกว่าตนเอง เช่น มีการแบ่งปันอาหาร พืชผัก ที่ผลิตได้เองในครัวเรือนให้แก่เพื่อนบ้านและบุคคลที่ยากลำบากคนพิการ ผู้สูงอายุ เป็นต้น

ประกอบกับผู้นำในชุมชน ซึ่งเป็นอดีตผู้ใหญ่บ้านยังทำงานด้วยจิตอาสา มีการช่วยเหลือสมาชิกในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งได้มีการรวมกลุ่มเกษตรกรแม่บ้าน โดยชักชวนผู้ที่มีเวลาว่าง หลังฤดูการผลิตมาดำเนินการก่อน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนี้เป็นกลุ่มที่ก่อตั้งตามธรรมชาติมีสมาชิกแรกเริ่มเพียงเล็กน้อยจำนวน ประมาณ 7-8 คน โดยได้เริ่มต้นกันแปรรูปอาหารหลายๆชนิดที่ในชุมชน มีวัตถุดิบเองและการแปรรูปน้ำสมุนไพร จนปัจจุบันกลุ่มได้พัฒนาการขึ้นเป็นกลุ่มใหญ่ที่มีความเข้มแข็ง มีสมาชิกมากขึ้นจากเดิม มาเป็นจำนวน 20 คน และได้จดทะเบียนเป็น “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรกรบ้านโคกกระทือ” ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๕ ตำบลวังใหญ่ อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย

ทุนทางสังคมของชุมชนนี้ คือการมีผู้นำชุมชน และผู้นำกลุ่มที่มีความเสียสละ มีหัวใจก้าวหน้า สมัยใหม่ ซึ่งได้มีการนำนวัตกรรมที่ผ่านการเรียนรู้นำมาสู่หมู่บ้านและสมาชิกกลุ่มให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

➤ กระบวนการวิเคราะห์หาเหตุแห่งปัญหา

ในชุมชนดังกล่าว มีการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากวิถีชาวบ้านเป็นชุมชนชนบท ทำให้มีการประกอบอาชีพแบบพออยู่พอกิน ชาวบ้านไม่พึงเพ้อ รู้จักการประหยัด อดออม มีการเพาะปลูกไม้ผล พืชผัก และเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลาในเองในครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่เกือบทุกครัวเรือนจะมีลักษณะความเป็นอยู่ที่ใกล้เคียงกัน ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนที่มีความจิตอาสา มีความใส่ใจดูแลซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือกันอย่างดี ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กลุ่มคนด้อยโอกาส หรือคนที่ยากจนในหมู่บ้าน

จะได้รับการดูแลจากเพื่อนบ้าน นอกจากนี้แล้วผู้นำหมู่บ้านยังมีการจัดหาสวัสดิการจากภายนอกมาดูแลกันเองอีกด้วย

เมื่อมองถึงประเด็นผู้ประสบปัญหาทางสังคม ในที่นี้หมายถึง คนยากจน ค้อยโอกาส คนที่ขาดโอกาสทางสังคม ในชุมชนนี้มีเพียง คนพิการ ผู้สูงอายุที่ทำงานไม่ได้ และคนยากจน ที่มีอยู่เพียงไม่กี่ราย ซึ่งคนพิการเหล่านี้มีความยากลำบากในการประกอบอาชีพ จึงเป็นภาระของคนในครอบครัวต้องให้การดูแล และมีการจัดหาสวัสดิการช่วยเหลือคนพิการอยู่แล้ว

➤ กลยุทธ์การเข้าถึงสวัสดิการของคนในชุมชน

หากมองถึงองค์ประกอบของการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของความมั่นคงในชีวิต ด้านการศึกษา ด้านสิทธิทางสังคมและการคุ้มครอง ก็พบว่าชาวบ้านในชุมชนนี้สามารถเข้าถึงบริการทางสังคมของภาครัฐได้เกือบทุกด้าน เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ การรับรู้จากการแจ้งข่าวสารของหน่วยงานภาครัฐตลอดเวลา และมีการดูแลกันเองในหมู่บ้าน ทั้งจากผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน จึงทำให้ชาวบ้านสามารถรับบริการจากรัฐได้ เช่น การดูแลสุขภาพ การรักษาพยาบาล การรับเงินทุนสงเคราะห์ สนับสนุนปัจจัยการผลิต และบริการของหน่วยงานภาครัฐ สามารถที่จะเข้าถึงประชาชนได้ โดยช่องทางการประสานจากผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน และอาสาสมัครในหมู่บ้าน

➤ ประโยชน์เศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดกับการประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน

เศรษฐกิจพอเพียง ที่ดำเนินการอยู่ทั้งในของตัวบุคคล และกลุ่มในชุมชนบ้าน โคกกระทือ มีลักษณะการดำเนินงานหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น

1. การทำนา
2. การทำเกษตรแบบผสมผสาน เช่น การปลูกพืชหลายชนิด พืชอายุสั้น ไม้ผล พืชอายุยาว ผสมผสานกันหลายอย่างในพื้นที่ และเลี้ยงปลา เลี้ยงเป็ด ไก่ ห่าน ในพื้นที่
3. การแปรรูปอาหาร ขนมต่างๆ น้ำสมุนไพร น้ำผลไม้
4. ผลิตภัณฑ์จักสาน เช่น ตะกร้า ผ้าเอนกประสงค์

➤ จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ

กิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชนส่วนใหญ่จะผ่านความคิดเห็นจากคนส่วนใหญ่ในชุมชน มีการวางแผนการผลิตร่วมกัน ผู้นำในชุมชนเห็นด้วยและเป็นการประกอบอาชีพที่สามารถยกระดับการพัฒนาและเป็นการสร้างชื่อเสียงให้แก่หมู่บ้าน จึงทำให้ทุกภาคส่วนในชุมชนเห็นด้วยและพร้อมที่จะสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่ม รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ และศึกษาดูงานจากภายนอกเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่คนในชุมชน และบุคคลภายนอกทั่วไป

➤ ปรากฏการณ์เศรษฐกิจพอเพียงกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน

รูปแบบกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นจากประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้ พร้อมทั้งการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่เข้ามาใช้ในชุมชนอย่างลงตัว ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเกษตรก็จะพบว่ามีผลการดำเนินการระดับตัวบุคคล เช่น สวนเกษตรผสมผสาน จะดำเนินการในไร่

นา ปรับระดับยกเป็นแปลงเกษตรผสมผสาน มีทุกอย่างในแปลง รวมทั้งที่พักอาศัยในส่วนของการแปรรูป เพื่อสร้างรายได้ก็มีการทำขนมต่างๆ มีการรับทำขนมจัดเบรกอหารว่าง ให้แก่ผู้จัดประชุมทั่วไป

การดำเนินกิจกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ส่งผลดีต่อการดำรงชีวิตเป็นอย่างมาก ในส่วนของตัวบุคคล พบว่า การดำเนินการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงนี้ได้ทำให้เกิดหลักคิด ในการดำรงชีวิต ทำให้คนในชุมชนรู้จักคิด รู้จักวางแผนด้านการผลิต การใช้จ่ายเงิน และการเก็บออม รวมไปถึงการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งยังทำให้สมาชิกครอบครัวได้มีเวลาอยู่ร่วมกันมากขึ้นมีความ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลูกก็ช่วยพ่อแม่ทำงาน ส่งผลให้ปฏิสัมพันธ์ของคนในครอบครัวดีขึ้นเป็นครอบครัว อุ่น ไม่มีปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

สำหรับชุมชนนั้น พบว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้สร้างชื่อเสียงที่ดีให้กับชุมชน สร้างให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ ที่สามารถทำให้ชุมชนนั้นกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ในการ ประกอบอาชีพ เป็นแหล่งสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน นอกจากนี้ยังสร้างให้คนชุมชน กลายเป็นวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในการที่จะให้ความรู้ในด้านการผลิต การแปรรูปอาหารได้ ตาม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ซึ่งในด้านการประกอบอาชีพนั้น แนวคิดนี้ทำให้คนในชุมชนสามารถที่จะมอง หาอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวได้ และรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ส่งผลอย่างเป็นรูปธรรม ในการแก้ปัญหาหารายจ่ายสูง รายได้ต่ำ ได้โดยการปลูกพืชผักกินเองในครัวเรือน หากมีมากเหลือจำหน่ายก็ถือเป็นรายได้เสริมของครัวเรือนได้ ซึ่งการทำงานร่วมกันสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ทำให้ สมาชิกในครอบครัวอยู่บ้านทำกิจกรรมเกษตรผสมผสานโดยใช้แรงงานของคนในครอบครัว ทำให้ได้อยู่ ด้วยกันพ่อแม่ ลูก และนอกจากคนในครอบครัวแล้ว ยังสามารถนำแนวคิดนี้ไปช่วยในการแก้ปัญหาความ ยากจน ขาดแคลนของคนในชุมชนได้ โดยสมาชิกในชุมชนได้มีการแบ่งปันกัน ทั้งขายราคาถูก และบางราย ที่เป็นผู้สูงอายุชุมชนมักจะให้เปล่าโดยไม่คิดมูลค่า

➤ จุดเริ่มต้นที่สานต่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น จากการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

จากการที่ชุมชนเรียนรู้และนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้และสร้างให้ตนเองและคนในชุมชน สามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ นอกจากนี้ยังได้มีการเชื่อมโยงผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไป ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคม ซึ่งสามารถช่วยเหลือได้โดยการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง สร้างให้เกิด เป็นการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของคนภายใต้วิถีชีวิตแบบพึ่งพาตนเองในระดับตัวบุคคล เช่น ให้คนมีหลักคิด หลักปฏิบัติ เน้นที่ความพอดี พองาม ไม่มากไม่น้อยเกินไป ใครๆก็เข้าถึงได้นำไปปฏิบัติ ได้ ไม่ว่าจะเป็นคนในระดับฐานะดี หรือ ฐานะยากจน หากมีความรู้มีหลักคิดที่ดี มีแบบอย่างที่ดีให้ทำตาม ก็ สามารถทำให้คนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นได้ ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ การอยู่ร่วมกันในครอบครัว ใน ชุมชน เช่น หากมีบุคคลใดในชุมชนสามารถพัฒนาตนเองจนมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจ ทางสังคมดีขึ้น จะ เป็นที่สนใจและมีอิทธิพลต่อความคิดของบุคคลอื่นๆในชุมชน และได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน และ ชุมชนหันมาสนใจและเอาแบบอย่างได้

แผนภาพสรุปรูปแบบนวัตกรรมจากปราชญ์ชุมชนสร้างสรรค์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนพอเพียง



สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10

4.10 กรณีศึกษาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

➤ จากอดีตสู่ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชนบท

เริ่มต้นอยากทำอะไรให้กับชุมชนได้ เดิมมาจากลพบุรี มาเห็นน้ำดี ดินดี แต่คนในจังหวัดลำปางหนีน้ำท่วมเพราะกลัวน้ำ จึงได้จุดวิถีชีวิตประกายขึ้นมาว่า ตามหลักของในหลวงรัชกาลที่ 9 เน้นเรื่องนี้มานาน แต่คนส่วนใหญ่ขาดการปฏิบัติจริง แต่ท่านอยากให้ทำเศรษฐกิจพอเพียง ทำเพื่อกินแล้วแจกจ่าย เริ่มทำเมื่อปี 2539 เริ่มทำมาคนเดียว ยังใช้สารเคมี แต่มีใจรักเกษตร พอทำแล้วประสบความสำเร็จ จากนั้นก็มีหน่วยงานจากเกษตรมาดูงานและให้จดทะเบียน วิสาหกิจชุมชน ทำเป็นกลุ่ม หลังจากนั้นก็เริ่มต้นทำมา 3 ปี เริ่มปี 2545 เริ่มมีคนสนใจ หลายคน เพราะมองว่าทำแล้วประสบความสำเร็จ มีของขายชาวบ้าน ต่อมาปี 2546 จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ตั้งกลุ่มปลูกพืชปลอดภัยจากสารพิษ เริ่มแรกมีสมาชิก 16 คน ดำเนินงานของกลุ่มทุกคนช่วยกัน เวลาจะไปไหนไม่มีเงินเดือนรองรับ จะไปประชุมไม่มีงบจะใช้เงินของสมาชิกไปประสานงานกับหน่วยงาน เน้นปลูกผักกินกันในกลุ่ม ตั้งคณะกรรมการและหาตลาดรองรับ เริ่มต้นจากการหาตลาดในกลุ่มได้ก่อน ถ้าไม่ทำแบบนี้ทางกลุ่มจะไม่ประสบความสำเร็จ พอตั้งคนหาตลาดมา 1-2 คน พอผลิตมาก็สามารถส่งให้ขายให้กับกลุ่มในตำบลหรืออำเภอ หรือจังหวัดต่อไป นั่นคือจุดเริ่มต้น

นอกจากนี้ เป็นจุดประกายในการปฏิบัติจริง เปิดให้ชุมชนมาเห็นภาพการทำเศรษฐกิจพอเพียงได้จริง พร้อมเรียนรู้ไปพร้อมกัน เปิดศูนย์เรียนรู้ให้คนในชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้ มีการต่อยอด สอนให้ทุกคน

ปลูกผักไว้บริโภคไว้ในครัวเรือน มีรายได้ ลดรายจ่ายของครัวเรือน อยู่แบบพอเพียงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง ให้พออยู่พอกินแล้วมีการแบ่งปันให้กับคนในชุมชน พืชผักสวนครัวที่ปลูกปลอดสารเคมี โดยทำปุ๋ยหมักชีวภาพ เช่น ทำปุ๋ยหมักเพื่อไล่แมลง ทำน้ำหมักไล่หอยเชอรี่ ลดสารเคมีในชุมชน สิ่งแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น สัตว์มีชีวิตเกิดขึ้นใหม่ๆ มากขึ้น เช่น กบ ปู กุ้งปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ คนในชุมชนมีสุขภาพดี อยู่ดีกินดีทำแล้วเห็นผลที่ชัดเจน (ปากต่อปาก) เป็นตัวอย่างให้คนอื่นทำตามแบบอย่างที่ดี

สถานการณ์กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น ต้องมีผู้นำคอยดูแลเอาใจใส่ ว่าคนในชุมชนมีใครบ้างยังด้อยโอกาส ยังเข้าไม่ถึง และหน่วยงานเข้าไม่ถึง บางครั้งหน่วยงานก็มีคนน้อย ไม่อาจสามารถเข้าถึงผู้ด้อยโอกาสได้ทุกคน ทุกคนในชุมชนต้องทำงานแบบจิตอาสา ผู้นำคอยติดต่อประสานงานไปยังหน่วยงานไปสำรวจผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ให้ชีวิตกลุ่มคนเหล่านี้ค่อยๆ มีชีวิตดีขึ้น ถ้าไม่ที่ทุนสามารถไปแนะนำให้ลงทุนที่ละน้อยๆ ก่อนอย่าเพิ่งไปลงทุนมาก ไม่ใช่เห็นคนอื่นประสบความสำเร็จก็อยากทำแบบผู้อื่น การทำเศรษฐกิจพอเพียงแบบในหลวงนั้นต้องค่อยๆ ทำ ทำด้วยกำลังที่มี ทำไปเรื่อยๆ ผู้ด้อยโอกาสไม่มีรายได้ก็จะมีการเชิญเข้ามาอบรมถ่ายทอดให้ความรู้ สอนปลูกผักแบบผสมผสาน ครอบครัวก็จะมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น

➤ กระบวนการวิเคราะห์หาเหตุแห่งปัญหา

จากการศึกษาสภาพของคนในชุมชน ทำให้พบว่าในชุมชนนั้นยังมีกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ที่ยังไม่ยอมเปิดเผยรายได้ที่แท้จริงของตนเอง ไม่เห็นความสำคัญกับภาครัฐไม่เปิดใจรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งถือเป็นกลุ่มใหญ่ในชุมชน ส่วนสถานการณ์กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชน พบว่ามีกลุ่มผู้สูงอายุ มีจำนวนมากถึง 1,000 คน คนพิการ มีจำนวน 232 คน กลุ่มผู้ป่วย มีจำนวน 37 คน โดยที่กลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการนั้นก็พบว่ายังไม่ได้รับการดูแลเรื่องที่อยู่อาศัย ยังขาดคนดูแล สำหรับในกลุ่มผู้ป่วยที่มีความเข้มแข็งนั้นก็ไม่น้อยมีปัญหาเท่าใดนัก ทั้งนี้ในชุมชนมีกลุ่มของผู้พันโท 1 ปี มีจำนวนไม่ถึง 10 ราย ที่กลับมาสู่ชุมชนจะมีปัญหาการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ผู้ต้องขังจะเป็น คดียาเสพติดและฆ่าคน ผู้พันโทไม่มีวิชาชีพกรณีที่พันโทออกมาสู่สังคมภายนอก ประกอบกับบุคลิกลักษณะของบุคคลทำให้คนในชุมชนไม่ให้โอกาส เช่น มีรอยสักตามตัว ไม่ปรับพฤติกรรมถูกชุมชนตีตราไม่ให้โอกาสและเปิดใจยอมรับ

➤ กลยุทธ์การเข้าถึงสวัสดิการของคนในชุมชน

การเข้าถึงบริการทางสังคมของภาครัฐผ่านสื่อต่างๆ เมื่อเทียบกับในอดีตจะมีความรวดเร็วมากเมื่อในอดีตจะต้องเข้าไปสำรวจในพื้นที่ แต่ในปัจจุบันทุกคนสามารถรับรู้ข่าวสารผ่านสื่อหลากหลาย เช่น โทรทัศน์ โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต สามารถที่จะดูและนำมาปรับใช้กับพื้นที่ได้ ประชาชนทั่วไป มองกลุ่มผู้ด้อยโอกาสว่ายังเข้าถึงบริการภาครัฐได้ไม่เต็มที่ อย่างหน่วยงานที่ดูแลกลุ่มเป้าหมายนี้ ควรดูแลสภาพจิตใจ มีการติดตามประเมิน 1 – 2 ครั้ง/เดือน และปรับทัศนคติแต่ละบุคคล

➤ **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดกับการประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน**

เนื่องจากผู้ดำเนินงานเป็นเกษตรกรที่รวมตัวกันตั้งเป็นกลุ่มขึ้นมา มีประธาน รองประธาน ทำให้การก่อตั้งกลุ่มขึ้นมานั้นยังขาดความรู้หลายๆ เรื่อง จึงได้เชิญหน่วยงานรับผิดชอบแต่ละหน่วย เข้ามาให้ความรู้ เช่น เกษตร มาส่งเสริมเรื่องพืชผักเกษตรและสหกรณ์ ก็จะส่งเกษตรกรเข้ามาอบรมปราชญ์ชาวบ้านเพื่อที่จะนำมาขยายให้กับเกษตรกรทั่วไปอีก ปัจจุบันกลุ่มมี 30 คน คือ คนในพื้นที่ นอกพื้นที่ ไม่ยึดพื้นที่แค่ภายในหมู่บ้าน ตำบล สำหรับคนที่สนใจแต่ไม่มีที่ที่จะทำกินจะมาเรียนก็สามารถเข้ามาเรียนรู้ได้ เช่น ทำบนดาดฟ้าโดยปลูกในกระถาง ใช้พื้นที่ไม่มาก เช่น พริก มะเขือ ใส่กระถาง ก็จะได้ทานผักปลอดสารเคมี ไม่มีสารพิษ ชีวิตปลอดภัย

➤ **จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ**

การดำเนินงานของกลุ่มนั้น มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ใช้ โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การลดการใช้สารเคมีเพื่อแก้ปัญหาลดต้นทุนการผลิตและลดอันตรายที่เกิดจากสารเคมี ทั้งคน แหล่งน้ำ และดิน จากการร่วมมือกันคิดจึงทำให้เกิดปุ๋ยโบกาชี (ปุ๋ยที่ผลิตจากธรรมชาติ) ที่มีฤทธิ์เหมือนกับ 46-0-0 ในท้องตลาด แต่ที่ต่างคือ ต้นทุนการผลิตที่ลดลงไปอย่างมาก และยังไม่เป็นอันตรายต่อดินด้วย และจากความร่วมมือของหน่วยงานในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานเกษตรอำเภอ แม่เมาะ สำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อำเภอแม่เมาะ สถานีพัฒนาที่ดินลำปาง สำนักงานปศุสัตว์อำเภอแม่เมาะ สำนักงานประมงอำเภอแม่เมาะ ร.ก.ส. อำเภอแม่เมาะ ฯลฯ ซึ่งเป็นบทพิสูจน์ของความร่วมมือ หลังจากกลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้นก็ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐมาดำเนินการก่อสร้างอาคารประชุม “เราจะสร้างทั้งหมดไว้ในส่วนรวม” นั่นคือคำพูดที่ออกมาจากจิตใจที่บ่งบอกถึงการให้ เพราะหากไว้ที่คนใดคนหนึ่งอีกไม่นานมันจะหายไปพร้อมกับคน ๆ นั้น ดังนั้นในปี 2546 จึงได้มีอาคารอบรมเกิดขึ้นในชุมชนและกิจกรรมต่าง ๆ ก็ตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา อาทิ

1. การเผาถ่านจากไม้เหลือใช้โดยใช้เตาที่ไม่ทำให้เกิดมลพิษที่ร่วมกันคิดค้นประดิษฐ์เองและผลผลิตเพิ่มจากเตาก็ือน้ำส้มควันไม้ที่เอาไว้ใช้ไล่แมลงในพื้นที่แปลงเกษตร โดยเริ่มแรกมีแนวคิดจากการต้องการจะใช้ประโยชน์จากเศษไม้ที่ตัดแต่งกิ่งจากต้นลำไยและขนุนในการปลูกพืช 9 อย่างจึงได้ร่วมกับกลุ่มคิดค้นเตาเผาถ่านขึ้นมา โดยใช้วัสดุหลัก คือ ถังน้ำมันเก่า โดยมีขั้นตอนการทำ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เจาะหลังถัง 25 x 50 ซม. และเก็บเศษที่เจาะออกไว้ทำฝาปิด และเจาะฝาถังหลังให้เท่ากับขนาดปี๊บไว้สำหรับจุดไฟเผาถ่าน

ขั้นตอนที่ 2 ตัดปี๊บด้านล่างออกหนึ่งแถบ และตัดฝาออกหนึ่งแถบและด้านก้นปี๊บเหลือครึ่งหนึ่ง เพื่อป้องกันเปลวไฟพุ่งออกด้านหน้า จากนั้นเจาะรูวงกลมด้านหลังเป็นวงกลมสำหรับใส่ช่องอพลาสติกและท่อระบายอากาศ แล้วนำเหล็กเส้น 4 หุน มาทาดะแกรงรองไม้พื้น เพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก

ขั้นตอนที่ 3 ใช้ท่อไม้ไผ่ขนาด 4 นิ้ว ยาว 4 เมตร ทะลุปล้องไม้ไผ่ตลอดลำท่อนเพื่อระบายอากาศและเพื่อให้เป็นที่ระบายของควันท่อไฟ รวมทั้งเจาะรูใต้ท่อห่างจากข้องอ 20 ซม. เพื่อรองน้ำส้มควันท่อไฟ โดยจะต้องใช้ผ้าชุบน้ำพันที่ท่อไม้ไผ่ เพื่อให้ไอความร้อนจากควันท่อไฟไปกระทบกับผ้าที่ชุบน้ำไว้ก็จะเกิดน้ำส้มควันท่อไฟไหลลงรูที่เราเจาะเอาไว้

ขั้นตอนที่ 4 นำถังมารองที่ใต้รูที่เจาะเอาถังจะได้ น้ำส้มควันท่อไฟ ไหลลงถังและผลจากการสังเกตทำให้ได้กำไรที่นอกเหนือจากถ่าน คือ น้ำส้มควันท่อไฟ ที่เอาไว้ไล่แมลงต่าง ๆ

2.การทำก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์ เพื่อลดปัญหาสุขภาวะที่เกิดจากกลิ่นของมูลสัตว์ และยังส่งผลให้ได้ก๊าซหุงต้มในครัวเรือนเพื่อลดค่าใช้จ่าย โดยการทำแก๊สชีวภาพจะมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เริ่มจากการที่นำถัง ถังหมักก๊าซไม่ต้องเปิดปาก (ถัง 200 ลิตร) และถังสำหรับเก็บก๊าซ เปิดปาก 1 ข้าง (ถัง 200 ลิตร)

ขั้นตอนที่ 2 นำถังสำหรับเก็บก๊าซเปิดปาก 1 ข้าง (ถัง 120 ลิตร) คว่ำปากลงในถัง 200 ลิตร ใส่ น้ำในถัง 200 ลิตร 3 ส่วน ของถัง

ขั้นตอนที่ 3 เจาะปากถังเป็นวงกลมขนาด 3 นิ้ว สูงจากปากถัง 10 ซม. ต่อท่อพีวีซี 4 หุน 120 ซม. และสามทาง 4 หุน ใส่ 1 ข้าง เอาไว้สำหรับเสียบไม้ลงไปเพื่อคนก๊าซ แล้วนำท่อพีวีซี 1.1/2 นิ้ว ความยาว 5 นิ้ว เจาะข้างถัง สูงจากก้นถัง 10 ซม. ต่อด้วยสามทาง 1.1/2 นิ้ว และต่อด้วยวาล์วปิด 1 ตัว

ขั้นตอนที่ 4 ต่อท่อตามแนวถึงความยาว 65 ซม. และต่อด้วยข้องอ 1.1/2 นิ้ว กับท่อ 1.1/2 นิ้ว 50 ซม. อย่างละ 1 ตัว หลังจากนั้นใช้มูลไก่หรือมูลหมูสด 20 กิโลกรัม คนให้เหลวแล้วเทลงถังในท่อที่เราทำไว้ จากนั้นคนให้เข้ากันทุกวันพอครบ 7 วัน ก็ใส่น้ำเปล่าลงในถังประมาณ 7 - 8 ถัง 20 ลิตร คนทุกวันให้ครบอีก 21 วัน จากนั้นก็จะได้แก๊สชีวภาพที่สามารถนำไปใช้ได้ส่วนเศษอาหาร ที่เหลือก็จะมีการนำไปเป็นปุ๋ย และที่สำคัญแก๊สดังกล่าวจะมีการเติมเศษอาหารจากการทานเหลือของครอบครัวเป็นเชื้อในการผลิตแก๊ส

3. การทำปุ๋ยหมักขยะอินทรีย์แบบธรรมชาติที่ทำมาเพื่อบำรุงดินโดยเฉพาะ

ขั้นตอนที่ 1 นำเศษพืชแห้งจำนวน 1,000 กก. มูลสัตว์ 200 กก. ปุ๋ยยูเรีย 2 กก. สารเร่ง พด. 100 กรัม 1 ซอง โดยการนำมาคลุกเคล้าให้เข้ากัน

ขั้นตอนที่ 2 เป็นวิธีการเรียงปุ๋ย โดยนำเศษพืชมาเรียงกันแล้วนำไม้ไผ่ยาว 1.70 เมตร จำนวน 6 ท่อน โดยทะลุปล้องทุกปล้องแล้วนำดาข่ายผ้ามาขึงตรงปล้องไว้

ขั้นตอนที่ 3 นำไม้ไผ่มาปักไว้ตามกองปุ๋ยให้เหลือพื้นปากท่อประมาณ 30 ซม. แล้วทิ้งกองปุ๋ยไว้ 1 สัปดาห์ ก็สามารถใช้งานได้

ซึ่งสรรพคุณของปุ๋ย คือ หากปลูกข้าวหรือพืชไร่ให้ใช้ในอัตราส่วนไร่ละ 500 กก. ไม้ดอกหรือพืชผักใช้ไร่ละ 200 กก. ไม้ผลและไม้ยืนต้นใช้หลุมละ 25 กก.

4.การทำปุ๋ยแห้งโบกาชีซึ่งมีสรรพคุณเทียบเท่า 46 - 0 - 0 เติรมวัสตุ ดังนี้ แกลบดิบ ไร่ข้าว มูลไก่ อย่างละ 1 กระสอบปุ๋ย มูลค่างควา 5 กิโลกรัม กากน้ำตาล 2 ช้อนโต๊ะต่อหนึ่งบัวรดน้ำ น้ำหมัก พด.2 โดยการทำมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 นำแกลบดิบ ไร่ข้าว มูลไก่ มูลค่างความาผสมให้เข้ากัน

ขั้นตอนที่ 2 นำกากน้ำตาล และ พด. อย่างละ 2 ช้อนโต๊ะ ผสมกับน้ำอย่างละ 1 บัวรดน้ำแล้วนำมาผสมให้เข้ากัน จากนั้นนำไปรดส่วนผสมระหว่างแถบคืบ ราข้าว มูลไก่ มูลค้างคาวที่ผสมกันก่อนหน้านี้

ขั้นตอนที่ 3 นำปุ๋ยที่ผสมได้ไปใส่ถุง โดยปุ๋ยดังกล่าวจะใช้ได้หลังจากนี้อีก 7 วัน แต่ต้องมีวิธีการกลับปุ๋ยรอบทิศทาง ดังนี้ วันที่ 1 เอาด้านหน้าถุงนอนราบกับพื้น วันที่ 2 เอาด้านตรงข้ามปุ๋ยนอนราบกับพื้น วันที่ 3 เอาด้านข้างถุงปุ๋ยนอนราบกับพื้น วันที่ 4 เอาด้านตรงข้ามนอนราบกับพื้น วันที่ 5 เอาปากถุงตั้งกับพื้น วันที่ 6 เอาด้านถุงตั้งกับพื้น วันที่ 7 เปิดปากถุงพร้อมกับทิ้งไว้ 1 วัน ก็สามารถนำไปใช้ได้

ส่วนวิธีการใช้หากเป็นแปลงผักจะใช้ 1 กก. ต่อ 1 ตร.ม. เช่น พริก มะเขือ จะใช้ 1 กำมือ ทุก ๆ 15 วัน ไม่ขึ้นต้นใช้ 3.5 กก. ต่อ 1 ต้น ใส่ทุก 15 วัน ส่วนนาข้าวใส่ 1.5 กก. ต่อ 1 ตร.ม. ใส่ 3 ครั้ง โดย 2 ครั้งแรก ปรับดินก่อน ส่วนครั้งสุดท้ายใส่ตอนข้าวเริ่มตั้งท้อง ซึ่งจะสามารถประหยัดราคาปุ๋ยเคมีได้มาก

5.การวิจัยการเลี้ยงกบและปลาให้อาศัยการดำรงชีวิตซึ่งกันและกัน

การเลี้ยงกบ

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมบ่อที่มีขนาด 5 x 8 เมตร จากนั้นนำผักตบชวามาปล่อยในบ่อเพื่อให้เจริญเติบโต เพราะกบชอบกิน

ขั้นตอนที่ 2 ล้อมด้วยตาข่าย แล้วซื้อกบมาจนวนหนึ่งจากนั้นนำไปไว้ในบ่อดังกล่าวให้อาหารเสริมบ้างซึ่งอีกไม่นานจะได้กบนาที่ตัวใหญ่ แล้วค่อยเอาจมูกแทงกบเพื่อเอามาขายวันละ ประมาณ 10 ตัว เพื่อเป็นการจำกัดราคาของตลาด

การเลี้ยงปลา

บ่อปลาจะใช้วิธีการแบ่งบ่อปลาออกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนที่หนึ่งจะเป็นบ่อที่ปลูกผักบุ้งไว้เก็บยอดขายอย่างเดียว โดยเอาตาข่ายมาคลุมไว้เพื่อป้องกันเป็ด ส่วนบ่อที่ 2 จะเอาไว้เลี้ยงปลากระดี่ เพราะมันเป็นปลาที่สามารถแปรรูปได้หลากหลาย” เมื่อแปรรูปได้หลากหลายย่อมหมายถึงราคาที่ต้องสูงขึ้น หรือมีการเพิ่มมูลค่าได้สูงขึ้นนั่นเอง และวิธีการที่จัดการ คือ ทุกเช้าจะนำเป็ดลงมาอาบน้ำในบ่อปลาแล้วเป็ดจะทิ้งคราบของการชำระร่างกายซึ่งส่วนหนึ่งจะเป็นอาหารปลา แต่อีกส่วนหนึ่งจะไหลมาเป็นอาหารของผักบุ้ง ซึ่งทำให้บ่อปลาแม้จะเป็นน้ำนิ่ง แต่ก็ดูสะอาดเพราะมีการจัดการกันเองตามระบบวัฏจักรของธรรมชาติ และที่ดีกว่านั้นริมขอบบ่อจะมีการปลูกพื้กทองและพืชผักสวนครัว ซึ่งเน้นว่าให้ปลูกในช่วงฤดูหนาวเท่านั้นเพราะเป็นการคำนวณระยะให้ผลผลิตออกตอนฤดูร้อนช่วงสงกรานต์ เพื่อที่จะได้ราคาดี เท่านั้นก็ได้ผักบุ้งไปขายกับปลากระดี่และกำไรจากพื้กทองตลอดทั้งปี

6. การปลูกกุยช่ายขาว

กุยช่ายมี 3 ชนิด คือ กุยช่ายเขียวสามารถเก็บเกี่ยว 3 - 9 ครั้งต่อปี ขึ้นอยู่กับพันธุ์สภาพแวดล้อมและการดูแลรักษา ระยะเวลาเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม คือ เดือนตุลาคม - มีนาคม กุยช่ายขาว เก็บเกี่ยวหลังจากใช้กระถางครอบหรือคลุมแปลงประมาณ 2 สัปดาห์ เก็บเกี่ยวเมื่อใบมีความยาว 20 ซม. ตัดโคนใบให้ชิดดิน ล้างด้วยน้ำเย็น ตัดแต่งส่วนที่ถูกทำลายโดยโรคแมลงหรือแผลที่ถูกจากการขนส่ง และเศษวัชพืชอื่นที่ปลอมปนและเก็บไว้ในที่ร่มป้องกันแสงอาทิตย์ในระหว่างเก็บรักษาและขนส่งไปขายต่อไป สุดท้าย คือ กุยช่ายดอก เก็บเกี่ยวระยะดอกตูม ตัดโคนก้านดอกยาว 30 - 40 ซม. ใบมีอัตราการหายใจและการคายน้ำสูง ควรเก็บ

รักษาในที่มีอุณหภูมิ 0 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ 95% และทั้งหมดที่กล่าวมานี้ได้สร้างผลผลิตที่หากใครให้กับลุงอ้วนอย่างมากเพราะเป็นพืชที่ขึ้นเร็วและทนทานต่อโรค รวมทั้งมีราคาที่ดีมากโดยเฉพาะกุยช่ายขาว และมีเทคนิค ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ก่อนอื่นให้ใช้กระถางดินเผาครอบต้นกุยช่ายเขียว โดยใช้กระถางทรงกระบอก ขนาดปากกว้าง 7 นิ้ว ก้นกระถางกว้าง 8 นิ้ว คลุมสูง 12 นิ้ว โดยให้ชิดดินและปิดไม่ให้แสงผ่านเพื่อทำให้กุยช่ายเปลี่ยนจากสีเขียวเป็นสีขาว

ขั้นตอนที่ 2 ทอยครอบและเก็บเกี่ยว ในปริมาณตามความต้องการของตลาด หลังจากเก็บเกี่ยว 1 เดือน (ปล่อยให้ใบเจริญ) ตัดใบออกเพื่อขายเป็นกุยช่ายเขียวต่อไป และเริ่มครอบกระถางใหม่เพื่อผลิตกุยช่ายขาว กุยช่ายเขียวซึ่งถ้านำไปขายจะได้ในราคาที่ประมาณกิโลกรัมละ 20 บาท แต่ถ้าเป็นกุยช่ายขาวจะอยู่ที่กิโลกรัมละประมาณ 200 บาท

ดังนั้นจึงไม่แปลกที่จะเกิดเทคนิคในการทำให้เป็นกุยช่ายขาว โดยการเอากระถางครอบกุยช่ายเพื่อไม่ให้ถูกแดด ซึ่งเป็นการหลอกกุยช่ายให้เปลี่ยนจากสีเขียวเป็นสีขาว และใช้วิธีสลับแถวในการทำให้เป็นสีขาวเพื่อที่จะเป็นการควบคุมราคาและจะทำให้มีรายได้ตลอดปี

7.การเลี้ยงเป็ด

เป็ดที่เลี้ยงมีทั้งหมดประมาณ 60 ตัว ที่เป็นเป็ดไข่ ส่วนเป็ดแม่พันธุ์จะมีอยู่ 14 ตัว เพื่อเอาไว้ผลิตลูกเป็ด ส่วนเป็ดพ่อพันธุ์จะมีอยู่ 2 ตัว ทุกเช้าจะปล่อยเป็ดออกไปเล่นน้ำในสระเพื่อที่จะเข้าไปเก็บไข่ ซึ่งวัน ๆ หนึ่งจะเก็บได้ประมาณ 60 ฟอง หากจะเอาไว้กินอย่างเดียวคงจะมีมากเกินไป ดังนั้น จึงเอาไปขาย

8. การทำไข่เค็มสูตรดินภูเขาไฟ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ล้างไข่เป็ดให้สะอาดแล้วนำดินเหนียวที่เป็นดินในหมู่บ้านทุบละเอียดแล้วมาใส่กะละมังที่เตรียมไว้ตวงดินใส่กะละมัง 3 ถ้วย

ขั้นตอนที่ 2 เทน้ำลงไปผสมกับดินจนเข้ากันพอเหนียว และใช้ถ้วยตวงเกลืออีก 1 ถ้วย ผสมเข้ากันเพื่อให้ดินสามารถติดไข่ได้นาน

ขั้นตอนที่ 3 ใส่เกลือด้านล่างไปในกะละมังที่เตรียมไว้แล้วนำไข่เป็ดที่ล้างแล้วชุบลงไป ในกะละมังที่ผสมเกลือกับดินเหนียว

ขั้นตอนที่ 4 นำไข่เป็ดที่ชุบแล้วใส่ลงไปในกะละมังที่เตรียมเกลือไว้แล้วใช้เกลือค้ำขึ้นหุ้มไข่เป็ดเพื่อไม่ให้เห็นดินที่ชุบ

ขั้นตอนที่ 5 นำไข่ที่ปั้นเสร็จแล้วใส่ถุงพลาสติก ขนาด 4 x 6 พับกันถุงปิดเทปใส ขมวดปากถุงและปิดด้วยเทปใสเป็นอันเสร็จ นับจากวันที่ผลิต 7 วัน สามารถทอดเป็นไข่ดาวได้หลังจาก 7 วันแล้วไข่จะเริ่มเค็มขึ้นจนพอดีและถ้าเก็บไว้ในที่ร่มและแห้งสามารถเก็บได้นาน 3 เดือนนับจากวันที่ผลิตซึ่งถือว่าราคาก่อนข้างคุ้มค่าเลยทีเดียว

➤ ปรากฏการณ์เศรษฐกิจพอเพียงกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน

เมื่อได้มีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้ฯ ทำให้คนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการดำรงชีวิตหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการปลูกผักโดยไม่ใช้สารเคมี ทำให้ทุกคนสุขภาพดีขึ้นเนื่องจากได้กินอาหารที่ปลอดภัยจากสารพิษ ไม่เน้นให้ทำถึงอินทรีย์ เพราะถ้าเป็นอินทรีย์จะเป็นธุรกิจเชิงพาณิชย์ นอกจากนี้ยังเกิดกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องของการนำวัชพืชมาทำปุ๋ย รวมไปถึงการเตรียมการรับมือกับภัยธรรมชาติตามฤดูกาล การให้คำแนะนำแก่คนในชุมชนให้ปลูกพืชผักให้ถูกต้องตามการดูแล การป้องกันแบบไร้สารเคมี และตามฤดูกาล

นอกจากนี้คนในชุมชน ยังได้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการพื้นที่ทำกินของตนเอง เพื่อไม่ให้ประสบกับปัญหาที่เกิดจากการทำการเกษตร โดยได้มีการให้แนวทางว่า ในที่ดิน 1 ไร่ นั้นไม่ควรปลูกพืชเชิงเดี่ยวทั้งหมด เช่น หากมีที่ดินอยู่ 1 ไร่ ควรทำประมาณ 1 งาน ลงมือปลูก และวางแผนว่าจะปลูกอะไร ทำทีละ 1 งาน แล้วค่อยๆ ขยายไป จากกระบวนการดังกล่าว ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นในชุมชน นำไปสู่กระบวนการการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนจากชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ต่างๆ แล้วนำมาปรับใช้ในพื้นที่ของตนเอง จนสามารถตั้งเป็นศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถให้การอบรมความรู้ต่างๆ แก่สมาชิกกลุ่ม และนำไปขยายผลให้กับบุคคลอื่น รวมถึงผู้ประสบปัญหาทางสังคม โดยมีการทดลองปฏิบัติจริง ทดลองทำผิดทำถูกจนได้แนวทางการปฏิบัติด้านเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งมีการให้คำปรึกษา ติดตามประเมินผลหลังจากการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ โดยสามารถกำหนดรูปแบบการดำเนินการได้ ดังนี้

1. อบรมให้ความรู้ ขยายงานให้แก่คนนอก ชี้นำขั้นตอน
2. เตรียมแผนตลาด คือ สินค้าที่จะออกเดือนไหน เช่น ถั่วพักยาวแพงหน้าไหน เริ่มปลูกตอนไหน ถึงได้ราคาผลผลิตที่ดี จะต้องมีการวางแผนมาก่อน ถ้าไม่มีแผนทำไปๆ จะไม่ได้ผล เช่น มะนาวแพง 3 เดือน คือ มี.ค – พ.ค เราควรจะปลูกมะนาวน้อยหน่อแล้วเอาอย่างอื่นแทรกด้วย
3. ฝึกภาคปฏิบัติในสวน ตั้งแต่เตรียมดิน ลงแปลง ลงเพาะ การดูแลแบบไหน ต้องพร้อมกรอกลงถุงดำ ถุงเพาะลงไปดูแลก่อน ใช้ปุ๋ยหมักเท่านั้น ไม่ใช้สารเคมี

➤ จุดเริ่มต้นที่สานต่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

จากกระบวนการเรียนรู้ และการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ได้ทำให้คนในชุมชนมีชีวิตปลอดภัยสารพิษ ไม่มีโรคภัย ไม่มีสารเคมีตกค้างในร่างกาย สามารถช่วยเหลือคนใกล้ตัว ญาติ พี่น้อง ให้ปฏิบัติตามได้ อีกทั้งยังสามารถที่จะชักจูงคนพื้นที่ข้างเคียงให้คล้อยตาม มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นและนำมาซึ่งการช่วยเหลือชุมชนต่างตำบล ต่างอำเภอ ให้ทำแบบเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตเกิดรูปแบบการ

ช่วยเหลือสังคมแบบใหม่ ที่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการ เช่น เป็นวิทยากรสอนให้แก่กลุ่มอื่นๆ

นอกจากนี้ ผลที่ได้เห็นอย่างชัดเจนที่สุด คือ การที่คนในชุมชนสามารถใช้ชีวิตได้ในรูปแบบของความพอเพียง คือการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ โดยเก็บของที่อยู่ในบ้านมาทำกิน ไม่ซื้อผักข้างนอก ปลูกแล้วถ้าผักสวย งาม ก็จะมีพ่อค้าแม่ค้ามาขอซื้อในพื้นที่ ส่งผลให้ทุกคนมีสุขภาพดี ไม่เจ็บป่วย ไม่มีสารเคมีในร่างกาย อีกทั้งเป็นการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ มีความสุขด้านจิตใจ

สำหรับในส่วนของการช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสนั้น กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงนั้นสามารถนำมาแก้ไขปัญหาคือผู้พื้นไทยไม่มีงานทำ ทำให้ผู้ต้องขังมีรายได้ มีงานทำ เช่น การเลี้ยงกบ เลี้ยงปลา กลายเป็นเกษตรกรที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และไม่เป็นปัญหาของชุมชนต่อไป ถือได้ว่าเป็นการสร้างอาชีพโดยไม่พึ่งปัจจัยภายนอก รู้จักจากการพึ่งตนเอง ซึ่งผลพลอยได้ก็ตามมา คือการได้รับความอบอุ่นจาก ครอบครัว ได้อยู่กับครอบครัวไม่ต้องย้ายถิ่นฐานไปทำงานที่อื่นครอบครัวอบอุ่นดูแลเอาใจใส่กัน และ สามารถที่จะเป็นต้นแบบและตัวอย่างของชุมชน และเป็นแหล่งเรียนรู้และประชาสัมพันธ์ให้กับ บุคคลภายนอกได้รับรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงได้ต่อไป

ทั้งนี้การดำเนินงานตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังสามารถเชื่อมโยงหรือช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมได้ทราบได้ชีวิตเรามีความสุข พึ่งตนเองได้ก็ช่วยเหลือสังคมช่วยเหลือครอบครัวคนยากจนได้ โดยแนะนำ สอน ถ้าหากไม่มีเวลามาเรียน สามารถให้ผู้สนใจรวมตัวกัน ได้ 5 - 7 คน ที่บริเวณหมู่บ้าน ไม่ได้มองเรื่องค่าใช้จ่าย ถ้าต้องการให้ชีวิตทุกคนดีขึ้น ไม่ควรคำนึงถึงค่าใช้จ่าย ค่าจ้างวิทยากร จะไปต่อไม่ได้ ควรเสียสละเพื่อส่วนรวม เช่น ไปพูดคุย 1 - 2 ชั่วโมงหลังเลิกงาน เป็นต้น

ภาพกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง อ.แม่เมะ อ.ลำปาง

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง



การลงพื้นที่สัมภาษณ์ของนักวิจัย



การทดลองเลี้ยงกบและปลาแบบอิงอาศัยกัน



การผลิตน้ำหมักชีวภาพ



แผนภาพสรุปรูปแบบนวัตกรรมปราชญ์โมเดล เรียนรู้วิถีคิด สร้างชีวิตใหม่



สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 11

4.11 กรณีศึกษาศูนย์เรียนรู้เกษตรวิถีพุทธ นายวิฑูร หนูเสน 209 หมู่ที่ 9 ตำบลตะโหมด อำเภอตระโหมด จังหวัดพัทลุง

➤ จากอดีตสู่ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชนบท



แต่เดิมคุณลุงวิฑูร หนูเสน เป็นชาวตำบลตะโหมดโดยกำเนิด พออายุได้ 21 ปี ก็อุปสมบท ซึ่งหลังจากบวชมานานถึง 18 พรรษา ลุงวิฑูร ได้ลาสิกขาบทเพื่อกลับมาช่วยพ่อแม่ทำนา และได้พบกับปัญหาความยากจนของการเป็นเกษตรกร รวมถึงพ่อแม่ของลุงวิฑูร ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงได้นำมาสู่การแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 ซึ่งลุงพบว่ารากเหง้าและภูมิปัญญาของ บรรพบุรุษ คือ ทางรอดของเกษตรกร ความเชื่อนี้ทำให้เกิดการค้นหาลึกลับที่เป็นรากเหง้าและภูมิปัญญาของคนเก่าแก่และนำมาสู่การฟื้นฟูสวนยางเก่าให้เป็น "สวนศรัทธาธรรม" ที่กินที่อยู่ที่กลายเป็นป่าผืนหนึ่งของพัทลุง

หลังจากนั้น ลุงวิฑูร ก็ได้พบกับ "การทำสวนพ่อเฒ่า (หมายถึงสวนผสมผสาน) ของบรรพบุรุษ ซึ่งที่ผ่านมามีการปลูกพืชแบบผสมผสาน ทั้ง ทุเรียน ลำไย ส้มโอ มะปราง และมีการตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยไม่ต้องมีใครเข้าไปจัดการมากนัก พึ่งพารุกขเทวดาในการดูแลรักษา" สิ่งเหล่านี้ทำให้ลุงวิฑูร สะท้อนออกมาว่า ทำไมสมัยก่อนแค่ทำแบบนี้ก็ยังอยู่กันมาได้



➤ กระบวนการวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งปัญหา

จากการย้อนคิดถึงอดีต ทำให้ลุงวิฑูร ค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของตนเอง ผ่านวิถีชีวิตและแนวทางของคนรุ่นก่อน โดยลุงวิฑูร เล่าว่า "ครั้งหนึ่งคนเฒ่าคนแก่เคยบอกว่า ต้นไม้ต้นใหญ่จะมีรุกขเทวดารักษาอยู่ ใครไปทำลายจะเกิดโทษคนตะโหมดสมัยนั้นเชื่อถือคำบอกเล่านี้ ไม่มีใครกล้าตัดไม้ใหญ่" สิ่งนี้คือความเชื่อของคนรุ่นก่อนและนี่คือจุดแรกที่ลุงวิฑูร พบว่า เป็นทั้ง "รากเหง้า" และ "ภูมิปัญญา" ก่อเกิดความเคารพนับถือต่อ "รุกขเทวดา"

หลังจากนั้นลุงจึงได้ศึกษาเพื่อตีความจากความรู้ทางด้านภาษาบาลีที่มีบวกกับประสบการณ์จนสามารถสรุปความหมายได้ว่า รุกขเทวดา คือ ผู้ดูแลต้นไม้ ควบคุมความสมดุลของธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งสิ่งทีว่านี้ลุงวิฑูร กล่าวว่าหมายถึง " พระสงฆ์ แม่สอง...คือ พระพยาย พระอาทิตย์ แม่ธรณี และแม่คงคา ผู้ที่ให้ความเจริญเติบโตแก่ต้นไม้ ขณะเดียวกันต้นไม้ก็ต้องดูแลรักษาให้พระและแม่อยู่ในความสมดุล หากวันใดไม่มีต้นไม้ พระอาทิตย์และพระพยาย จะทำร้ายแม่ทั้งสอง เมื่อแม่ทั้งสองถูกทำลาย รุกขเทวดาก็จะอยู่ไม่ได้ เมื่อรุกขเทวดาอยู่ไม่ได้ นั่นหมายถึงปัจจัยสี่ของมนุษย์ก็ขาดแคลน"



➤ ขั้นตอนการวางแผนเพื่อการแก้ไขปัญหา

หลังจากการค้นพบครั้งนี้ จึงกลายเป็นแรงบันดาลใจให้ลุงทูลสร้างสวนวนเกษตร หรือ "สวนศรัทธาธรรม" ในปี 2541 จากพื้นที่ที่เป็นสวนยางพารา และพอได้เวลาจะต้องตัดโค่นต้นยาง เพื่อจะปลูกใหม่ ลุงทูลก็ได้สังเกตว่า สวนยางพาราแห่งนี้มีไม้เล็กๆ มากมาย เป็นไม้พื้นบ้านเหมือนกับสวนพ่อเฒ่า ด้วยเหตุนี้ จึงคิดว่า หากโค่นยางพาราทิ้งไปเสีย ไม้พื้นบ้านก็จะเสียหายไปด้วย แล้วคงใช้เวลาอีกนานกว่าจะฟื้นคืนให้เป็นป่า จึงตัดสินใจไม่โค่นไม้ยางพารา แต่ปรับพื้นที่ให้เหมาะสม ด้วยการแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ สวนร่วม มีพื้นที่ 30 ไร่ ปลูกพืชเลียนแบบธรรมชาติสำหรับเป็นอาหาร และปลูกไม้ยืนต้นร่วมกับพืชเกษตรชนิดอื่น ๆ อีกส่วนหนึ่งคือ วนเกษตรป่ายาง เนื้อที่ 41 ไร่ ปลดปล่อยเป็นป่ายางแบบธรรมชาติ

ซึ่งการแบ่งสวนร่วมนั้นเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ปลูกพืชเลียนแบบธรรมชาติ เป็นพืชอาหารและ ไม้ยืนต้น เช่น ทูเรียน ลางสาด สะตอ มะปราง ไม้กลาย, ไม้กลัด, สะเดา เป็นต้น พื้นที่ 30 ไร่นี้ เครือญาติ มาช่วยกันดูแล ผลผลิตก็เก็บกินแบ่งปัน

แต่สำหรับ วนเกษตรป่ายาง จำนวน 41 ไร่ นั้นได้มีการบริหารพื้นที่โดยแบ่งออกเป็นแปลงๆ คือ

- ที่อยู่อาศัย ประมาณ 2 ไร่ นอกจากปลูกบ้านอยู่ก็เลี้ยงไก่บ้านและปลูกพืชผักสวนครัว
- ป่าไผ่ คือป่าที่เคยปลูกพืชไร่มาก่อนแล้วที่ปล่อยทิ้งไว้ให้เป็นป่า จำนวน 8 ไร่ จุดประสงค์ คือ

เปิดโอกาสให้พื้นดินที่ยังเวียนมาไม่ถึงมีโอกาสดัก ปัจจุบันหยุดการปลูกพืชปล่อยให้มีต้นไม้เดิมที่มีอยู่งอก ขึ้นมาใหม่ จนมีลักษณะคล้ายกับป่าเดิม

- นาข้าว จำนวน 6 ไร่ เป็นการทำอินทรีย์ ไม่ใช้สารเคมี ใช้ปุ๋ยคอกปุ๋ยหมักชีวภาพ ขุดบ่อเลี้ยงปลา เพื่อช่วยกำจัดแมลงศัตรูข้าว

- บ่อเลี้ยงปลา จำนวน 3 ไร่ เลี้ยงปลาแบบธรรมชาติ ปลาที่เลี้ยงส่วนใหญ่ก็เลี้ยงไว้กินเอง ทั้งปลาดุก ปลาช่อน ปลาหมอ ปลาเนื้ออ่อน ปลาจิ้ม ปลาตก ฯลฯ

- ป่ายาง มีจำนวน 4 ไร่ เป็นป่ายางเก่าที่มีไม้พื้นบ้านผสมผสานแบบสวนพ่อเฒ่า พืชหลัก คือ ยางพารา ส่วนไม้ยืนต้น ได้แก่ ทูเรียน สะเดา ทั้ง หลุมพอ ยุง ยาง ไข่เขียว ฯลฯ พืชผัก ก็เป็นพวกกะเพรา ตาหมัด ยอดยายกลิ้ง สมุนไพรก็มีทั้ง โสมไทย กระต่ายไข่ หวายลิง เป็นต้น ยังมีไม้ที่ใช้ใน พิธีกรรมต่างๆ เช่น ชิง ใช้ใบกางให้เจ้าป่าในพิธีแต่งงาน ไม้ขมิ้นขาว ใช้ในพิธีรดพระนังคัลแรกนาขวัญ สัตว์ไถดินรวมถึงจุลินทรีย์ที่เติบโตตามธรรมชาติช่วยทำให้ดินสมบูรณ์จนเกิดเป็นระบบนิเวศป่ายางที่ ใกล้เคียงกับป่าธรรมชาติ

- สวนยางพารา เป็นแปลงที่เพิ่งลงกล้าหลังจากได้รับการสนับสนุนจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ที่จะต่างกับสวนยางของคนอื่นๆ ก็ตรงที่ว่า เมื่อต้นยางพาราคบอายุกรีด คือ 7 ปี ก็จะปล่อยให้มันขึ้นแซม แล้วปล่อยให้มันเป็นป่ายางต่อไป*
- ป่าเศรษฐกิจ จำนวน 11 ไร่ ปลุกกระถิ่นเทพาเพื่อช่วยบำรุงดินก่อนที่จะเพาะปลูกต่อไปจากการแบ่งแปลงดังกล่าว เป็นการบริการจัดการพื้นที่แต่ละแปลงแม้จะมีการใช้ประโยชน์ที่ต่างกัน แต่ยึดหลักเดียวกัน คือ การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร ทั้งนี้ไม่เบียดเบียนกัน และไม่พึ่งสารเคมี



ในส่วนของสวนศรัทธาธรรมนั้น ได้เน้นการทำเกษตรแบบวิถีพุทธ คือทำแบบเรียบง่าย ไม่เบียดเบียน เลียนแบบธรรมชาติ เพื่อให้เป็นการเกษตรที่ยั่งยืนกับชีวิต หลักบริหารวนเกษตร แห่งนี้ ลุงทูล สรุปผลที่ได้ว่า

- ในด้านเศรษฐกิจ มีรายได้จากการขายน้ำยางสด ขายไม้ใช้สอย ผักพื้นบ้านต่างๆ ลดต้นทุนเรื่องปุ๋ย
- ในด้านสังคม เกษตรกรมีอาหารการกินที่มีคุณภาพ ไม่มีหนี้สิน
- ในด้านสิ่งแวดล้อม ลดการทำร้ายสิ่งแวดล้อม เพราะไม่ใช้สารเคมี ไม่รุกพื้นที่ป่า สร้างเสริมระบบนิเวศ พิสูจน์ได้จากพรรณไม้หลากหลายที่เกิดขึ้น เพราะนกมาถ่ายมูลไว้

➤ สถิติการในชุมชน

วนเกษตรภายใต้ชื่อ “สวนศรัทธาธรรม” เกิดจากการทบทวนหารากเหง้าของตนเอง ทำให้ดวงตาเห็นธรรม กลายเป็นความศรัทธา เชื่อถือ และลงมือปฏิบัติ จนประสบความสำเร็จ และได้เกิดการขยายผลสู่สังคมเริ่มต้นจากผู้ที่คุ้นเคยและผู้มาเยี่ยมชมดูงาน

นอกจากนี้ การเปิดรับคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ที่เข้ามาศึกษาวิจัยในเชิงวิชาการ ก็ช่วยให้เกิดการถอดบทเรียนและนำไปเผยแพร่เป็นชุดความรู้เชิงวิชาการ



หลังจากพบว่า การเกษตรแบบมีศรัทธาและอิงธรรมชาติ สามารถแก้จนพื้นทุบได้จริง กล่าวคือ มีผลทั้งในเชิงเศรษฐกิจ ผลด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสุขภาพะ จึงมีการประสานกับเครือข่าย และภาคีต่างๆ เพื่อขยายแนวคิด โดยใช้หลัก "4 อ" เป็นยุทธศาสตร์ในการขยายผล (4 อ. คือ อาหาร อากาศ อารมณ์ และอายุ) ทำให้ทุกวันนี้สวนศรัทธาธรรมนอกจากจะแก้โจทย์ที่ติดอยู่ในใจมานานว่า เหตุใดเกษตรกรจึงยากจนแล้ว ยังมีส่วนสร้างพื้นที่สีเขียวทั้งการปล่อยให้ป่าไผ่กลายเป็นป่าจริง และการทำ สวนยางเลียนแบบป่าธรรมชาติ ส่วนการทำเกษตรเลี้ยงชีวิตแบบถนอมดิน ถนอมน้ำ ก็มีผลดีต่อสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพื้นที่ของลุงทูนนั้นอยู่ต้นน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีปัญหาการชะล้างหน้าดินทำให้ตะกอนดินไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา รูปแบบวนเกษตรที่เลียนแบบธรรมชาติ ช่วยลดการชะล้างหน้าดินได้ และเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยชะลอการสูญพันธุ์ของปลา พื้นบ้านที่อยู่ในบ่อเลี้ยงปลาและในแปลงนาข้าว ท้ายที่สุด รูปแบบวนเกษตรยังช่วยให้ชีวิตอายุขยาพาราที่เป็นไม้หลักให้ยืนยงกว่าเดิม มีช่วงเวลาในการกรีดยากกว่าทำสวนยางพาราแบบเชิงเดี่ยว

➤ **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดกับการประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน**

จากแนวทางการทำงานของลุงทูน สามารถสรุปได้ว่า การเกษตรแบบวิถีพุทธ คือใช้สติเป็นสะพาน ทำให้ไปถึง "ปัญญา" ซึ่งลุงทูนนั้นได้ทำการเกษตรที่เลียนแบบธรรมชาติหรือแบบ "สวนพอเต๋" ยึดหลักพุทธศาสนา และแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยกิจกรรมที่ลุงทูนปฏิบัติคือการทำการเกษตรเลียนแบบธรรมชาติ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ สวนร่วมกับวนเกษตรป่ายาง แต่ละส่วนมีการหลักคิดในการจัดการชัดเจน มุ่งสู่ความกลมกลืนที่เป็นเนื้อเดียวกับธรรมชาติ จนทำให้เกิดผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม คือ การก่อเกิดพื้นที่สีเขียวในรูปแบบผสมผสาน เป็นทั้งสวนป่าและพื้นที่ทำกินแบบเกษตรผสมผสาน จำนวน 71 ไร่ และก่อให้เกิดชุดความรู้เพื่อแก้ปัญหาให้แก่เกษตรกร โดยใช้หลักวิถีพุทธ คือ ค้นหาความจริง ไม่เบียดเบียนทำอย่างเรียบง่าย และแบ่งปัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้ชุมชนของลุงทูน มีผลผลิตจากกิจกรรมที่สร้างความมั่นคงทางพืชอาหารท้องถิ่นตลอดปี

◆ **ข้อคิดจากลุงทูน**

ธรรมะ (ศีลธรรม) พระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว สมบูรณ์แล้ว เพียงแต่นำมาประพฤติปฏิบัติตามให้ถูกต้อง มนุษย์ก็เป็นผู้ประเสริฐ ความรู้คู่คุณธรรม คุณธรรมนำพาชีวิตไปสู่สิ่งที่ดี ๆ มีสันติสุข

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมี 3 ชั้น



ด้วยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประพฤติปฏิบัติ

ระดับบุคคลหรือครอบครัวต้องทำให้พึ่งพาตนเองให้ใช้หลักธรรมทฤษฎี 5 มิติ 4

1. อุฏฐานสัมปทา (อุ) มีความพร้อมในการทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร
2. อารักขสัมปทา (อา) มีความถึงพร้อมดูแลรักษาทรัพย์สินที่มีอยู่ที่หามาได้ไม่ให้บกพร่อง
3. กัลยาณมิตตตา (ก) คนกัลยาณมิตร ที่มีมิตรที่มีคุณธรรมเป็นที่พึ่งพาและให้คำปรึกษาได้
4. สมชีวิตา (ส) การดำรงชีพด้วยความเหมาะสมกับฐานะและทรัพย์สินที่หามาได้

ระดับชุมชนหรือกลุ่ม (ตำบล อำเภอ จังหวัด) ใช้หลักธรรมสาราณียธรรม 6 หลักธรรมที่ผู้อยู่

ร่วมกันด้วยความรัก สามัคคี อยู่ใกล้สบายใจ จากไปคิดถึง

1. เมตตาภาวธรรม ช่วยเหลือทำกิจธุระของหมู่คณะด้วยความรัก ด้วยความเต็มใจช่วยเหลือ
2. เมตตาวิจิตรม พุดจาด้วยวาจาสุภาพอ่อนหวาน ด้วยความรัก ด้วยความเต็มใจพูด
3. เมตตาโมกกรรม ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำแต่สิ่งดี ๆ เป็นประโยชน์แก่หมู่คณะ ด้วยความรักและ

เต็มใจ

4. สาธารณ โภคี แบ่งปันผลประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นธรรมาภิบาล ด้วยความรักเมตตา
5. สีสสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกัน มีการเคารพกฎระเบียบวินัย เคารพสิทธิมนุษยชน
6. ทิฐีสามัญญตา มีความคิดเห็นถูกต้องเสมอกัน ใช้ปัญญาไตร่ตรองเหตุผลอย่างถูกต้อง ทำชุมชน

มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน มีความเคารพต่อกัน

ระดับประเทศชาติ

ต้องกระทำให้ประชาชนมีทรัพย์สินเพียงพอต่อการดำรงชีพ มีความชาญฉลาดในการใช้จ่ายทรัพย์สิน บริโภค ปราศจากหนี้สิน ทำการงานไม่ผิดศีลธรรม ไม่ผิดกฎหมาย ประชาชนจะมีสันติสุข (กสิสุข 1 อุตสาหกรรม 2 โภคสุข 3 อนุสุข 4 อนุวัชสุข) ประเทศชาติ มั่งคั่ง มั่นคง ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรให้การศึกษอบรมให้มีความรู้ มีความเข้าใจถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ลึกซึ้ง (จงเป็น สุวิชา โน ภวังโหติ ผู้รู้ดี เป็นผู้เจริญ) พวกเราจะได้ประพฤติปฏิบัติถูกต้องด้วยความเชื่อมั่น ด้วยความรัก ความเข้าใจ จึงจะเกิดความสำเร็จประโยชน์ (โดยใช้หลักธรรม ทฤษฎี 5 มิติ 4 หรือเรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ : อุ อา ก ส)
2. ข้อเสนอแนะกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้องสร้างกลุ่มหรือชุมชนที่มีการประพฤติปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง และพัฒนาต่อเนื่องให้เป็นต้นแบบเพื่อการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กลุ่มอื่น ๆ

ความเป็นจริงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักธรรมที่สามารถแก้ปัญหาได้ทุกปัญหา คือ หลักเหตุผล เป็นทางสายกลาง ได้แก่ อริยสัจ 4

3. ปัญหาเป็นผล (ทุกข์) การกระทำไม่ถูกต้องเป็นเหตุให้เกิดปัญหา (สมุทัย) เป้าหมาย ความหมดปัญหา หรือไม่มีปัญหา (นิโรธ เป็นผล) การปฏิบัติถูกต้อง เป็นเหตุ สามารถแก้ปัญหาได้ (มรรค เป็นเหตุ) วัฏจักรมเมตตามโนกรรม สาธารณ โภคิ สีสสามัญญตา ทิฏฐิสามัญญตา

4. ต้องศึกษาอบรมเทคนิค วิธีการ **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**อย่างเข้าใจ เข้าถึง ปฏิบัติด้วยตัวเองให้ได้ก่อนแล้วจึงแนะนำกลุ่มผู้ประสบปัญหา (โดยใช้หลักกรรม ฆราวาสธรรม 4 ข้อ)

1. สัจจะ ทำจริง ประพฤติปฏิบัติให้ได้จริง
2. ทมะ การฝึกฝนข่มใจ ระวังอารมณ์จิตใจ
3. ขันติ ความอดทน เข้มแข็งไม่ท้อถอย
4. จาคะ ความเสียสละ ทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย ใจ สติ ปัญญา เพื่อแก้ปัญหาสังคม

ภาพกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้เกษตรวิถีพุทธ

นายวิฑูร หนูเสน 209 หมู่ 9 ตำบลตะโหมด อำเภอดงระหวัด จังหวัดพัทลุง



บริเวณพื้นที่บ้านและสวนยาง สวนป่าแบบวนเกษตรของลุงวิฑูร หนูเสน ประกอบไปด้วยสวนยางวนเกษตรการปลูกสมุนไพร (พืชยังชีพ, ไม้ใช้สอย, สมุนไพร, ไม้เชื้อเพลิง, ผลไม้ตามฤดูกาล, อาหารสัตว์ป่า) รวมถึงนาข้าวสังข์หยดที่ปลูกไว้บริโภคในครัวเรือน ผัก พืชสวนครัว ผลไม้ เป็นต้น



การเลี้ยงปลาในสระน้ำ มีพันธุ์ปลาจำนวนมากมาย ลุงวิฑูร หนูเสน เลี้ยงปลาไว้ด้วยความรัก ไม่พ่นนำมาเป็นอาหาร เพราะลุงถือ สัตว์ 5 หากต้องการทำอาหารจะซื้อปลาจากตลาดสด

โดยบริเวณรอบๆ เป็นนาข้าวสังข์หยดอินทรีย์ เมื่อฤดูฝน น้ำฝนไหลลงมาจากเทือกเขาบรรทัด นำพาจุลินทรีย์ อาหารของพืชมาขังไว้ในนาข้าว ลูกวืทุร หนูเสน จะปล่อยให้น้ำขังระยะหนึ่ง เพื่อให้เกิดการตกตะกอนของจุลินทรีย์ แทนที่จะระบายน้ำ เพื่อเป็นอาหารที่มีคุณภาพประโยชน์ตามธรรมชาติของปลา นาข้าว และสิ่งมีชีวิตในระบบการเกื้อกูลอาศัยกัน



นาข้าวสังข์หยดอินทรีย์ปลอดสารพิษในพื้นที่ตำบลตะโหมด ซึ่งชาวบ้านร่วมใจกันปลูกข้าวปลอดสารพิษ ข้าวสังข์หยด ได้จดทะเบียน เป็นข้าวที่ได้รับ GI หรือ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indicator – GI) เนื่องจากมีลักษณะเฉพาะถิ่น อุดมไปด้วยสารอาหารทางโภชนาการ มีกลิ่นหอม นุ่ม สีสาวอม แดงน้ำตาล นอกจาก ปลูกข้าวไว้ใช้บริโภคในครัวเรือนแล้ว ยังมีมากพอเพื่อการจำหน่ายไปยังพื้นที่อื่นๆ จังหวัดอื่นๆ อีกด้วย



การลงพื้นที่สัมภาษณ์ลูกวืทุร หนูเสน ประเด็นการริเริ่ม การบริหารจัดการ แนวคิด รูปแบบกิจกรรม การช่วยเหลือสมาชิก ชุมชน ผู้ด้อยโอกาส



การปลูกไม้เศรษฐกิจ กระจินเทพา ที่ไม่ต้องดูแลรดน้ำ ใส่ปุ๋ย บริเวณโคนต้น พื้นหญ้ามีดอกเห็ด เาะผุดขึ้น สามารถเก็บไปขายสร้างรายได้ให้ลุงวิฑูร หนูเสน และชาวบ้านที่เข้ามาเก็บขาย โดยลุงวิฑูร หนูเสน ให้อนุญาตไม่เก็บค่าใช้จายใดๆ เมื่อเจริญเติบโตสามารถตัดขาย ใช้ในการสร้างบ้าน เฟอร์นิเจอร์ ขณะนี้ทางญี่ปุ่นซึ่งมาตั้งโรงงานชีวมวล และเยอรมันนี้ได้ติดต่อขอซื้อเพื่อนำไปอัดแท่งให้ พลังงานชีวมวล ซึ่งหากคำนวณพื้นที่ 1 ไร่ ต้นกระจินเทพาหากมีการตัดขายจะมีมูลค่า กว่าล้านบาท



ลุงวิฑูร หนูเสน พาเดินชมสวนยางวนเกษตร ซึ่งประกอบด้วย พืชยังชีพ, ไม้ใช้สอย, สมุนไพร, ไม้เชื้อเพลิง, ผลไม้ตามฤดูกาล, อาหารสัตว์ป่า เจตนารมณ์ในการต่อต้านการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เฉพาะต้นยาง มีเหตุผล คือ ต้นไม้มีคุณสมบัติที่หลากหลาย อยู่แบบพึ่งพิงอิงอาศัยกันและกัน การปลูกพืชหลายชนิดในบริเวณต้นยางทำให้อากาศมีความชื้น เมื่อกรีดยาง จะได้ปริมาณน้ำยางที่มากขึ้น สวนยางวนเกษตรแห่งนี้เป็นที่ศึกษาวิจัยจากคณาจารย์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์



บริเวณแปลงทดลองปลูกมะละกอพันธุ์ Red lady ร่วมกับมหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดพัทลุง บริเวณพื้นที่นี้ยังมีการปลูกผักสวนครัวต่างๆ เช่น มะเขือ มะกรูด เป็นต้น



สัมภาษณ์กลุ่มสมาชิกเกษตรวิถีพุทธ ซึ่งเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในตำบลตะโหมด ถึงการเข้ามาร่วมน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ สำหรับตนเอง และในครอบครัว ประโยชน์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น มีวินัย รักษาศีล 5 สุขภาพดีขึ้นเนื่องจากการปลูกพืชผัก ผลไม้ เลี้ยงปลา เลี้ยงหมู ไม่ใช่สารเคมี มีความสามารถง่ายขึ้นได้ต่อเนื่อง มีวัตถุดิบใช้บริโภคในครัวเรือนที่ปลอดภัย เป็นต้น

แผนภาพสรุปนวัตกรรมของเกษตรวิถีพุทธ สร้างชุมชนพอเพียง



สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12

4.12 กรณีศึกษา “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล ตำบลลำใหม่ อำเภอเมืองจันท์ จังหวัดยะลา”

➤ จากอดีตสู่ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชนบท

ด้วยความเป็นบริบทพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ “จังหวัดยะลา” ได้สู่ศตวรรษที่ ๒๑ เมืองงามชายแดนเมืองที่มีผังเมืองสวยที่สุดของประเทศไทย คำว่า “ยะลา” มาจากภาษาพื้นเมืองเดิมว่า ยะลอ ซึ่งแปลว่า “แห” เป็นเมืองชายแดนภาคใต้ที่มีความน่าสนใจทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และธรรมชาติที่สวยงาม เป็นเมืองที่ผสมผสานวัฒนธรรมของชนต่างเชื้อชาติ ทั้งไทย จีน และอิสลาม ตัวเมืองยะลามีการวางผังเมืองที่เป็นระเบียบเรียบร้อย และยังเป็นศูนย์กลางการศึกษาที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ จังหวัดยะลาเป็นจังหวัดที่อยู่ใต้สุดของประเทศไทย มีพื้นที่ประมาณ 4,521 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดสงขลา ปัตตานี นราธิวาส และประเทศมาเลเซีย เป็นจังหวัดในภาคใต้ที่ไม่มีพื้นที่ติดต่อกับทะเล พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ พื้นที่ราบมีน้อย ยะลาแบ่งการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอเบตง อำเภอบันนังสตา อำเภอชะนา อำเภอรามัน อำเภอธารโต อำเภอกาบัง และอำเภอกรงปินัง (อ้างอิงใน www.pdc.ac.th สืบค้นวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2560)



➤ กระบวนการวิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหา

สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาใบโอดีเซล ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลลำใหม่ อำเภอเมือง ซึ่งเป็นตำบลและอำเภอหนึ่งของจังหวัดยะลา ด้วยความเป็นพาหุวัฒนธรรม สอดคล้องกับเป็นพื้นที่ที่มีประวัติความเป็นมาที่กล่าวขานของตำบลลำใหม่ว่ามาจากการล่ามช้างในสมัยก่อน เนื่องจาก มีช้างของเจ้าพระยาลอ (ตำบลยะลาในปัจจุบัน) หลุดมาทางลำพะยา ชาวบ้านช่วยกันจับแล้วก็นำมาล่ามที่ลำพะยา แต่แล้วก็ขาดอีก จับได้ใหม่อีกครั้งก็เลยนำมาล่ามใหม่ ณ ที่ใหม่ ชาวบ้านก็เลยเรียกที่ล่ามใหม่นี้เป็นตำบลใหม่ว่า “ลำใหม่” จนถึงปัจจุบันนี้ ตำบลลำใหม่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดยะลา อยู่ห่างจากตัวเมืองยะลา ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 15 กิโลเมตร และหากเมื่อมาถึงพื้นที่ตำบลลำใหม่คงไม่สามารถปฏิเสธได้เมื่อกล่าวถึง “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาใบโอดีเซล” ซึ่งทางกลุ่มเดินทางมารอย “พ่อหลวง” (พระบาทสมเด็จพระปรมิหรมหาภูมิพลอดุลยเดช) ดำเนินการ โครงการตามแนวพระราชดำริใบโอดีเซล เป็นกลุ่มวิสาหกิจระดับชุมชนที่คนในชุมชนได้มีการรวมตัวกัน ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2552 โดยนายศพลพัฒน์ บุญนาค ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เล่าถึงความเป็นมาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาใบโอดีเซล เพราะเดิมนั้นตนเองเปิดร้านอาหารซึ่งชื่อ “ร้านครัวลำใหม่” และได้รับคำแนะนำจากคุณอาของคุณแนะนำให้เก็บน้ำมันที่ผ่านการทอดอาหารจากการค้าขายไว้อย่าเททิ้ง และประกอบกับตนคลุกคลีอยู่กับน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว แต่น้ำมันพืชเมื่อเหลือใช้ก็เอาไปทิ้งปกติ แต่ภายหลังมีคุณอาแนะนำว่าอย่าเอาไปทิ้งเพราะจะมีคนมารับซื้อเพื่อจะนำไปรีไซเคิลเป็นน้ำมันใบโอดีเซล แต่ตนก็ยังไม่มั่นใจในคำพูดของคุณอาจึงทิ้งน้ำมันเหลือใช้ไปอีก 1 ปี เพราะตนมองว่าตั้งแต่บรรพบุรุษ หรือตั้งแต่ตนเกิดมายังไม่เคยเห็นว่าใครจะมาเก็บน้ำมันที่เหลือใช้ จนกระทั่งเวลาผ่านไป 1 ปี คุณอาของตนมาสอบถามว่าเก็บน้ำมันได้ปริมาณเยอะเพียงพอหรือยัง แต่ตนกลับให้คำตอบยังไม่ได้เก็บไว้ คุณอาจึงบอกให้ตนเก็บและคุณอาจะเป็นผู้รับซื้อเอง ซึ่งจากตรงจุดนี้ทำให้ตนเกิดแรงบันดาลใจ และไปดูขั้นตอนของการทำใบโอดีเซลจากคุณอา และกระบวนการผลิตน้ำมันใบโอดีเซลจากสถานที่ต่างในพื้นที่ภาคใต้และพื้นที่อื่นๆ อาทิ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น นั่นเป็นเหตุผลที่ทำให้ตนเกิดความสนใจในการผลิตน้ำมันใบโอดีเซลจากน้ำมันพืชที่เหลือใช้ แต่กระบวนการทำน้ำมันใบโอดีเซลนั้นเมื่อตนเข้ามาเรียนรู้เองมองว่าขั้นตอนการทำนั้นต้องใช้เวลา ใช้ความละเอียดอ่อน ต้องคอยเฝ้าดูปฏิกิริยาของน้ำมันกับเคมี จากปัญหาอุปสรรคภายหลังด้วยเรื่องเวลาทำให้คุณอาไม่สามารถทำน้ำมันใบโอดีเซลได้เต็มที่จึงยกเครื่องทำน้ำมันใบโอดีเซลมาให้ตนสานต่องานตรงนี้ ซึ่งตนก็พร้อมที่จะลงมือในการผลิตใบโอดีเซล แต่ก่อนตนจะมาทำงานตรงนี้ก็ต้องไปเก็บน้ำมันตามท้องตลาด และมองว่ายังไม่มีใครเห็นคุณค่าแต่ตนมองว่าอาชีพนี้ดีและไม่มีคู่แข่งทางการตลาด เพราะตอนนั้นตนมีโรงงานพร้อมส่งที่กรุงเทพฯ โดยโรงงานจะนำน้ำมันพืชที่เหลือใช้ไปกลั่นเข้ากระบวนการของการทำน้ำมันใบโอดีเซล เพื่อไปผสมเป็น ปี 5

➤ ขั้นตอนการวางแผนเพื่อการแก้ไขปัญหา

จนกระทั่งเกิดวิกฤตในขณะที่รับซื้อน้ำมันพืชเหลือใช้จากทั้งจังหวัดทำให้ปริมาณที่ได้เพิ่มขึ้น และในช่วงปี พ.ศ. 2552 เกิดวิกฤตเพราะขณะนั้นใบโอดีเซลขึ้นราคาเป็นราคา 47 บาท และก็ลดลงเหลือราคา 17 บาท ทำให้น้ำมันเก่าที่เก็บมาได้นั้นทางโรงงานไม่รับซื้อ จึงกลายเป็นปัญหา เรื่องสภาพคล่อง แต่ตน

ต้องใช้เงินไปซื้อ จึงกลับมาศึกษาว่าปลายทางไบโอดีเซลคืออะไรและในภาคใต้มีที่ไหนทำบ้าง ศึกษาไปเรื่อยๆ รวมทั้งไปเรียนรู้กระบวนการทำในทุกๆสถานที่ที่เกี่ยวกับไบโอดีเซล และกลับมาลงมือทำโดยการทดลองผลิตเองโดยใช้เครื่องที่ตนเองเอามาในการทดลองทำ ประมาณ 8-9 เดือน จนเป็นรูปธรรม พร้อมได้ทีมงานไม่ว่าจะเป็นรองประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชนยะลาไบโอดีเซลที่มีฝีมือในงานเชื่อมมาร่วมงานด้วยกัน จึงเริ่มการผลิตไบโอดีเซล ซึ่งทำการผลิต 200 ลิตรในวันนั้น ซึ่ง 200 ลิตรที่ผลิต ณ วันนั้นเป็น 200 ลิตรแรกที่ทำที่บ้าน เมื่อวัตถุดิบทุกอย่างเพิ่มขึ้น และชาวบ้านในชุมชน ร้านค้า เข้าใจถึงประโยชน์ของน้ำมันที่เหลือใช้จึงทำให้ปริมาณนั้นเพิ่มมากขึ้นจึงขยายมาทำยังบริเวณสวนหลังบ้าน ซึ่งรองรับวัตถุดิบน้ำมันได้ 2000 ลิตร สำหรับลิตรแรกเกิดขึ้นตอนต้นปี 2552 พร้อมทั้งจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชนยะลาไบโอดีเซล เมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2552 สมาชิกกลุ่มแรกเริ่มจำนวน 9 คน ณ วันนี้ 300 กว่าคน เกิดจากของที่เหลือใช้แล้วทิ้งไปแล้วไม่มีมูลค่าพอไปรับซื้อจากชาวบ้านทำให้เกิดการสร้างรายได้ ช่วงที่ทำตลาดนั้นไปติดต่อทางร้านค้า ร้านประกอบการยังขาดความน่าเชื่อถือ เลยหากลยุทธ์ว่าทำอะไรจึงใช้วิธีเอาแกลอนขนาด 5 ลิตร ไปวางไว้ให้ยังร้านค้า และร้านประกอบการ เมื่อปริมาณน้ำมันเหลือใช้เต็มแกลอน ขนาด 5 ลิตร ทางกลุ่มจะไปรับแล้วจ่ายเงินให้ จากนั้นจึงเพิ่มปริมาณจากแกลอนกลายเป็นป๊อบ และเป็นถัง ขนาด 200 ลิตร ในแต่ละบ้าน ซึ่งทางกลุ่มจะไปรับซื้อในราคาลิตรละ 10 กว่าบาท อยู่ในช่วงราคาระหว่าง 12-15 บาท ถึง 20 บาท แล้วแต่ว่าปริมาณมากหรือน้อย ตอนนี้มีเครือข่ายในแต่ละอำเภอว่าในอำเภอนี้ใครสนใจบ้าง หากสนใจให้รวบรวมน้ำมัน และสมัครเป็นสมาชิกก็จะกลายเป็นเครือข่าย โดยวัตถุดิบของทางกลุ่มจะเน้นน้ำมันพืชที่ใช้แล้วอย่างเดียว เช่นน้ำมันที่ใช้ทอดไก่ หากเป็นน้ำมันหมู น้ำมันวัว จะมีขั้นตอนการทำอีกแบบหนึ่ง

สำหรับกระบวนการผลิตของทางกลุ่มบางจุดจะคู่สกรปรกแต่ให้คิดว่าเป็นอาชีพ ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม และน้อมนำโครงการพระราชดำริของพระองค์ท่านมาใช้ ถ้าคิดตรงนี้อยู่ในใจจะสามารถทำได้ เพราะน้ำมันที่ใช้แล้วมีผลต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก อันดับต่อมาหากใช้ซ้ำแล้วย่อมก่อให้เกิดมะเร็ง หากใช้เกิน 2 ครั้งจะเกิดสารที่เรียกว่า “โพลาร์” ซึ่งเป็นสาเหตุในการเกิดมะเร็ง นอกจากนี้เป็นการลดภาวะโลกร้อนด้วย เพราะงานนี้ถือเป็นการลดภาวะโลกร้อนวิธีหนึ่งซึ่งตอนนี้ได้รับการยอมรับ สำหรับหลักการงานให้มองน้ำมันไบโอดีเซลว่าไม่ได้เป็นน้ำมันไบโอดีเซล แต่เรามองว่าเป็นน้ำมันของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งอยู่ในใจของทุกคน เป็นความภาคภูมิใจ เลยสู้ๆให้เกิดขึ้นถึงแม้ล้มลุกคลุกคลานกว่าจะมาถึงวันนี้แต่ด้วยการสนับสนุนและคำปรึกษาที่ดีจากทุกภาคส่วนจึงทำให้การดำเนินงานของทางกลุ่มยังคงดำรงอยู่ นอกจากนี้ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชนยะลาไบโอดีเซลเมื่อเก็บน้ำมันได้ จำนวน 50000 ลิตรจะทูลเกล้าถวายเงินทุกเดือน ซึ่งตรงนั้นเป็นสิ่งที่ฝันไว้

ณ ตอนนี้สมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชนยะลาไบโอดีเซลมีรายได้เสริม จากการนำน้ำมันพืชใช้แล้วมาขายให้แก่กลุ่ม หรือรับซื้อน้ำมันพืชใช้แล้วมาขายจะมีรายได้ประมาณ 3,000 – 10,000 บาทต่อคนต่อเดือน โดยสมาชิกบางคนก็รับซื้อน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว บางคนก็เป็นคนเปิดร้านอาหารก็นำน้ำมันที่ใช้แล้วมาขายให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชนยะลาไบโอดีเซล และนั่นก็เป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง

➤ กลยุทธ์การเข้าถึงสวัสดิการของคนในชุมชนและสวัสดิการในชุมชน

สำหรับสถานการณ์ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนพบว่า ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนในพื้นที่ตามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีจำนวนเพิ่มขึ้นด้วยจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ โดยพบว่าในจำนวนนี้มีผู้พิการที่มีฐานะยากจนประมาณ 48,373 คน โดยในพื้นที่จังหวัดยะลานั้นมีผู้พิการที่มีฐานะยากจนและขึ้นทะเบียนกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดยะลาประมาณ 12,815 คน (ที่มา: สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดยะลา ณ วันที่ 16 มีนาคม 2560) จากจำนวนกลุ่มผู้ด้อยโอกาสกลุ่มนี้มีจำนวนมากขึ้น ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจึงเล็งเห็นความช่วยเหลือไปยังกลุ่มคนกลุ่มนี้ โดยการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนเหล่านี้ให้มีรายได้ นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

เมื่อถามว่าการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับการช่วยเหลือสังคมหรือการสร้างภูมิคุ้มกันของชุมชน มีผลอย่างไรกับสมาชิกนั้นเมื่อกล่าวถึงในส่วนนี้พบว่าการที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลเข้ามาช่วยเหลือกลุ่มคนพิการทำให้เกิดการสร้างภูมิคุ้มกันแก่คนกลุ่มนี้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมิหทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มคนซึ่งด้อยโอกาสกลุ่มหนึ่ง เพราะบางรายมีรายได้น้อยและมีฐานะที่ยากจน

สำหรับคนในชุมชนมองถึงการเข้ามา กลุ่มหนุนเสริมให้ทุกคนที่เข้ามาเป็นสมาชิกเกิดรายได้ เพราะบางคนมองว่าน้ำมันพืชที่เหลือใช้แล้วไม่มีประโยชน์จึงทิ้งลงสู่ธรรมชาติ ผลดีอีกทางหนึ่งแก่สภาพแวดล้อมคือการลดภาวะโลกร้อน เพราะน้ำมันพืชเป็นทรัพยากรที่สามารถย่อยสลายได้ยาก กลุ่มวิสาหกิจยะลาไบโอดีเซลสร้างอาชีพให้กับคนพิการให้มีรายได้ โดยการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทั้งภายในและภายนอกชุมชนมาขายหรือบริจาคน้ำมันให้กับเครือข่ายของทางกลุ่มวิสาหกิจยะลาไบโอดีเซล ซึ่งเป็นผู้พิการในพื้นที่ ซึ่งขณะนี้ในยะลามีจำนวนเพิ่มมากขึ้น หลังจากนั้นทางกลุ่มจะไปรับซื้อน้ำมันพืชเหลือใช้ส่วนนั้นมาก หากมองในแง่บวกถือเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนพิการในพื้นที่ที่เข้ามาเป็นเครือข่ายให้กับทางกลุ่ม ลดภาวะโลกร้อน ลดมลพิษทางธรรมชาติ เพราะคนกลุ่มนี้มีอาชีพหลักอยู่แล้ว แต่ที่เข้ามาเป็นเครือข่ายให้กับทางกลุ่มได้มีรายได้เสริมจากตรงนี้

นายกอเคร์ ถนอมพันธ์ ซึ่งมีความพิการเท้าขาด เดิมมีอาชีพหลักขายที่นอนตามหมู่บ้านและขายข้าวหมกไก่ตามตลาด มีน้ำมันพืชเหลือใช้จำนวนมาก รู้ว่าน้ำมันมีค่าแต่ไม่รู้จะเอาไปขายที่ไหน วันหนึ่งได้เห็นรถของกลุ่มวิสาหกิจยะลาไบโอดีเซลขับผ่านจึงติดต่อมา นี่เป็นการเริ่มเข้ามาเป็นเครือข่ายของทางกลุ่มวิสาหกิจยะลาไบโอดีเซล นายกอเคร์ กล่าวว่า จากเดิมงานมีรายได้วันละ 10 บาท พอเข้ามาขายน้ำมันพืชที่ใช้แล้วเป็นอาชีพเสริมทำให้รายได้เพิ่ม 30 – 40 บาท และนี่เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ครอบครัวของเขาอีกทางหนึ่ง หากมองในแง่ลบ งานทุกงานย่อมมีอุปสรรค กลุ่มวิสาหกิจยะลาไบโอดีเซลก็เช่นกัน ว่าจะมาถึงจุดนี้ก็มีคนหลายกลุ่มยังขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการทำงาน มองการทำงานตรงนี้เป็นภาระกับคนพิการ และขาดการประชาสัมพันธ์เรื่องของน้ำมันพืชที่ใช้แล้วว่าสามารถนำมาผลิตเป็นน้ำมันไบโอดีเซลได้

นอกจากนี้เรายังพบว่า ในด้านผู้ประสบปัญหาทางสังคมในพื้นที่ตำบลลำใหม่ หรือพื้นที่ใกล้เคียงมีประมาณที่เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ โดยพบว่าผู้มีฐานะยากจนและเป็นผู้พิการมีประมาณ 12,815 คน โดยพื้นที่

อำเภอรามันมีผู้พิการและฐานะยากจนมากที่สุด โดยกลุ่มผู้พิการได้เข้ามาเป็นเครือข่ายให้กับทางกลุ่มวิสาหกิจยะลาไบโอดีเซล อาทิเช่น นายอัสรีย์ อายุ 25 ปี ซึ่งมีความพิการทางสมองและมีฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบาก มีนางชุมมารดาเป็นเสาหลักของครอบครัว เมื่อทางกลุ่มวิสาหกิจยะลาไบโอดีเซล เขาไปรับซื้อน้ำมันโดยผ่านเครือข่ายผู้พิการที่มารับจากนางชูและนายอัสรีย์อีกต่อหนึ่ง คือ นายกอเคร์ ถนอมพันธ์ หนึ่งในสมาชิกของทางกลุ่มวิสาหกิจยะลาไบโอดีเซล จากความยากจนลำบากและการประชาสัมพันธ์จากปากสู่ปากของคนในชุมชน เมื่อชาวบ้านในชุมชนตำบลยะตะ อำเภอรามัน มีน้ำมันพืชที่เหลือใช้แล้วจะนำมาบริจาคหรือขายให้กับครอบครัวนางชูและอัสรีย์ ซึ่งในพื้นที่ตำบลยะตะ อำเภอรามัน จะมีเครือข่ายผู้พิการที่รับซื้อน้ำมันพืชใช้แล้วประมาณ 5 ราย รายได้เสริมในส่วนนี้ทำให้ผู้พิการและมีฐานะยากจนได้มีรายได้เพิ่มขึ้นชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น

ด้วยปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ประชาชนในพื้นที่ มองถึงการเข้าถึงการบริการทางสังคมของภาครัฐ หากมองในแง่ของสิทธิผู้พิการในพื้นที่และคนในพื้นที่ ที่ต้องได้รับสิทธิผู้พิการนั้น ทุกคนได้จดทะเบียนผู้พิการ ณ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเรียบร้อยทุกคน เพราะเบี้ยยังชีพผู้พิการถึงแม้จะได้รายละ 800 บาทต่อเดือนต่อคน แต่ถือว่าเป็นเงินจำนวนที่มากสำหรับคนที่ฐานะยากจนและยังได้มีการประชาสัมพันธ์ให้คนในพื้นที่เข้ามารับซื้อน้ำมันพืชเหลือใช้ เพราะงานตรงนี้เป็นงานที่ไม่ยุ่งยากถึงแม้ถ้าใครที่ได้รับจะน้อย ทางด้านกลุ่มวิสาหกิจยะลาไบโอดีเซล หากมีหน่วยงานมาสนับสนุน มองว่ามีบางหน่วยงานจะเข้ามาแต่ส่วนใหญ่แล้วเข้ามาแล้วไม่ได้สานต่อการดำเนินงานทำให้ขาดความต่อเนื่องถ้ามองในความยั่งยืนในส่วนนี้ยังขาดความยั่งยืน แต่หากมีกลุ่มเครือข่าย องค์กรเข้ามาเรียนรู้กระบวนการทำไบโอดีเซลจากทางกลุ่มวิสาหกิจยะลาไบโอดีเซลจะเป็นไปในรูปแบบนี้มากกว่าและให้ทางกลุ่มเป็นปราชญ์สอนให้ความรู้

➤ **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดกับการประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน**

เศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ดำเนินการอยู่หลักๆ เลยคือ ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล จะเก็บน้ำมันพืชที่ใช้แล้วตามครัวเรือน ร้านอาหารและตลาด แล้วก็เอามาแปรรูปเป็นไบโอดีเซลตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านพลังงานทดแทนของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช “ไบโอดีเซล (Biodiesel) คือน้ำมันพืชหรือน้ำมันสัตว์รวมทั้งน้ำมันที่ใช้แล้วจากการปรุงอาหารนำมาทำปฏิกิริยาทางเคมีกับแอลกอฮอล์ เรียกอีกอย่างว่า สารเอสเตอร์ มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับน้ำมันดีเซลมาก และในกระบวนการผลิตยังได้กลีเซอรอล เป็นผลพลอยได้ซึ่งสามารถนำมาใช้ในอุตสาหกรรมเครื่องสำอางค์อีกด้วย (ที่มา : พระบิดาแห่งการพัฒนาพลังงานไทย, สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน,กระทรวงพลังงาน)

สำหรับทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล เมื่อนำน้ำมันพืชที่เหลือใช้มาผ่านกระบวนการทำไบโอดีเซลและจะมีส่วนที่เรียกว่า “เกสริน” ออกมาเป็นผลผลิตสุดท้าย กลีเซอรินตรงนี้สามารถนำมาทำเป็นน้ำยาเคลือบเงาล้อดำไบโอแว็กซ์ โดยทางกลุ่มทำภายใต้พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช การที่จะพัฒนาคนนั้นต้องพัฒนาตั้งแต่รากฐานก็คือเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่ ถ้าเมื่อไร

ความเป็นอยู่ของเขาคอนนั้นดีขึ้นสิ่งต่างๆก็ดีขึ้น และพัฒนาขึ้นขึ้นมา เหมือนกับที่ทางกลุ่มได้สร้างอาชีพ ให้กลุ่มคนพิการที่มีฐานะยากจนได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

➤ จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ

สำหรับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเป็นการดำเนินการที่เกิดประโยชน์ในคนพื้นที่และชุมชนใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างรายได้ให้กับผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ เพราะน้ำมันพืชที่ใช้แล้วหากเกิดใช้ซ้ำจะก่อให้เกิดสารที่เรียกว่า “โพลาร์” ซึ่งเป็นสาเหตุในการเกิดมะเร็ง นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยลดภาวะโลกร้อนด้วยมีผลดีต่อสิ่งแวดล้อมด้วย การช่วยเหลือที่ก่อให้เกิดกับประชาชนในพื้นที่มากที่สุดในมุมมองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล คือ เมื่อทางกลุ่มมีความเข้มแข็ง ประกอบกับ เห็นผู้พิการที่ยังขาดโอกาส จึงมีแนวคิดที่จะสร้างรายได้ และขยายโอกาสไปยังผู้พิการ จึงประสานไปยังผู้พิการในจังหวัดยะลาให้มาร่วมเป็นเครือข่ายรับซื้อน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว แล้วทางกลุ่มจะไปรับซื้อน้ำมันถึงบ้าน เพราะเมื่อเข้ามาเป็นเครือข่ายกับทางกลุ่มทางกลุ่มจะมีอุปกรณ์ให้กับสมาชิก ได้แก่ ตาชั่งป้ายไว้นิลล์การรับซื้อน้ำมันพืชใช้แล้ว ซึ่งมีราคา 1,000 บาทต่อชุดแก่สมาชิกของกลุ่ม ในส่วนนี้ทางกลุ่มจะหักค่าใช้จ่ายอุปกรณ์ดังกล่าวจากการนำน้ำมันพืชมาขายครั้งละ 5 บาท จนครบยอดจำนวน 1,000 บาท ดังนั้นสมาชิกโดยเฉพาะผู้พิการที่มีฐานะยากจนสามารถนำเงินตรงนี้ไปซื้อต่อยอดให้กับคนอื่นที่เข้าต้องการจะมีรายได้ พร้อมเห็นคุณค่ามากขึ้นและรู้จักการให้ด้วย

ด้านกระบวนการผลิตไบโอดีเซลเมื่อได้น้ำมันพืชที่เหลือใช้มาจากเครือข่ายของทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแล้วเข้าสู่กระบวนการทำน้ำมันไบโอดีเซล B100 ตามขั้นตอนดังนี้



1. กลุ่มจะไปจัดเก็บน้ำมันจากห้างร้านในเขตอำเภอเมือง และพื้นที่ใกล้เคียง สมาชิกเครือข่ายในกลุ่มนำมาส่งให้กับทางกลุ่ม หลังจากนั้นจะนำมาจัดเก็บเป็นปึก และเทกรองพวกกากอาหารที่มากับน้ำมันพืชนั้น

2. เมื่อแยกกากอาหารออกจากน้ำมันเรียบร้อยแล้ว ทำการต้มในถังที่อุณหภูมิ 80-100 องศาเซลเซียส เมื่อได้อุณหภูมิที่ต้องการ และพักน้ำมันส่วนนี้ไว้

3. ทำการคูดน้ำมันพืชที่ต้มเรียบร้อยแล้วสู่ถังวัดปริมาตร ให้ได้ตามปริมาณที่ต้องการผสมกับตัวเคมี ซึ่งประกอบด้วยเมทานอลและโพแทสเซียม ในอัตราส่วน 5 : 1 ผสมกันในถังผสมปฏิกิริยาเคมี โดยดูจากความเข้มข้นของสีของน้ำมันพืช



4. เมื่อทำปฏิกิริยาเคมีกันดีแล้วจะนำสู่ถังพักด้านล่าง และได้กลีเซอรินออกมา โดยปริมาณกลีเซอรินจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับตัวสารเคมี เพราะกลีเซอรินจะเป็นตัวดูดซับเหนียวในน้ำมัน

5. เอน้ำมันที่ได้จากการล้างน้ำมันไปเก็บไว้ในถังพักเพื่อทำการล้างน้ำมัน โดยใช้น้ำและลมในการล้าง ล้างประมาณ 4-5 ครั้ง หลังจากนั้นจะต้องเอน้ำมันตัวนี้ไปทำการไล่ความชื้นอีกครั้ง
6. การต้มไล่ความชื้นที่อุณหภูมิ 120 องศาเซลเซียสเป็นระยะเวลา 3 ชั่วโมง
7. การกรองน้ำมันอีกครั้งโดยให้น้ำมันอยู่ในอุณหภูมิปกติก่อน
8. ได้น้ำมันไบโอดีเซล B 100 พร้อมใช้กับเครื่องยนต์ดีเซล และเครื่องจักรทางการเกษตร



➤ ปรากฏการณ์เศรษฐกิจพอเพียงกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน

เมื่อน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตแล้ว ความเปลี่ยนแปลงเยอะมาก ประการแรกทำให้ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลได้รู้จักกับเครือข่าย เพราะจากเดิมไม่คิดว่าการงานตรงนี้จะทำเพียงภายในครอบครัว หรือเครือข่ายเท่านั้น ยังไม่ได้คิดถึงคนรอบข้าง แต่พอทางกลุ่มได้มาทำงานตรงนี้ได้มาอยู่ตรงนี้ทำงานร่วมกับคนพิการ กับพี่ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาต่างๆ ในสังคม ทำให้รู้ว่า ณ ตอนนี้อยู่ตรงนี้เป็นครอบครัวใหญ่ขึ้น รวมไปถึงรู้จักเอื้อเฟื้อแบ่งปัน รู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีอะไรบอกกล่าวและช่วยเหลือกัน เลยกลายเป็นความรักความปรองดองทั้งๆ ที่ทุกคนมาจากต่างที่ต่างถิ่น แต่ด้วยความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และเข้าอกเข้าใจกัน ไม่มีการแบ่งแยกศาสนา และฐานะ



“พ่อคิดเราเป็นคนทำ เราทำตามที่พ่อคิด สำเร็จทุกอย่าง”

เพราะสำหรับผมมองว่าตรงนี้เป็น การสร้างโอกาสให้กับพวกเราซึ่งเป็นทั้งผู้พิการและมีฐานะยากจน ผมไปปรับซื้อน้ำมันพืชเหลือใช้จากเครือข่ายคนพิการในพื้นที่เช่นจากอำเภอยะหา ระยะทาง 40 กิโลเมตรเครือข่ายบอกน้ำมันได้ 28 กิโลกรัมให้ผมไปปรับซื้อ ค่าน้ำมันรถไปก็ 200 บาทแล้ว หากถามว่าได้กำไรหรือไม่ ผมตอบเลยถ้าเราคิดเรื่องกำไรขาดทุนตรงจุดนั้น เราไม่ได้ช่วยเหลือคนที่เขาลำบาก เพราะเขาที่โทรมาให้ไป

รับนั้น ไม่มีเงินเลยต้องไปปรับซื้อ ถ้าคิดเป็นตัวคนได้มากพอแต่หากมองเป็นตัวเงินได้น้อย นี่คือการพูดของนายกองค์กร ฌอนอมพันธ์ หนึ่งในสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลซึ่งพิการขาขาด ต้องสูญเสียขาจากโรคเบาหวาน

➤ จุดเริ่มต้นที่สานต่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาใบโอติเซลที่ดำเนินงานตาม แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเชื่อมโยงหรือช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมได้ และสามารถช่วยแก้ไขปัญหของคนใน ครอบครัว และชุมชนได้ เห็นได้จากการสร้างโอกาส สร้างรายได้ ให้กับกลุ่มคนพิการในพื้นที่ทั้งในพื้นที่ จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส และกำลังขยายเครือข่ายไปยังจังหวัดสงขลา เพราะเศรษฐกิจพอเพียงของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เรื่องพลังงานทดแทน ด้วยการนำน้ำมันพืชเหลือใช้มาทำไบโอดีเซล นั้น เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกคนที่เข้ามาเป็นเครือข่ายสมาชิกลดภาวะโลกร้อนให้เกิดขึ้นกับ สิ่งแวดล้อมใกล้ตัวของเรา ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

“เวลาขาดแคลนเชื้อเพลิงก็บอกว่ให้ปิดโทรทัศน์ ให้ปิดไฟ แล้วบอกว่าได้ผลดี ความจริงเปิด โทรทัศน์นี้ไม่เป็นไร ถ้าน้ำมันเชื้อเพลิงหมดแล้วก็ยังใช้เชื้อเพลิงอย่างอื่น แต่ต้องขยันหาวิธีที่จะทำให้ เชื้อเพลิงเกิดขึ้นมาใหม่ เชื้อเพลิงที่เรียกว่า น้ำมันเชื้อเพลิงนั้นมันจะหมดภายในไม่กี่ปี คือไม่กี่สิบปีก็หมด ถ้า ว่างไปสิบปีหมด เราก็อายุร้อยสิบแปด ในระหว่างที่จะถึงอายุร้อยสิบแปดหาวิธีได้แล้วที่จริง เมื่อสองปีก็ ทำไบโอดีเซลโดยใช้น้ำมันปาล์ม 100 % ถ้าอย่างไรราก็ใช้น้ำมันปาล์มของเราเอง คนอื่นอาจจะไม่ได้ เพราะ ไม่มี แต่เรามี เพราะเราขวนขวายหาวิธีที่จะทำเชื้อเพลิงทดแทน...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม พ.ศ.2548

สำหรับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาใบ โอติเซลซึ่งมีความพิการและฐานะลำบาก การเข้าร่วมทำงาน กับกลุ่มโดยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านพลังงานทดแทนตรงนี้ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นใน ครอบครัวดีขึ้น ที่เห็นได้ชัดเจนคือ ด้านรายได้และคุณภาพชีวิตของคนพิการซึ่งเพียงรายได้จากเบี้ยยังชีพคน พิการรายเดือนๆ ละ 800 บาทคงไม่เพียงพอสำหรับครอบครัวผู้พิการที่มีฐานะยากจน อาทิเช่น เด็กหญิงสุไล ฮา สาลาแม อายุ 13 ปี “หนูภูมิใจที่เกิดมาในประเทศไทย เกิดมาในรัชกาลที่ 9 เกิดมาพิการแต่ใจไม่พิการ คิด ได้ทำได้ พ่อคิดเราทำ พ่อนำเราตาม พ่อสอนไว้ทุกประการ”



ซึ่งทางครอบครัวของเด็กหญิงมีสมาชิกทั้งหมด 5 คน พ่อและแม่มีอาชีพ รับจ้างกรีดยาง มีรายได้ 500 บาทต่อสัปดาห์ ช่วงฤดูฝน ไม่สามารถกรีดยางได้ ทำให้ทางครอบครัวขาดรายได้ แต่เมื่อทางครอบครัวได้มาทำงาน กับทางกลุ่มในช่วงระยะเวลา 2 ปีแล้วมีชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ทางกลุ่มให้ ความรู้เรื่องการเผ่าถ่าน

ซึ่งเงินที่ได้จากการรับซื้อน้ำมันไปต่อยอดด้วยการเผาถ่านขาย เป็นรายได้เสริมเพิ่ม ทำให้คุณภาพชีวิตของ ครอบครัวดีขึ้น นี่จึงถือเป็นการทำงานที่ประสบความสำเร็จของทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาใบ โอติเซล ที่มี ส่วนในการขยายโอกาส และสร้างรายได้ ภายใต้การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านพลังงาน ทดแทน “ไบโอดีเซล”

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการแก้ไขปัญหาในการลดปัญหา ทางด้านสภาพแวดล้อม และนำน้ำมันที่เหลือใช้ที่ไร้ค่าในความหมายของใครหลายๆ คนมาผ่านกระบวนการ ทางปฏิกิริยาเคมีทำพลังงานทดแทน “ไบโอดีเซล” ทางกลุ่มและเครือข่ายทำตามพ่อสอน ทุกคนภูมิใจที่ได้

เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยโลก ถ้าไม่มีพวกเขาซึ่งไม่ได้เก็บน้ำมันมีแต่คนที่ลงไปเพราะมันเป็นมลพิษที่กำจัดยาก น้ำมันซึมลงสู่ใต้ดินใต้ดินที่สามารถเอาไปใช้ทำประโยชน์ได้ยังคงตาย ทั้งลงแม่น้ำลำน้ำมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในน้ำก็ตาย ทางกลุ่มมาเก็บน้ำมันส่วนนี้ช่วยลดภาวะโลกร้อนได้ด้วย พร้อมได้น้ำมันทดแทน ซึ่งรายได้ไม่ได้เป็นจุดสำคัญมากแต่สิ่งที่สำคัญมากจะเป็นกระบอกเสียงให้คนทั่วไปรู้ว่าที่แท้จริงน้ำมันช่วยลดภาวะโลกร้อน เป็นโครงการพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพียงแค่นี้ทุกคนก็เกิดความภาคภูมิใจ “เป็นสิ่งที่ดีมากเลยสำหรับคนพิการ เพราะคนพิการส่วนใหญ่จะไม่มียานพาหนะ มีแต่ขอเงินและคนอื่นให้เงิน แต่พอโครงการนี้เข้ามาทำให้พิการมีรายได้ และบางคนกล่าวว่า “เหมือนตาสว่างขึ้น”” นางอาเอเสาะ วาเมดิชา หนึ่งในสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาไปโอติเชล ผลดีจากการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านพลังงานทดแทนด้านการนำน้ำมันพืชเหลือใช้มาผลิตน้ำมันไบโอดีเซล B 100 คือ การที่ผู้พิการมีความรู้สึกถึงศักยภาพและความสามารถของพวกเขา ไม่ใช่เพียงรอเงินเบี้ยยังชีพความพิการเพียงอย่างเดียว ผลที่ได้รับของสมาชิกของทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาไปโอติเชลคือ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ความสงบสุขและความภาคภูมิใจซึ่งเครื่องหมายตัวการันตีความสำเร็จของสมาชิกทุกคนในกลุ่มคือ รางวัลที่ได้รับเพิ่มพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี รวมทั้งชนะเลิศแผนธุรกิจได้รองอันดับ 2 รางวัลเกี่ยวกับด้านพลังงานทดแทน เป็นอาสาสมัครพลังงาน นี่ถือเป็นความภาคภูมิใจของทุกคนที่งานที่ทุกคนทำเป็นความคิดของพ่อ แล้วทุกคนสามารถต่อ ยอดงานของพระองค์ได้

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านพลังงานทดแทน โดยการนำน้ำมันพืชที่ใช้แล้วมาผลิตเป็นไบโอดีเซล B100 ของทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาไปโอติเชลสามารถแก้ไขปัญหของสมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นคนพิการได้ถึงแม้ว่าไรที่ได้จากการรับซื้อน้ำมันพืชเหลือใช้จะได้กำไรไม่มากแต่สำหรับคนกลุ่มนี้ถือเป็นเงินจำนวนมากที่สามารถช่วยเหลือให้พวกเขามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพราะทางกลุ่มจะให้สมาชิกที่เข้ามาเป็นเครือข่ายเห็นความสำคัญของตัวเอง หากมองในคุณภาพชีวิตของผู้พิการที่เข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายกับทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาไปโอติเชล พบว่าคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของทุกคนดีขึ้น เพราะหากมองในมุมกลับกันหากคนกลุ่มนี้ไม่ทราบว่ามีน้ำมันพืชที่ใช้แล้วสามารถสร้างรายได้ให้กับพวกเขาได้ และกลับถึงมันไปโดยไม่รู้สึกว่ามันน้อยไม่มียอะไรเกิดขึ้นกับการดำเนินชีวิตของพวกเขาในแต่ละวัน ดังนั้นแกนนำหลักอย่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาไปโอติเชลถือเป็นกลไกหลักที่ช่วยในการขับเคลื่อนและน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านพลังงานทดแทน สร้างภูมิคุ้มกัน ความพอมีพอกินให้เกิดขึ้นกับครอบครัวของผู้พิการในพื้นที่ที่มีฐานะยากจน ซึ่งผลจากความสำเร็จที่เกิดขึ้นกับประชาชนในวันนี้ ทำให้เห็นแล้วว่าพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ทรงตระหนักถึงปัญหาการใช้พลังงานของคนไทย รวมถึงปัญหาการขาดแคลนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ได้ส่งผลให้ประชาชนเล็งเห็นความสำคัญของพลังงานทดแทนซึ่งเป็นสิ่งที่คนไทยทุกคนสามารถร่วมกันทำได้โดยนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามแนวทางของพระองค์

ส่วนในด้านการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาไปโอติเชลในการบริหารงานนั้น เกิดจากความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มทุกคน รวมทั้งเครือข่ายของกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงไม่เพียงแต่ในตำบลลำใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เท่านั้น แต่ยังมี การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์และ

คุณค่าของน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว กลับมาเข้าสู่กระบวนการผลิตไบโอดีเซล การประชาสัมพันธ์ผ่านอาสาสมัคร
สมัครสาธิตสุขประจำหมู่บ้านถือเป็นการดำเนินของกลุ่มอีกวิธีหนึ่งในการให้ความรู้เรื่องของภัย อันตราย
จากการใช้น้ำมันที่ใช้แล้วใช้ซ้ำว่าจะก่อเกิดปัญหาด้านสุขภาพด้านใดตามมา ซึ่งนี่เป็นเหตุผลที่สร้างความ
น่าเชื่อถือถึงภัยของน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว นอกจากนี้ทางกลุ่มยังมีการให้องค์ความรู้กับชุมชน หรือโรงเรียนที่
สนใจ โดยทางกลุ่มจะเป็นปราชญ์ในการให้ความรู้ ทำ อย่างไรให้ทุกคนในกลุ่มโดยเฉพาะคนพิการสามารถ
ช่วยเหลือตนเองได้มากที่สุด อย่าให้เขาเป็นผู้รับจนเป็นนิสัย ให้เขาสามารถพัฒนาการสร้างอาชีพเขาเองได้
และต่อยอดได้ ทางกลุ่มจะต้องสอนให้ทุกคนให้รู้จักจะทำไม่ใช่ออเพียงอย่างเดียวให้ทุกคนยืนด้วยตัวเอง
เพราะบางคนเข้ามาทำงานกับทางกลุ่มอดีตเคยอายุที่มีลูกพิการไม่กล้าที่จะเข้ามาเป็นเครือข่ายสมาชิก
กับทางกลุ่ม แต่ปัจจุบันทุกคนที่เข้ามาทำงานกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลกล้าก้าวสู่สังคม ไม่
มีความอายมีเพียงความกล้าหาญเข้ามาแทน และเกิดความภาคภูมิใจในงานที่ทุกคนทำ เพราะทุกคนมอง
น้ำมันไบโอดีเซลไม่ใช่เพียงแค่้ำมันไบโอดีเซล แต่ทุกคนมองว่าเป็นน้ำมันของพระองค์ท่าน ถึงแม้จะล้มลุก
คลุกคลานมาถึงวันนี้ได้

สำหรับวิธีการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะอย่างไรให้เกิดความยั่งยืนนั้นทาง
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลมองว่างานทุกอย่างย่อมต้องมีการพัฒนา การผลิตน้ำมันไบโอดีเซล B100
ของทางกลุ่มก็เช่นกัน มีการพัฒนาให้โครงการนี้ยังคงดำเนินต่อไป เพราะตอนนี้
กลีเซอรินซึ่งสารผลิตสุดท้ายที่เหลือจากการทำน้ำมันไบโอดีเซลนั้นทางกลุ่มนำมาผลิตเป็นน้ำยาเคลือบเงา
ลือคำไบโอแว็กซ์ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทางกลุ่มถือเป็นนวัตกรรมที่ได้จากส่วนหนึ่งจากการผลิตน้ำมันไบโ
อดีเซล พลังงานทดแทนจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพราะหลักปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียงมันกลายเป็นการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เพราะเกิดเครือข่ายที่ขยายกว้างไปเรื่อยๆ ในพื้นที่จาก 1
คน เป็น 2 คน และเป็น 3 คนเป็นต้น เพราะงานตรงนี้เมื่อทุกคนเห็นว่าทำได้จริงเกิดขึ้นจริงก็ยากทำด้วย
เช่นกัน ทุกอย่างจะยั่งยืนได้งานตรงนี้ต้องเกิดจากความร่วมมือของทุกคนให้เห็นความสำคัญของน้ำมันพืชที่
ใช้แล้ว และเห็นถึงประโยชน์ของน้ำมันไบโอดีเซล B 100 ที่ทางกลุ่มได้ผลิตขึ้น และสนับสนุนการ
ดำเนินงานในด้านต่างเพื่อให้งานตรงนี้ยั่งยืนต่อไป

ปัญหาอุปสรรคทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลมองว่า ทางกลุ่มมีต้นทุน คือ คนพิการและ
เครือข่ายทั้งหมด กลุ่มเป็นกลางน้ำเป็นคนไปรับซื้อน้ำมัน แต่ปลายน้ำทุกวันนี้ถ้าถามว่าการผลิตไบโอดีเซล
ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีทางตันหรือไม่ ทางกลุ่มมองว่าการดำเนินงานมีคู่แข่งเยอะ ด้วยเป็นปัจจัย
ที่เป็นจังหวัดชายแดนจึงมี “น้ำมันเถื่อน” ในเกือบทุกพื้นที่ เพราะราคาของไบโอดีเซลเมื่อก่อนขายอยู่ราคา
ลิตรละ 5 บาท ขณะนี้ไม่สามารถทำได้เพราะมีเรื่องค่าใช้จ่ายเคมี และวัตถุดิบ ดังนั้นวิธีที่ทางกลุ่มจะทำได้
คือการหาทางระบายน้ำมันไบโอดีเซลออกให้มากที่สุดแต่ยังขาดความเชื่อมั่นจากผู้ใช้น้ำมันไบโอดีเซลใน
พื้นที่ ถึงแม้จะขายให้กับสมาชิกของกลุ่มอยู่แล้ว ซึ่งตอนนี้ทางกลุ่มมีการประสานงานกับบริษัทบางจากเพื่อ
เป็นวิธีหนึ่งที่จะระบายน้ำมันไบโอดีเซลซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ผลิตได้ ต้องพึ่งพาตนเองเป็นสิ่งที่ยั่งยืนที่สุด
นอกจากนี้ยังมีปัญหาในการทำงานของกลุ่มเครือข่ายสมาชิกที่เป็นคนพิการในพื้นที่เพราะทุกคนในชุมชนขาด
ความเชื่อใจในผู้พิการว่างานตรงนี้พวกเขาเหล่านั้นจะทำได้ แต่เมื่อได้รับความรู้จากทาง อาสาสมัคร

สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากน้ำมันพืชที่ใช้แล้วนี่ถือเป็นกระบอกเสียงหนึ่งที่จะทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ รวมไปถึงการหาผลประโยชน์จากบุคคลที่ไม่ประสงค์ดีเมื่อพบบ้านผู้พิการที่ติดป้ายไว้นิเสธการรับซื้อน้ำมันพืชเหลือใช้ของกลุ่มจะเข้าไปเป็นพ่อค้าคนกลางตัดราคาน้ำมันก่อนเครือข่ายหลักของทางกลุ่มที่จะมารับซื้อน้ำมันพืชเหลือใช้นั้น

ด้านแนวทางในการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงไปช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาใบโอดีเซลเห็นความสำคัญถึงการสร้างโอกาสให้กับคนพิการที่เป็นสมาชิกเพราะเมื่อก่อนมีความมั่นคงจึงขยายโอกาสไปยังผู้พิการที่มีรายได้น้อยได้มีรายได้เพิ่มขึ้น จากน้ำมันพืชเหลือใช้ที่ทุกคนในชุมชนไม่เห็นคุณค่าไปสู่กระบวนการผลิตพลังงานทดแทนที่เรียกว่า “ใบโอดีเซล” ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านพลังงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นอกจากนี้ยังพัฒนาต่อยอดมาเป็นน้ำยาไบโอแวกซ์ น้ำยาขัดเงาขารถยนต์ที่มีคุณภาพที่



ได้รับความนิยมนอกจากประชาชนในจังหวัดยะลาและพื้นที่ใกล้เคียงอีกด้วย นอกจากนี้ทางกลุ่มจะมีโครงการที่จะทำในเรื่องขยะที่ได้จากการรับซื้อน้ำมัน นั่นคือ ขวดพลาสติก มาคิดถึงกระบวนการรีไซเคิลต่อไป และสร้างรายได้ลดรายจ่ายให้กับสมาชิกกลุ่มที่เป็นคนพิการด้วยโครงการปลูกผักไฮโดรโปนิกส์ เป็นต้น

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาใบโอดีเซลได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านพลังงานทดแทนในการผลิตน้ำมันไบโอดีเซลจากน้ำมันพืชที่เหลือใช้แล้วทั้งจากครัวเรือน ร้านอาหาร เมื่อทุกคนที่เข้ามาเป็นสมาชิกในกลุ่ม โดยเฉพาะผู้พิการมองว่าการทำงานตรงนี้เป็นการทำงานที่ยิ่งใหญ่ ถึงแม้บางคนมองว่าน้ำมันพืชที่เหลือใช้นี้จะไม่มีค่า แนวทางปฏิบัติที่ทุกคนที่เข้าร่วมกลุ่ม ณ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชะลาใบโอดีเซลได้รับเพิ่มมานั่นคือ ความรัก ความปรองดอง ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความเห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะหากไม่มีแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในด้านพลังงานทดแทนก็คงไม่มีใครคิดที่จะเก็บน้ำมันพืชเหลือใช้ส่วนนั้นมาผลิตน้ำมันไบโอดีเซล B 100 ในปัจจุบัน

“จากพระอัจฉริยภาพในด้านการคิดค้นพลังงานทดแทนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ทำให้ประชาชนทุกคนรู้สึกภูมิใจเป็นอย่างมากที่ได้มีส่วนในการทำงานตามแนวพระราชดำริของพระองค์เพื่อตอบแทนพระมหากรุณาธิคุณที่ท่านทรงมีต่อปวงชนชาวไทย ซึ่งทุกคนต่างก็มุ่งมั่นที่จะเดินตามรอยพ่อแห่งแผ่นดินพระองค์นี้ตลอดไป”

ภาพกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล ตำบลลำใหม่
อำเภอเมืองจิ่ง หาดยะลา



กระบวนการถอดบทเรียนสิ่งที่ได้รับจากการน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงด้านพลังงานทดแทนของ
เครือข่ายคนพิการที่รับซื้อน้ำมันพืชที่ใช้แล้วจากชาวบ้านมาขายยังกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล



ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่สำรวจเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล
ณ องค์การบริหารส่วนตำบลยะตะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา โดยให้ความรู้เกี่ยวกับน้ำมันพืช
ที่ใช้แล้วแก่ชาวบ้านในพื้นที่



ชาวบ้านตำบลยะตะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา กับการเก็บภาพความประทับใจจาก
การร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของน้ำมันพืชที่ใช้แล้วโดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลเป็นวิทยากร
กระบวนการ



การลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูล โครงการรับซื้อน้ำมันพืชใช้แล้วจากชาวบ้านเข้าสู่ศูนย์บริการคนพิการเพื่อเป็นรายได้แก่ศูนย์และสร้างอาชีพแก่คนพิการในชุมชน โดยคนพิการเหล่านั้นเป็นเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล



การลงพื้นที่สัมภาษณ์ข้อมูลถอดบทเรียนเครือข่ายคนพิการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งมาจากหลากหลายอำเภอในพื้นที่จังหวัดยะลา



การร่วมแสดงความคิดเห็นของสมาชิกเครือข่ายคนพิการ การน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทางด้านพลังงานทดแทนมาใช้ว่าเขาเหล่านั้นได้รับอะไรบ้าง



ภาพเครือข่ายคนพิการซึ่งเข้าร่วมถอดบทเรียน ณ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล ตำบลลำใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา



กระบวนการกลั่นน้ำมันพืชใช้แล้วไปสู่การทำน้ำมันไบโอดีเซล B 100 ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล



บ้านเครือข่ายคนพิการที่รับซื้อน้ำมันพืชใช้แล้ว ณ ตำบลยะดี อำเภอรามัน จังหวัดยะลา เพื่อขายน้ำมันพืชใช้แล้วเหล่านั้นไปยังกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล ตำบลลำใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา



น้ำมันพืชที่ใช้แล้ว ซึ่งรับซื้อ
มาจากชาวบ้านในพื้นที่จังหวัดยะลา
และจังหวัดใกล้เคียง

แผนภาพสรุปนวัตกรรมทางเลือกสำหรับประชาชนและสิ่งแวดล้อม ไบโอดีเซล ตามแนวพระราชดำริ



บทที่ 5

นวัตกรรมการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงสู่ การคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสม สำหรับผู้ด้อยโอกาส

หลักเศรษฐกิจพอเพียง *Sufficiency Economy*



บทที่ 5

นวัตกรรมการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง สู่การคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้ด้อยโอกาส

การศึกษาเรื่อง นวัตกรรมการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงสู่การคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้ด้อยโอกาส มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาทางสังคมของผู้ด้อยโอกาส การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมของผู้ด้อยโอกาส และเพื่อนำเสนอแนะนวัตกรรมการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับความต้องการการคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้ด้อยโอกาส โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมุ่งศึกษาถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สถานการณ์ผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ การคุ้มครองทางสังคม และการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนที่มีในปัจจุบันเพื่อสร้างนวัตกรรมในการแก้ไขปัญหามาตรการการคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมกับผู้ด้อยโอกาสในชุมชนโดยมีขอบเขตการศึกษาในพื้นที่เขตรับผิดชอบของ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 รวม 12 พื้นที่ วิธีการคัดเลือกกรณีศึกษาได้มาจากการศึกษาฐานข้อมูลสถิติของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ฐานข้อมูลทางด้านสังคมของสำนักพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และฐานข้อมูลสถานการณ์ทางสังคมของ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 ย้อนหลัง 2 ปี

สรุปผลจากการศึกษาดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาต่อยอดแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน และปัญหาของเกษตรกรในหลากหลายรูปแบบเกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้เรียนรู้จากการลองถูกโดยใช้ฐานเกษตรกรรมเป็นจุดเริ่มต้น ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ได้เกิดรูปแบบนวัตกรรมการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ไขปัญหาความยากจนของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทั้งหมด 12 รูปแบบ

1. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิตหนองแค จังหวัดสระบุรี (บ้านสอนบิน)



กรณีดังกล่าวเกิดจากจุดเริ่มต้นในกระบวนการทำงาน เพื่อการฟื้นฟูกลุ่มเป้าหมายภายในสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง ของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยในปีงบประมาณ 2552 ได้นำสมาชิก เพศชาย จำนวน 30 คน จากสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งทับกวาง จังหวัดสระบุรี สถานสงเคราะห์บ้านเมตตา จังหวัดนครราชสีมา สถานสงเคราะห์ชายชัยบุรี จังหวัดปทุมธานี เข้าร่วมฝึกทักษะอาชีพ ด้านการเกษตรและฝึกทักษะการใช้ชีวิตอิสระภายนอกสถานสงเคราะห์ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อลดขนาดสถานสงเคราะห์ให้เล็กลง โดยใช้พื้นที่โครงการบ้านสามวัย ตำบลชลสิทธิ์ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี จำนวน 26 ไร่ สำหรับดำเนินการ และเมื่อสิ้นสุดโครงการฟื้นฟูศักยภาพผู้รับบริการผู้สังคมภายนอก และได้ให้ชื่อเรียกสั้น ๆ ว่า “บ้านสอนบิน” โดยการดำเนินงานมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้รับบริการจากสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง ระดับ A ได้ฝึกทักษะความรู้ และการใช้ชีวิตอิสระของคนปกติ เพื่อฝึกฝนให้ผู้รับบริการนำความรู้มาปรับใช้ ลดการพึ่งพา ลดขนาดของสถานสงเคราะห์ให้เล็กลง โดยที่การดำเนินงานเน้นด้านเกษตรกรรม การเรียนการสอน ในลักษณะการเรียนรู้โดยการกระทำในพื้นที่จริง Learning by doing

ทั้งนี้ได้มีแนวในการให้ความช่วยเหลือด้วยปัจจัย 4 และคุ้มครองสวัสดิภาพก่อนนำส่งคืนครอบครัว ดังนั้นแล้วปัญหาของการทำงาน คือ การสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยใช้คนเป็นศูนย์กลางที่มีเป้าหมายว่าทำอย่างไรจึงจะสามารถพัฒนาส่งเสริม กลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับบริการให้มีความรู้ มีทักษะที่เป็นประโยชน์ ต่อการดำรงชีวิตและสร้างภูมิคุ้มกันมิให้แสวงหาประโยชน์หรือตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์อีกต่อไป ซึ่งในการดำเนินการของทางศูนย์ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ใช้ ได้แก่ การระเบิดจากภายใน การแก้ปัญหาจากจุดเล็ก การทำตามลำดับขั้น การศึกษาด้านภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ การทำงานแบบองค์รวม การไม่ติดตำรา การประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด และการมีส่วนร่วมจากการเรียนรู้และนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในหน่วยงาน จึงได้มีการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นมาเพื่อใช้ในการบำบัดผู้รับบริการ ตามแนวทฤษฎี โดยมุ่งหวังว่าเมื่อออกจากศูนย์ไปแล้วผู้รับบริการจะสามารถพึ่งตนเองได้ และใช้ชีวิตในชุมชนได้ต่อไป ซึ่งกิจกรรมที่ทางศูนย์ดำเนินการ เช่น การสร้างศูนย์เรียนรู้และฝึกทักษะด้านการเกษตรปลอดสารพิษ การฝึกทักษะอาชีพ การเกษตร เพื่อเสริมสร้างรายได้ การส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายทำงานรับจ้างแรงงานทั่วไปบริเวณใกล้เคียงหน่วยงาน การฝึกทักษะการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชุมชนสังคม และการสนับสนุนส่งเสริมออกสู่สังคมได้อย่างภาคภูมิใจ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมเพื่อสร้างอาชีพให้กับบริการของศูนย์ ได้แก่ การปลูกพืช ผัก ทำนาข้าว การเพาะเห็ด การเลี้ยงไก่ไข่ เป็ดไข่ การเลี้ยงปลา การทำปุ๋ยชีวภาพ การจำหน่ายผลผลิต และการสร้างอาชีพและรายได้

2. ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านท่าเต็น ตำบลพระเพลิง อำเภอบางกรวย จังหวัดสระแก้ว



ผลจากการศึกษาหมู่บ้าน “ท่าเต็น” ซึ่งแต่เดิมชุมชนแห่งนี้ประสบกับปัญหาหลาย ๆ อย่าง ทั้งภัยแล้ง อุทกภัย และปัญหาการไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินของตนเอง เนื่องจากที่ดินที่ชาวบ้านอาศัยนั้นเป็นที่ดินของ สปก.ภบท.5 เป็นพื้นที่ป่าเก่า ป่าเสื่อมโทรม ซึ่งปัจจุบันที่ดินดังกล่าวได้ถูกยึดคืนโดยกรมป่าไม้ ก่อให้เกิดปัญหาตามมา คือ ชาวบ้านที่เคยอาศัยป่าแหล่งนี้เป็นที่ดินทำกินก็ไม่สามารถทำการเกษตรได้ดังเดิมนอกจากนี้พื้นที่ดังกล่าว ยังประสบปัญหาจากการที่มีช้างป่าเข้ามากินพืชผลทางการเกษตรและยังขาดการส่งเสริมจากทางภาครัฐ ส่งผลให้ราคาผลผลิตตกต่ำ จากปัญหาต่าง ๆ ทำให้ในปัจจุบันคนในชุมชนแห่งนี้ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และต้องออกไปประกอบอาชีพที่โรงงานอุตสาหกรรมบางส่วนที่ไม่ได้ประกอบอาชีพใดๆ ก็จะชักชวนกันไปเสพยา และหารายได้จากการค้ายาเสพติด จนทำให้บ้านท่าเต็นกลายเป็นทางผ่านของยาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้านมาจังหวัดฉะเชิงเทราและกรุงเทพมหานคร

ด้วยเหตุแห่งนี้เป็นปัญหาที่ได้กล่าวมาในข้างต้น ทำให้คนในชุมชนเริ่มมีการวิเคราะห์และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน โดยมองเห็นทางออกในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งพบว่าชาวบ้านนั้นรับรู้แนวคิดนี้มาจากการที่ได้ยินจากคนอื่นและการรับรู้จากสื่อต่าง ๆ ว่าการทำเกษตรแบบผสมผสานนั้นดี และในปี 2548 จึงได้เริ่มทำเกษตรแบบผสมผสานด้วยตนเองโดยเน้นแนวคิดที่ว่า “ทำเท่าที่ทำได้ ไม่อ้างคนอื่น” เริ่มแรกจากการปรับดิน การปลูกพืชที่ใช้ในครัวเรือน และเริ่มขายโดยยึดหลักของการดำเนินงาน คือ “ปลูกที่กิน กินที่ปลูก เหลือก็ขาย” โดยมีรูปแบบในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน คือ การสร้างอาหารที่ปลอดภัย ปลอดภัยเพื่อบริโภคและจำหน่าย (ถ้าเหลือจากการบริโภค) โดยการเลี้ยงไก่ เลี้ยงแพะ เลี้ยงปลา ปลูกพืชสวนครัว (มะนาว กลั้ว มะเขือ) ปลูกพืชยืนต้น (ยางพารา ลำไย) เน้นการทำไร่นาสวนผสม ขึ้นอยู่กับการมีที่ดินทำกิน ถ้ามีที่ดินเพียงพอก็ทำเกษตรกรรม ถ้าไม่มีที่ดินก็เลี้ยงสัตว์ เน้นเรื่อง การแลกเปลี่ยนภายในชุมชนเกือบทุกครัวเรือนทำเกษตรพอเพียง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของครอบครัว การทำบัญชีครัวเรือน จากการเรียนรู้ ลองผิดลองถูก กว่าที่จะมาถึงขั้นตอนการ

ดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จชุมชนต้อง ศึกษาข้อมูลก่อนการดำเนินการ เช่น เข้ารับการอบรม การศึกษาดูงานจากผู้ประสบความสำเร็จไม่ว่าจะเป็น ในเรื่องของการทำแปลงเกษตร การจัดทำบัญชีครัวเรือน เป็นต้น

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้แก่ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาเด็กและเยาวชน (พฤติกรรมก้าวร้าว/ตั้งครรภก่อนวัยอันควร) เมื่อชุมชนได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชนแล้ว ผลลัพธ์ที่ได้และเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คือ การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล เกิดการลดหนี้ ค่าใช้จ่ายลดลง รู้จักพอ มีเงินออม มีรายได้เพิ่มขึ้น สุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง แจ่มใส มีความสุข สามารถพึ่งพิงตนเองได้ ส่วนการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน ก่อให้เกิดการมีงานทำ มีรายได้ซึ่งช่วยลดปัญหาสังคมหลาย ๆ เรื่อง ทั้งปัญหาการลักเล็กขโมยน้อย ปัญหาเด็กมั่วสุม ปัญหายาเสพติด เนื่องด้วยแนวคิดนี้ช่วยปรับพฤติกรรมให้คนในครอบครัวมีการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ร่วมกันมากขึ้นชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความรักและปรารถนาดีต่อกัน ก่อให้เกิดความ สามัคคี รู้จักแบ่งปัน ประหยัดและอดออม และเมื่อนำเศรษฐกิจพอเพียงมาเชื่อมโยงในการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมในชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหการว่างงาน ปัญหาด้านสังคม ก็พบว่าแนวคิดนี้ได้ช่วยเปิดโอกาสให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสให้มีการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น มีอาชีพ มีรายได้พอที่จะเลี้ยงดูตนเองได้ ซึ่งในกรณีนี้ได้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือในการสร้างที่อยู่อาศัยและมอบเงินทุนประกอบอาชีพกับผู้ยากไร้ และช่วยให้สามารถเข้าถึงสิทธิด้านต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น โดยการทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสนั้นมีรูปแบบการเชื่อมโยงโดยภาครัฐจะเป็นหน่วยสนับสนุนทั้งด้านของงบประมาณ แหล่งอาชีพ และชุมชนก็มึน โบายของชุมชนที่จะให้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส โดยมีเป้าหมายว่าต้องการให้ผู้ด้อยโอกาสมีแหล่งงาน เพื่อให้ผู้ด้อยโอกาสมีงานทำ สามารถพึ่งตนเองได้

3.เรือนจำชั่วคราวเขาระก้า อ.เมือง จ.ตราด



จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง เกิดจากการที่เรือนจำได้มีการจัด “โครงการกำลังใจ” ขึ้นมาและได้มีการดำเนินงานเริ่มต้นมาตั้งแต่ ปี 2553 โดยใช้ต้นแบบการเรียนรู้มาจากการศึกษาศูนย์เรียนรู้ต้นแบบเพื่อนพึ่ง (ภาฯ) ขามเฒ่า ของนางนงนุช คำคง ที่รู้จักในชื่อ “ผู้ใหญ่อย” และคณะวิทยากร มูลนิธิเพื่อนพึ่ง (ภาฯ) ขามเฒ่า สภาวิชาชีพไทย นำโดยอาจารย์ประเสริฐ ปิ่นนาถ พนักงานส่งเสริม กิจกรรมสาขาของธนาคารเกษตรและสหกรณ์ ภาคเหนือตอนล่าง จังหวัดพิษณุโลก จัดทำแผนการดำเนินงานคัดเลือก เรือนจำชั่วคราว 4 แห่ง เป็นเรือนจำนำร่อง คือ เรือนจำชั่วคราวเขาพลอง จังหวัดชัยนาท เรือนจำชั่วคราว เขาระกำ จังหวัดตราด เรือนจำชั่วคราวแคน้อย จังหวัดเพชรบูรณ์ เรือนจำชั่วคราวคอยราง จังหวัดเชียงราย โดยเน้นให้มีกิจกรรมแก้ไขฟื้นฟู และเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้กับผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษ พิจารณาผ่านการคัดเลือกจากกรมราชทัณฑ์

กระบวนการอบรมฝึกฝนได้เน้นย้ำให้ผู้ต้องขังกลับไปทบทวนสิ่งที่เคยทำดำเนินการที่ผ่านมาในชีวิตรูปแบบของกระบวนการในการฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับรูปแบบของทัณฑ์นิยม ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ หมวดที่ 10 ลักษณะ 2 ทัณฑ์นิยม และการคัดเลือกการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ในเรือนจำชั่วคราว เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยมีพื้นฐานตามวิธีปฏิบัติ หมวดที่ 5 เรื่องการงานเป็นพื้นฐาน โครงการนี้มีแผนปฏิบัติงานและมีหลักสูตรที่แน่ชัด โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบ Learning by Doing ที่เน้นการเรียนรู้ภาคทฤษฎีควบคู่กับภาคปฏิบัติมีการสรุปบทเรียน ปลุกฝังแนวคิดเรื่องศีลธรรม จริยธรรม ศาสนา การไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข การมีส่วนร่วม ในรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการกระบวนการ

จากมุมมองที่เปรียบว่าในพื้นที่ของเรือนจำผู้ต้องขังทุกคนถือได้ว่าเป็นผู้ที่ประสบปัญหาการยอมรับจากสังคมเนื่องจากการถูกตีตราว่าเป็นผู้ต้องโทษ หรือ “คนคุก” การถูกติดราดังกล่าว เป็นผลให้ผู้ต้องขังหลายคนถูกกีดกันจากการประกอบอาชีพโดยทั่วไป ซึ่งทางเรือนจำเองก็ประสบกับปัญหาเช่นกันในเรื่องของการให้ความรู้เกี่ยวกับการฝึกอาชีพระยะสั้น ซึ่งขาดวิทยากรให้ความรู้ และปัญหาวางแผนการดำเนินงานพัฒนาอาชีพแก่ผู้ต้องขัง เนื่องจากจำนวนผู้ต้องขังที่มีปริมาณมาก ซึ่งเป็นผลมาจากมีการกักโทษมาบ่อยครั้ง ทำให้ไม่สามารถวางแผนได้ จึงต้องปล่อยนักโทษตามพระราชฎีกา การวางแผนจึงทำได้ไม่ทัน

ด้วยเหตุนี้จึงทำความเข้าใจความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้จากการได้รับความรู้ทางการเกษตรเพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพอิสระ ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยให้ผู้ต้องขังมีชีวิตใหม่ได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งผลจากการได้เข้าร่วม โครงการและการได้มาปฏิบัติจริงของผู้ต้องขังในเรือนจำชั่วคราวเขาระกำ ทำให้พบว่า ผู้ต้องขังแต่ละคนต่างก็ได้รับหลักการต่าง ๆ เกี่ยวกับการปรับใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในกระบวนการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และได้วิธีการปฏิบัติจริง จากที่พวกเขาได้อยู่ในพื้นที่ที่ทางโครงการได้แบ่งสรรให้รับผิดชอบโดยพื้นที่ 1 ไร่ ต่อผู้ต้องขัง 5 คน และเปิดโอกาสให้พวกเขาได้ทำตามความถนัด โดยเลือกกิจกรรมที่มีความถนัด อันจะเห็นได้จาก กรณีของกลุ่มที่เลือก การปลูกผัก โดยเลือกกิจกรรมการเกษตร เขามีกระบวนการและวิธีการในการปลูกผักที่จะทำให้ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นการช่วยแก้ไข ปัญหาเรื่องของต้นทุนในการทำเกษตรของเขาได้ ดังจะเห็นได้จากกรณีของคุณสามารถ เขาพบว่าต้องเตรียมดิน ทำแปลง การทำให้ดินมีคุณภาพต้องใช้ปุ๋ยหมักเขาก็รู้วิธีการหมักปุ๋ย ทำยาไล่แมลงเองส่วนมากจะทำการลดรายจ่าย นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การคุ้มครองผู้ต้องขัง โดยการส่งเสริม

ให้ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ การเสริมสร้างความเข้าใจ และการฝึกทักษะการปฏิบัติแก่ผู้ต้องขังในการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะการนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาปรับใช้กับการทำเกษตร อินทรีย์เป็นสิ่งที่เกิดผลเชิงประจักษ์ เนื่องด้วยแนวโน้มทางการตลาดปัจจุบันมีความต้องการบริโภคอาหาร ที่มีความปลอดภัยจากสารเคมีและสารพิษตกค้างมากขึ้น ดังนั้นผู้ต้องขังจึงได้รับความรู้และได้รับคำปรึกษา แนะนำเรื่องชนิดของพืชผัก และระบบการปลูกพืชผักที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ และวิธีการวางแผนการปลูกพืชให้ตรงตามฤดูกาล การปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อป้องกันการสะสมของโรคและแมลงศัตรูพืช การตรวจประเมินพื้นที่ การตรวจสภาพดินเพื่อประเมินสภาพของดินเบื้องต้น ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้จะใช้ เป็นข้อมูลในการปรับปรุงดินสำหรับพืชแต่ละชนิด รวมไปถึงความรู้ในเรื่องของการจัดการโรคและแมลง ศัตรูพืช การควบคุมศัตรูพืชโดยใช้ชีววิธี การใช้สารสกัดทางชีวภาพแทนการใช้สารเคมี การผลิตปุ๋ยไว้ใช้เอง การผลิตฮอร์โมนและน้ำหมักชีวภาพ และการเลี้ยงไส้เดือนเพื่อการกำจัดขยะให้เป็นปุ๋ยชีวภาพ

ทั้งนี้ ความรู้ทั้งหมดเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ทางโครงการได้ถ่ายทอดการได้ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ต้องขังสามารถผลิตใช้ในแปลงเกษตรของตนเอง และภายในแปลงเกษตรของเรือนจำ ซึ่งสิ่งที่เรียนรู้นี้ทำให้ผู้ต้องขังสามารถผลิตเพื่อจำหน่าย โดยในเรื่องของการจำหน่ายผลผลิตที่ได้นั้นได้รับคำปรึกษาแนะนำด้านการขนส่งสินค้าการออกแบบบรรจุภัณฑ์ เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์โดยใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ผู้ต้องขังสามารถที่จะกลับออกไปสู่สังคมและใช้ชีวิตในวิถีการพึ่งตนเองได้

4.ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี



การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นรูปแบบในการจัดการพื้นที่เนื่องจากในส่วนของตำบลหนองสาหร่าย หลังจากปี 2545 มีการเก็บข้อมูล คือ การทำแผนชีวิต แผนชุมชน แผนแม่บทชุมชนและนำแผนที่เกิดขึ้นเข้าที่ประชุม เพื่อจัดทำเป็นแผนของท้องถิ่น หลังจากการเก็บข้อมูลแล้ว ทำให้พบข้อมูลอยู่ 3 ประเด็น คือ 1. รายได้ 2.หนี้สิน 3.รายจ่าย ซึ่งทุกชุมชนจะมีลักษณะตัวเลขที่คล้ายกัน คือ รายได้จะน้อยกว่ารายจ่าย

และหนี้สินพอดีกับรายจ่าย ถ้านำรายจ่ายกับหนี้สินมารวมกัน ก่อนข้างที่ จะไม่เหลือรายได้เลยนอกจาก 3 ประเด็นนี้แล้ว การวิเคราะห์ปัญหา พบว่า มีปัญหาทั้งหมด 7 ปัญหาสำคัญ ๆ ได้แก่

- 1) ปัญหาด้านภาวะหนี้สินของประชาชน หนี้สินเพิ่มมากขึ้น ทำเท่าไรก็ใช้หนี้ไม่หมด
- 2) ปัญหาด้านอาชีพและรายได้ ผลผลิตตกต่ำ รายได้ไม่แน่นอน
- 3) ปัญหาด้านวัฒนธรรมประเพณี สังคมเสื่อมโทรม วัฒนธรรมประเพณีเปลี่ยน
- 4) ปัญหาด้านการดูแลสุขภาพอนามัย ไม่มีความปลอดภัยในการทำงาน
- 5) ปัญหาด้านการศึกษาของบุคลากรในชุมชน ประชาชนไม่ค่อยสนใจในการเรียนรู้
- 6) ปัญหาด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สภาพอากาศแปรปรวน สิ่งแวดล้อมแย่
- 7) ปัญหาด้านการเมืองและกลุ่มผู้นำ ทุกคนอยากเป็นผู้นำแต่ทำไม่ได้ ส่งผลให้การพัฒนาล่าช้ามีปัญหาก็กักไม่ไหว

ด้วยปัญหาดังกล่าวตำบลหนองสาหร่าย จึงได้นำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการแก้ไข ปัญหาของชุมชน โดยการใช้หลักชุมชนพอเพียงในการขับเคลื่อนสู่ความเข้มแข็งในลักษณะของชุมชนพึ่งตนเอง และใช้แนวคิดการพัฒนาที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน โดยเน้นการทำงานร่วมกันในรูปแบบที่ทุกคนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเป็นเจ้าของและร่วมรับผิดชอบ โดยเน้นหลักการพึ่งตนเองเป็นหลัก พร้อมทั้งมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาของตำบลไว้อย่างชัดเจน ว่า “ทุกคน...และชุมชน...อยู่ดี...มีความสุข” ด้วยหลักคิดดังกล่าว ทำให้คนในชุมชนแห่งนี้มีเป้าหมายในการดำเนินงานร่วมกันและพร้อมที่จะ ร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อหนุนเสริมให้เป้าหมายสัมฤทธิ์ผล

จากฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกิดการประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการพื้นที่อย่างชัดเจน โดยมีกระบวนการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

1. ทำความเข้าใจกับคนในชุมชนว่า 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 6 ตัวชี้วัด มีอะไรเป็นเกณฑ์บ้าง มีความยากหรือไม่ ความพอประมาณทำอะไร และ 2 เงื่อนไข เงื่อนไขความรู้นั้นมีอะไรเป็นตัวช่วยได้บ้าง แต่ตัวที่ส่งผลให้การดำเนินงานจะสำเร็จหรือไม่ทัน ขึ้นอยู่กับตัวชี้วัด ซึ่งเป็นหลักที่ใช้ในการประเมินผลการดำเนินงานของสมาชิกภายในชุมชน ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ 1 การลดค่าใช้จ่าย หลังจากที่มีรายได้อยู่เท่านี้ จะทำอะไรให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัดที่ 2 การเพิ่มรายได้ อาชีพอะไรที่จะเพิ่มรายได้ หลังจากที่มีประชาชนทำนา ทำอ้อยเป็นอาชีพหลัก แต่ช่วงว่างในระยะเวลา 3-4 เดือน จะหาอาชีพเสริมอะไรมาให้กับประชาชน

ตัวชี้วัดที่ 3 เรื่องการออม หลังจากที่มีรายได้ รายจ่าย มีรายได้เพิ่มขึ้น รายจ่ายลดลง มีเหลือเงินก้อน เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันของตนเอง สามารถที่จะฝากเงินออมได้ ซึ่งก็จะมีธนาคารเป็นชุมชน

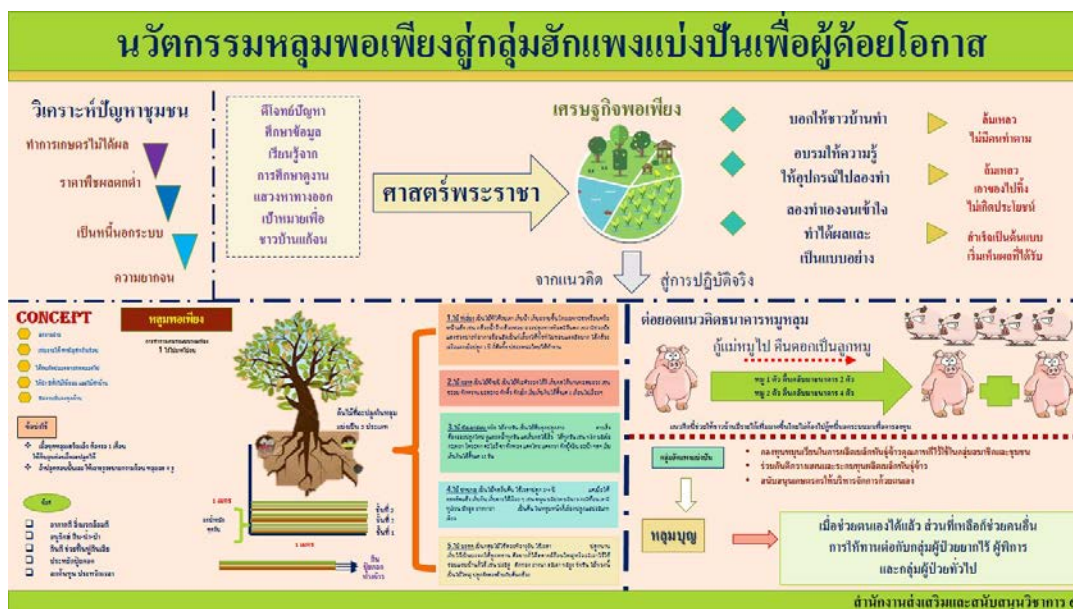
ตัวชี้วัดที่ 4 การดำเนินชีวิต จะดูแลสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องของการใช้ชีวิตตามแนวทางได้อย่างไร

ตัวชี้วัดที่ 5 การเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน คือ ในตำบลหนองสาหร่ายไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ ก็มีสวัสดิการ การดูแล เกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งได้สร้างเป็นกระบวนการ

ตัวชี้วัดที่ 6 เป็นการใช้นโยบาย โดยมีการพิจารณาในทำ คือ การมองย้อนหลังเมื่อ 70 ปี ตอนที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ขึ้นครองราชย์พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ซึ่งพระองค์ท่านก็ใช้ระยะเวลา 70 ปี ที่ขึ้นครองราชย์ โดยใช้ความสุขเป็นเป้าหมายในการปกครอง ใช้ความสุขเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศแต่ผู้บริหารประเทศหลายท่าน ไม่ได้ใช้ความสุขเป็นที่ตั้ง แต่เอา GDP มาเป็นตัวชี้วัดความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งไม่ถูกต้อง เนื่องจากประเทศไทยมีผู้มีฐานะอยู่ไม่กี่คน ทำให้เกณฑ์ที่ผ่าน เป็นการผ่านเกณฑ์ของคนรวย ซึ่งทำให้ความสุขหายไป ดัชนีบ่งชี้ของสาหร่าย จึงใช้ความสุขเป็นเป้าหมายในการทำงาน มีธนาคารความดี สถาบันการเงิน มีตัวชี้วัดความสุขเป็นแนวทางในการดำเนินงาน จึงส่งผลให้ปัจจัยภายในของดัชนีบ่งชี้ของสาหร่าย ใช้ความสุขเป็นเป้าหมายในการทำงาน



จากการศึกษา พบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงจากหลาย ๆ แหล่งข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และการเรียนรู้จากหนังสือและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้หลาย ๆ ครอบครัวได้น้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยเริ่มจากนำมาปรับใช้กับตนเอง และครอบครัวก่อน เช่น การลดใช้สารเคมีในการเพาะปลูก การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ (ปลา กบ ไก่ไข่ และสุกร) เป็นต้น ซึ่งคนในชุมชนเข้าใจว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ลดการซื้อการใช้ของไม่จำเป็น หรือสิ่งของฟุ่มเฟือย การปลูกอยู่ปลูกกิน การวางแผนการใช้จ่ายอย่างประหยัด และการจัดทำบัญชีครัวเรือน โดยเน้นไปที่ความพอดีพอประมาณ คือ ไม่มากไม่น้อย จนเกินไป ที่สำคัญต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น และเมื่อสามารถพึ่งตนเองได้แล้วก็ต้องแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่นตามอัตภาพต่อมาคือในเรื่องของความมีเหตุผลโดยการรู้จักการวางแผน การใช้ชีวิตและการใช้จ่ายอย่างรอบคอบสุดท้ายคือเรื่องของภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวเตรียมใจให้สามารถพร้อมรับกับสภาพ ปัญหา หรือผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต และมีสติในการร่วมมือกันหาทางแก้ไข



โดยที่หลุมพอเพียง ดังกล่าวกลายเป็นเครื่องมือสู่ความสำเร็จในการทำเกษตรแบบพอเพียงและได้กลายเป็นนวัตกรรมการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงสู่การแก้ไขปัญหาของผู้ด้อยโอกาสในชุมชนกรณีศึกษา ความสำเร็จ “ หลุมพอเพียง เครื่องมือทรงพลังสู่ความสำเร็จในการทำเกษตรแบบพอเพียงของ จังหวัด กาฬสินธุ์ “ ศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ วัดป่าคำ สิ่งต่าง ๆ ที่ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เกิดจากแนวคิดของพระอาจารย์ที่มองถึงเรื่องของการนำนวัตกรรมดังกล่าวไปช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ไม่ว่าจะเป็นคนพิการ ผู้ติดยาเสพติด หรือกลุ่มคนยากจนต่าง ๆ ซึ่งพระอาจารย์ได้สะท้อนความเป็นคนด้อยโอกาส คนที่ขาดโอกาสว่า “ เราพบว่าพลังของคนที่ดีมีพลังมาก ไม่ได้มีน้อยกว่าคนที่มี ถ้าเราทำให้เค้ายืนได้ เพราะคนพวกนี้ก็จะรู้ซึ่งดีกว่าคำว่า ลำบาก รู้ซึ่งดีกว่าคำว่าอดอยาก รู้ซึ่งดีกว่าคำว่าทุกข์ รู้ซึ่งดีกว่าคำว่าถูกทิ้ง คนพวกนี้ถูกทิ้งมาก่อน แล้วพอตนเองมีโอกาสแล้วจึงไม่ทิ้งคนอื่น”

จากกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมด ก่อเกิดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้คนในชุมชนเกิดรายได้ และอาชีพเพิ่มขึ้น ลดปัญหาความยากจน สร้างให้เกิดตลาดในการขายสินค้าที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้

7. ศูนย์พุทธธรรมพรหมจริยญาณ ศูนย์เรียนรู้ปุทธะเลยมหาวิทยาลัย วัดป่าดงใหญ่ วังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี



ชุมชนบ้านวังอ้อ เป็นชุมชนที่มีผู้นำชุมชนและชาวบ้านให้ความร่วมมือเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน เป็นอย่างดีด้วยวัฒนธรรมของชาวอีสานที่ยังให้การช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน จากการศึกษาพบว่าภายใต้หลักการดำเนินของชุมชนนี้ได้ใช้หลักการ “บ ว ร” หรือ บ้าน วัด ราชการ เป็นตัวขับเคลื่อนสอดประสานให้เกิดการพึ่งพิงกันเพื่อประโยชน์สุขของคนในชุมชน

ด้วยเหตุที่ได้กล่าวมาในข้างต้นว่าชุมชนบ้านวังอ้อ อยู่ร่วมกันด้วยอาศัยหลัก “บ ว ร” จึงทำให้ศูนย์พุทธธรรมพรหมจริยญาณ วัดป่าวังอ้อ ได้รับการสนับสนุนเป็นสถานปฏิบัติธรรมจากพระพรหมจริยญาณ ซึ่งกิจกรรมเริ่มแรกของศูนย์ฯ คือ การฝึกอบรมเยาวชน ผู้สนใจทั้งทางธรรม และแนวคิดการพึ่งพา

ตนเองต่างๆ ซึ่งพระครูสุขุมวรโณภาส ซึ่งถือเป็นลูกหลานบ้านวังอ้อ มีความต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่ชุมชน ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

จากแนวคิดของศูนย์พุทธธรรมพรหมจริยญาณ ซึ่งมีพระนักพัฒนาที่ทำกิจกรรมพัฒนา ชุมชนมาโดยตลอด อีกทั้งได้ศึกษาหาความรู้ทั้งจากการศึกษาทางธรรม ทางวิชาการทำให้มีองค์ความรู้ต่างๆ มากมายมาพัฒนาวัดและชุมชน ซึ่งแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องที่น่าสนใจนำมาประยุกต์ใช้ในชุมชนและการศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นศาสตร์พระราชาได้มีการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรม ต่างๆ โดยได้วางแนวทางการปฏิบัติตามทฤษฎีบันได 9 ขั้น ซึ่งเป็นแนวคิดที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงขั้นตอนสุดท้ายซึ่งจะสร้างหลักประกันต่อชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยทฤษฎี บันได 9 ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 1 พอกิน ขั้นที่ 2 – 4 พอใช้ พออยู่ พอมีขั้นที่ 5 – 6 บุญและทาน ขั้นที่ 7 เกีย รัรักษา ขั้นที่ 8 มีขาย ขั้นที่ 9 มีเครือข่าย จากทฤษฎีดังกล่าว มองว่าหากชุมชนเข้มแข็งแล้วก็จะสามารถ ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทั้งทางตรงและทางอ้อมได้อีกด้วย

จากการศึกษาพบว่า ผลที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมให้ชุมชนนำศาสตร์แห่งพระราชา ไปใช้ ตามบันได 9 ขั้น คือ ชุมชนมีการปลูกพืชผักสวนครัวหน้าบ้าน และยังมีรายได้เสริมจากการส่งสินค้า เกษตรกรรมส่งให้กับตลาดรับซื้อ ซึ่งมีผู้เข้ามารับซื้อสินค้าตลอด อีกทั้งชุมชนยังได้มีการแบ่งปันพืชผัก ทางการเกษตรต่อกัน มีการทำบัญชีครัวเรือน การแสวงหาความรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาแนวทางการดำเนินการ ร่วมกัน ทั้งนี้จากการดำเนินงาน สร้างเครือข่าย 9 ชุมชน 9 ศูนย์เรียนรู้ถือว่าเป็นการขยายต่อ ยอดสิ่งที่ท่านเชื่อ ไปสู่ชุมชนอื่น ซึ่งแนวทางขั้นตอนต้องสร้างแกนนำในแต่ละชุมชน เพื่อจะไปขยายผลต่อโดยมีพี่เลี้ยง ให้ คำแนะนำบันได 9 ขั้น อาจจะดูแล้วมีความเป็นทฤษฎี มีความเป็นวิชาการ แต่แท้จริงนั้นเป็นสิ่งที่สามารถที่ จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เพราะเป็นเสมือนวิถีปฏิบัติ ที่มนุษย์ ที่อยู่ในสังคมต้องดำเนินตาม

การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบางอ้อ มองถึงกระบวนการทางสังคมที่ เมื่อมีการขับเคลื่อนการนำศาสตร์พระราชามาใช้ จะส่งผลในแง่การช่วยเหลือของเหล่าผู้ด้อยโอกาสในชุมชน โดยใช้วิธีการชักชวนเข้าร่วมกิจกรรม การช่วยเหลือทั้งเรื่องเงิน เรื่องอาหาร เรื่องสวัสดิการต่างๆ ซึ่ง โครงการที่ดำเนินงานอยู่นี้ ถือว่ามีการให้สวัสดิการแก่ชุมชนในด้านรายได้ ทำให้คุณภาพชีวิตของคนใน ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงนั้นยังสามารถดึง ให้ผู้ด้อยโอกาสเข้าร่วม ทำให้เขาเหล่านั้นได้รับความช่วยเหลือทั้งทางตรงทางอ้อม ซึ่งแนวคิดที่สำคัญ ของการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส นั้นแทรกอยู่ในหลักการบันได 9 ขั้น ที่หากส่งเสริมให้ผู้ด้อยโอกาสเข้าสู่ กระบวนการเศรษฐกิจพอเพียงได้เขาเหล่านั้นจะได้รับสวัสดิการจากตัวเองและจากชุมชน และในบันได ขั้นที่ 4 ยังพูดถึงการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสำคัญที่สุดคือการสร้างเครือข่ายให้ครอบคลุมและ หลากหลาย จะส่งผลให้เกิดการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสเหล่านั้นได้

นวัตกรรมเพื่อผู้ต้องขัง กับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนพึ่ง (ภา) ยามยาก

ต้นแบบ(โมเดล) เพื่อนพึ่งกายามยาก

ต้นแบบการฟื้นฟูผู้ประสบอุทกภัยเป็นต้นแบบที่มีเป้าหมายให้เกิดการฟื้นฟูที่ยั่งยืน โดยผลสุดท้าย คือ การเป็นผู้มีอาชีพผลิตเกษตรอินทรีย์ ด้วยการทำเกษตรอินทรีย์ และหรือการแปรรูปเกษตรอินทรีย์

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ศาสตราจารย์ ดร. วรวัชร วัฒนกุล

ความรู้	คุณธรรม
พอรู้ เข้าใจ เข้าถึงได้	ใจดี มีคุณ จิตใจดีงาม สติปัญญา มั่นคง
จึงเป็นสุข	

เศรษฐกิจ / สังคม / สิ่งแวดล้อม / วัฒนธรรม
 สมดุล / พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง

1

เปลี่ยนวิธีผลิต

2

เปลี่ยนวิถีชีวิต

3

เปลี่ยนวิธีคิด

บันได 5 ขั้น

1. ขั้นจุดประกาย (Igniting stage) เป็นขั้นที่เริ่มต้นให้มีการผลิตด้วย ขบวนการเกษตรอินทรีย์
2. ขั้นตอนการขยายผล (Developing stage) เป็นขั้นตอนการสู่อาชีพ เกษตรอินทรีย์
3. ขั้นตอนพึ่งพาตน (Evolutionary stage) เป็นขั้นเล็กใช้ความคิดทางเกษตร
4. ขั้นตอนคนเกษตรอินทรีย์ (Accredited stage) เป็นขั้นได้การรับรองเกษตรอินทรีย์
5. ขั้นตอนมีชีวิตอย่างพอเพียง (Sustainable stage) เป็นขั้นอาชีพผลิต เกษตรอินทรีย์ และดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเต็มรูปแบบ

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการน้อมนำหลักปรัชญาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต มีความเป็นอยู่ดีขึ้น มีอาชีพ สร้างรายได้ ครอบครัวมีความสุข เนื่องจากไม่มีภาระหนี้สิน และการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ผ่านมาสามารถขยายเครือข่ายโดยได้นำความรู้ แนวทางการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ฯ ไปสู่ชุมชนภายนอกได้ จากการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ สามารถช่วยแก้ไขปัญหาของคนในครอบครัว และชุมชนได้ดังนี้ คือ

1. การมีอาชีพที่มั่นคงในการดำเนินชีวิต เนื่องจากการทำการเกษตรผสมผสาน ทำให้ลดความเสี่ยงในการปลูกพืช
2. มีรายได้เพิ่มมากขึ้น และลดรายจ่ายในครัวเรือนจากการผลิตของใช้เอง และชุมชนใช้ของที่ผลิตในชุมชน
3. ความสัมพันธ์ในชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีความเอื้ออาทรกันมากขึ้น เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน

แนวทางในการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง ไปช่วยเหลือกลุ่มผู้ต้องขัง

1. การให้อภัยความรู้กับผู้ประสบปัญหาทางสังคม เช่น ผู้ต้องขังที่กำลังจะได้รับการปล่อยตัว ให้สามารถประกอบอาชีพทางด้านการเกษตรได้เป็นอย่างดีเมื่อพ้นโทษ
2. การขยายผลการดำเนินงานให้ครอบคลุมทุกพื้นที่โดยการทำเป็นต้นแบบการดำเนินงาน เพื่อให้เห็นเป็นเชิงประจักษ์ เพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแนวทางปฏิบัติที่ใหม่ๆ เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถนำมาเป็นแนวทาง / ขยายผลให้กับชุมชนอื่น หรือผู้ประสบปัญหาทางสังคม (วิธีการดำเนินการ)
3. การนำความรู้ที่ได้รับขยายผลต่อผู้ประสบปัญหาดังกล่าวตาม model ที่กำหนดของศูนย์เรียนรู้ฯ
4. การยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งส่งผลให้มีการพึ่งพิงตนเอง
5. การปฏิบัติพืชผสมผสาน เพื่อลดความเสี่ยง หากเกิดปัญหาภัยธรรมชาติ
6. การปฏิบัติตนเป็นต้นแบบเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมในการดำเนินงาน

9. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรกรบ้านโคกกระทือ ตำบลวังใหญ่ อำเภอสรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย



หมู่บ้านโคกกระทือ เป็นหมู่บ้านดั้งเดิมเป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกลความเจริญมีการตั้งบ้านเรือนอยู่กลางทุ่งนา แต่มีทุนทางสังคม คือ การมีผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มที่มีความเสียสละมีหัวใจ ก้าวหน้าสมัยใหม่ ซึ่งได้มีการนำนวัตกรรมที่ผ่านการเรียนรู้มาสู่หมู่บ้านและสมาชิกกลุ่มให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ใน

ชุมชนดังกล่าว มีการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากวิถีชาวบ้านเป็นชุมชนชนบท ทำให้มีการประกอบอาชีพแบบพออยู่พอกิน ชาวบ้านไม่พึ่งเพื่อ รู้จักการประหยัดคอออม มีการเพาะปลูกไม้ผล พืชผัก และเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา กินเองในครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่เกือบทุกครัวเรือนจะมีลักษณะความเป็นอยู่ที่ใกล้เคียงกัน ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนที่มิจิตอาสา มีความใส่ใจดูแลซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือกันอย่างดี ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กลุ่มคนด้อยโอกาส หรือคนที่ยากจนในหมู่บ้านจะได้รับการดูแลจากเพื่อนบ้าน นอกจากนี้แล้วผู้นำหมู่บ้านยังมีการจัดหาสวัสดิการ จากภายนอกมาดูแลกันเองอีกด้วย เมื่อมองถึงประเด็นผู้ประสบปัญหาทางสังคม ในที่นี้หมายถึง คนยากจน ด้อยโอกาส คนที่ขาดโอกาสทางสังคม ในชุมชนนี้มีเพียงคนพิการ ผู้สูงอายุที่ทำงานไม่ได้ และคนยากจน ก็มีอยู่เพียงไม่กี่ราย ซึ่งคนพิการเหล่านี้มีความยากลำบากในการประกอบอาชีพ จึงเป็นภาระของคนในครอบครัวต้องให้การดูแล และมีการจัดสวัสดิการช่วยเหลือคนพิการอยู่แล้ว

เมื่อศึกษาถึงการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ที่ดำเนินการอยู่ทั้งในของตัวบุคคล และกลุ่มในชุมชนบ้านโลกกระทือ มีลักษณะการดำเนินงานหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น

1. การทำนา

2. การทำเกษตรแบบผสมผสาน เช่น การปลูกพืชหลายชนิด พืชอายุสั้น ไม้ผล พืชอายุยาวผสมผสานกันหลายอย่างในพื้นที่ และเลี้ยงปลา เลี้ยงเป็ด ไก่ ห่าน ในพื้นที่

3. การแปรรูปอาหาร ขนมต่างๆ น้ำสมุนไพร น้ำผลไม้

4. ผลิตภัณฑ์จักสาน เช่น ตะกร้า ผ้าอเนกประสงค์

รูปแบบกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นจากประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้ พร้อมทั้งการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่เข้ามาใช้ในชุมชนอย่างลงตัว ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเกษตร ก็จะพบว่าการดำเนินการระดับตัวบุคคล เช่น สวนเกษตรผสมผสาน จะดำเนินการในไร่นา ปรับระดับยกเป็นแปลงเกษตรผสมผสาน มีทุกอย่างในแปลง รวมทั้งที่พักอาศัยในสวนของการแปรรูปเพื่อสร้างรายได้ก็มีการทำขนมต่างๆ มีการรับทำขนม อาหารว่าง ให้แก่ผู้จัดประชุมทั่วไป การดำเนินกิจกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ส่งผลดีต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมากในส่วนของตัวบุคคล พบว่า การดำเนินการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงนี้ได้เกิดหลักคิดในการดำรงชีวิต ทำให้คนในชุมชนรู้จักคิด รู้จักวางแผนด้านการผลิต การใช้จ่ายเงิน และการเก็บออม รวมไปถึงการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งยังทำให้สมาชิกครอบครัวได้มีเวลาอยู่ร่วมกันมากขึ้น มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลูกก็ช่วยพ่อแม่ทำงาน ส่งผลให้ปฏิสัมพันธ์ของคนในครอบครัวดีขึ้นเป็นครอบครัวอบอุ่น ไม่มีปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

10. ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง



จากการศึกษาสภาพปัญหาของชนในชุมชน ทำให้พบว่าในชุมชนนั้นยังมีกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่ยังไม่ยอมเปิดเผยรายได้ที่แท้จริงของตนเอง ไม่เห็นความสำคัญกับภาครัฐ ไม่เปิดใจรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งถือเป็นกลุ่มใหญ่ในชุมชน ส่วนสถานการณ์กลุ่มผู้ค้าโอกาสในชุมชน พบว่ามีกลุ่มผู้สูงอายุ มีจำนวนมากถึง 1,000 คน คนพิการ มีจำนวน 232 คน กลุ่มผู้ป่วย มีจำนวน 37 คน โดยที่กลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการนั้นก็พบว่ายังไม่ได้รับการดูแลเรื่องที่อยู่อาศัย ยังขาดคนดูแล สำหรับในกลุ่มผู้ป่วยที่มีความเข้มแข็งนั้นก็ไม่ค่อยมีปัญหาเท่าใดนัก ทั้งนี้ในชุมชนมีกลุ่มของผู้พันโท 1 ปี มีจำนวนไม่ถึง 10 ราย ที่กลับมาสู่ชุมชน จะมีปัญหาการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ผู้ต้องขังจะเป็นคดีอาชญากรรมและฆ่าคน ผู้พันโทไม่มีวิชาชีพที่พันโทออกมาสู่สังคมลักษณะของบุคคลทำให้คนในชุมชนไม่ให้โอกาส เช่น มีรอยสักตามตัว ไม่ปรับพฤติกรรม ถูกชุมชนตีตราไม่ให้โอกาสและเปิดใจยอมรับ

จากสถานการณ์ปัญหาต่างๆ ทำให้ชุมชนดังกล่าวเกิดการดำเนินงานของกลุ่มเกิดขึ้น โดยได้มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ใช้ และมีเป้าหมายหลัก คือ การลดการใช้สารเคมี เพื่อแก้ปัญหาลดต้นทุนการผลิตและลดอันตรายที่เกิดจากสารเคมี ทั้งคน แหล่งน้ำ และดิน จากการร่วมมือกันคิดจึงทำให้เกิดปุ๋ยโบกาชี (ปุ๋ยที่ผลิตจากธรรมชาติ) ที่มีฤทธิ์เหมือนกับ 46-0-0 ในท้องตลาด แต่ที่ต่างคือต้นทุนการผลิตที่ลดลงไปอย่างมาก และยังไม่เป็นอันตรายต่อดินด้วย และจากความร่วมมือของหน่วยงานในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานเกษตรอำเภอแม่เมาะ สำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อำเภอแม่เมาะ สถานีพัฒนาที่ดินลำปาง สำนักงานปศุสัตว์อำเภอแม่เมาะ สำนักงานประมงอำเภอแม่เมาะ ธ.ก.ส.อำเภอแม่เมาะ ฯลฯ ซึ่งเป็นบทพิสูจน์ของความร่วมมือ หลังจากกลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้นก็ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐมาดำเนินการก่อสร้างอาคารประชุม “ลุงจะสร้างทั้งหมดไว้ในส่วนรวม” นั่นคือคำพูดที่ออกมาจากจิตใจที่บ่งบอกถึงการให้ เพราะหากไว้ที่คนใดคนหนึ่งอีกไม่นานมันจะหายไปพร้อมกับคนๆ นั้น ดังนั้นในปี 2546 จึงได้มีการอาคารอบรมเกิดขึ้นในชุมชนและกิจกรรมต่างๆ ก็ตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่ม เพื่อแก้ปัญหา อาทิ

1. การเผาถ่านจากไม้เหลือใช้เคยใช้เตาที่ไม่ทำให้เกิดมลพิษ
2. การทำก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์
3. การทำปุ๋ยหมักขยะจากเศษอาหารแบบธรรมชาติที่ทำมาเพื่อบำรุงดินโดยเฉพาะ
4. การทำปุ๋ยแห้งโบกาชี
5. การวิจัยการเลี้ยงกบและปลา ให้อาศัยการดำรงชีวิตซึ่งกันและกัน
6. การปลูกกุยช่ายขาว
7. การเลี้ยงเป็ด
8. การทำไข่เค็มสูตรดินภูเขาไฟ

เมื่อได้มีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้ฯ ทำให้คนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการดำรงชีวิตหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการปลูกผักโดยไม่ใช้สารเคมี ทำให้ทุกคนสุขภาพดีขึ้น เนื่องจากได้กินอาหารที่ปลอดภัยจากสารพิษ ไม่เน้นให้ทำถึงอินทรีย์ เพราะถ้าเป็นอินทรีย์จะเป็นธุรกิจเชิงพาณิชย์ นอกจากนี้ยังเกิดกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องของการนำวัสดุพืชมาทำปุ๋ย รวมไปถึงการเตรียมการรับมือกับภัยธรรมชาติตามฤดูกาล การให้คำแนะนำแก่คนในชุมชนให้ปลูกพืชผักให้ถูกต้องตามการดูแล การป้องกันแบบไร้สารเคมี และตามฤดูกาล

นอกจากนี้คนในชุมชน ยังได้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการพื้นที่ทำกินของตนเอง เพื่อไม่ให้ประสบกับปัญหาที่เกิดจากการทำเกษตร โดยได้มีการให้แนวทางว่า ในที่ดิน 1 ไร่ นั้นไม่ควรปลูกพืชเชิงเดี่ยวทั้งหมด เช่น หากมีที่ดินอยู่ 1 ไร่ ควรทำประมาณ 1 งาน ลงมือปลูก และวางแผนว่าจะปลูกอะไรทำทีละ 1 งาน และค่อยๆ ขยายไป จากกระบวนการดังกล่าว ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นในชุมชน นำไปสู่กระบวนการการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนจากชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ต่างๆ แล้วนำมาปรับใช้ในพื้นที่ของตนเอง จนสามารถตั้งเป็นศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถให้การอบรมความรู้ต่างๆ แก่สมาชิกกลุ่ม และนำไปขยายผลให้กับบุคคลอื่น รวมถึงผู้ประสบปัญหาทางสังคม โดยมีการทดลองปฏิบัติจริง ทดลองทำผิดทำถูกจนได้แนวทางการปฏิบัติด้านเศรษฐกิจพอเพียงอีกทั้งมีการให้คำปรึกษา ติดตามประเมินผลหลังจากการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ดดยสามารถกำหนดรูปแบบการดำเนินการได้

11. ศูนย์เรียนรู้เกษตรวิถีพุทธ นายวิฑูร หนูเสน 209 หมู่ 9 ตำบลตะโหมด อำเภอตระโหมก จังหวัดพัทลุง



แต่เดิมคุณลุงวิฑูร หนูเสน เป็นชาวตำบลตะโหมดโดยกำเนิด พออายุได้ 21 ปี ก็อุปสมบท ซึ่งหลังจากบวชมานานถึง 18 พรรษา คุณลุงวิฑูร ได้ลาสิกขาบท เพื่อกลับมาช่วยพ่อแม่ทำนา และได้พบกับปัญหาความยากจนของพ่อแม่ของคุณลุงวิฑูร ด้วยเหตุดังกล่าว จึงได้นำมาสู่การแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 ซึ่งคุณพบว่ารากเหง้าและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ คือทางรอดของเกษตรกร ความเชื่อนี้ทำให้เกิดการค้นหาค้นหาสิ่งที่เป็นรากเหง้าและภูมิปัญญาของคนเก่าแก่ และนำมาสู่การฟื้นฟูสวนยางเก่าให้เป็น “สวนศรัทธาธรรม” ที่กินที่อยู่ทีกลายเป็นป่าผืนหนึ่งของพัทลุง จากแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชนของคุณลุงวิฑูรสามารถสรุปได้ว่า การเกษตรแบบวิถีพุทธ คือใช้สติเป็นสะพาน ทำให้ไปถึง “ปัญญา” ซึ่งคุณลุงวิฑูรนั้นได้ทำการเกษตรที่เลียนแบบธรรมชาติหรือแบบ “สวนพอเฒ่า” ยึดหลักพุทธศาสนา และแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยกิจกรรมที่คุณลุงวิฑูรปฏิบัติคือการทำการเกษตรเลียนแบบธรรมชาติ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ สวนร่วมกับวนเกษตรป่ายาง แต่ละส่วนมีหลักคิดในการจัดการชัดเจน มุ่งสู่ความกลมกลืนที่เป็นเนื้อเดียวกับธรรมชาติ จนทำให้เกิดผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม คือ การก่อเกิดพื้นที่สีเขียวในรูปแบบผสมผสาน เป็นทั้งสวนป่าและพื้นที่ทำกินแบบเกษตรผสมผสาน จำนวน 71 ไร่ และก่อให้เกิดชุดความรู้ เพื่อแก้ปัญหาให้แก่เกษตรกร โดยใช้หลักวิถีพุทธ คือ ค้นหาความจริง ไม่เบียดเบียน ทำอย่างเรียบง่าย และแบ่งปัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้ชุมชนของคุณลุงวิฑูร มีผลผลิตจากกิจกรรมที่สร้างความมั่นคงทางพืชอาหารท้องถิ่นตลอดปี

12. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล ตำบลลำใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา



กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลลำใหม่ อำเภอเมือง ซึ่งเป็นตำบลและอำเภอหนึ่งของจังหวัดยะลา กลุ่มดังกล่าวได้ดำเนินการและก่อตั้งขึ้นภายใต้แนวคิดเดินตามรอย “พ่อหลวง” (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช) ดำเนินการโครงการตามแนวพระราชดำริไบโอดีเซลเป็นกลุ่มวิสาหกิจระดับชุมชนที่คนในชุมชนได้มีการรวมตัวกัน ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2552

เศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ดำเนินการอยู่หลักๆ คือ ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล จะเก็บน้ำมันพืชที่ใช้แล้วตามครัวเรือน ร้านอาหาร และตลาด แล้วก็เอามาแปรรูปเป็นไบโอดีเซล ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านพลังงานทดแทนของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไบโอดีเซล (Biodiesel) คือ น้ำมันพืชหรือน้ำมันสัตว์ รวมทั้งน้ำมันที่ใช้แล้วจากการปรุงอาหารนำมาทำปฏิกิริยาทางเคมีกับแอลกอฮอล์ เรียกอีกอย่างว่า สารเอสเตอร์ มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับน้ำมันดีเซลมากและในกระบวนการผลิตยังได้กลีเซอรอล เป็นผลพลอยได้ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในอุตสาหกรรมเครื่องสำอางอีกด้วย (ที่มา : พระบิดาแห่งการพัฒนาพลังงานไทย, สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน, กระทรวงพลังงาน)

สำหรับทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล เมื่อนำน้ำมันพืชที่เหลือใช้มาผ่านกระบวนการทำงานไบโอดีเซลและจะมีส่วนที่เรียกว่า “เกสริน” ออกมาเป็นผลผลิตสุดท้าย กลีเซอรินตรงนี้สามารถนำมาทำเป็นน้ำยาเคลือบเงาล้อดำไบโอแว็กซ์ โดยทางกลุ่มทำภายใต้พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช การที่จะพัฒนาคนนั้นต้องพัฒนาตั้งแต่รากฐาน ก็คือเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่ ถ้าเมื่อไรความเป็นอยู่ของคนนั้นดีขึ้นสิ่งต่างๆ ก็ดีขึ้น และพัฒนาขึ้นมา เหมือนกับที่ทางกลุ่มได้สร้างอาชีพให้กลุ่มคนพิการที่มีฐานะยากจนได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

สำหรับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเป็นการดำเนินการที่เกิดประโยชน์ในคน พื้นที่ และชุมชนใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างรายได้ให้กับผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ เพราะน้ำมันพืชที่ใช้แล้วหากเกิดใช้ซ้ำจะ

ก่อให้เกิดสารที่เรียกว่า “ไฟลาร์” ซึ่งเป็นสาเหตุในการเกิดมะเร็ง นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยลดภาวะโลกร้อนด้วย มีผลดีต่อสิ่งแวดล้อมด้วย การช่วยเหลือที่ก่อให้เกิดกับประชาชนในพื้นที่มากที่สุดในมุมมองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซล คือ เมื่อทางกลุ่มมีความเข้มแข็ง ประกอบกับการเห็นผู้พิการที่ยังขาดโอกาส จึงมีแนวคิดที่จะสร้างรายได้ และขยายโอกาสไปยังผู้พิการ จึงประสานไปยังผู้พิการในจังหวัดยะลา ให้มาร่วมเป็นเครือข่ายรับซื้อน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว แล้วทางกลุ่มจะไปรับซื้อน้ำมันถึงบ้าน เพราะเมื่อเข้ามาเป็นเครือข่ายกับทางกลุ่มจะมีอุปกรณ์ให้กับสมาชิก ได้แก่ ตาชั่ง ป้ายไว้นัด การรับซื้อน้ำมันพืชใช้แล้ว ซึ่งมีราคา 1,000 บาท ต่อชุดแก่สมาชิกของกลุ่ม ในส่วนนี้ทางกลุ่มจะหักค่าใช้จ่ายอุปกรณ์ดังกล่าว จากการนำน้ำมันพืชมาขายครั้งละ 5 บาท จนครบยอดจำนวน 1,000 บาท ดังนั้นสมาชิกโดยเฉพาะผู้พิการที่มีฐานะยากจนสามารถนำเงินตรงนี้ไปซื้อต่อยอคให้กับคนอื่นที่เขาต้องการจะมีรายได้ พร้อมเห็นคุณค่ามากขึ้นและรู้จักการให้ด้วย

สำหรับทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยะลาไบโอดีเซลที่ดำเนินงานตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเชื่อมโยงหรือช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมได้ และสามารถช่วยแก้ไขปัญหของคนในครอบครัว และชุมชนได้ เห็นได้จากการสร้างโอกาส สร้างรายได้ ให้กับกลุ่มคนพิการในพื้นที่ทั้งในพื้นที่จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส และกำลังขยายเครือข่ายไปยังจังหวัดสงขลา เพราะเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เรื่องพลังงานทดแทน ด้วยการนำน้ำมันพืชเหลือใช้มาทำไบโอดีเซลนั้น เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกคนที่เข้ามาเป็นเครือข่ายสมาชิกลดภาวะโลกร้อนให้เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวของเรา ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

การอภิปรายผลการศึกษา

จากการลงพื้นที่ศึกษาทั้ง 12 กรณี ทำให้เห็นได้ว่า ประเทศไทยมีจุดเริ่มต้นมาจากสังคมภาคเกษตรกรรม ดังนั้นแล้ว จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นการฟื้นฟูเศรษฐกิจฐานรากในระดับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเกษตรกรรม โดยเน้นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งในกลุ่มของคนไทยฐานรากเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่อาศัยการผลิตในภาคครัวเรือนเป็นหลัก อันเป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริโภคอย่างพออยู่พอกินและนำไปสู่ส่วนวัดกรรมการแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือนสร้างอาชีพ และทักษะวิชาการ ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ละขั้นตอนเป็นลำดับ จากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนนั้นๆ

เมื่อสังคมเปลี่ยนเข้าสู่กระแสนิยมมากเท่าไร ความเหลื่อมล้ำทางสังคมย่อมเกิดขึ้นในสังคมไทย และก่อให้เกิดกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสขึ้นมา ทำให้ในปัจจุบันการหันกลับมามองถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมเริ่มมีหลายชุมชนเห็นถึงผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาเข้าสู่ทุนนิยมมากขึ้นเช่นกัน และเริ่มเปลี่ยนมุมมองวิธีปรับชีวิตเข้าสู่คำว่า และคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

จากการศึกษา พบว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวทางที่ทำให้ประชาชนดำเนินตามวิถีแห่งการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น โดยมีธรรมะเป็นเครื่องกำกับจิตใจตนเป็นสำคัญ ซึ่งก็คือวิถีชีวิตไทยที่ยึดเส้นทางสายกลางของความพอดี การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชน คือ การยึดทางสายกลางในการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง โดยน้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มาปรับใช้ในชุมชน ซึ่งได้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้วิธีการพึ่งตนเองภายใต้หลักการและเงื่อนไขดังนี้คือ

“หลักความพอประมาณ” หมายถึง ความพอดีพอเหมาะต่อความจำเป็นที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

“หลักความมีเหตุผล” หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปตามเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

“หลักการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว” หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

“เงื่อนไขความรู้” ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

“เงื่อนไขคุณธรรม” ประกอบด้วย ความตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน มีความเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

➤ เศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย

ภาพสะท้อนในอดีต จากการศึกษา ทำให้เห็นได้ว่าคนในชุมชนที่เริ่มมีการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้วหลาย ๆ ชุมชน แต่อาจยังไม่เห็นเด่นชัดเป็นรูปธรรมเท่าใดนัก และเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประชาชนทุกคน จึงได้เกิดมิติการพัฒนาชุมชนภายใต้การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนแต่ละแห่งเลือกที่จะปฏิบัตินั้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดสามห่วง สองเงื่อนไข คือ ชุมชนมีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว รวมถึงการมีความรู้ คู่คุณธรรม

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงชีวิต ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช มีพระราชดำรัสแก่ชาวไทยนับตั้งแต่ปีพ.ศ.2517 เป็นต้นมาและถูกพูดถึงอย่างชัดเจน ในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทยให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

เศรษฐกิจพอเพียงมีบทบาทต่อการกำหนดอุดมการณ์การพัฒนาของประเทศโดยปัญญาชนในสังคมไทยหลายท่านได้ร่วมแสดงความคิดเห็น อย่างเช่น ศ.นพ.ประเวศ วะสี, ศ.เสน่ห์ จามริก, ศ.อภิชาติ ปันธเสน, และศ.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา โดยเชื่อมโยงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเคยถูกเสนอมาก่อนหน้าโดยองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนหนึ่งนับตั้งแต่พุทธทศวรรษ 2520 และได้ช่วยให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในสังคมไทย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจและสาขาอื่น ๆ มาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

เพื่อบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และได้จัดทำเป็นบทความเรื่อง **"ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง"** และได้นำความกราบบังคลทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2542 โดยทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำบทความที่ทรงแก้ไขแล้ว ไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไป เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ได้รับการเชิดชูเป็นอย่างสูงจากองค์การสหประชาชาติ ว่าเป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศและสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน โดยมีนักวิชาการและนักเศรษฐศาสตร์หลายคนเห็นด้วยกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง แต่ในขณะเดียวกัน บางสื่อได้มีการตั้งคำถามถึงการยกย่องขององค์การสหประชาชาติ รวมทั้งความน่าเชื่อถือของรายงานศึกษาและทำทีขององค์การ (อ้างอิงใน [http://th.wikipedia.org/wiki/สืบค้นเมื่อ 5 เมษายน 2560](http://th.wikipedia.org/wiki/สืบค้นเมื่อ_5_เมษายน_2560))

พระราชดำริว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป...” (18 กรกฎาคม 2517)

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานมานานกว่า ๓๐ ปี เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นแนวทางการพัฒนา ที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่สำคัญจะต้องมี “สติ ปัญญา และความเพียร” ซึ่งจะนำไปสู่ “ความสุข” ในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มี สิ่งที่สมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่ามีความพอยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพอยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้...” (4 ธันวาคม 2517)

พระบรมราโชวาทนี้ ทรงเห็นว่าแนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียวอาจจะเกิดปัญหาได้ จึงทรงเน้นการมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ ในเบื้องต้นก่อน เมื่อมีพื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรแล้ว จึงสร้างความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น ซึ่งหมายถึง แทนที่จะเน้นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมนำการพัฒนาประเทศ ควรที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจพื้นฐานก่อน นั่นคือ ทำให้ประชาชนในชนบทส่วนใหญ่พอยู่พอกินก่อน เป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการกระจายรายได้ เพื่อสร้างพื้นฐานและความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ก่อนเน้นการพัฒนาในระดับสูงขึ้น

ทรงเตือนเรื่องพอยู่พอกิน ตั้งแต่ปี 2517 คือ เมื่อ 30 กว่าปีที่แล้วแต่ทิศทางการพัฒนามิได้เปลี่ยนแปลง

“...เมื่อปี 2517 วันนั้นได้พูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พอยู่พอกิน พอยู่พอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอยู่พอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอยู่พอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะเป็นไม่พอยู่พอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย...” (4 ธันวาคม 2541)

(อ้างอิงใน <http://www.chaipat.or.th/chaipat/content/porpeing/porpeing.html> สืบค้นเมื่อ 5 เมษายน 2560)

จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาตัวแบบการพัฒนาชุมชนที่ได้การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาในวิถีชีวิต วิถีชุมชน ทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนในหลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การประหยัดคอตอม การเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า และเอื้อเพื่อเอื้ออารีต่อกัน โดยแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา ที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิต และการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ ครอบครัว ชุมชน องค์กร ธุรกิจ จนถึงระดับรัฐทั้งในการดำรงชีวิตประจำวัน การพัฒนาและบริหารองค์กร ประเทศชาติ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาภาคธุรกิจ เพื่อให้ก้าวหน้าต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตนเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่สร้าง ความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น ซึ่งต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อนมีความพอกิน พอใช้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศได้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวปรัชญาที่ทุกคนหรือทุกองค์กร ธุรกิจ สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ไม่ว่าจะเป็นพนักงาน หัวหน้างาน ผู้บริหารระดับกลาง ระดับสูง สามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวไปปฏิบัติ เพื่อดำรงชีวิตและพัฒนาธุรกิจการค้าได้อย่างจริงจัง การดำเนินธุรกิจตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงหลักการ 3 ประการที่สำคัญคือ

ประการที่ 1 ความพอประมาณ

ได้แก่ การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ประหยัด การทำอะไรที่พอเหมาะพอควร สอดคล้องกับอัตภาพ ศักยภาพของตนและสภาวะแวดล้อม ตามความสามารถของแต่ละคน พอประมาณกับภูมิสังคม สิ่งแวดล้อม สถานการณ์ การทำงานทุกอย่างต้องเรียบง่าย ประหยัด อย่าทำงานให้ยุ่ง ทำให้ง่ายต่อการเข้าใจ มีกำหนดการทำงานตามลำดับขั้นตอน และมีการปฏิบัติอย่างชัดเจน เช่น การพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ต้องรู้ว่าพนักงานต้องการอะไร ผู้บริโภคต้องการอะไร เพราะทุกกิจกรรม ทุกงานที่ทำมีต้นทุน อย่าทำงานทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ การทำงานต้องมีประโยชน์ มีผลผลิตที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

ประการที่ 2 ความมีเหตุผล

คือ การคิด พัง ปฏิบัติ การทำงานต้องใช้หลักความรู้ในการทำงาน วางแผนงานต้องระมัดระวัง ต้องใช้หลักวิชาการช่วยสนับสนุน อย่าใช้ความรู้สึกและอารมณ์ในการทำงานทุกคนมีศักยภาพในการทำงาน การพัฒนาตนเองต้องเกิดขึ้นจากภายในตัวเองของแต่ละคน จึงต้องแสดงศักยภาพออกมาให้ได้

ประการที่ 3 มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

คือ องค์กรต้องมีการจัดการเชิงกลยุทธ์ เพราะในการทำงานต้องให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต้องมองภาพรวม ทุกคนต้องมีส่วนร่วม คือ การประสานงาน และการบูรณาการ ปรับวิธีการทำงาน หน่วยงาน องค์กรต้องมีธรรมาภิบาลเพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันภายในองค์กรธุรกิจ

(อ้างอิงใน http://203.155.220.217/pdd/magazine/08_49/08_01.htm สืบค้นเมื่อ 5 เมษายน 2560)

สรุปผลการศึกษา

ผลที่ได้จากการศึกษา ผ่านกระบวนการเรียนรู้และลองผิดลองถูกของบุคคล กลุ่ม หรือ องค์กร ทำให้พบว่า กระบวนการที่ได้มีการเรียนรู้และทดลองปฏิบัติจริง โดยนำเอาแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเอง ชุมชน และองค์กร สามารถทำให้เห็นได้จริง และเป็นการทดสอบทฤษฎีที่ว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เสมือนเป็นทฤษฎีฐานรากที่ทุกคนสามารถนำมาพลิกฟื้นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีปัญหา ให้หายจากความเป็นคนด้อยโอกาส คนจน โอกาส คนที่ขาดหนทางได้ในหลากหลายวิธีแตกต่างกันไป ซึ่งในการศึกษารั้งนี้ ทำให้เห็นข้อค้นพบหลายๆ ประการว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสร้างให้เกิดนวัตกรรมทางความคิด และวิธีการมากมายที่จะก่อให้เกิดผลในเชิงบวก ต่อผู้ที่นำไปปฏิบัติ เพื่อแก้มีหลักของความพอเพียง และอยู่ดำรงในวิถีของธรรมชาติ กลับไปสู่จุดเริ่มต้นของอดีต เรียนรู้จากสิ่งที่ย่ำ และอยู่ใกล้ตัว จนสามารถหลุดพ้นจากวิกฤติปัญหาต่างๆมากมาย ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่ที่พบเกือบทุกกรณี มีปัญหาหลักเดียวกันคือ “ความยากจน” สิ่งนี้ทำให้ทุกคนกลายเป็นคนด้อยโอกาส และคิดว่าตนขาดโอกาส แต่หาได้มองย้อนไปถึงสิ่งที่เป็นทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และองค์ความรู้ หรือภูมิปัญญาต่างๆ ที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ให้

แต่เมื่อทุกคนได้ลองศึกษา และปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง รู้และเข้าใจอย่างถ่องแท้แล้วก็สามารถที่จะแก้ปัญหของตนเองได้ จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพสรุปนวัตกรรมการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงสู่การคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้ด้อยโอกาส



บรรณานุกรม

- เกษรา จูทอง. 2554. การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน: กรณีศึกษาประชาชนใน ตำบลวังตะกู อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชินชัย จีเจริญ. ม.ป.ป. การพัฒนาระบบการช่วยเหลือทางสังคมของประเทศไทย.
- ไชยยศ เรืองสุวรรณ. 2551. หลักการทฤษฎีและนวัตกรรมของการศึกษา. กอสินธุ์: ประสานการพิมพ์.
- ธนาส อยู่ไวย. 2553. การพัฒนารูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการฝึกอบรมแบบผสมผสานตามแนวคิด การเรียนรู้เป็นทีมเพื่อพัฒนานวัตกรรมด้านการตลาดและพฤติกรรมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับ พนักงานบริษัทประกันชีวิต. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พิทักษ์ สุพรรณ โณภพ. 2553. กระบวนทัศน์ความคิดและการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของ ชุมชนบ้านดอนขุนวิเศษ ตำบลห้วยหมอนทอง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ราชภัฏนครราชสีมา. 2546. บทเรียนออนไลน์ วิชาเทคโนโลยีการศึกษา.
- ศุภชัย หล่อโลหาร. 2550. หนึ่งทศวรรษหลังวิกฤตเศรษฐกิจ หนึ่งเดือนหลังวิกฤตค่าเงินบาท บทสรุป ความสามารถด้าน “นวัตกรรม” ของไทย. มติชน, 23 มกราคม 2550.
- อานวย เฉลยศรี. 2544. นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา. กรุงเทพฯ : องค์การการค้าคุรุสภา.

Website

- <https://th.wikipedia.org/> สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2558
- www.m-society.go.th สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2558
- www.opp.go.th สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2558
- www.social-protection.org สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2558
- <http://swhcu.net/km/mk-articles/sw-km/101-t-dg.html> สืบค้นเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2558

เอกสาร

- การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง. 2550. สำนักงานกรพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 1 กันยายน 2550.
- การประเมินการคุ้มครองทางสังคมจากการหารือระดับชาติเพื่อก้าวสู่ฐานการคุ้มครองทางสังคมภายใต้ บริบทของประเทศไทย. 2556. กรุงเทพฯ.
- การประเมินความเสี่ยงและความเปราะบางทางสังคม : การประเมินการคุ้มครองทางสังคมในระดับองค์การ และสถาบันของประเทศไทย. 2549. กรุงเทพฯ
- เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง. 2554. พิมพ์ครั้งที่ 2 กันยายน 2554

ประเด็น แบบสัมภาษณ์บุคคล/กลุ่ม
โครงการนวัตกรรมการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงสู่การคุ้มครองทางสังคมเพื่อผู้ด้อยโอกาส

- 1.ศึกษาประวัติ ความเป็นมา และบริบทชุมชน (วิถีชีวิตของคนในชุมชน สถานการณ์ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน หรือ การสร้างภูมิคุ้มกันขององค์กรให้กับประชาชนที่ประสบปัญหาทางสังคมให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น)
- 2.การดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงของท่าน/ชุมชน กับการช่วยเหลือทางสังคมหรือการสร้างภูมิคุ้มกันของชุมชน มีผลอย่างไรต่อสมาชิกในชุมชน และนอกชุมชน ทั้งทางบวกและทางลบ
- 3.ท่านคิดว่าในสังคมของท่านมีผู้ประสบปัญหาทางสังคมหรือไม่ มากน้อยเพียงใด
(ผู้ประสบปัญหาทางสังคม หมายถึง คนยากจน/เร่ร่อน/คนไม่มีทะเบียนราษฎร/ผู้ติดเชื้อ HIV และผู้พันโท)
- 4.ประชาชนในสังคม/ชุมชน เข้าถึงบริการทางสังคมของภาครัฐหรือไม่ อย่างไร
- 5 องค์กรประกอบของการส่งเสริมสวัสดิภาพ และคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส คือ
 - 1) ความมั่นคงในชีวิต 2) การศึกษา 3) เศรษฐกิจ 4) สังคม 5) สิทธิทางสังคมและการคุ้มครอง
- 5.เศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของในหลวงรัชการที่ 9 ที่ท่านดำเนินการอยู่เป็นอย่างไร มีกี่รูปแบบ มีทิศทางการดำเนินงานอย่างไร มีผู้ดำเนินงานเป็นใครบ้าง ผู้ดำเนินงานเป็นอย่างไร
- 6.การดำเนินกิจกรรมของชุมชน มีการดำเนินกิจกรรมอย่างไรที่ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อชุมชน สิ่งแวดล้อม มีการช่วยเหลืออย่างไรเพื่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชน และดำเนินการด้วยรูปแบบใด
- 7.เมื่อท่าน/ชุมชน พัฒนาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตแล้ว คิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างต่อท่าน/ชุมชน
- 8.ท่านคิดว่าการดำเนินงานตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเชื่อมโยงหรือช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมได้หรือไม่อย่างไร หรือสามารถช่วยแก้ไขปัญหของคนในครอบครัวและชุมชนได้หรือไม่อย่างไร
- 9.ท่าน/ชุมชนของท่านน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการแก้ไขปัญหาของท่าน/ชุมชน ในเรื่องอะไรบ้าง และผลเป็นอย่างไร
- 10.ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถช่วยแก้ไขปัญหของคนในครอบครัว และชุมชนได้หรือไม่อย่างไร
- 11.การบริหารจัดการขององค์กรท่าน มีระบบการบริหารงานอย่างไร จึงส่งผลให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ
- 12.ท่านมีวิธีดำเนินงานอย่างไร เพื่อให้การดำเนินตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความยั่งยืน
- 13.ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน/ข้อเสนอแนะ
- 14.ท่านมีแนวทางในการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงไปช่วยเหลือได้อย่างไร
- 15.สิ่งที่ท่านค้นพบ/แนวทางปฏิบัติที่ใหม่ๆ เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถนำมาเป็นแนวทาง/ขยายผลให้กับชุมชนอื่น หรือผู้ประสบปัญหาทางสังคม (วิธีการดำเนินการ)

แบบสำรวจความสำเร็จในการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใช้ในการดำรงชีวิต

1. ชื่อ-สกุล
บ้านเลขที่.....หมู่ที่ ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....
2. ท่านนำแบบอย่างการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาจากไหน ด้วยวิธีใด
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ฯลฯ	☐ หน่วยงานภาครัฐให้ความรู้
☐ จากเพื่อนบ้าน คนในชุมชน	☐ หนังสือพระราชดำริ
☐ สื่อโทรทัศน์	☐ สื่ออิเล็กทรอนิกส์
☐ หน่วยงานภาคเอกชน	☐ วัด
☐ สถานศึกษา	☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....
3. ท่านน้อมนำความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ปลูกเพื่อบริโภค	☐ ปลูกเพื่อค้าขาย
☐ ปลูกเพื่อกินเองและแจกจ่ายเพื่อนบ้าน	☐ ฝึกการทำบัญชีครัวเรือน
☐ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้	☐ ลด ละ เลิก อบายมุข
☐ รู้จักคุณค่า รู้จักใช้ และรู้จักใช้ออมเงิน	☐ มีการแบ่งปันภายในครอบครัว ชุมชน สังคม
☐ การให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส โปรดระบุ	
☐ การดำรงชีวิตโดยความไม่ประมาท	☐ สามารถพึ่งตนเองได้
☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....	
4. เศรษฐกิจพอเพียงช่วยแก้ไขปัญหของท่านในเรื่องใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ไม่มีหนี้สิน	☐ ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น
☐ มีเงินออม	☐ สุขภาพดีขึ้น
☐ พึ่งพาตนเองได้	☐ ลดการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก
☐ รู้จักการแบ่งปัน	☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....
5. ข้อเสนอแนะ
.....
.....

ขอขอบคุณในการตอบแบบสำรวจเป็นอย่างสูง

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12